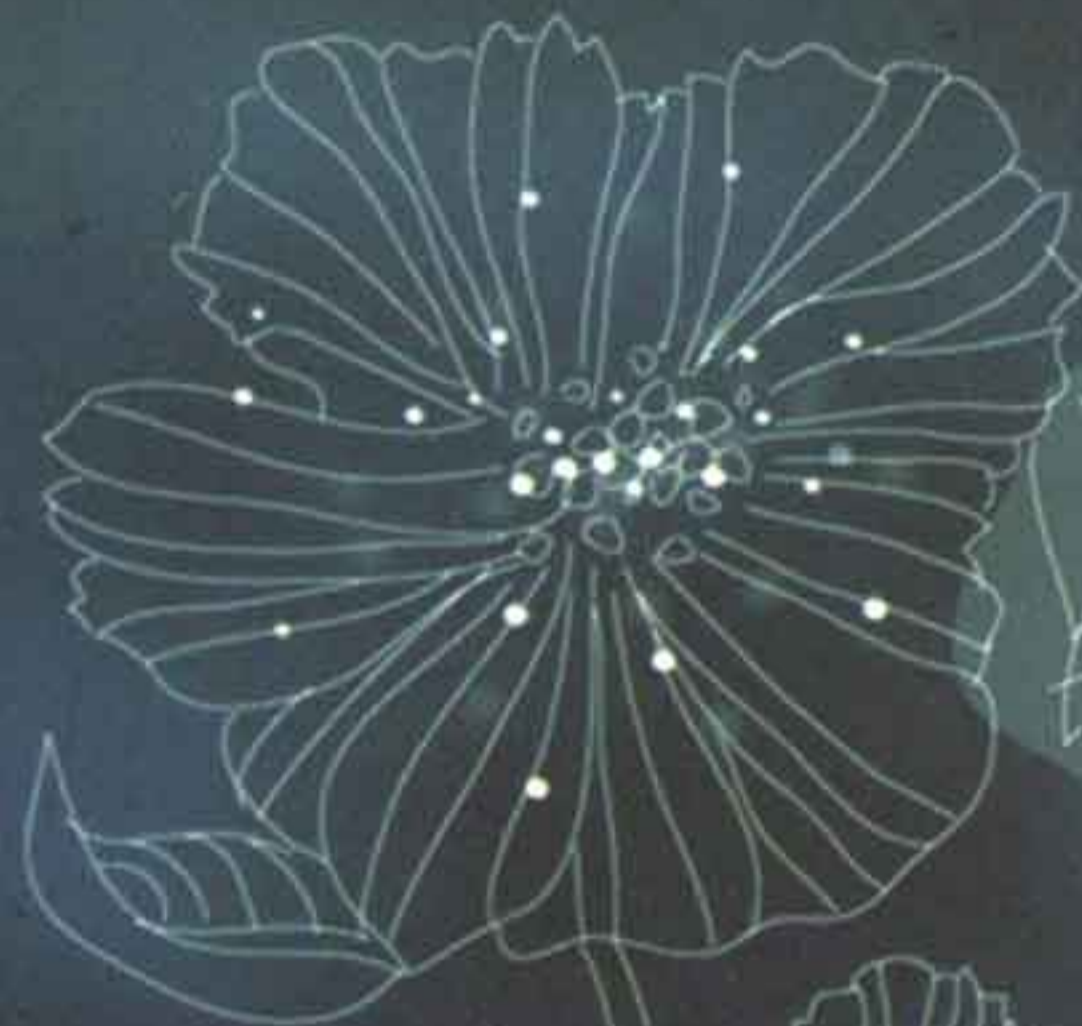
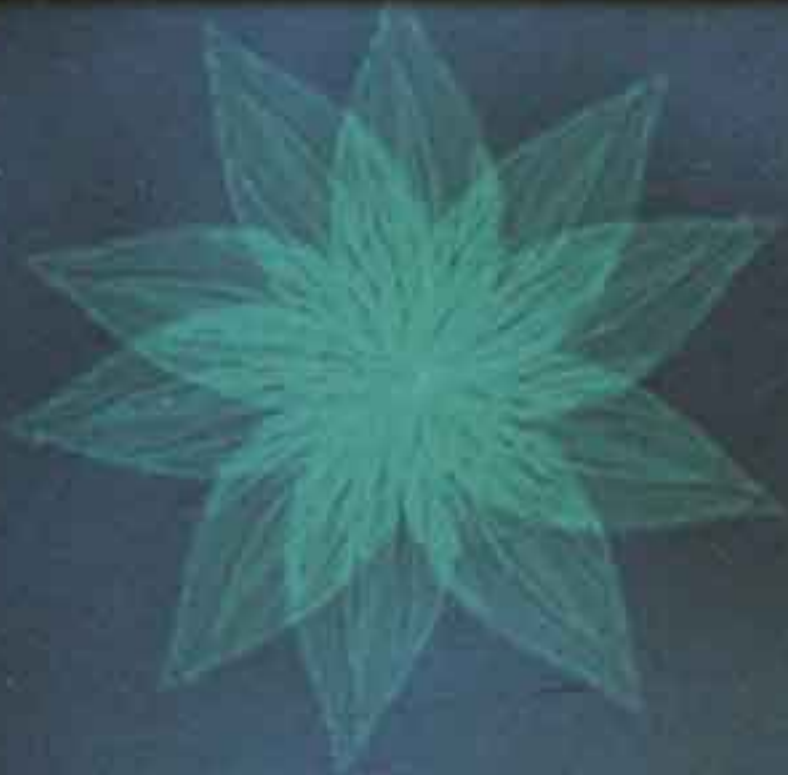

سلسله‌های نیت

حلقه‌های نیت

کشف حجاب

دکتر زینب محمد بنی‌هاشمی

سلسله درس های محدودیت

حلقه چهاردهم

کیفیت دعا

دکتر سید محمد بنی ماشی

سرشناسه: بنی‌هاشمی، سید محمد، ۱۳۳۹
عنوان و نام پدیدآور: کیفیت دعا؛ سلسله درس‌های مهدویت، حلقهٔ
چهاردهم / سید محمد بنی‌هاشمی.
مشخصات نشر: تهران: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری: ۲۴۰ ص.
شابک جلد چهاردهم: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۹-۲۲۴-۴
شابک دوره: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۹-۱۵۸-۲
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا.
یادداشت: کتابنامه: همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع: محمدبن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ ق. احادیث، مهدویت.
موضوع: محمدبن حسن (عج)، امام دوازدهم، ۲۵۵ ق. غیبت، دعاها.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۸ ۸ س ۸۳ ب / ۲۲۴ BP
رده‌بندی دیوبندی: ۲۹۷ / ۴۶۲
شماره کتابشناسی ملی: ۱۷۲۹۴۱۵

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۹-۲۲۴-۴ ISBN 978-964-539-224-4

کیفیت دعا

سید محمد بنی‌هاشمی

ناشر: مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر

نوبت چاپ: اول / ۱۳۸۹

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

حروفچینی: شبیر / ۷۷۵۲۱۸۳۶

چاپ: صاحب کوثر

دفتر مرکزی: خیابان مجاهدین، چهارراه افسردار، ساختمان پزشکان، واحد ۹ - تلفن و فاکس: ۷۷۵۲۱۸۳۶ (خط ۶)
فروشگاه: تهران، خیابان ایران، خیابان مهدوی‌پور، پلاک ۶۴ - تلفن: ۶۶۸۰۱۳۳۵ (خط ۴) ۷۵۲۱۸۳۶ (۰۹۳۵)

وب سایت: <http://www.monir.com>

پست الکترونیک: info@monir.com

دیگر مراکز بخش: نشر نیک‌معارف، ۶۶۹۵۰۰۱۰ • نشر آفاق، ۲۲۸۴۷۰۳۵ • دارالکتب الاسلامیه، ۵۵۶۲۰۴۱۰

نشر رایحه، ۸۸۹۷۶۱۹۸ • بخش آینه، ۳۳۹۳۰۴۹۶

۳۸۰۰ تومان

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

این حلقه به نیابت از:

محدث باخلاص

شیخ عباس قمی رحمۃ اللہ علیہ

به پیشگاه:

نخستین فدائی سیدالشهداء علیه السلام

جناب حرّ بن یزید ریاحی رحمۃ اللہ علیہ

تقدیم می‌گردد.

فهرست مطالب

۱۳	فصل اول: چگونگی دعا برای امام مهدی <small>علیه السلام</small>
۱۳	درس اول: یأس از خلق و اقبال قلبی
۱۳	۱ - یأس کامل از خلق
۱۷	۲ - اقبال قلبی در دعا
	اولین عامل مؤثر در اقبال قلبی: مهم بودن تعجیل فرج امام عصر <small>علیه السلام</small>
۱۸	برای دعا کننده
	دومین عامل مؤثر در اقبال قلبی: اعتقاد عمیق به تأثیر دعا در تعجیل
۲۰	فرج امام زمان <small>علیه السلام</small>
۲۳	درس دوم: رقت قلب و تحصیل تقوا
۲۳	۳ - رقت قلب
۲۴	مواقع پیدایش رقت قلب در انسان
۲۶	استفاده از حال رقت قلب در دعا برای تعجیل فرج
۲۸	۴ - تحصیل تقوا و تهذیب نفس
۳۰	پرهیز از گناه به خاطر مستجاب شدن دعا در حق امام زمان <small>علیه السلام</small>
۳۵	درس سوم: توجه به حق الناس و تحصیل معرفت

۳۵	۵ - بر عهده نداشتن حق الناس
۳۹	۶ - معرفت به امام عصر <small>علیه السلام</small> و شکر نعمت وجودی ایشان
۴۲	درس چهارم: اصرار در دعا
۴۲	۷ - الحاح و اصرار و دوری از سستی
۴۳	عوامل مؤثر در پیدایش حالت اصرار در دعا
۴۴	نمودهای مختلف اصرار در دعا
۴۷	توسل به اهل بیت <small>علیهم السلام</small> در دعای عبرات
۵۴	درس پنجم: گریه و زاری
۵۴	۸ - بکاء، ضجّه، تضرّع و ابتهاج
۵۵	زمینه سازی برای ایجاد حال بکاء در دعا
۵۷	چگونگی پیدایش حال ضجّه و تضرّع
۵۹	بکاء و ابتهاج امام عصر <small>علیه السلام</small> در دعای عبرات
۶۳	درس ششم: توجه به مظان اجابت دعا و نیابت
۶۳	۹ - دعا در حالات مختلفی که وعده اجابتش داده شده
۷۰	۱۰ - نیابت از زندگان و مردگان
۷۴	پرسش‌های مفهومی از درس‌های ۱ تا ۶
۷۵	فصل دوم: دعای ماثور و غیرماثور برای امام زمان <small>علیه السلام</small>
۷۵	درس هفتم: مقایسه دعای ماثور و دعای غیر ماثور
۷۶	الف - دعاهای غیر ماثور
۷۸	مقایسه دعای غیرماثور همراه با حضور قلب با دعای ماثور بدون آن
۸۱	ب - دعاهای ماثور
۸۱	برتری دعاهای ماثور بر غیرماثور
۸۴	درس هشتم: اهتمام ائمه طاهرين <small>علیهم السلام</small> به دعا در حق امام عصر <small>علیه السلام</small>
۸۶	مضامین دعاهای ائمه: در حق امام عصر <small>علیه السلام</small>

۸۷	دعای امام عصر <small>علیه السلام</small> برای تعجیل فرج خویش
۹۰	دعای ارواح پیامبر <small>صلی الله علیه و آله</small> و ائمه <small>الجعده</small> در حق امام عصر <small>علیه السلام</small>
۹۴	درس نهم: دعا در قنوت و سجده
۹۴	۱ - دعا در قنوت نماز
۹۵	دعا در قنوت نماز وتر
۹۷	دعای قنوت نماز جمعه
۹۸	۲ - دعا در حال سجده
۱۰۱	درس دهم: دعا در تعقیب نمازها (۱)
۱۰۱	۳ - دعا در تعقیب نماز
۱۰۴	تعقیب اول برای نماز واجب
۱۰۵	تعقیب دوم برای نماز واجب
۱۰۸	تعقیب سوم در نمازهای واجب
۱۰۹	تجدید عهد با امام عصر <small>علیه السلام</small> بعد از نماز واجب
۱۱۱	درس یازدهم: دعا در تعقیب نمازها (۲)
۱۱۱	تعقیب نماز ظهر
۱۱۵	تعقیب نماز عصر
۱۱۹	تعقیب نماز صبح و ظهر
۱۲۰	تعقیب دو رکعت اول نماز شب
۱۲۲	درس دوازدهم: زمان‌های مناسب دعا (۱)
۱۲۲	۴ - دعا در زمان‌های مناسب
۱۲۲	دعا در صبح و شام
۱۲۵	پیدا کردن فرصت برای دعا
۱۲۶	دعای عهد روزانه
۱۲۸	دعا در شب و روز جمعه
۱۳۶	درس سیزدهم: زمان‌های مناسب دعا (۲)

- ۱۳۶ دعا در عصر روز دوشنبه و پنجشنبه
- ۱۴۳ دعا در روز عید غدیر
- ۱۴۸ دعای ندبه در عید غدیر
- ۱۵۲ درس چهاردهم: زمان‌های مناسب دعا (۳)
- ۱۵۲ دعا در عید فطر و قربان
- ۱۵۴ عدم توفیق کامل مسلمانان برای عید فطر و قربان
- ۱۵۶ دو نمونه از دعا‌های مأثور در روز عید
- ۱۵۸ دعا در روز عرفه
- ۱۶۴ درس پانزدهم: زمان‌های مناسب دعا (۴)
- ۱۶۴ دعا در ماه مبارک رمضان
- ۱۷۳ دعا در شب و روز نیمه شعبان
- ۱۷۶ دعای روز دحو الارض
- ۱۷۸ درس شانزدهم: زمان‌های مناسب دعا (۵)
- ۱۷۸ دعا در روز عاشورا
- ۱۷۹ خداوند: طالب خون حسین علیه السلام
- ۱۸۱ امام عصر علیه السلام: خونخواه ابی عبدالله الحسین علیه السلام
- ۱۸۲ مؤمنان: طلب کنندگان خون امام حسین علیه السلام
- ۱۸۵ بهترین عمل در روز عاشورا
- ۱۹۲ درس هفدهم: مکان‌های مناسب دعا (۱)
- ۱۹۲ ۵ - دعا در مکان‌های مناسب
- ۱۹۲ دعا در مسجد الحرام
- ۱۹۵ دعا در سرزمین عرفات
- ۲۰۱ درس هجدهم: مکان‌های مناسب دعا (۲)
- ۲۰۱ دعا در حرم مطهر سامرا و سرداب
- ۲۰۹ درس نوزدهم: مکان‌های مناسب دعا (۳)

۲۰۹ دعا در حرم مطهر رضوی
۲۱۱ دعا در زیر قبه سیدالشهداء <small>علیه السلام</small>
۲۱۴ دعا در مشاهد مشرفه
۲۱۵ دعا در مساجد کوفه، سهله و ...
۲۱۸ درس بیستم: دیگر دعاهاى ماثور
۲۱۸ ۶- دعاهاى غير مقيد به زمان يا مكان خاص
۲۱۸ ذکر صلوات بر حضرت زهرا <small>علیها السلام</small>
۲۱۹ دعای امام رضا <small>علیه السلام</small> در حق حضرت صاحب الزمان <small>علیه السلام</small>
۲۲۰ صلوات ابوالحسن ضرباب اصفهانی
۲۲۷ ۷- دعای عهد با امام زمان <small>علیه السلام</small>
۲۲۹ گفتگوی پایانی
۲۳۴ پرسش‌های مفهومی از درس‌های ۷ تا ۲۰
۲۳۵ فهرست منابع

پس از آگاهی از انگیزه‌های دعا برای امام عصر علیه السلام و توجه به ضرورت و آثار این عمل شریف، در این حلقه به بحث درباره کیفیت دعا برای آن وجود مقدس می‌پردازیم. برای این منظور ابتدا آدابی را که باید در دعا کردن برای ایشان رعایت شود، مطرح می‌کنیم و سپس به بیان اهمیت دعاهای غیر مأثور و معرفی اهم دعاهای مأثور درباره آن حضرت خواهیم پرداخت.

فصل ۱

چگونگی دعا برای امام مهدی علیه السلام

درس اول: یأس از خلق و اقبال قلبی

در این فصل به بیان آدابی درباره دعا در حق امام زمان علیه السلام می پردازیم که رعایت آنها شرایط بهتری برای اجابت آن فراهم می سازد. بیشتر این آداب در دو حلقه گذشته به مناسبت موضوع به صورت کلی مطرح شده است. در اینجا تأکید بیشتر بر رعایت آنها در خصوص دعا برای امام عصر علیه السلام می باشد و توضیحات خاص این موضوع مطرح می شود. ما اهم این آداب را ذیل ۱۰ عنوان ذکر می کنیم.

۱ - یأس کامل از خلق

اولین شرطی که به عنوان یک ادب قلبی در دعا به پیشگاه الهی مطرح شد، ناامیدی از خلق خداست.^۱ مطابق حدیث قدسی، خدای

۱. رجوع شود به درس اول از حلقه پیشین.

متعال از حضرت عیسیٰ علیه السلام خواسته بود که وقتی دعا می‌کند، حال غریقی را که هیچ فریادری ندارد، داشته باشد^۱ و به هیچکس جز خدای متعال امید نبندد. در این صورت است که هر چه از خدا بخواهد به او عطا می‌فرماید.^۲

رعایت این ادب در همه دعاهای انسان هم ممکن است و هم مطلوب؛ چه دعا برای انجام کار بشری باشد و چه یک کار خدایی.^۳ در کارهای بشری مقدمات اختیاری‌ای که بشر فراهم می‌کند، انتظار طبیعی برای تحقق نتیجه را به وجود می‌آورد، اما در کارهای خدایی با وجود مقدمه چینی‌های بشری نتیجه‌ای که به دست می‌آید، بسیار برتر از انتظاری است که آن مقدمات ایجاد می‌کند. به عنوان مثال کسی که برای قبولی در کنکور دانشگاه زحمت زیادی می‌کشد و پایه علمی مناسبی هم دارد، طبیعتاً هم خودش و هم دیگران انتظار دارند که رتبه‌اش در کنکور، رتبه بالایی باشد. برعکس، کسی که سطح علمی خوبی در طول تحصیل دبیرستان و پیش دانشگاهی نداشته و تلاش زیادی هم در جهت آماده کردن خود برای شرکت در کنکور نکرده است، به روال عادی و طبیعی، انتظار کسب رتبه بالایی در کنکور ندارد. این دو فرد ممکن است برای قبولی و به دست آوردن رتبه خوب در کنکور دعا کنند، اما معمولاً حال متفاوتی در دعای خود دارند. اولی به دلیل شرایط خوبی که دارد، معمولاً حالت ناامیدی و یأس کامل از غیر

۱. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۱۴، ح ۱۱.

۲. همان، ح ۱۹.

۳. تعریف کار بشری و کار خدایی در درس نوزدهم از حلقه نهم آمده است.

خدا را ندارد؛ ولی دومی چون اتکای چندانی به خودش ندارد، علی القاعده امید بیشتری به دستگیری خداوند دارد. حالت انقطاع (بریدن) از خلق به سوی خداوند در وقتی که انسان دست خود را خالی می‌بیند، بیشتر و بهتر برایش حاصل می‌شود. از همین جهت است که دومی چون حسابی برای خود و تلاش‌هایش باز نمی‌کند، کسب رتبهٔ خوب در کنکور را یک کار خدایی می‌بیند و با حال انقطاع بیشتری دعا می‌کند؛ در حالی که فرد اوّل چون خود را چنان نیازمند دعا احساس نمی‌کند، حال انقطاعش معمولاً کمتر است. البتّه سفارش ائمه علیهم السلام این است که انسان نباید فریب فراهم بودن شرایط - به حساب ظاهری - را بخورد و این باعث شود که بر وجود اسباب و وسائط تکیه و اتکا نماید. هر چه معرفت انسان به قدرت الهی بیشتر و عمیق‌تر باشد، حساب کمتری روی وجود شرایط و اسباب ظاهری باز می‌کند و در این صورت است که آن فرد اوّل هم می‌تواند - با داشتن معرفت صحیح - با حال انقطاع کامل به پیشگاه خداوند دعا کند.

با توجه به این مثال روشن می‌شود که هر چه کار خدایی‌تر باشد، حال یأس از خلق و انقطاع کامل به سوی خداوند بهتر و راحت‌تر حاصل می‌شود و شرایط اجابت دعا زودتر فراهم می‌گردد. با این ترتیب می‌توانیم بگوییم که چون طبق آیات و روایات، ظهور امام عصر علیه السلام و تحقق وعده‌های الهی در آن زمان یک کار خدایی و غیر بشری خواهد بود، دعا برای تعجیل فرج همراه با یأس کامل از خلق و انقطاع به سوی خداوند می‌باشد.

اگر انسان به الهی بودن امر ظهور حضرت توجه و باور عمیق پیدا

کند، خود به خود برای آنچه به عنوان ادای تکلیف در زمان غیبت انجام می‌دهد - با وجود اهمّیت و لزوم آن - حسابی باز نمی‌کند و بر آن، اتکایی نخواهد داشت. در این صورت وقتی تحقّق فرج مولایش را از خداوند می‌طلبد، حال غریقی را دارد که هیچ فریادری برای خود نمی‌شناسد و امیدی به هیچ چیز و هیچکس جز خداوند متعال نمی‌بندد. این گونه دعا کردن برای تعجیل فرج حال خاصی در فرد ایجاد می‌کند که همین حال شرایط بهتری برای اجابت دعا فراهم می‌آورد. اکنون سؤال این است که آیا دعاهای ما برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام این گونه است؟ چند درصد شیعیان، اهل دعا برای جلو افتادن ظهور امام علیه السلام هستند و از میان آنها چند درصدشان در دعاهای خود، چنین حالی دارند؟ آیا تا کنون اتفاق افتاده است که یک دعای ما - بله فقط یک دعا - برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام همچون دعای بیچاره و درمانده‌ای باشد که برای شفای بیمار سرطانی‌اش - وقتی از همه اسباب و راه‌های عادی شفا گرفتن قطع امید کرده است - خدا را می‌خواند؟

متأسفانه دوستداران امام زمان علیه السلام یا چنانکه باید، اهل دعا برای تعجیل فرج نیستند و یا اگر هستند، نوعاً با حال انقطاع کامل به سوی خداوند دعا نمی‌کنند. شاید یکی از عوامل مستجاب نشدن دعاهایشان، همین عدم انقطاع باشد. به هر حال خوب است در کیفیت دعاهایمان برای حضرت تجدید نظر جدی کنیم و با عمق بخشیدن به باور خود، به استقبال حال یأس از خلق برویم و این ادب قلبی دعا کردن را بهتر در خود ایجاد نماییم تا امیدمان به اجابت دعاهایمان بیشتر گردد.

۲ - اقبال قلبی در دعا

دومین عملی که رعایت آن در بهتر شدن دعا برای امام عصر علیه السلام بسیار مؤثر می‌باشد، اقبال قلبی در دعاست. این امر به عنوان اولین شرط اجابت دعا مورد بحث قرار گرفت.^۱ مقصود از اقبال قلبی این است که وقتی انسان چیزی را به زبان از خداوند طلب می‌کند، با روح و قلب خود نیز همان را بخواهد. اگر در همه حال قلبش متوجه مطلوبش نیست، لا اقل در هنگام دعا کردن خواسته دلش را به زبان بیاورد. مبادا فقط به زبان چیزی را بگوید، اما قلبش رو به سوی آن نداشته باشد.

در دعا برای امام عصر علیه السلام - به خصوص در تعجیل فرج آن حضرت - باید به رعایت این شرط توجه کافی نماییم. آیا وقتی خداوند را می‌خوانیم تا فرج مولایمان را به جلو اندازد، روح و قلب ما هم این خواندن را همراهی می‌کند یا فقط لقلقه زبانمان است؟ معمولاً اگر تحقق چیزی برایمان اهمیت داشته باشد و دل بستگی روحی به آن داشته باشیم، اقبال قلبی مان در هنگام خواستن آن بیشتر و عمیق‌تر است. همچنین اگر نفس دعا کردن برای ما یک عمل باارزش و اساسی تلقی شود و آن را ناچیز و کم‌ارزش ندانیم، در هنگام دعا اقبال قلبی بیشتری خواهیم داشت. کسی که قلباً حساب زیادی برای دعا باز نمی‌کند و آن را مهم و تعیین‌کننده اصلی نمی‌داند، به طور طبیعی در وقت دعا توجه و اقبال روحی کمتری خواهد داشت.

اولین عامل مؤثر در اقبال قلبی:

مهم بودن تعجیل فرج امام عصر علیه السلام برای دعا کننده

حال بنگریم آیا تعجیل فرج امام زمان علیه السلام برای مایک امر مهم و اساسی به حساب می آید یا خیر. اگر بخواهیم به این سؤال پاسخ درستی بدهیم، باید آن را با امور دیگری که در زندگی برایمان اهمیت دارد، مقایسه کنیم. هر کس ببیند با توجه به شرایط خاص خود، چه چیزهایی برایش در درجه اول اهمیت قرار دارد. مثلاً برای عموم انسان‌ها شغلشان اهمیت خاصی دارد؛ چون محل درآمد و وسیله امر معاششان می باشد. بنابراین اموری که به اصل شغلشان یا حیثیت شغلی شان مربوط می شود، برای آنان مهم تلقی می شود. نشانه این اهمیت دادن آن است که اگر کاری باعث ضربه زدن به اصل شغل آنها شود یا ایشان را از لحاظ شغلی نزد همکاران خود بی اعتبار کند، به شدت نسبت به آن عکس العمل نشان می دهند. با این حساب طبیعی است که اگر مشکلی برای شغلشان پیدا شود، مثلاً به نحوی شغل آنها به مخاطره افتد یا حیثیت شغلی شان لگه دار شود، با اقبال قلبی کامل دست به دعا بلند کرده، با همه روح و جانشان از خدا رفع مشکلشان را می طلبند. تقریباً محال است که کسی گرفتاری جدی شغلی - آن شغلی که اصل درآمدش به آن وابسته است - پیدا کند و وقتی برای رفع آن دعا می کند، حواسش به دعایش نباشد و قلبش زبانش را همراهی نکند. چنین کسی در وقتی که دعا نمی کند هم قلبش مشغول گرفتاریش است؛ چه برسد به زمان دعا کردن که به طریق اولی دلش متوجه چیز دیگری نیست.

اکنون بیاییم مقایسه کنیم و ببینیم آیا ما دوستداران امام زمان علیه السلام گرفتاری غیبت ایشان را به اندازه گرفتاری شغلی مان مهم می‌دانیم؟ آیا از عدم حضور علنی آن حضرت، نصف اندازه‌ای که کسب و کارمان به مخاطره افتد، پریشان شده‌ایم؟ آیا به سامان نبودن اوضاع و احوال مادر غیبت مولایمان به اندازه به هم خوردن وضعیت شغلی مان، ما را ناراحت و گرفتار کرده است؟ پاسخ ما به این پرسش‌ها تعیین کننده طبیعی میزان اقبال قلبی ما در دعا برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام است. اگر غیبت طولانی امام عصر علیه السلام نصف یا حتی ثلث اندازه‌ای که گرفتاری شغلی مان ناراحتان می‌کند، پریشانمان کرده باشد، طبیعتاً در دعا برای رفع غیبت آن حضرت تا حدی توجه و اقبال قلبی خواهیم داشت و اگر چنین نباشد، باید فکر دیگری به حال خود بکنیم.

فکر دیگر می‌تواند این باشد که از جنبه معرفتی ارتباط روحی خود را با امام زمان علیه السلام اصلاح کنیم تا آنچه برایمان مهم نیست، اهمیت یابد یا آنچه کمتر مهم است، اهمیت بیشتری پیدا کند. اگر غیبت امام عصر علیه السلام برای ما نصف اندازه گرفتاری شغلی مان اهمیت ندارد، نشانگر عدم معرفت صحیح ما به آن حضرت و جایگاه رفیع امامت در اعتقاد شیعی ماست. باید به اصلاح و تصحیح اعتقاد خود به امامت و امام علیه السلام پردازیم. اگر در برداشتن این قدم موفق شویم، به طور طبیعی هم اهل دعا برای امام زمان علیه السلام و تعجیل فرج ایشان خواهیم شد و هم اقبال قلبی ما در دعا محقق می‌گردد. کسی که از داشتن چنین معرفت و حال روحی محروم است، در هنگام دعا اقبال قلبی کامل نخواهد داشت و تنها کاری که از دستش بر می‌آید، این است که با تلقین فکری و روحی

در وقت دعا کردن تا حدی حال اقبال قلبی را در خود ایجاد نماید؛ یعنی با تمرکز دادن حواس خود و ایجاد شرایط مطلوب تر از جهت حال و هوای معنوی سعی کند لا اقل در هنگام دعا کردن، دل و جان خود را با زبان خود همراه و هماهنگ کند. دعا با چنین حال و هوایی علاوه بر اینکه به اجابت نزدیک تر است، در روح و روان دعا کننده نیز اثر می گذارد و اتصال قلبی او را با مطلوب خود عمیق تر و محکم تر می سازد. تکرار این کار، این اتصال را قوی تر می سازد و اگر این گونه دعا کردن به طور منظم در برنامه زندگی فرد قرار بگیرد، کم کم انس قلبی او با امام زمان علیه السلام بیشتر می شود و حال دعا برای تعجیل فرج آن حضرت در او دوام بیشتری پیدا می کند و آنچه برایش اهمیّت چندانی نداشت، به تدریج مهم تر و اساسی تر خواهد شد.

دومین عامل مؤثر در اقبال قلبی:

اعتقاد عمیق به تأثیر دعا در تعجیل فرج امام زمان علیه السلام

دومین عاملی که در تقویت اقبال قلبی دعا کننده برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام مؤثر است، اعتقاد و باور عمیق او به تأثیر خاص دعاست. هر عاملی که انسان را در رسیدن به مقصود و مطلوبش کمک کند، دل و جان او را به سوی خود متوجه می سازد. هر قدر تأثیر این عامل را در رساندن او به هدفش بیشتر بداند، در ایجاد آن اهتمام و اقبال قلبی بیشتری هم خواهد داشت. به عنوان مثال کسی که بیماری دارد و به دنبال معالجه و درمان اوست، عوامل مختلفی را که مؤثر در درمان است، می جوید و در میان آنها هر یک را که مؤثرتر بداند، با اهتمام و توجه بیشتری سراغ می گیرد. هر قدر اعتقادش به پزشک معالج و

تشخیص و درمان‌گری او عمیق‌تر باشد، فکر و حواسش بیشتر متوجه او می‌شود و با اقبال قلبی کامل‌تری به نسخهٔ پزشک دل می‌دهد و به آن عمل می‌کند. حال اگر همین اعتقادی که به تأثیر درمان پزشک دارد، به دعا برای شفای بیمارش داشته باشد، همان قدر اقبال قلبی در دعاهایش برای بهبودی آن بیمار خواهد داشت. اگر اعتقاد به تأثیر دعا در شفای بیمار ضعیف شود، اقبال قلبی او در هنگام دعا کمتر و اگر این باور قوی گردد، آن اقبال قلبی هم بیشتر خواهد شد؛ یعنی میزان اقبال قلبی دعا کننده در دعایش بستگی به میزان باور او به تأثیر دعا در رسیدن به مقصودش دارد.

همین امر دربارهٔ دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام نیز ساری و جاری است. کسی که باور چندانی به تأثیر دعا در جلو انداختن ظهور آن حضرت ندارد، به طور طبیعی، اقبال قلبی چندانی در دعاهایش برای تعجیل فرج ندارد. هر چه این باور عمیق‌تر شود، اقبال قلبی دعا کننده هم بیشتر می‌شود. بنابراین اگر کسی - مطابق فرمایش امام صادق علیه السلام دربارهٔ تأثیر ضجه و گریه در تعجیل فرج^۱ - برای دعا نقش تعیین کننده و اصلی در جلو افتادن زمان ظهور امام عصر علیه السلام قائل باشد، خواه ناخواه در هنگام دعا برای تعجیل فرج، روح و روانش متوجه آن است و هرگز با قلب بی‌توجه و غافل (به تعبیر روایات ساه^۲ یا لاه^۳) زبان به دعا کردن نمی‌گشاید.

۱. رجوع کنید به درس هفدهم از حلقهٔ گذشته.

۲. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب الاقبال علی الدعاء، ح ۱.

۳. همان، ح ۲.

نتیجه کلی بحث این است که برای ایجاد و تقویت طبیعی اقبال قلبی در دعا برای تعجیل فرج باید دو عامل را تقویت کرد: اول این که وابستگی و دل بستگی روحی و معرفتی خود را به امام عصر علیه السلام و جلو افتادن فرج ایشان بیشتر کنیم و دوم اینکه اعتقاد و باور خویش را به تأثیر جدی و عمیق دعا در تعجیل فرج آن حضرت تحکیم نماییم. البته عوامل دیگری هم می توانند در تقویت این اقبال قلبی مؤثر باشد، ولی به نظر می رسد که این دو عامل نقش اساسی تری در بین بقیه عوامل دارند.

درس دوم: رقت قلب و تحصیل تقوا

در درس گذشته در مورد دو ادب از آداب دعا کردن برای امام عصر علیه السلام سخن گفتیم. در ادامه به آداب دیگر می پردازیم.

۳ - رقت قلب

عامل مهم دیگری که در اجابت دعا بسیار مؤثر است، رقت قلب دعاکننده در هنگام دعاست. در گذشته با میزان تأثیر این امر در اجابت دعا تا حدی آشنا شدیم^۱ و دانستیم که طبق فرمایش پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم برای اینکه زودتر خواسته ما مستجاب شود، باید در هنگام رقت قلب به پیشگاه الهی دعا کنیم و به تعبیر ایشان دعا را در آن وقت مغتنم بشماریم.^۲ خود ائمه علیهم السلام به این حقیقت تذکر داده اند که قلب انسان همیشه در یک حال نیست، گاهی حال رقت دارد و گاهی قساوت، گاهی نرم است و گاهی سخت. البته افراد از این جهت یکسان

۱. درس شانزدهم از حلقه دوازدهم.

۲. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۱۳، ح ۱۷.

نیستند؛ برخی رقت قلبشان بیشتر است و برخی قلب سخت‌تری دارند. دسته اول هم به لحاظ زمانی، رقت قلبشان طولانی‌تر است و هم از جهت عمق و شدت این رقت، بالاتر از دسته دوم قرار می‌گیرند. اما حتی کسانی که عموماً و در بیشتر اوقات رقت قلب ندارند، بالأخره حالاتی برایشان پیش می‌آید که به اصطلاح دلشان می‌شکند و از آن سختی و صعوبت قلبی خارج می‌شود. پس اینها هم رقت قلب را تجربه می‌کنند و بنابراین هر کس در زمان‌هایی دارای رقت قلب می‌باشد که اگر قدر آن را بداند، می‌تواند در همان حال برای تعجیل فرج مولای غریبش دعا کند.

مواقع پیدایش رقت قلب در انسان

ما می‌توانیم انسان‌ها را از جهت رقت قلب برای امام زمان علیه السلام و دعا برای تعجیل فرج ایشان به درجات مختلفی رده‌بندی کنیم. برخی چنان اتصال روحی و قلبی قوی با امامشان دارند که صرف یاد کردن از گرفتاری غیبت آن حضرت، دلشان را به درد می‌آورد و آن را نرم و رقیق می‌سازد. اینها مشکل چندانی برای اینکه با حال رقت قلب برای تعجیل فرج مولایشان دعا کنند، ندارند. اما تعداد این‌گونه افراد نسبت به سایرین کم و ناچیز است. بیشتر مردم به صرف توجه کردن به ناراحتی‌های مولایشان در زمان غیبت، حال رقت قلب پیدا نمی‌کنند. اما همین گروه در زندگی عادی خود، تعلقات خاطری دارند که به خاطر آنها قلبشان رقت خاصی پیدا می‌کند. به عنوان مثال نوع مردم در مصیبت‌های شخصی خود دلشکسته و منقلب می‌شوند. وقتی کسی عزیز خود را - پدر، مادر، فرزند یا ... - از دست می‌دهد، یاد و خاطره او حالت رقت قلب را برایش ایجاد می‌نماید. همچنین گاهی دردها و

رنج‌هایی که در زندگی برای انسان پیش می‌آید، دلش را به درد می‌آورد و حتی ممکن است اشکش را درآورد. مسائل مادی و معیشتی هم می‌تواند در برخی افراد چنین اثری بگذارد. اینها چیزهایی است که برای انسان‌های عادی - هرچند که به لحاظ ایمان و معرفت چندان مرتبه بالایی نداشته باشند - پیش می‌آید.

علاوه بر اینها، اهل ایمان به خاطر تعلق خاطری که به اهل بیت علیهم السلام به خصوص حضرت سیدالشهداء علیه السلام دارند، در مناسبت‌های خاصی که در طول سال وجود دارد - به ویژه ایام محرم و دهه عاشورا یا شب‌های احیا در ماه مبارک رمضان - در مصائب خاندان عصمت و طهارت رقت قلب خاصی پیدا می‌کنند.

از بزرگ‌ترین نعمت‌های خداوند بر ما شیعیان این است که هرچند در طول سال از یاد اهل بیت علیهم السلام غافل باشیم، اما در ایام مصیبت یا اعیادی مانند عید غدیر و نیمه شعبان معمولاً در مجالس عزاداری یا جشن شرکت می‌کنیم و به این وسیله ارتباط روحی خاصی - هرچند گذرا و سطحی - با موالی خود پیدا می‌کنیم. نوعاً در مراسم عزاداری - به خصوص در مصیبت امام حسین علیه السلام و سایر شهدای کربلا - بر احوال خاندان و حی رقت قلب پیدا می‌کنیم و بسیاری مواقع با گریه کردن دل‌های گناهکار خود را جلا و صفا می‌دهیم. به لطف خدای منان و عنایت امام عصر علیه السلام کسانی هم که اهل برخی گناهان هستند، ارتباط روحی خود را با اهل بیت علیهم السلام به طور کامل قطع نمی‌کنند و حداقل در روزهای تاسوعا و عاشورا و شب‌های احیا و امثال آن در مجالس عزای جشن شرکت می‌کنند. این خود باعث می‌شود که پیوند با ائمه علیهم السلام - که با انجام گناهان سست شده است - برای فرد فاسق بار دیگر برقرار شود.

استفاده از حال رقت قلب در دعا برای تعجیل فرج

با این ترتیب ملاحظه می‌کنیم که حال رقت قلب در عموم مردم در مسائل روزمره زندگی شان وجود دارد و در اهل ایمان هم این حال نسبت به خود ائمه علیهم‌السلام به صورت پراکنده و در مناسبت‌های خاص به چشم می‌خورد. حال می‌توانیم بفهمیم که از وجود این حال چگونه در امر دعا برای تعجیل فرج، حُسن استفاده را ببریم. اگر کسی دعا در حق امام زمان علیه‌السلام و به خصوص برای تعجیل فرج ایشان را یک کار مهم و اساسی بداند، می‌تواند از رقت قلبی که در امور دیگر خود دارد، در دعاهایش بهره‌مند شود.

مثلاً کسی که پدرش فوت شده یا مصیبتی قلبش را به درد آورده، اگر غافل نباشد، می‌تواند در همان حالی که به خاطر مسائل شخصی‌اش رقت قلب پیدا کرده، از آن حال و هوا در دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه‌السلام استفاده کافی را ببرد. در واقع دل‌شکستگی‌اش را خرج امامش کند و ایشان را در دعا بر خود مقدم بدارد. همچنین کسانی که در عزای اهل بیت علیهم‌السلام - به ویژه مصائب سرور شهیدان حضرت ابا عبدالله الحسین علیه‌السلام و یاران و خانواده آن بزرگوار - رقت قلبی پیدا می‌کنند، اگر قدر حال خود را بدانند، از آن برای دعا بر تعجیل فرج امام غریب و مظلومشان بهره می‌برند؛ یعنی در همان وقتی که دل‌هایشان در غم اهل بیت علیهم‌السلام شکسته و احیاناً اشک‌هایشان هم جاری شده، برای فرج مولایشان دعا می‌کنند و این بیشترین فایده‌ای است که از رقت قلبشان نصیب ایشان می‌گردد.

چه خوب است که شیعیان از این نکته غافل نباشند و از حال و هوای

معنوی خود در مسیر جلو انداختن ظهور امام عصر علیه السلام استفاده کنند. برای تأمین این هدف باید در مجالس عزای اهل بیت علیهم السلام به این حقیقت توجه داده شود که حیف است گریه‌ها و دل شکستگی‌های افراد مقدّمه دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام قرار نگیرد. بنابراین اگر عموم افراد از این امر غافل هستند، باید کسانی که توجه دارند، تذکر لازم را در این خصوص بدهند تا عزاداران در همان لحظاتی که رقت قلب دارند، برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام دعا کنند. اگر مجالسی که برای عزاداری در مصیبت اهل بیت علیهم السلام به خصوص سید الشهداء علیهم السلام برگزار می‌شود، به دعا بر تعجیل فرج امام عصر علیه السلام منتهی گردد، قطعاً بیشترین بهره معنوی از آن مجالس نصیب عزاداران و سایرین خواهد شد.

یکی از مهم‌ترین برکات این عمل شریف، جلب دعا‌های امام زمان علیه السلام در حقّ دعا کنندگان می‌باشد. در کتاب شریف «مکیال المکارم» یکی از آثار دعا در حقّ امام زمان علیه السلام دعای آن حضرت در حقّ دعا کننده شمرده شده و ادله‌ای برای اثبات این مطلب مطرح گردیده است. سپس مؤلف بزرگوار رؤیای صادقانه یکی از برادران صالح خود را به عنوان مؤید نقل فرموده که از وجود مقدّس امام عصر علیه السلام در خواب شنیده است که فرموده‌اند:

إِنِّي أَدْعُو لِكُلِّ مُؤْمِنٍ يَدْعُو لِي بَعْدَ ذِكْرِ مَصَائِبِ سَيِّدِ الشُّهَدَاءِ
فِي مَجَالِسِ الْعَزَاءِ.^۱

البته من دعا می‌کنم برای هر مؤمنی که پس از ذکر مصائب سیدالشهداء علیهم‌السلام در مجالس عزاداری برای من دعا نماید.

از این رو دعای مؤمنان در مجالس روضه سیدالشهداء علیهم‌السلام می‌تواند منشأ خیر و برکت فراوانی برای خود دعاکنندگان باشد.

نکته دیگری که به خاطر اهمیت رقت قلب در هنگام دعا می‌توان گفت، این است که: گاهی انسان از متن دعایی که می‌خواند، دلش می‌شکند و با سوز دل دعا می‌کند؛ که اگر چنین حالی پیدا شود، بسیار خوب است. اما در بسیاری مواقع برای بسیاری از افراد چنین حالی حاصل نمی‌گردد. در این صورت یکی از بهترین اسباب برای ایجاد رقت قلب یاد کردن از مصائب اهل بیت علیهم‌السلام است که هم خودش یک عبادت بزرگ می‌باشد و هم زمینه‌ساز اجابت دعای انسان می‌گردد. ما این مطلب را در گذشته به مناسبت بحث درباره «بکاء» و «تباکی» که از آداب دعا به شمار می‌آیند، با ذکر ادله‌اش مطرح ساختیم.^۱ نتیجه اینکه از راه‌های مجاز می‌توانیم رقت قلب لازم برای اجابت بهتر دعا را در خود و دیگر دعاکنندگان ایجاد نماییم و نباید خود را از این امکان بی‌نصیب کنیم.

۴ - تحصیل تقوا و تهذیب نفس

مطابق تعالیم نورانی اهل بیت علیهم‌السلام یکی از شرایط لازم برای اجابت دعا، تقوای دعاکننده و پاک بودن نفس او از آلودگی گناهان است. مطابق حدیثی که در گذشته از امیرالمؤمنین علیه‌السلام نقل کردیم، علت

اجابت نشدن بسیاری از دعاها، خیانت قلبی دعاکننده از هشت جهت می‌باشد.^۱ یکی از این جهات، نداشتن خوف واقعی از آتش غضب الهی است. خوف واقعی به فرموده امام سجّاد علیه السلام به صرف گریستن از ترس عقوبت خدا، حاصل نمی‌شود، بلکه تنها شرطش داشتن ورع لازم برای بازداشتن انسان از گناهان است.^۲ نبودن چنین خوفی در انسان خیانت قلب شمرده شده، مانع اجابت دعای انسان می‌گردد. همچنین است بد زبان بودن (بذاء) که مصداق دیگری از ناپاکی قلب انسان می‌باشد. این هم یکی از موانع اجابت دعا شمرده شده است.^۳

علاوه بر اینها اگر انسان عیوب دیگران را ببیند، ولی از عیب‌های خودش غافل باشد یا دیگران را به خاطر چیزهایی ملامت کند که خودش به ملامت به خاطر آنها سزاوارتر است، این خصوصیات هم می‌تواند مانع اجابت دعا گردد.^۴

این تأکیدات نشان می‌دهد که ما باید در کنار اهمّیت دادن به دعا برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام رعایت تقوا و ورع را نیز مهم تلقی کنیم و اگر می‌خواهیم دعاهایمان در حقّ مولایمان مستجاب گردد، به صرف اینکه باریقت قلب و حال و هوای معنوی برای ایشان دعا کنیم، راضی نشویم. متأسفانه گاهی مشاهده می‌کنیم کسانی را که با وجود اصرار و تأکیدی که بر دعای برای حضرت - هم خودشان و هم برای دیگران -

۱. درس چهاردهم از حلقه دوازدهم.

۲. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۳۵، ح ۲۵، به نقل از عدّة الدّاعی.

۳. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۷۷، ح ۱۸، به نقل از فلاح السائل.

۴. همان، ص ۳۷۶، ح ۱۷، به نقل از دعائم الدین.

دارند، نشانه‌ای از تقوا و ورع در آنان نیست. برخی از روی نادانی چنین می‌پندارند که ارتباطی بین اجابت دعایشان با سلامت و پاکی قلبشان وجود ندارد و اصلاً ممکن نمی‌دانند که به خاطر ارتکاب برخی گناهان، دعاهایشان در حق مولایشان بی‌فایده باشد. گاهی نه تنها دعاکننده اهل ورع و پرهیز از گناهان نیست، بلکه حتی در هنگام دعا برای امام زمان علیه السلام و در ضمن آن هم مرتکب معصیت می‌شود! واقعاً شگفت‌آور است. آیا دعا برای تعجیل فرج همراه با موسیقی غنایی یا اختلاط نامحرمان با یکدیگر، مقبول و مستجاب است؟! چنین کسانی بدون آنکه بفهمند و بخواهند، با این کارها در واقع خود را و دعا برای امام عصر علیه السلام را به مسخره و استهزاء گرفته‌اند، العیاذ بالله!

دعا به پیشگاه خداوند یک عبادت بسیار ارزشمند و گرانقدر است و باید مراقب بود که این عمل شریف با معصیتی آلوده نشود و خدای ناکرده، به ابتذال کشیده نشود. اگر چنین مراقبتی صورت نگیرد، روح دعا از بین می‌رود و آنچه می‌ماند، چیزی جز یک تابلوی ساختگی و مصنوعی از آن نیست.

پرهیز از گناه به خاطر مستجاب شدن دعا در حق امام زمان علیه السلام

دعاکننده برای امام زمان علیه السلام باید بداند که پرهیز نکردن از گناهان - حتی یک گناهی که آن را کوچک می‌شمارد - می‌تواند او را از فیض دعاهایش محروم نماید. بنابراین اگر واقعاً امام خود را دوست دارد، بکوشد به خاطر ایشان هم که شده، از گناهانش توبه کند و همان‌طور که خود ائمه علیهم السلام سفارش فرموده‌اند، پیش از عرض حاجت خود به تک‌تک گناهانش اعتراف نماید و تصمیم قطعی بگیرد که دیگر به سوی

ز آنها باز نگردد.^۱

ممکن است کسی را دوست داشته باشیم که گرفتار بلاها و مصیبت‌هایی باشد، همچنین بدانیم که دعایمان در رفع گرفتاری‌های او مؤثر و مفید است، خودش هم از ما خواسته باشد که برایش دعا کنیم، با این همه دعا کنیم ولی اثر نبینیم. سپس متوجه شویم که مانع استجابات دعا چیزی است که خودمان ایجادش کرده‌ایم و با تصمیم و اختیار خودمان قابل رفع است. اگر واقعاً آن شخص را دوست داشته باشیم و بخواهیم رفع ناراحتی و گرفتاری از او بشود، آن مانع را رفع نمی‌کنیم؟ آیا اگر نسبت به این امر بی‌خیال باشیم و در صدد رفع مانع بر نیاییم، باز هم می‌توانیم ادعای دوست داشتن او را بکنیم؟ در این صورت اگر در این ادعا دروغ نگوییم، حداقل این است که درجهٔ محبت ما به او بسیار ضعیف و ناچیز است. محال است کسی را زیاد دوست داشته باشیم و او را گرفتار ببینیم و بتوانیم با اقدام خود در جهت رفع گرفتاری‌اش کاری بکنیم، اما ساکت بنشینیم.

اگر فرد راستگویی به ما بگوید که می‌خواهم پولی یا شغلی به شما بدهم به شرط آنکه فلان عیب را در خود اصلاح کنی یا فلان کار زشت را دیگر انجام ندهی، آیا برای رسیدن به آن پول یا شغل پردرآمد، خواستهٔ او را برآورده نمی‌کنیم؟ آیا قربةً الی المال به تهذیب نفس خود نمی‌پردازیم؟! واقعاً عجیب است. چگونه حاضریم برای بهتر شدن دنیای خود، اهل ورع و تقوا شوم، اما وقتی نوبت به خدا و امام زمان علیه السلام می‌رسد، همّت چندانی نمی‌کنم و اهمّیت زیادی به رفع موانع برای

۱. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۲۰، ح ۲۸، به نقل از فلاح السائل.

رسیدن به خواسته‌های معنوی خودم نمی‌دهم!

اکنون از خود بپرسیم: تا کنون به خاطر اینکه دعایم در حق امام زمانم مستجاب شود، از چند گناه دوری کرده‌ام؟ آیا تا کنون اتفاق افتاده است که از ترس اجابت نشدن دعایم برای تعجیل فرج، از نگاه به نامحرم چشم بپوشم؟ یا از شنیدن موسیقی حرام بگذرم؟ یا از خوردن مال حرام اجتناب کنم؟ و یا ...

شیطان قطعاً از دعا برای تعجیل فرج ناخرسند است و همه تلاش خود را به کار می‌بندد که کسی سراغ این عبادت ارزشمند نرود و تا جایی که می‌تواند، کاری می‌کند که اهل دعا برای تعجیل فرج کمتر شوند. اما اگر کسی از این دام شیطان بگریزد و دعا برای حضرت جزء برنامه زندگی‌اش قرار بگیرد، آنگاه شیطان از در دیگری وارد می‌شود تا دعاهایش را بی‌ثمر کند و آن این است که گناهانش را نزد او کوچک و ناچیز جلوه می‌دهد. وقتی انسان گناهش را بزرگ نشمارد و از ارتکاب آن به حال خوف نیفتد، طبیعتاً از آنها احساس پشیمانی و سرافکنندگی شدید هم نمی‌کند و تصمیم به ترک آنها هم نمی‌گیرد. آن وقت چه بسا فکر کند که به سبب دعا برای امام عصر علیه السلام نزد خدا و ایشان محترم و عزیز است و حتی در دل به خاطر دعاهایش منتهی هم سر آنها بگذارد، اما نمی‌داند که همین بی‌تفاوت بودن نسبت به گناهان ممکن است مانع استجاب دعا بشود و مقبول درگاه الهی قرار نگیرد.

پس بیاییم به خاطر آنکه دعاهایمان در حق مولایمان به اجابت نزدیک شود، به همان اندازه که به دعا کردن اهمیت می‌دهیم و به آن عمل می‌کنیم، به تهذیب نفس خویش از آلودگی گناهان نیز اهمیت

دهیم و در کنار اصرار و الحاح در دعا برای تعجیل فرج، بر توبه از گناهان خود نیز اصرار بورزیم و به انجام هیچ معصیتی راضی نشویم. عیب‌های خود را بزرگ و درشت بینیم و دیگران را به خاطر اموری که خودمان به آنها مبتلا هستیم، سرزنش نکنیم و اعتراف به تک‌تک گناهان و اقرار به آنها را مقدمه دعا برای تعجیل فرج مولایمان قرار دهیم تا امیدمان به تأثیر دعاهایمان بیشتر گردد.

ذکر خاطره‌ای که مرحوم صاحب مکیال المکارم در کتاب شریف خود آورده، در همین خصوص شنیدنی است. ایشان از برادر ایمانی خود جناب آقا میرزا محمد باقر فقیه ایمانی رحمته الله نقل کرده‌اند که ایشان در خواب (یا بین خواب و بیداری) به محضر امام حسن مجتبی علیه السلام مشرف شده است، سپس فرمایش آن حضرت را چنین نقل به معنا می‌کند:

بالای منابر به مردم بگویید و ایشان را امر کنید تا (ابتدا) توبه کنند و (سپس) برای فرج حضرت حجت علیه السلام و تعجیل در ظهور ایشان دعا کنند. این دعا مانند نماز میّت واجب کفایی نیست که با انجام دادن بعضی مردم از دیگران ساقط شود، بلکه همچون نمازهای یومیّه است که انجام آن بر فرد فرد مکلفین واجب است.^۱

ملاحظه می‌شود که در فرمایش منقول از حضرت مجتبی علیه السلام ابتدا امر به توبه و سپس دستور به دعا برای تعجیل فرج ذکر شده است. بنابراین یکی از شرایط مؤثر در اجابت این دعای شریف، توبه از

گناهان است. نکته دیگر در فرمایش امام علیؑ واجب عینی دانستن دعا برای تعجیل فرج امام عصرؑ است که نشانگر اهمّیت خاصّ این عبادت بزرگ می باشد.

درس سوم: توجه به حقّ النَّاس و تحصیل معرفت

در این درس نیز موارد دیگری از آداب و شرایط دعا برای امام زمان علیه السلام را بررسی می‌کنیم.

۵ - بر عهده نداشتن حقّ النَّاس

طبق آموزه‌های ائمه اطهار علیهم السلام یکی از شرایط لازم برای اجابت دعا، این است که حقّی از مردم بر عهده دعاکننده نباشد. بودن حقّ النَّاس بر گردن انسان به دو گونه متصوّر است: یا امرار معاش انسان از راه حلال نباشد که در این صورت لقمه‌ای که می‌خورد، حلال نیست و یا اینکه دین و بدهی نسبت به دیگری داشته باشد که در احادیث از آن به «مظلّمه» تعبیر شده است.^۱ در هر دو صورت حقّی از دیگران بر عهده فرد می‌باشد و همین، مانع استجابت دعا می‌گردد.

کسی که برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام دعا می‌کند و این کار را نه

۱. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۲۱، ح ۳۱، به نقل از فلاح السائل

صرفاً از سر عادت و بی‌انگیزه، بلکه با عنایت خاص و به نیت عرض ارادت به ساحت مقدّس مولایش انجام می‌دهد، قطعاً نسبت به مسأله حقّ الناس بی‌تفاوت نمی‌باشد. او به امید اجابت برای امامش دعا می‌کند و وقتی بداند که بر عهده داشتن حقّ الناس مانع به نتیجه رسیدن دعاست، سعی می‌کند به هر شکلی که شده، آن مانع را بر طرف نماید. به این ترتیب می‌توان گفت اهل دعا برای امام زمان علیه السلام بودن با سهل‌انگاری در حساب و کتاب مالی قابل جمع نیست. آگاهی از احکام شرعی خمس و اجرای دقیق آن، لازمه دقت داشتن در کسب روزی حلال است. همچنین احتراز از راه‌های درآمدی که پاک و بی‌غلّ و غش نیستند، برای دوستدار امام عصر علیه السلام که به دعا برای ایشان اهمّیت می‌دهد، جزء ضروریات می‌باشد.

متأسفانه درصد زیادی از شیعیان را می‌بینیم که دقت چندانی در چگونگی به‌دست آوردن مال ندارند. اگر بخواهیم مطلب روشن شود، باید مقایسه‌ای به عمل آوریم بین دقتی که نوع مردم نسبت به رعایت بهداشت در خورد و خوراکیشان دارند و آنچه در مورد حلال و حرام آن انجام می‌دهند. ملاحظه می‌کنیم که افراد عاقل و فهمیده در مورد غذایی که خود و خانواده‌شان استفاده می‌کنند، کمال دقت را نسبت به رعایت امور بهداشتی آن دارند. به تاریخ مصرف آن توجه می‌کنند و از خرید موادی که به سلامت و بهداشتی بودن آن اطمینان ندارند، خودداری می‌نمایند. اگر احتمال دهند که برخی محصولات غذایی، آلوده به میکروبی مثل وبا هستند، از خیر تهیه آن می‌گذرند و اصلاً سراغش نمی‌روند. این دقت‌ها برای مصون ماندن غذای انسان از

آلودگی‌ها، بسیار بجا و لازم است.

اما چند درصد از همین مردمی که با چنین دقتی مسائل بهداشتی را زیر ذره‌بین می‌گیرند، نصف این دقت را در رعایت حلال و حرام غذاهایشان به خرج می‌دهند؟ آیا مراقب هستند که با پول حرام غذایی برای خود و خانواده نخرند؟ آیا از مواردی که احتمال راه پیدا کردن حرام در اموالشان هست، پرهیز می‌کنند؟ آیا اجتناب از مشتبهات را برای اطمینان از سالم ماندن از آلودگی مال حرام قبول دارند و به آن پایبند هستند؟

متأسفانه پاسخ این پرسش‌ها نوعاً منفی است و ما آن دقت نظری که در رعایت مسائل بهداشتی نسبت به غذا و مانند آن می‌بینیم، در مورد کسب روزی حلال مشاهده نمی‌کنیم. بسیاری از معاملات که بین مردم صورت می‌گیرد، به خاطر ناآگاهی از مسائل شرعی، آلوده به ربا دادن و ربا گرفتن است، اما چون به این امر اهمّیت چندانی داده نمی‌شود، کمتر کسی در صدد یاد گرفتن احکام دقیق ربا در معاملات بر می‌آید. این در حالی است که اگر احتمال ابتلا به ربا در موردی داده شود، همه کسانی که در معرض این ابتلا هستند، به سراغ آموزش دیدن در مورد ربا و عوارض آن می‌روند. همچنین دغدغه‌ای که نسبت به رعایت حقّ الناس در بسیاری از دوستان ائمه علیهم السلام وجود دارد، بسیار کمتر از آن حدّی است که باید باشد. کسی که تعجیل در فرج مولایش را از خدا طلب می‌کند، می‌داند که ظهور آن حضرت برای پیاده شدن احکام دقیق اسلام و دین خداست و لزوم رعایت حقّ مردم در دین اسلام جایگاه ویژه و مهمّی دارد. پس طالب ظهور امام علیه السلام نمی‌تواند زیر بار مظالم بندگان

خدا بماند و از هر طریق ممکن می‌کوشد تا آنها را از دوش خود بردارد. این است که نه تنها از پرداخت حق و حقوقی که به گردنش می‌باشد، فرار نمی‌کند، بلکه به سوی آن می‌رود تا خود را از گرفتاری خلاص نماید. بنابراین اگر به عنوان مثال اشتباهاً پولی به حسابش ریخته شده یا ساعت اضافه کاری برایش در نظر گرفته‌اند، با اینکه اگر اعلام نکند کسی متوجه نمی‌شود، اما نمی‌تواند خود را به خوردن چنین اموالی راضی کند. لذاست که بر خلاف انتظار دیگران از گرفتن آن خودداری کرده، اشتباه انجام شده را اصلاح می‌کند. با کمال تأسف مشاهده می‌شود که اگر کسی چنین رفتاری داشته باشد، بسیاری از همکارانش با اظهار تعجب از رفتار او ملامتش می‌کنند و عمل شایسته او را بر نمی‌تابند. آیا این برخورد صحیح است؟ آیا کسی که عمل به وظیفه شرعی‌اش می‌کند، کار صحیحی انجام نداده و دیگران نباید به او تاسی کنند؟ چرا در بسیاری از محیط‌های کاری حتی فرهنگی، به دست آوردن نفع مادی بر حفظ ارزش‌های معنوی عملاً ترجیح دارد؟ و چرا تیت وانگیزه الهی و عمل به وظیفه شرعی تعیین‌کننده اصلی در کارهای شغلی اهل ایمان نیست؟! اگر همه مؤمنان چنین نیستند، کسانی که دعا در حق امام عصر علیه السلام را وظیفه و عبادت خود می‌شمارند، قطعاً باید این‌گونه باشند. نتیجه مجموع بحث این است که نمی‌توان اهل دعا برای امام زمان علیه السلام بود و در عین حال نسبت به نحوه امرار معاش و رعایت حق الناس بی تفاوت و اهل مسامحه بود. اگر امامان و تعجیل در فرج ایشان محبوبمان است، بیاییم با دقت هر چه بیشتر به رعایت حقوق دیگران در زندگی اهمیت دهیم.

۶- معرفت به امام عصر علیه السلام و شکر نعمت وجودی ایشان

یکی از آدابی که در دعا کردن وارد شده، شکر نعمت‌های الهی است. ما اهمّیت این مطلب را با استناد به احادیث ائمه علیهم السلام در حلقه گذشته بیان کردیم.^۱ همچنین دانستیم که یکی از موانع اجابت دعاناشکری کردن نسبت به نعمت‌های الهی است.^۲

حال بنگریم آیا در این امر کوتاهی نمی‌کنیم. می‌دانیم که بزرگ‌ترین و مهم‌ترین نعمت الهی وجود مقدّس امام عصر علیه السلام است. آیا چنانکه شایسته این نعمت عظمی است، معرفت به ایشان داریم؟ ما شیعیان چه اندازه از صفات و کمالات خدادادی ایشان آگاهیم و به آن معتقدیم؟ آیا در مراکز علمی و فرهنگی دینی، حق معرفت ایشان در تعلیم و تعلّم ادا می‌شود؟

در بحث نحوه شکرگزاری در برابر نعمت‌های الهی، سه رتبه از شکر مطرح می‌شود: قلبی، زبانی و عملی. همه این مراتب نسبت به وجود نازنین حضرت بقیّة الله ارواحنا فداه باید تحقّق یابد. اما حقیقتاً چند درصد از شیعیان آن حضرت چگونگی همین مراتب شکرگزاری را می‌دانند؟ متأسّفانه بسیاری از ما در این زمینه محتاج تذکّر و تنبّه هستیم. وقتی هم متذکّر می‌شویم، در عمل چنان اهتمام و جدّیتی که شایسته حقّ امام علیه السلام باشد، از خود نشان نمی‌دهیم. این در حالی است که نسبت به شکر نعمت سلامت و امنیّت شخصی خود بیش از این مقدار همّت می‌کنیم. شاهدش این است که اگر سلامت یا امنیّت

۱. درس اوّل از حلقه سیزدهم.

۲. درس چهاردهم از حلقه دوازدهم.

شخصی ما در زندگی به خطر افتد، بسیار نگران می شویم و اگر بدانیم که شکر این دو نعمت بزرگ الهی به حفظ و بقای آنها می انجامد، سعی می کنیم که راه های شکرگزاری نسبت به آنها را بیاموزیم و در عمل به آن اهتمام ورزیم. اما آیا آن اندازه که به شکر نعمت سلامت خود اهمّیت می دهیم، به نحوه سپاسگزاری از نعمت وجود امامان می اندیشیم؟

آیا تا کنون این حقیقت را وجدان کرده ایم که امام شناس بودن ما نعمتی بالاتر از سلامت بدن ماست؟ آیا - در مقام فرض - حاضریم بیمار بشویم یا به گرفتاری های مادی مبتلا بشویم، اما معرفت و ارادتمان را به امام زمانمان از دست ندهیم؟ واقعاً چند درصد از دعا کنندگان برای امام زمان علیه السلام چنین معرفتی به ایشان دارند؟ نشانه برتر دانستن یک نعمت از نعمت دیگر این است که در هنگام تضاد بین آنها، اولی را بر دومی ترجیح دهیم. با همین معیار می توانیم تشخیص دهیم که نعمت شناخت امام عصر علیه السلام نزد ما بر نعمت های دیگر ترجیح دارد یا خیر. در مقام سنجش این امر، با کمال شرمندگی خواهیم دید که برخی از دوستانان حضرت - همان ها که در جشن های میلاد ایشان شادی می کنند و شیرینی پخش می کنند - در عمل نعمت های مادی و شخصی خود را در زندگی بر نعمت معرفت به امامشان ترجیح می دهند. علت این خطا چیزی نیست جز عدم شناخت صحیح و کافی از بزرگ ترین نعمت خداوند که وجود مقدّس امام عصر ارواحنا فداه می باشد. طبیعی است که این عدم معرفت - که نتیجه اش ادا نکردن حق شکر قلبی است - بر مراتب بعدی شکرگزاری یعنی شکر زبانی

و عملی هم لطمه جدی می زند؛ چون روح این دو رتبه، همان شکر قلبی کردن است.^۱

با این توضیحات آیا لازم نیست در کنار اهتمام به دعا برای امام زمان علیه السلام به خصوص تعجیل فرج ایشان، انواع مراتب شکرگزاری نسبت به آن حضرت را بیشتر بشناسیم و به آنها پایبند گردیم؟ کوتاهی در این امر هم مانع اجابت دعاهایمان می گردد و هم انگیزه و همت ما را در امر دعا سست می نماید.

۱. درباره مراتب مختلف شکرگزاری می توانید به حلقه پنجم مراجعه فرمایید.

درس چهارم: اصرار در دعا

در دروس گذشته شش مورد از آداب دعا برای آخرین حجّت خدا ارواحنا فداه را مطرح کردیم. در این درس مورد دیگری را بیان می‌کنیم.

۷- الحاح و اصرار و دوری از سستی

چنانکه گذشت، یکی از آداب مؤثر دعا در اجابت، الحاح و اصرار در انجام آن می‌باشد.^۱ به یاد بیاوریم که امام باقر علیه السلام قسم یاد کرده‌اند که هرگاه بنده مؤمنی با اصرار چیزی را از خداوند طلب کند، حاجتش برآورده می‌گردد.^۲

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نیز تأکید فرموده‌اند که با جدّ و جهد دعا کنید و از دعا کردن خسته و ملول نشوید، چرا که تا شما خسته نشوید، خداوند خسته نمی‌شود.^۳

۱. درس چهارم از حلقه گذشته.

۲. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب الالحاح ...، ح ۳.

۳. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۶۴، ح ۸، به نقل از امالی طوسی.

این سفارش‌ها نشان می‌دهد که خداوند می‌خواهد بندگانش بر در خانه او اصرار بورزند و از گدایی خسته نشوند. ممکن است چیزی را از خدا بخواهیم و خواسته ما برآورده نشود، اما چه بسا اگر در مورد آن اصرار کنیم، حاجتمان داده شود. البته همان‌طور که اصل دعا کردن حال و انگیزه می‌خواهد، اصرار و الحاح در آن هم معمولاً برخاسته از حال و انگیزه درونی دعاکننده است.

عوامل مؤثر در پیدایش حالت اصرار در دعا

انسان در خواستن چیزی که برایش بسیار مهم باشد، اصرار می‌ورزد و برای امور بی‌ارزش انگیزه اصرار ندارد. مثلاً کسی که برای رسیدن به یک نعمت مادی همچون خانه یا قبولی در کنکور دانشگاه دعا می‌کند و در دعایش اصرار می‌ورزد، آن امور را با ارزش و مهم تلقی می‌کند. اگر برای آنها اهمّیت قائل نبود، یا دعا نمی‌کرد یا در صورت دعا، بر آن اصرار نمی‌ورزید. اگر رسیدن به چیزی برای انسان مهم شد، بدون نیاز به توصیه و سفارش، خودبه‌خود بر آن اصرار خواهد ورزید.

نکته دیگری که در تحقق اصرار مؤثر است، اعتقاد دعاکننده به تأثیر اصرار در تحقق خواسته‌اش می‌باشد. در مورد دعا برای امام عصر علیه السلام و به خصوص تعجیل فرج ایشان باید به عملی شدن این دو عامل توجه کافی نماییم: یکی اینکه ظهور امام عصر علیه السلام برای ما مهم و با ارزش باشد و دیگر آنکه اصرار در دعا را برای تعجیل در آن مؤثر بدانیم.

تحقق عامل اوّل بستگی به میزان معرفت ما به مقام رفیع آن حضرت نزد خداوند دارد و اینکه ظهور ایشان مطلوب و محبوب همه

انبیا و اولیای الهی بوده است. باید به این باور برسیم که عملی شدن آمال و اهداف همه مکاتب آسمانی و پیامبران بزرگ از آدم علیه السلام تا خاتم صلی الله علیه و آله فقط و فقط با فرج امام عصر علیه السلام محقق می‌گردد و تا چنین روزی نرسد، آرزوی هیچ‌یک از آن برگزیدگان خداوند برآورده نمی‌گردد. هر چه در این زمینه به مطالعه آیات و روایات و کتابهای مفیدی که با استناد به ادله نقلی معتبر، این موضوع را مطرح کرده‌اند، بپردازیم، جایگاه بلند ظهور امام زمان علیه السلام را در فرهنگ دین بیشتر باور خواهیم نمود.

برای تحقق عامل دوم نیز باید آیات و احادیث مربوط به تأثیر اصرار در دعا را در اجابت زودتر آن، مطالعه نماییم تا این اعتقاد عمق بیشتری در وجود ما پیدا کند. در این صورت اهل اصرار و الحاح در دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام خواهیم شد.

نمودهای مختلف اصرار در دعا

این اصرار دو جنبه می‌تواند داشته باشد: یکی تعمیم دعا در مکان‌ها و زمان‌ها و شرایط مختلف است. وقتی کسی بر خواستن چیزی اصرار داشته باشد، وقت و بی‌وقت آن را طلب می‌کند و به هر مناسبتی خواسته‌اش را پیش می‌کشد و خلاصه دنبال بهانه می‌گردد تا از آن سخن بگوید و تکرارش نماید. این جنبه اصرار، به کمیت و تعداد دعاها مربوط می‌شود. ساده‌ترین مثالی که می‌توانیم برای این نوع اصرار در دعا برای تعجیل فرج ذکر کنیم، دعای صلوات به پیامبر صلی الله علیه و آله و آل او علیهم السلام همراه با درخواست تعجیل فرج برای ایشان است:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ.

همچنین می توانیم کامل تر دعا کنیم و بگوییم:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ بِقَائِمِهِمْ.

و کامل تر اینکه در انتهای آن دعای:

وَالْعَنُ أَعْدَائَهُمْ.

را بیفزاییم. این دعا با وجود سادگی، بسیار دعای مؤثر و با فضیلتی است که در طول شبانه روز بدون مزاحمت با بسیاری از مشغله ها انجام شدنی است.

جنبه دوم اصرار، به کیفیت دعا کردن انسان بر می گردد. کسی که بر داشتن چیزی اصرار دارد، نوع درخواستش با کسی که اصرار ندارد، فرق می کند. پافشاری و تأکید او به نحوی است که جز با تحقق مطلوبش از طلب آن دست بردار نیست و به هیچ قیمتی حاضر نیست در خانه خدا را رها کند، مگر آنکه خواسته اش برآورده شود. این گونه لجبازی و یک دنگی هرچند که در برابر بندگان خدا، صفت خوبی به شمار نمی آید، اما به تصریح امام صادق علیه السلام در پیشگاه الهی ویژگی مثبتی محسوب می شود^۱ و طبق وعده امیر مؤمنان علیه السلام هر که در کوبیدن بابی لجاجت به خرج دهد، بالأخره آن باب به رویش گشوده خواهد شد.^۲ البته همان طور که در حلقه گذشته بیان شد،^۳ خواسته های مادی و دنیوی را صرف نظر از ابعاد معنوی و اخروی آن نمی توان و نباید با چنین

۱. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب الالاحاح ...، ح ۴.

۲. من استدام قزع الباب و ليج و ليج (غرر الحکم و دُرر الکلم، ح ۳۷۵۸).

۳. درس نهم از حلقه سیزدهم.

اصراری از خدا طلب کرد؛ چون ممکن است خیرِ دعا کننده در تحقق آن نباشد. اما در اموری که خیر بودنشان قطعی و مسلم است، هرگونه اصرار و الحاح ورزیدن مطلوب و پسندیده می باشد. تعجیل در فرج امام زمان علیه السلام امری است که محبوب خدا و اولیای اوست و ما یقین داریم که خواستن آن قطعاً مورد رضای پروردگار می باشد. البته باید توجه داشته باشیم که اصرار کردن در مورد آن نباید همراه با تعیین ضرب الاجل قطعی برای ظهور حضرت باشد. ما می توانیم از خدا بخواهیم که ظهور امامان را در همین سال جاری قرار دهد، یا آن را در ماه فعلی مقدر فرماید یا اینکه تا قبل از هفته آینده ایشان را ظاهر فرماید. حتی می توانیم دعا کنیم که ظهور ایشان همین امروز یا همین ساعت واقع شود. همه اینها مجاز است، اما نباید چنین بگوییم که: الا و لابد باید در فلان روز یا ساعت یا هفته یا ماه یا سال و یا ... ظهور حضرت واقع شود. این گونه دعا کردن، خلاف ادب بندگی و نوعی تعیین تکلیف برای خدای متعال می باشد و از حد اصرار و الحاح در درخواست فراتر می رود؛ بنابراین شایسته و مجاز نیست.

یکی از نمودهای کیفی اصرار در دعا، قسم دادن خداوند در هنگام دعاست. کسی که بر خواستن چیزی اصرار دارد، آن را با قسم طلب می کند و به هر زبانی که شرعاً مجاز باشد، خدا را قسم می دهد که خواسته اش را برآورده سازد.

یکی دیگر از جلوه های اصرار در دعا، متوسل شدن به اسباب و وسائلی است که در پیشگاه خدا آبرو دارند و خواندن پروردگار به وساطت آنان، اجابت دعا را سریع تر و سهل تر می سازد.

توسل به اهل بیت علیهم السلام در دعای عبرات

نمونه‌ای از دعای بر تعجیل فرج که در آن توسل به ذوات مقدسه چهارده معصوم علیهم السلام به کار رفته، دعای «عبرات» است. این دعا بنابر تحقیق از ناحیه خود امام زمان عجل الله فرجه صادر شده و مطالعه آن، شدت گرفتاری‌ها و ناراحتی‌های حضرت را در زمان غیبت تا حدی نشان می‌دهد.^۱ ما در اینجا به مناسبت بحث، قسمتی از پایان دعا را که شامل توسل به اهل بیت عصمت و طهارت از جمله خود امام عصر علیه السلام می‌باشد، نقل و ترجمه می‌کنیم:

إلهی ... فَإِنِّي أَسْتَشْفِعُ إِلَيْكَ بِكَرَامَتِكَ وَ الصَّفْوَةِ مِنْ أُنَامِكَ
الَّذِينَ لَهُمْ أَنْشَأَتْ مَا يُقَلُّ وَ يُظَلُّ وَ نَزَّلَتْ مَا يَدِقُّ وَ يَجِلُّ.

پروردگارا ... پس من آقایی و کرامتت را نزد تو شفیع قرار می‌دهم و نیز (شفاعت می‌جویم) به برگزیدگان از آفریدگانت، آنان که در برگیرنده (زمین) و سایه افکن (آسمان) را به‌خاطر ایشان آفریده‌ای و ریز و درشت را برای آنان نازل فرموده‌ای.

سپس به معرفتی‌یک‌یک این شفیعان بی‌نظیر می‌پردازند و از وجود مقدس پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم آغاز می‌فرمایند:

اتَّقَرَّبُ إِلَيْكَ بِأَوَّلِ مَنْ تَوَجَّهَتْ تَاجَ الْجَلَالَةِ وَ أَحَلَّتَهُ مِنَ الْفِطْرَةِ
مَحَلَّ السُّلَالَةِ، حُجَّتِكَ فِي خَلْقِكَ وَ أَمِينِكَ عَلَى عِبَادِكَ
مُحَمَّدٍ رَسُولِكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ، وَ بِمَنْ جَعَلْتَهُ لِتُورِهِ

۱. درباره سندهای این دعای شریف و توضیح برخی از عبارات جانسوز آن در درس نهم از حلقه دهم بحث مستدل و مستندی مطرح شده است.

مَغْرِباً وَ عَنِ مَكْنُونِ سِرِّهِ مُغْرِباً، سَيِّدِ الْأَوْصِيَاءِ وَ إِمَامِ الْأَتْقِيَاءِ
يَعْسُوبِ الدِّينِ وَ قَائِدِ الْغُرِّ الْمُحَجَّلِينَ أَبِي الْأَيْمَّةِ الرَّاشِدِينَ،
عَلِيٍّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ.

به تو تقرّب می‌جویم به واسطه اولین کسی که تاج بزرگی بر سرش نهاده‌ی و اصل و اساس اولیّه خلقت قرارش دادی، حجت تو در میان آفریدگانت و امانت‌دار تو بر بندگانت حضرت محمد، رسول تو ﷺ و نیز (به تو تقرّب می‌جویم) به واسطه کسی که او را محلّ غروب نور پیامبر ﷺ و آشکار کننده راز پوشیده او قرار دادی، سرور و آقای اوصیا و پیشوای متقیان، امیر دین و رهبر پیشانی سپیدان، پدر ائمه راشدین علی امیرالمؤمنین علیه السلام. اوصافی که امام عصر علیه السلام برای جدّ شریفشان امیرالمؤمنین علیه السلام آورده‌اند، بسیار عمیق و زیباست:

مَنْ جَعَلْتَهُ لِنُورِهِ مَغْرِباً وَ عَنِ مَكْنُونِ سِرِّهِ مُغْرِباً.

آن کس که محلّ غروب نور پیامبر ﷺ بود؛ یعنی اگر رسول گرامی ﷺ غروب فرمود، اما در وجود مقدّس و صیّش محو شد که نفس پیامبر اکرم ﷺ بود و کسی که آشکار کننده راز پنهان رسول خدا ﷺ بود.

پس از پیامبر ﷺ و امیر مؤمنان علیه السلام نوبت به توّسل به بانوی یگانه عالم و دو نور چشم رسول اکرم ﷺ می‌رسد. امام عصر علیه السلام مادر شریفشان و حسنین علیهما السلام را چنین معرفی می‌فرمایند:

وَ اتَّقَرَّبُ إِلَيْكَ بِخَيْرَةِ الْأَخْيَارِ وَ أُمَّ الْأَنْوَارِ وَ الْأَنْسِيَةِ الْحَوْرَاءِ
الْبُؤُولِ الْعَذْرَاءِ فَاطِمَةَ الزَّهْرَاءِ، وَ بِقُرَّتِي عَيْنِ الرَّسُولِ وَ

تَمَرَّتِي فُوَادِ الْبُتُولِ السَّيِّدِينَ الْإِمَامِينَ أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ وَ
أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحُسَيْنِ.

و به سوی تو تقرّب می جویم به واسطه برگزیده برگزیدگان و
مادر انوار و حضرت انسیّه حوراء، پاکیزه از هر آلودگی، فاطمه
زهرا علیها السلام و به دو نور چشم رسول صلی الله علیه و آله و دو میوه دل حضرت
بتول علیها السلام، دو آقا، دو امام، ابی محمد الحسن علیه السلام و ابی عبدالله
الحسین علیه السلام.

مادر ائمه اطهار علیهم السلام امّ الانوار است و برگزیده شده از میان
برگزیدگان. سپس سه امام بزرگوار بعدی علیهم السلام را وسیله قرار داده اند:

وَ بِالسَّجَادِ زَيْنِ الْعِبَادِ ذِي الثَّنَاتِ رَاهِبِ الْعَرَبِ عَلِيِّ بْنِ
الْحُسَيْنِ، وَ بِالْإِمَامِ الْعَالِمِ وَ السَّيِّدِ الْحَاكِمِ النَّجْمِ الزَّاهِرِ وَ
الْقَمَرِ الْبَاهِرِ مَوْلَايَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ، وَ بِالْإِمَامِ الصَّادِقِ
مُبَيِّنِ الْمَشْكَلاتِ مُظْهِرِ الْحَقَائِقِ الْمُفْهِمِ بِحُجَّتِهِ كُلِّ نَاطِقٍ،
مُخْرِسِ السِّنَةِ أَهْلِ الْجِدَالِ مُسَكِّنِ الشَّقَاشِقِ مَوْلَايَ جَعْفَرِ بْنِ
مُحَمَّدِ الصَّادِقِ.

و (به تو تقرّب می جویم) به واسطه زیور بندگان که اعضای
سجده اش از کثرت عبادت همچون زانوی شتران که روی زمین
گذاشته می شود، ضخیم و سفت شده بود، راهب عرب حضرت
علی بن الحسین علیه السلام و به واسطه امام عالم و آقای حاکم، ستاره
درخشنده و ماه خیره کننده، مولایم حضرت محمد بن علی
الباقر علیه السلام و به واسطه امام راستگو، تبیین کننده مشکلات،
آشکار کننده حقایق، آنکه با برهانش هر گوینده ای را مُجاب

می نمود و زبان اهل مجادله را خاموش می کرد و یاوه گویی ها را فرو می نشاند، مولایم حضرت جعفر بن محمد الصادق علیه السلام.
 آنگاه در توسل به سه امام بعدی علیهم السلام چنین عرضه داشته اند:

وَ بِالْإِمَامِ التَّقِيِّ وَ الْمُخْلِصِ الصَّفِيِّ وَ النُّورِ الْأَحْمَدِيِّ وَ النُّورِ
 الْأَنْوَرِ وَ الضِّيَاءِ الْأَزْهَرِ مَوْلَايَ مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ، وَ بِالْإِمَامِ
 الْمُرْتَضَى وَ السَّيْفِ الْمُتَنَزِّي مَوْلَايَ عَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا،
 وَ بِالْإِمَامِ الْأَمَّجِدِ وَ الْبَابِ الْأَقْصَدِ وَ الطَّرِيقِ الْأَرْشَدِ وَ الْعَالِمِ
 الْمُؤَيَّدِ يَنْبُوعِ الْحِكْمِ وَ مِصْبَاحِ الظُّلْمِ سَيِّدِ الْعَرَبِ وَ الْعَجَمِ
 الْهَادِي إِلَى الرَّشَادِ وَ الْمُوَفَّقِ بِالتَّأْيِيدِ وَ السَّدَادِ مَوْلَانَا
 مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْجَوَادِ.

و (به تو تقرب می جویم) به واسطه امام متقی و مخلص برگزیده
 و نور احمدی صلی الله علیه و آله و نور روشنائی بخش تر و روشنائی
 درخشنده مولایم حضرت موسی بن جعفر علیه السلام و به واسطه امام
 مورد رضا و خشنودی و شمشیر از غلاف خارج شده، مولایم
 حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام و به واسطه امام بزرگوارتر و
 باب معتدل تر و طریق هدایت کننده تر و عالم مورد تأیید
 (خداوند)، سرچشمه حکمت ها و نور تاریکی ها، آقای عرب و
 عجم، راهنما به سوی طریق هدایت و کسی که (از جانب خدا)
 موفق به تأیید و پشتیبانی بوده است. مولای ما حضرت محمد بن
 علی الجواد علیه السلام.

سپس نوبت می رسد به واسطه قرار دادن پدر و جد گرامی شان که در
 معرفی آن دو بزرگوار علیهم السلام چنین اظهار کرده اند:

وَ بِالْإِمَامِ مَنَحَةِ الْجَبَّارِ وَ وَالِدِ الْأَئِمَّةِ الْأَطْهَارِ عَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدٍ
الْمَوْلُودِ بِالْعَسْكَرِ الَّذِي حَذَّرَ بِمَوَاعِظِهِ وَ أَنْذَرَ، وَ بِالْإِمَامِ
الْمُنَزَّهِ عَنِ الْمَائِمِ الْمُطَهَّرِ مِنَ الْمَظَالِمِ الْحَبْرِ الْعَالِمِ بَدْرِ الظَّلَامِ
وَ رَبِيعِ الْأَنَامِ التَّقِيِّ النَّقِيِّ الطَّاهِرِ الزَّكِيِّ مَوْلَايَ أَبِي مُحَمَّدٍ
الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الْعَسْكَرِيِّ.

و (به تو تقرب می جویم) به واسطه هدیه (خدای) جبار و پدر ائمه
اطهار حضرت علی بن محمد علیه السلام تولد یافته در میان لشکر که با
موعظه‌هایش انذار و تحذیر می داد و به واسطه امام منزّه از
گناهان، پاکیزه شده از ستم‌ها، بزرگمرد عالم، ماه شب چهارده در
تاریکی و بهار آفریدگان، پرهیزکار پاک و پاکیزه مولایم حضرت
ابومحمد حسن بن علی عسکری علیه السلام.

در پایان آخرین وسیله‌ای که امام عصر علیه السلام به سوی خداوند به
واسطه آن تقرب می جوید، وجود مقدس خودشان است که نزد
خداوند شفیع بزرگ مرتبه‌ای محسوب می شوند. ایشان خود را چنین
معرفی فرموده‌اند:

وَ أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِالْحَفِيفِ الْعَلِيمِ الَّذِي جَعَلْتَهُ عَلِيَّ خَزَائِنِ
الْأَرْضِ وَ الْأَبِ الرَّحِيمِ الَّذِي مَلَكَتَهُ أَزِمَّةُ الْبَسْطِ وَ الْقَبْضِ،
صَاحِبِ النَّقِيبَةِ الْمَيْمُونَةِ وَ قَاصِفِ الشَّجَرَةِ الْمَلْعُونَةِ، مُكَلِّمِ
النَّاسِ فِي الْمَهْدِ وَ الدَّالِّ عَلَى مِنْهَاجِ الرُّشْدِ، الْغَائِبِ عَنِ
الْأَبْصَارِ، الْحَاضِرِ فِي الْأَمْصَارِ، الْغَائِبِ عَنِ الْعُيُونِ الْحَاضِرِ
فِي الْأَفْكَارِ، بَقِيَّةِ الْأَخْيَارِ الْوَارِثِ لِدِي الْفَقَارِ، الَّذِي يَظْهَرُ فِي

بَيْتِ اللَّهِ ذِي الْأُستارِ الْعَالِمِ الْمُطَهَّرِ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ، عَلَيْهِمُ
أَفْضَلُ التَّحِيَّاتِ وَ أَعْظَمُ الْبَرَكَاتِ وَ أَتَمُّ الصَّلَوَاتِ.

و به تو تقرب می‌جویم به واسطه ننگه دارنده دانا که او را بر
گنجینه‌های زمین گماشته‌ای و پدر مهربان که اختیار دادن و
گرفتن را به او سپرده‌ای، صاحب طبع و رأی مبارک و شکننده
شجره ملعونه، سخن گوینده با مردم در گهواره و نشان دهنده
طریق رشد، پنهان از دیدگان، حاضر در شهرها، غایب از چشم‌ها،
حاضر در فکرها، تنها باقی مانده از برگزیدگان، و وارث ذوالفقار
(شمشیر امیرالمؤمنین علیه السلام)، آنکه در خانه پرده پوش خدا آشکار
می‌شود، عالم معصوم محمد بن الحسن علیه السلام، برترین درودها و
بزرگ‌ترین برکت‌ها و کامل‌ترین صلوات بر همه ایشان (چهارده
معصوم) باد.

ایشان پس از واسطه قرار دادن تک‌تک این انوار پاک، آنان را پناه و
وسیله خود به سوی خدا می‌خوانند:

اللَّهُمَّ فَهَوْلَاءِ مَعَاقِلِي^۱ إِلَيْكَ فِي طَلِبَاتِي وَ وَسَائِلِي ... وَلَا
شَفِيعَ لِي إِلَيْكَ أَوْجَهُ مَنْ هَوْلَاءِ.

خدایا اینها محل پناه آوردن من در خواسته‌هایم و وسیله‌های من
هستند ... و هیچ شفיעی که نزد تو آبرومندتر از اینان باشند،
ندارم.

آنگاه پس از همه این واسطه قرار دادن‌ها با این عبارات فرج خود را

۱. مَعَاقِل جمع مَعْقِل و به معنای مَلْجَأ و جِضْن می‌باشد. (المعجم الوسيط، ج ۲،

از خدای متعال طلب کرده‌اند:

يَا مَنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَا، يَا رَاحِمَ عَبْرَةٍ يَعْقُوبَ يَا
كَاشِفَ ضُرِّ أَيُّوبَ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَانصُرْنِي عَلَى الْقَوْمِ
الْكَافِرِينَ وَاقْتَحْ لِي وَ أَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ يَا ذَا الْقُوَّةِ الْمَتِينِ يَا
أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ^۱

ای کسی که وقتی مضطرّ او را بخواند، اجابتش می‌کند، ای رحم‌کننده به اشک‌های یعقوب، ای برطرف‌کننده گرفتاری ایوب، از من درگذر و به من رحم کن و مرا برای غلبه بر قوم کافر یاری فرما و پیروزی نصیبم گردان در حالی که تو بهترین پیروز کنندگانی، ای صاحب قدرت استوار، ای مهربان‌ترین رحم‌کنندگان.

ملاحظه می‌شود که در این دعا، توسل به آبرومندترین شفیعان نزد خداوند - یعنی اهل بیت عصمت و طهارت - چه حجم معتنابهی را در برگرفته است. این نمونه‌ای از دعا‌های ماثور می‌باشد که در آن اصرار و الحاح به پیشگاه الهی از طریق واسطه و شفیع قرار دادن نزد خداوند، صورت پذیرفته است. معمولاً اگر انسان بر خواستن چیزی اصرار داشته باشد، در درخواست خود واسطه و شفیع قرار می‌دهد و دعای عبرات یکی از روشن‌ترین مصادیق این گونه اصرار در دعا برای تعجیل فرج می‌باشد.

درس پنجم: گریه و زاری

تا کنون هفت ادب از آداب دعا را بررسی کردیم. در این درس به بررسی ادب دیگر می پردازیم.

۸ - بکاء، ضجّه، تضرّع و ابتهاج

یکی از آداب مؤثر در اجابت دعا، داشتن حال گریه و ضجّه در هنگام آن است که در گذشته توضیح داده شد.^۱ گریه معمولاً به طور مصنوعی حاصل نمی شود و تا قلب انسان منقلب نشود، اشک از چشم سرازیر نمی گردد. بنابراین برای پیدایش حال گریه و ضجّه پیش از هر چیز باید دل را جلا و صفا داد و رابطه قلبی با امام زمان علیه السلام را استحکام بخشید تا خودبه خود با یاد ایشان، چشم اشکبار شود. هر چه محبت آن حضرت در دل انسان عمیق تر گردد، یاد و نام محبوب، او را بیشتر منقلب می سازد و به آنجا می رسد که اگر کسی از امام علیه السلام یاد کند،

دوستدار ایشان ناخودآگاه گریه‌اش می‌گیرد. پس هر عملی که موجب ازدیاد محبت به ایشان شود، حال گریه را نیز در انسان تقویت می‌نماید.

زمینه سازی برای ایجاد حال بکاء در دعا

اما نمی‌توان گفت که اگر چنین حالی در کسی نیست، از خیر این ادب مؤثر در اجابت دعا بگذرد. اگر رابطه قلبی با امام زمان علیه السلام در آن حد بالا باشد، بسیار خوب است؛ ولی اگر نبود، می‌توان با برقرار کردن اتصال قلبی در هنگام دعا و قبل از آن، زمینه مساعدی برای گریستن موقت ایجاد نمود. این هم بسیار کار خوبی است و خود این عمل، محبت شخص را به مولایش تقویت می‌کند. قطعاً یاد کردن از حضرت و متذکر شدن به محبتی که ایشان نسبت به رعیت خود دارد از طرفی، و یاد کردن از آلام و رنج‌های ایشان در زمان غیبت از طرف دیگر، در پیدایش حال گریه در دعا کننده می‌تواند مؤثر باشد. بنابراین خوب است که انسان وقتی می‌خواهد برای امام زمانش دعا کند، قدری به یادآوری این احوال و اوصاف ایشان بپردازد تا قلبش اتصال بیشتری با حضرت پیدا کند و سوز دل، مقدمه اشک ریختن شود، آنگاه با حال گریه برای مولایش دعا کند.

کار دیگری که در همین زمینه می‌توان انجام داد، ذکر مصائب اهل بیت علیهم السلام خصوصاً حضرت صدیقه طاهره علیها السلام و حضرت ابا عبدالله الحسین علیه السلام می‌باشد. بسیاری از دوستان اهل بیت علیهم السلام که رابطه قلبی عمیقی با امام عصر علیه السلام ندارند، نسبت به حضرت زهرا علیها السلام یا سیدالشهدا علیه السلام حالت خاص قلبی دارند که یادآوری مصائب ایشان دل آنها را زودتر منقلب می‌سازد. خوب است هر کس

ببیند کدام یک از مصیبت‌های اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام برایش در داورتر است، آنگاه در هنگام دعا برای امام زمان علیه‌السلام و به عنوان مقدمه آن، به یادآوری آن مصیبت در دناک پردازد و به این وسیله دل و چشم خویش را آماده دعای همراه با گریه برای مولایش سازد. به هر حال ائمه علیهم‌السلام نور واحد هستند و یاد کردن از یکی از ایشان، به یک معنا یاد کردن از همه آنان است. ممکن است کسی در پیشینه زندگی اش توسلی به یکی از امامان علیهم‌السلام داشته که خاطره‌ای به یاد ماندنی از آن امام علیه‌السلام برای او باقی گذاشته است؛ به طوری که یادآوری آن خاطره، دلش را به یاد آن امام علیه‌السلام منقلب ساخته، اشکش را سرازیر می‌کند. چنین کسی می‌تواند همین حال را مقدمه گریه و دعا برای تعجیل فرج قرار دهد.

حتی - چنانکه در مباحث گذشته آوردیم - مطابق آنچه اسحاق بن عمار از امام صادق علیه‌السلام نقل کرده است^۱، می‌توانیم به عنوان مقدمه سازی برای گریه و دعا در حق امام زمان علیه‌السلام از در گذشتگان از بستگان خود یاد کنیم که با آنها رابطه عاطفی داشته‌ایم و یادآوری فوت ایشان ما را به گریه می‌اندازد، آنگاه این گریه را مقدمه دعا برای حضرت قرار دهیم. این حداقل کاری است که برای پیدایش حال گریه در هنگام دعا می‌توانیم انجام دهیم. اگر کسی در صدد ایجاد این حال باشد، از همه این راه‌ها می‌تواند به مقصود خود برسد. مراد از «تباکی» که در برخی حالات - از جمله حاجت خواستن^۲ - به آن امر شده‌ایم، انجام همین

۱. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب البكاء، ح ۷.

۲. همان، ح ۱۰، امام صادق علیه‌السلام: سَلْ حَاجَتَكَ وَ تَبَاكَ وَ لَوْ مِثْلَ رَأْسِ الذُّبَابِ.

نوع کارهاست که بالأخره اشک انسان را در می آورد، هر چند به اندازه بال مگس باشد.

چگونگی پیدایش حال ضجّه و تضرّع

حال ضجّه و تضرّع هم برای انسان بی دلیل پیدا نمی شود. باید اتصال روحی و قوی تری با ائمه اطهار علیهم السلام به خصوص حضرت بقیه الله ارواحنا فداه برقرار نمود تا در هنگام دعا برای ایشان ناله و فریاد انسان بلند شود و به خاطر تعجیل فرج آن حضرت زار بزند. برخی از زمینه سازی هایی که در مورد گریه برای آن حضرت بیان شد، اگر شدید شود، می تواند به ضجّه و تضرّع هم منتهی گردد. فراموش نکنیم که به فرموده امام صادق علیه السلام ضجّه و بکاء در زمان غیبت امام عصر علیه السلام و درخواست تعجیل فرج ایشان - که بنی اسرائیل چهل صباح انجام دادند و نتیجه گرفتند - تأثیر به سزایی در جلو افتادن ظهور آن سرور خواهد داشت.^۱ بنابراین علاوه بر دعا برای تعجیل فرج امام علیه السلام خود حالت گریه و ضجّه داشتن در فراق ایشان موضوعیت دارد و می تواند ظاهر شدن امام غریبان را نزدیک تر سازد. پس باید برای تحقق چنین حالی تلاش کنیم و از راه های مشروع و صحیح - بدون افتادن در ورطه افراط یا تفریط - در جهت تحقق بخشیدن آن قدم برداریم. از مؤثرترین راه ها برای ایجاد این حال، تلاش برای بالا بردن معرفت و محبت به آن حضرت از طریق انجام وظایف و تکالیفی است که یک منتظر فرج در زمان غیبت مولایش دارد. آشنایی با این تکالیف، خود یک وظیفه است و کسی که

۱. رجوع شود به درس هفدهم از حلقه گذشته.

در این امر کوتاهی کند، مانند کسی است که در آموختن مسائل شرعی مبتلا به خویش کوتاهی کرده است. بنابراین ندانستن و بلد نبودن این وظایف، عذر موجهی برای عمل نکردن به آنها - لا اقل برای کسانی که چندان با امام زمان علیه السلام بیگانه نیستند - نیست. لذا مطالعه کتبی که در این زمینه تألیف شده، جزء وظایف منتظران قرار می‌گیرد.

اگر کسی از همین نقطه آغاز کند، هر قدمی که در این مسیر بر می‌دارد، باعث می‌شود قدم بعدی را با آگاهی بیشتری بردارد و آرام آرام به همه وظایف خود آشنا می‌شود. در طول این مسیر خواهد دید که روز به روز بر محبت و ارادتش به مولایش افزوده می‌گردد و به آنجا خواهد رسید که حال ضجّه و بکاء در فراق محبوب بدون هیچ تکلفی برایش حاصل می‌شود. آرزو می‌کند که فراغتی داشته باشد تا در گوشه‌ای بنشیند و برای مولایش سیربگرید و خلوتی پیدا کند که بتواند دور از چشم اغیار در سوز محبت و فراق محبوبش فریاد بزند و ضجّه کند. بنابراین پیدایش این احوال احتیاج به تشکیل دادن مجالس خاصی که به خاطر این هدف تشکیل شود، ندارد و هر کس در خلوت خود می‌تواند بی‌سر و صدا به این حالات نائل شود. البته ایجاد چنین احوالی به اختیار خود انسان نیست؛ خدا و امام عصر علیه السلام هستند که با عنایت خاص خود، دوستانشان را این‌گونه شیفته و مجذوب می‌سازند.

البته تشکیل دادن محافل و مجالسی - همچون مجالس روضه اهل بیت علیهم السلام - برای دعا کردن در حق امام عصر علیه السلام نیز بسیار مطلوب و پسندیده است و دوستان آن حضرت نباید از این فرصت‌ها غافل باشند؛ به خصوص که دعای جمعی - طبق احادیث ائمه علیهم السلام - مورد

تأکید ایشان بوده است. اما همان طور که پیشتر بیان شد،^۱ در دعای جمعی و آشکار ممکن است افراد مبتلا به تظاهر و خودنمایی شوند که اگر چنین خوفی وجود داشته باشد، دعای فردی و پنهانی افضل خواهد بود. به هر حال در جمع، احتمال اینکه ضجّه زدن همه افراد، معلول حال طبیعی آنها نباشد و تحت تأثیر شور و حالی که در مجلس هست، به تظاهر بیفتند، وجود دارد و از کید و مکر شیطان در این گونه موارد نباید غافل شد.

گاهی شور و حال حاکم بر یک مجلس، خود باعث فریب انسان می شود و موجب پیدایش حال عجب (خودستایی) می گردد که یکی از موانع قبولی عبادت به شمار می آید.^۲ همچنین گاهی ضجّه ها و فریادها از سویدای دل نیست و کسانی به این تیت که مجلس را گرم کنند و شور بگیرند، داد و فریاد می زنند یا به سر و سینه می کوبند. چنین اعمالی اگر از روی ریا و خودنمایی نباشد، اشکالی ندارد، اما در عین حال با آنچه از ما خواسته اند، فاصله دارد. بهتر است در پی ایجاد شور و حالی باشیم که از معرفت و محبت عمیق به امام زمان علیه السلام نشأت گرفته باشد که خود به خود ضجّه و بکاء را به دنبال خواهد آورد.

بکاء و ابتهال امام عصر علیه السلام در دعای عبرات

در اینجا مناسب است تأملی داشته باشیم در اینکه خود وجود مقدّس حضرت مهدی علیه السلام با چه حالی برای تعجیل فرج خود و

۱. درس سوم از حلقه گذشته.

۲. توضیح مستدلّ این مطلب را می توانید در کتاب «در ضیافت ضریح» بخش

چهارم، فصل ۴ و ۵ مطالعه فرمایید.

شیعیان‌شان دعا می‌کنند. کافی است به عنوان نمونه به قسمت‌هایی از دعای عبرات که در درس گذشته، بخش‌هایی از آن را نقل کردیم، توجه نماییم تا حال آن حضرت را در دعا درک کنیم. از جمله اول دعا سخن از اشک و آه است. دعا با این عبارت آغاز می‌شود:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ يَا رَاحِمَ الْعِبْرَاتِ وَيَا كَاشِفَ الزَّفَرَاتِ.^۱

خدایا از تو درخواست می‌کنم، ای رحم‌کننده به اشک‌ها و ای برطرف‌کننده آه‌ها.

«عبرة» به معنای اشک و «زفرة» به معنای آه بلند است و خواندن خدا با این اوصاف، نشانگر حال شدیدگریه و ناله بلند امام عصر علیه السلام از ابتدای دعاست. ایشان پس از دعاهای مفصلی که نقل آن، چند صفحه طول کشیده و پیش از توکل به انوار مقدسه چهارده معصوم علیهم السلام، در عبارتی حال خود را در پیشگاه الهی چنین معرفی می‌کنند:

هَذَا يَا إِلَهِي تَعْفِيرُ خَدْيٍ وَابْتِهَالِي فِي مَسْأَلَتِكَ وَجِدِّي.^۲

این است ای خدای من، بر خاک گذاشتن گونه‌ام و ابتهال و جدیتم در درخواستم.

در مورد معنای «ابتهال» در گذشته با استفاده از فرهنگ لغت و احادیث اهل بیت علیهم السلام توضیح دادیم.^۳ خلاصه مطلب این شد که ابتهال به معنای لابه و التماس کردن است که همراه با اشک ریختن و بالا بردن دست‌ها به طرف آسمان می‌باشد و به تصریح ائمه علیهم السلام تا اشک دعا

۱. مهج الدعوات، ص ۶۱۱.

۲. همان، ص ۶۱۵.

۳. درس چهارم از حلقه سیزدهم.

کننده جاری نشود، ابتهال صدق نمی‌کند.^۱
روشن است که امام زمان عجل الله فرجه در هنگام دعا، هم حال گریه داشته‌اند و هم دستان مبارکشان را به نشانهٔ اوج گدایی و مسألت از خدای منان به بالا بلند کرده‌اند و هم به تصریح خودشان اصرار و جدّیت در درخواست خود به خرج داده‌اند. البته در برخی حالات هم، گونهٔ خود را به نشانهٔ کمال تذلل و خضوع در پیشگاه الهی به خاک گذاشته‌اند. این وضعیتی است که ایشان از حال خود در هنگام دعا ترسیم فرموده‌اند.

علاوه بر این در انتهای دعا و پس از معرفّی یک یک چهارده معصوم به عنوان آبرومندترین شفیعان در درگاه خداوند عرضه داشته‌اند:

فَهَلْ بَقِيَ يَا رَبِّ غَيْرُ أَنْ تُجِيبَ وَ تَرْحَمَ مِنِّي الْبُكَاءَ وَ
النَّحِيبَ.^۲

پس ای پروردگار من آیا (پس از وسیله قرار دادن این شفیعان آبرومند) چیزی جز این باقی مانده که (دعایم را) اجابت کنی و به گریه و فغان من رحم کنی؟!

«نحیب» به معنای گریه با صدای بلند است^۳ و روشن است که امام عصر عجل الله فرجه در پایان دعا که می‌خواهند از کلّ آن نتیجه بگیرند، چه حالی داشته‌اند که خود این‌گونه بیان کرده‌اند. تعبیر «هل بقی یا ربّ» بازیبایی و لطافت بر این نکته دلالت دارد که: خدایا، آیا پس از اینکه برگزیدگان

۱. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب الرّغبة و الرّهبة ...، ح ۱.

۲. مهج الدعوات، ص ۶۱۷.

۳. فرهنگ نوین، ص ۶۹۱.

درگاهت را واسطه تقرّب به سوی تو قرار دادم، راهی جز این باقی مانده که دعایم را اجابت کنی؟ همچنین از خدای مهربان خواسته‌اند که به اشک‌ها و ناله‌های بنده مقربش رحم آورده، از وجود ایشان با نصرت و فتح خویش، رفع اضطرار فرماید.

حال خوب است اندکی تأمل کنیم و بنگریم وقتی مولای پُر درد و رنج ما در زمان غیبتش این‌گونه با سوز و گداز به درگاه خداوند می‌نالد و برای فرجش - که فرج همه مؤمنان بلکه همه مظلومان عالم است - دعا می‌کند، ما که خود را به عنوان دوستدار ایشان و احیاناً خدمتگزار آن حضرت می‌شناسیم و تنها سرمایه خود را محبت به آن حضرت می‌دانیم، آیا نباید ذره‌ای از این حال بکاء و ضجّه و ابتهال را در قلب خود احساس کنیم؟! آیا نباید هفته‌ای، ماهی یا لااقل سالی یک‌بار با در صدی از این سوز به درگاه خدا بنالیم و فرج مولای مظلوممان را از خداوند بخواهیم؟ اگر تا به حال چنین تجربه‌ای نداشته و هیچ از این‌گونه حالات در خود ندیده‌ایم، پس وای به حال ما! چگونه منتظری هستیم که در فراق محبوبمان یک قطره اشک هم نریخته‌ایم و برای رهایی او از رنج‌های زمان غیبت یک‌بار هم آن‌گونه که باید، نسوخته‌ایم و به درگاه الهی دعای با ضجّه و بکاء نداشته‌ایم؟! بیاییم در باقیمانده زمان غیبت آقایمان - که چه بسا زودتر از باقیمانده عمرمان به سرآید - جبران گذشته‌ها را بکنیم و خود را - همچون پیرزن کلاف به دست - با دعا برای تعجیل فرج یوسف زهرا علیها السلام جزء خریداران ایشان قلمداد کنیم.

درس ششم: توجه به مظان اجابت دعا و نیابت

بحث در مورد آداب دعا برای امام عصر علیه السلام را با ذکر دو مورد دیگر به پایان می‌بریم.

۹ - دعا در حالات مختلفی که وعده اجابتش داده شده

مطابق آنچه گذشت، در مورد بعضی افراد یا حالات خاصی از دعا کنندگان به طور خاص وعده اجابت دعا داده شده است.^۱ ما باید از فراهم بودن این امکان و شرایط ویژه برای دعا در حق امام عصر علیه السلام بهره کافی ببریم و در مواقعی که وعده اجابت داده شده، متذکر دعا برای تعجیل فرج باشیم. در اینجا به ده مورد از این شرایط اشاره می‌کنیم تا روشن شود که اگر کسی در صدد دعا برای مولایش باشد، از چه فرصت‌هایی می‌تواند بهره برداری مناسب بکند.

۱ - اولین نمونه دعای فرد مؤمن است در حق برادر مؤمنش وقتی که

۱. رجوع کنید به درس نوزدهم از حلقه دوازدهم.

به خاطر اهل بیت علیهم السلام به او مساعدت و کمکی کرده باشد.^۱ در این صورت دعای خیر انسان برای برادر دینی اش - که به او احسان نموده - مستجاب است. ملاحظه فرمایید که اگر کسی به خاطر اهل بیت علیهم السلام به دیگری نیکی کند، دعای آنکه مورد احسان واقع شده، در حق نیکی کننده مستجاب می شود. در این صورت دعای مؤمن در حق خود اهل بیت علیهم السلام که همه نیکی ها و خیرات از ایشان به او رسیده، به طریق اولی مستجاب خواهد بود. ما اگر برای امام عصر علیه السلام دعای خیر نماییم، در حقیقت برای همه اهل بیت علیهم السلام دعا کرده ایم. مهم این است که دائماً به این حقیقت متذکر باشیم که هر خیری از هر طریقی که به ما می رسد، سرچشمه و منبع و مجرای رسیدن آن، وجود مقدس امام زمان علیه السلام است. پس ما نباید همه واسطه ها را ببینیم و از سرچشمه و کانال اصلی فیض غافل باشیم.

۲- دعای دیگری که به فرمایش امیرالمؤمنین علیه السلام مردود نمی شود، دعای فرزند نیکوکار در حق پدرش است **(الْوَلَدُ الْبَارُّ لَوَالِدِهِ ۲)**. روشن است که به تصریح احادیث، امام زمان علیه السلام پدر دلسوز **(الْوَالِدُ الشَّفِيقُ ۳)** و مهربان بر رعیت خود هستند و حق ایشان بر فرزندان خود از حق هر پدر دیگری بر فرزندش بیشتر و بالاتر است. حال اگر یکی از فرزندان ایشان در حق این پدر، احسان و نیکی کرده باشد، دعایش در حق او مستجاب می شود. بنابراین چه خوب است که انسان متوجه این معنا باشد و اگر موفق به انجام کار خیری در حق مولایش شد، از وعده

۱. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۵۶، ح ۶، به نقل از امالی طوسی.

۲. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۴۲۳، ح ۴۰، به نقل از الارشاد مفید.

۳. اصول کافی، کتاب الحجّة، باب نادر جامع فی فضل الامام و صفاته، ح ۱.

اجابت دعا که خداوند به او داده است، برای امام زمانش استفاده کند و این فرصت را خرج ایشان کند. به یقین بهترین استفاده از این فرصت، دعا برای تعجیل فرج و رهایی حضرت از رنج‌ها و گرفتاری‌های زمان غیبت می‌باشد.

۳- دعای دیگری که وعده اجابتش داده شده، دعای عمره گزار (معتمر)^۱ و حج گزار (حاج)^۲ است. این دو، مهمان‌های ویژه خداوند هستند که توفیق زیارت و طواف خانه او را پیدا کرده‌اند. آیا دوستداران امام زمان علیه السلام که به حج یا عمره مشرف می‌شوند، می‌دانند که چه فرصتی برای دعا در حق مولایشان دارند؟ چند درصد از ایشان به این موقعیت توجه دارند و آن را صرف دعا برای امامشان می‌کنند؟ حیف است که انسان این فرصت‌های طلایی و استثنایی را پیدا کند و از بهترین دعاها - که حتی برای خودش بیشترین فایده‌ها را دارد - غافل باشد.

۴- دعای دیگری که به فرموده امام هفتم علیه السلام از پیشگاه الهی مردود نمی‌گردد، دعای روزه‌دار در هنگام افطار است.^۳ کسی که یک روز را به خاطر امتثال امر خداوند روزه گرفته است، در وقت افطار پاداشی از جانب پروردگارش دارد و آن، اجابت دعایش می‌باشد. چه زیباست که انسان قدرشناس، این پاداش را تقدیم به مولای خود کند و برای تعجیل فرج ایشان دعا کند. اگر این مولای مهربان ببیند

۱. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۵۴، ح ۱، به نقل از امالی صدوق.

۲. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب من تستجاب دعوته، ح ۱.

۳. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۶۰، ح ۲۱، به نقل از الدعوات راوندی.

که یکی از دوستانش، جایزه در یافتی خود را به ایشان تقدیم کرده، آیا بهترین پاداش‌ها و جوایز را از خداوند برای این دوست خود طلب نمی‌کند؟ آیا خودش که صاحب و مالک خزائن الهی است، به بهترین وجهی احسان دوست خود را تلافی نخواهد کرد؟ حاشا و کلاً!

۵- مورد بعدی دعای فرد بیمار است^۱؛ به خصوص در حق کسی که به عیادت او می‌رود.^۲ خداوند به تلافی درد و رنجی که بیمار تحمل می‌کند، وعده استجاب دعا را به او داده است. آیا وقتی بیمار می‌شویم، توجه داریم که فرصتی برای دعا در حق امام زمان علیه السلام به دست آورده‌ایم که حیف است آن را در مسیر دیگری مورد استفاده قرار دهیم؟ اگر همه بیماران شیعه با توجه به این فرصت خدادادی، دعای مستجاب خود را خرج مولایشان کنند، آیا تأثیری در تعجیل فرج ایشان نخواهد داشت؟

آیا می‌دانیم که طبق فرموده امیر مؤمنان علیه السلام^۳ هر مؤمنی که مریض می‌شود، امام زمانش هم به خاطر بیماری او بیمار می‌شوند؟! و اگر دعایی کند، امام زمانش به دعای او آمین می‌گویند؟! بیماری آن حضرت در بیماری شیعه‌اش همچون بیمار شدن مادر است به خاطر بیماری فرزندش که به سبب شدت علاقه و محبت به او، چنین می‌شود و قطعاً امام زمان علیه السلام برای فرزندان از مادر در حق فرزند، مهربان‌تر و دلسوزتر هستند. حال که این پدر مهربان در بیماری فرزندش چنان رنجور می‌شود که خود بیمار می‌گردد، آیا رسم انسانیت و مروّت

۱. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب من تستجاب دعوته، ح ۱.

۲. بحار الانوار، ج ۸۱، ص ۲۱۷، ح ۱۰، به نقل از ثواب الاعمال.

۳. بصائر الدرجات، جزء ۵، باب ۱۶، ح ۱.

نیست که آن فرزند در هنگام بیماری به فکر پدر و مولایش باشد و برای او دعا کند، به این امید که این دعا به آمین خود او مستجاب گردد؟ نکته دیگری که توجه به آن در این بحث مفید و سازنده است، این است که طبق نقل جناب حسین بن روح نوبختی نایب سوم امام زمان علیه السلام در زیارت رجبیه، شفای بیماران صرفاً به برکت اهل بیت علیهم السلام صورت می‌پذیرد. در همان زیارت خطاب به آن ذوات مقدس می‌خوانیم:

فِيكُمْ يُجْبَرُ الْمَهِيضُ وَ يُشْفَى الْمَرِيضُ.^۱

شکستگی‌ها فقط به واسطه شما التیام پیدا می‌کند و بیماران صرفاً به سبب شما بهبود می‌یابند.

این عبارات نشان می‌دهد که خداوند تنها صدقه سر امام عصر علیه السلام بیمار را شفا عنایت می‌فرماید. پس چقدر شایسته است که هر بیماری به خاطر سپاسگزاری از این واسطه نعمت، از دعا برای مولایش غفلت نکند تا مبتلا به کفران نعمت‌های الهی نگردد.

۶- یکی از دعاهایی که وعده اجابت آن داده شده، دعا در غیاب برادر مؤمن است. امام باقر علیه السلام فرمودند که چنین دعایی از پروردگار متعال محجوب نمی‌ماند و هر کس پشت سر مؤمنی برای او دعا کند، از جانب خداوند به او خطاب می‌شود:

وَ لَكَ مِثْلُهُ.^۲

و مانند آنچه خواسته‌ای، برای خودت است.

۱. بحارالانوار، ج ۱۰۲، ص ۱۹۵.

۲. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب من تستجاب دعوته، ح ۲.

کدام برادر مؤمن را سراغ داریم که ایمانش از مولا یمان امام زمان علیه السلام کامل تر و حقوقش بر ما بیشتر باشد؟ طبق این وعده الهی اگر کسی در غیاب آن حضرت، برای ایشان دعا کند، مشمول همان دعا از جانب خداوند خواهد شد و به فرموده پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم هیچ دعایی از دعای دیگری در حق برادر غائبش زودتر مستجاب نمی‌گردد.^۱

بنابراین حیف است که از این فرصت برای دعا در حق بهترین برادر غایب خود، حضرت ولّی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) استفاده نکنیم.

۷- از موارد دیگری که وعده اجابت دعا داده شده، وقتی است که به یک مؤمن فقیر کمک می‌شود؛ خداوند دعای آن نیازمند را مستجاب می‌فرماید.^۲ با این ترتیب هم مؤمن نیازمند و هم کسی که به او مساعدتی می‌کند، می‌توانند از این فرصت برای برآورده شدن حاجت‌هایشان استفاده کنند. اما حقیقتاً چند درصد از دوستان امام عصر علیه السلام از این امکان برای دعا در حق ایشان بهره‌برداری می‌کنند؟ آیا وقتی به فقیری کمک می‌کنیم، متذکر هستیم که به این وسیله فرصتی برای عرضه یک دعای مستجاب به پیشگاه خداوند فراهم نموده‌ایم؟ آیا خود آن مؤمن فقیر به این حقیقت توجه دارد؟

۸- یکی دیگر از دعا‌های مستجاب، دعای کودکی است از امت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم که هنوز به تکلیف نرسیده و مرتکب گناه نشده است.^۳ برخلاف آنچه گاهی مشاهده می‌شود که به کودکان در انجام عبادات

۱. اصول کافی، کتاب الدعاء، باب من تستجاب دعوته، ح ۷.

۲. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۶۰، ح ۲۰، به نقل از الجواهر کراچی.

۳. همان، ص ۳۵۷، ح ۱۴، به نقل از صحیفه الرضای علیه السلام.

اهمیت چندانی داده نمی‌شود، در اسلام کودکانی که پدر یا مادر آنها مؤمن باشند، احترام خاصی دارند و عباداتشان می‌تواند صحیح و مقبول باشد. یکی از این عبادت‌ها، دعای ایشان است که طبق وعده رسول گرامی اسلام صلى الله عليه وآله وسلم پذیرفته و مستجاب می‌باشد.

بنابراین ما می‌توانیم و باید برای دعاهای کودکان امت اسلام حساب باز کنیم و برای برآورده شدن هر حاجتی - و در صدر همه، تعجیل فرج مولایمان - از آنها بخواهیم دعا کنند یا خود دعا کنیم و آنان آمین بگویند. به همین جهت لازم است با برنامه‌ریزی‌های خاص تربیتی، کودکان خود را پیش از سن بلوغ با امام زمان عجل الله فرجه به طور شایسته آشنا کنیم تا زمینه برای اینکه اهل دعا در حق آن حضرت شوند، برایشان فراهم گردد. چه اشکالی دارد که فرزندان ما از ابتدای سن فهم و درک خود، دعا برای امام زمان عجل الله فرجه را یاد بگیرند؟ چرا کودکان شیعه سال‌ها پیش از سن تکلیف بسیاری از مسائل غیر ضروری را یاد می‌گیرند، اما برنامه‌ای حساب شده بر اساس مشی تربیتی صحیح در جهت آشنایی با امام عصر عجل الله فرجه و دعا برای آن حضرت، ندارند؟! گاهی همین کودکان از سنین طفولیت با اسامی ورزشکاران و هنرپیشگان داخلی و خارجی آشنا هستند، ولی تکالیف ابتدایی خود را نسبت به امام زمانشان نمی‌دانند. آیا این امر معلول تقصیر والدین و مربیان آنان نیست؟

۹- یکی از دعاهایی که به فرموده پیامبر اسلام صلى الله عليه وآله وسلم شکی در مستجاب شدنش نیست، دعای مسافر است.^۱ این فرصتی است که

۱. بحار الانوار، ج ۹۳، ص ۳۵۸، ح ۱۷، به نقل از نوادر الزاوندی.

معمولاً بدون هیچ زحمتی برای انسان فراهم می‌شود. آیا توجه داریم که از این فرصت می‌توانیم برای دعا در حق امام زمان علیه السلام و تعجیل فرج ایشان استفاده کنیم؟ حقیقتاً چند درصد از شیعیان از این امکان بهره برداری کامل می‌کنند؟

۱۰- آخرین موردی که در این بحث اشاره می‌کنیم، دعای قاری قرآن است. به فرموده امام مجتبی علیه السلام هر کس قرآن تلاوت کند، دعایش مستجاب است یا فوری و سریع (عاجل) و یا در آینده (آجل)^۱. انصافاً از این همه قرائت قرآن که در میان مسلمانان انجام می‌پذیرد، چه تعدادی از آنها با دعای برای امام زمان علیه السلام همراه است؟ متأسفانه اکثریت قابل توجهی از قاریان قرآن - چون شیعه نیستند و اعتقاد صحیحی به امام عصر علیه السلام ندارند - از معرض این عبادت شریف بیرون هستند. اما شیعیان و دوستان آن حضرت چطور؟ آیا این قاریان، از تلاوت قرآن در جهت دعا برای تعجیل فرج مولایشان بهره کافی می‌برند؟ آیا به اندازه حاجات شخصی خود، به این امر اهمیت می‌دهند؟

۱۰ - نیابت از زندگان و مردگان

یکی از آداب که رعایت آن در دعا برای حضرت ولی عصر علیه السلام (عجل الله تعالی فرجه الشریف) تأثیر بسزایی در اجابت دارد، دعا به نیابت از اهل ایمان است. نیابت در یک عمل به معنای انجام دادن آن از جانب «منوب عنه» است. نیابت در عبادت بابی است در فقه که شامل بسیاری از اعمال مستحب عبادی - از جمله دعا - می‌شود. در اینجا قصد مطرح

۱. بحارالانوار، ج ۹۳، ص ۳۱۳، ح ۱۷، به نقل از الدعوات راوندی.

کردن ادله جواز نیابت را نداریم. این موضوع در جای خود مورد بحث قرار گرفته^۱ و اکنون تنها نیابت از یک مصداق عبادت یعنی دعا را مد نظر داریم.

ما می‌توانیم از جانب یک یا چند فرد دیگر دعا کنیم و با این کار «منوب عنه» را در دعای خود شریک کنیم. این نیابت انگیزه‌های مختلفی دارد: گاهی می‌خواهیم خیری به دیگری برسانیم، از جانب او دعا می‌کنیم تا این عمل عبادی در نامه عمل او ثبت گردد؛ گویی خود او این عمل را انجام داده است. گاهی هم می‌خواهیم دعایمان به اجابت نزدیک‌تر شود، لذا از جانب مؤمن آبرومندی دعا می‌کنیم تا خداوند به خاطر او دعایمان را اجابت کند. در نیابت از دیگری فرقی بین زنده و مرده نیست؛ چنانکه بین یک یا چند نفر هم تفاوتی وجود ندارد. می‌توانیم از یک یا چند فرد زنده یا مرده نیابت کنیم یا از عده‌ای که برخی از آنها مرده و برخی دیگر زنده هستند. اگر از جانب تعداد زیادی نیابت کنیم، بهره و حظ هر یک، کمتر از وقتی که فقط از یک نفر نیابت کنیم، نمی‌شود. با این ترتیب می‌توانیم بسیاری از عبادت‌های مستحبی خود - از جمله دعا - را به نیابت از تعداد زیادی زن و مرد مؤمن انجام دهیم تا هم آنها را در عبادت خود شریک نماییم و هم به خاطر آبرویی که حداقل برخی از آنها نزد خدا دارند، دعایمان زودتر به اجابت برسد. دعا در حق امام عصر علیه السلام هم از این قاعده کلی مستثنا نیست. اگر می‌خواهیم دعای ما برای مولا یمان هم برای خودمان بیشتر فایده داشته

۱. به عنوان نمونه در کتاب «در ضیافت ضریح» بخش سوم، فصل سوم بحث

مختصر و مستندی در مورد انجام عبادت به نیابت مطرح شده است.

باشد و هم خیر بیشتر به دیگران و خود امام زمان علیه السلام برساند، خوب است که در دعاهایمان سایرین را شریک کنیم و به نیابت از آنان دعا کنیم. البته نیت نیابت در عبادت باعث نمی‌شود که - در صورت قبولی آن - چیزی از بهره ما در عبادت کاسته شود، بلکه به ادله‌ای که گفتیم، احتمال بهره بردن ما را بیشتر می‌کند. بنابراین نیابت از دیگران، ما را از زمره عاملان آن عبادت، خارج نمی‌سازد.

نمونه‌هایی از این‌گونه دعا کردن را در آنچه از ائمه اطهار علیهم السلام به ما رسیده است، مشاهده می‌کنیم. در همین دعای عهد معروف که از وجود مقدس امام صادق علیه السلام نقل شده و فضائل زیادی برای خواندن آن در چهل صبح ذکر فرموده‌اند،^۱ چنین می‌خوانیم:

اللَّهُمَّ بَلِّغْ مَوْلَانَا الْإِمَامَ الْهَادِيَ الْمَهْدِيَّ الْقَائِمَ بِأَمْرِكَ صَلَوَاتُ
 اللَّهِ عَلَيْهِ وَعَلَى آبَائِهِ الطَّاهِرِينَ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ فِي
 مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَمَغَارِبِهَا وَسَهْلِهَا وَجَبَلِهَا وَبَرِّهَا وَبَحْرِهَا
 وَعَنِّي وَعَنْ وَالِدَيَّ مِنَ الصَّلَوَاتِ زِنَةَ عَرْشِ اللَّهِ وَمِدَادَ
 كَلِمَاتِهِ وَمَا أَحْضَاهُ عِلْمُهُ وَأَخَاطَ بِهِ كِتَابُهُ.^۲

این عبارات، دعایی است در حق امام زمان علیه السلام که دعاکننده از خدا می‌خواهد که بالاترین درودها و رحمت‌های خود را - به اندازه عرش

۱. امام صادق علیه السلام فرموده‌اند: هر کس چهل صبح این دعا را بخواند، از یاوران قائم علیه السلام باشد. اگر پیش از ظهور ایشان بمیرد، خدای متعال او را از قبرش بیرون می‌آورد و به ازاء هر کلمه دعا، هزار حسنه به او عطا می‌فرماید و هزار بدی را از او محو می‌سازد. (بحارالانوار، ج ۵۳، ص ۹۵، ح ۱۱۱، به نقل از مصباح الزائر)

۲. بحارالانوار، ج ۵۳، ص ۹۶، ح ۱۱۱، به نقل از مصباح الزائر.

خدا و جوهر کلمات او و آنچه مشمول علم خدا گردیده و در کتابش گنجانده شده - بر وجود مقدس مهدی قائم علیه السلام ارزانی کند. در اینجا دعا کننده تصریح نموده که این درخواست را از جانب خودش و پدر و مادرش و همه مردها و زنان با ایمان در سراسر زمین - دشت و کوه و خشکی و دریا - مطرح می کند. این یک نمونه دعایی است که دعا کننده افراد بسیار زیادی را در عمل خود شریک می گرداند و با این کار هم خیری به آنان می رساند و هم اجابت دعایش را سهل تر و سریع تر می سازد. هر چند در این دعا صراحتاً نیابت از دیگران مطرح شده، ولی لزومی ندارد که همیشه چنین باشد و نیابت صرفاً با نیت شخص تحقق پیدا می کند. همین که انسان در قلب خود از جانب یک یا چند فرد قصد نیابت کند، آثار آن بر عملش مترتب می شود و نیازی نیست که نیت خود را به زبان آورد.

با این ترتیب ما می توانیم در همه دعاهایی که در حق امام عصر علیه السلام به خصوص تعجیل فرج ایشان می خوانیم، قصد نیابت کنیم و افراد زیادی را در این عمل شریف، شریک خود قرار دهیم. در این کار به خصوص ذوی الحقوق خود را نباید فراموش کنیم که در رأس آنها خود امام زمان علیه السلام هستند. پس از ایشان کسانی هستند که ما را با دین خدا و ائمه هدی علیهم السلام آشنا کرده و ارادت ورزی به اهل بیت علیهم السلام را به ما آموخته اند، همچنین پدر و مادر و پدران و مادرانی که اگر ایشان نبودند، خیری به ما نمی رسید. بعد از اینها نوبت می رسد به سایر ذوی الحقوق اعم از اساتید، فرزندان، ارحام و ... در میان ذوی الحقوق، علما و دانشمندان بزرگ شیعه که سهم وافری در ضبط

معارف الهی و رساندن آن به نسل‌های بعدی داشته‌اند. همچون علامه کلینی و مرحوم شیخ صدوق و علامه مجلسی و ... - نباید فراموش شوند. به هر حال قصد نیابت، باب پربرکتی است که با ورود به آن، خیرات غیر قابل وصفی نصیب انسان می‌گردد. ان شاء الله دوستان امام زمان علیه السلام از این امکان برای زودتر اجابت شدن دعاهایشان در حق آن حضرت استفاده کافی ببرند.

پرسش‌های مفهومی از درس‌های ۱ تا ۶

- ۱- چه عواملی در ایجاد اقبال قلبی در دعای بر تعجیل فرج مؤثر است؟
- ۲- شیطان از چه راه‌هایی مانع دعا برای تعجیل فرج می‌شود؟
- ۳- شکرگزاری نسبت به امام عصر علیه السلام چه ارتباطی به دعا برای آن وجود مقدّس دارد؟
- ۴- چه عواملی در پیدایش حالت اصرار در دعای بر تعجیل فرج مؤثر است؟
- ۵- اصرار در دعای بر تعجیل فرج را از دو جنبه کمی و کیفی بررسی کنید.
- ۶- در هنگام بیماری چه جهاتی می‌تواند انگیزه ما در دعا برای امام عصر علیه السلام باشد؟

فصل ۲

دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیہ السلام

درس هفتم: مقایسه دعای مأثور و دعای غیر مأثور

پس از اینکه با چگونگی دعا برای امام زمان علیه السلام آشنا شدیم، اکنون اشاره‌ای خواهیم داشت به برخی از دعاهایی که می‌توانیم در حق مولایمان داشته باشیم. به طور کلی دعاهای ما دو گونه هستند: یا متن و عبارت آنها عیناً از زبان یا قلم معصوم علیه السلام صادر شده و یا غیر معصومین آنها را انشا کرده‌اند. قسم اول را دعاهای مأثور می‌نامیم؛ چون از ناحیه مقدس معصومین علیهم السلام به ما رسیده است و قسم دوم، دعاهای غیر مأثور هستند که شامل دعاهایی که خودمان - به زبان فارسی یا هر زبان دیگری - انشا می‌کنیم، می‌گردد. ابتدا به بحث درباره دعاهای غیر مأثور می‌پردازیم.

الف - دعاهای غیر ماثور

اولین نکته این است که دعا به معنای خواندن خداست و ما مجازیم که به هر زبانی خداوند را بخوانیم؛ به شرط آنکه عبارات ما دالّ بر تشبیه پروردگار نباشد. تشبیه به این است که مثلاً او را جسم یا جسمانی بدانیم و تعبیری را به کار ببریم که دلالت بر جسمانیت ذات مقدّس خداوند داشته باشد. بنابراین اگر کسی خدای خود را انسان‌گونه بخواند - مثلاً برای او دست و پا و گوش و زبان شبیه آنچه در انسان‌هاست، قائل شود - مرتکب تشبیه شده است. اگر با هر زبانی که دعا می‌کنیم، چنین انحرافات در عباراتمان نباشد، انشاء دعا اشکالی ندارد.

البته نوع خواندن خداوند در حالات مختلف، مختلف است. گاهی می‌خواهیم به طور ساده بگوییم: «خدایا ظهور مولای ما را برسان». این‌گونه دعا کردن پیچیدگی خاصی ندارد و برای همگان میسر و ممکن است. کافی است از لفظی که بر ذات خداوند دلالت می‌کند، معنایی که دالّ بر تشبیه باشد، اراده نکنند. گاهی الفاظی برای حکایت از پروردگار متعال به کار می‌رود که معنای تشبیهی دارند و دعاکننده از روی جهل، همان معنای باطل را اراده می‌کند. اینجا باید او را متذکر خطایش نمود تا از ورطه تشبیه ناخواسته، به درآید. اما اگر با علم به اینکه لفظ، دالّ بر تشبیه است، آن را بر خداوند اطلاق نماید و همان معنای تشبیهی - مثلاً جسمانیت - را اراده کند، مرتکب خطای نابخشودنی شده و دعایش مردود است.

پس نوع افراد عادی در دعاهایی که به زبان ساده - فارسی، عربی

و ... می‌کنند، نیاز به معلومات چندانی در معارف دینی ندارند. اما اگر از این سادگی درآید و کسی بخواهد از حدّ به کار بردن الفاظی که فقط بر وجود مقدّس پروردگار دلالت می‌کند، بالاتر رود، باید با علوم و معارف دینی آشنایی داشته باشد. مثلاً اگر بخواهد در مقدمه دعا به حمد و ثنای الهی بپردازد یا در ضمن دعا به مسائلی همچون قضا و قدر و بداء اشاره نماید، باید معنای صحیح تحمید و توصیف خدا و معانی اصطلاحات خاصّ قرآنی و روایی را بداند و این کار از سطح دانش نوع عوام بالاتر است. کسانی صلاحیت این‌گونه دعا کردن را دارند که با معارف توحیدی اهل بیت علیهم السلام آشنایی خوب و قابل قبولی داشته باشند. این‌گونه افراد معمولاً در دعاهایی که انشای می‌کنند، از عین عبارات ائمه علیهم السلام یا حدّ اقل مضامین آنها استفاده می‌کنند؛ چون با زبان ایشان مانوس هستند و به طور معمول چیزی خارج از حوزه معارف اهل بیت علیهم السلام به زبان نمی‌آورند.

یکی از بهترین نمونه‌های این‌گونه دعا، دعای معروف «عالية المضامین» است که در کتب ادعیه همچون «مفاتیح الجنان» نقل شده است. این دعا با اینکه ماثور از معصوم علیه السلام نیست، اما الفاظ آن یا عیناً الفاظ احادیث است و یا همان مضامین را - با مختصر اختلافی در تعبیر - در بر دارد. همین ویژگی نشان می‌دهد که فرد یا افرادی که این دعا را انشا کرده‌اند، از علمای آشنا به معارف اهل بیت علیهم السلام بوده‌اند.

نمونه‌ای از این دانشمندان، مرحوم علامه سیدبن طاووس - متوفای سال ۶۶۴ هجری قمری - است که میزان احاطه ایشان به ادعیه ماثور از ائمه علیهم السلام از کتاب‌های ارزشمندی چون «اقبال الاعمال» و «مهج

الدَّعَوَاتِ» و «جمال الاسبوع» پیدا است. ایشان در برخی از کتابهایش دعاهایی را که خود انشا کرده، نقل نموده است.^۱

مقایسه دعای غیر مأثور همراه با حضور قلب با دعای مأثور بدون آن نکته‌ای که در مورد دعاهای غیر مأثور جالب توجه می‌باشد، این است که گاهی انسان اگر از روی مکتوبی دعایی را که از ائمه اطهار علیهم السلام نقل شده بخواند، توجه و حضور قلب چندانی به محتوا و مضمون آن ندارد، اما اگر با زبان خودش متناسب با حال درونی‌اش دعا کند، با اقبال و رقت قلب بیشتری همراه است. در این صورت خوب است که از حال شخصی‌اش برای انشاء دعا کمال استفاده را ببرد. در برخی از روایات به این نکته با بیان زیبایی اشاره کرده‌اند. نمونه آن روایتی است که زراره از امام صادق علیه السلام نقل کرده است. می‌گوید:

از امام صادق علیه السلام خواستم تا دعایی به من تعلیم فرماید.

ایشان فرمودند:

إِنَّ أَفْضَلَ الدُّعَاءِ مَا جَرَى عَلَى لِسَانِكَ.^۲

بهترین دعا آن چیزی است که به زبانت جاری شود.

یک احتمالی که در معنای این جمله امام علیه السلام می‌توان داد، این است که مراد دعایی باشد که انسان به اقتضای حال درونی‌اش به زیانش جاری می‌شود. آنچه به طور طبیعی به زبان می‌آید، از نیازی ناشی

۱. مراجعه کنید به مهج الدعوات ص ۵۴۱ و ۵۴۲ تحت عنوان «دعوات

للمؤلف».

۲. وسائل الشیعه، ج ۴، ص ۱۱۷۱، باب ۶۲، ح ۱.

می‌شود که قلباً احساس می‌کند. به همین جهت اقبال قلبی در آن وجود دارد و همین، شرایط اجابت آن را بهتر فراهم می‌سازد. شاید - همان‌طور که مؤلف کتاب «مکیال المکارم» استنباط کرده - بتوان از فرمایش امام صادق علیه السلام استفاده کرد که: دعای غیر ماثور همراه با حضور قلب از دعای ماثور بدون حضور قلب افضل می‌باشد.^۱

با این ترتیب هر چند که دعای ماثور به طور مطلق از دعای غیر ماثور بهتر است، اما شرایط روحی دعاکننده هم باید در نظر گرفته شود. اگر بتواند دعای نقل شده از ائمه علیهم السلام را با حضور قلب بخواند، بهتر از این است که خودش دعایی انشا کند.

کسانی که معنای دعای ماثور را می‌فهمند و هنگام خواندن دعا همان معنا را قصد می‌کنند، حضور قلب بیشتری در دعا دارند نسبت به کسانی که موقع دعا خواندن، چیزی از معنای آن سر در نمی‌آورند. اینها اگر حالی هم پیدا کنند، برخاسته از معانی دعا نیست، بلکه از غیر متن دعا ناشی می‌شود. البته صرف خواندن دعای ماثور، مصداق عبادت و امتثال فرمایش امام علیه السلام است و اگر از خیر آن بگذرند، فضیلت خواندن آن دعا را از دست می‌دهند. اما از جهت دیگر وقتی با دعایی که به مقتضای حالشان به زبانشان جاری می‌شود، حضور قلب بیشتری پیدا می‌کنند و می‌فهمند که چه می‌گویند، خوب است که در کنار خواندن دعای ماثور یا - اگر کسب فضیلت آن دعا برایشان مهم نیست - به جای خواندن آن، به زبان خودشان دعا کنند و آنچه را می‌خواهند، از پیشگاه الهی با حال خودشان درخواست نمایند.

بر این اساس، در دعا برای امام زمان علیه السلام و تعجیل فرج ایشان هم نباید از این امر غفلت شود. دعاهای زیادی در این خصوص از ائمه اطهار علیهم السلام نقل شده که خواندن آنها - هر چند که همه معانیش را نفهمیم - مصداق عبادت و دعا برای حضرت می باشد؛ اما گاهی انسان اگر به زبان و مقتضای حال خود برای امام زمان علیه السلام دعا کند، حضور قلب بیشتری پیدا می کند. گاهی انسان چیزهایی را از خدا برای امامش می خواهد که به زبان دلخواهش در دعاهای ماثور نیست یا او سراغ ندارد. اینجا بهتر است یا در کنار دعاهای ماثور و یا به جای آن - بسته به اینکه بخواهد از فضیلت دعای ماثور بهره مند شود یا خیر - به همان زبانی که دوست دارد و می فهمد که چه می گوید، برای امامش دعا کند و تعجیل فرج آن حضرت را از خداوند طلب نماید.

ولی اگر انسان معانی دعاهای ماثور برای امام زمان علیه السلام را می فهمد و می تواند با توجه و قصد کردن مضامین آنها، با حضور قلب، همان دعاها را بخواند، بسیار بهتر از این است که به زبان خودش دعا کند. در مجموع جمع کردن بین دو گونه دعا کردن، بهترین کار است. هم از خیر خواندن دعاهای ماثور نگذرد و هم اگر حال حضور قلبی در دعا به زبان خودش پیدا می کند، به آن هم در کنار دعای ماثور عمل نماید.

انسان به تعبیر مختلفی می تواند برای تعجیل فرج مولایش دعا کند که شاید برخی از آنها در دعاهای ماثور نیامده باشد؛ مثلاً اینکه: «خدایا دعای کسانی که دعا برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام می کنند را مستجاب فرما» یا اینکه: «خدایا تعداد دعا کنندگان برای تعجیل فرج را بیشتر کن». این گونه دعاها به صورتی که انسان به زبان خودش می تواند

بگوید، در دعاهای مأثور نیامده است و بنابراین خوب است که در کنار آنها از خیر این گونه دعا کردن نگذریم.

ب - دعاهای مأثور

برتری دعاهای مأثور بر غیر مأثور

دعای مأثور دعایی است که از ناحیه معصوم علیه السلام به ما رسیده و الفاظش انشای فرد عادی نیست. اگر بخواهیم خدا را بخوانیم، به چه الفاظی بهتر است؟ آیا معصومین علیهم السلام بهتر از دیگران خدا را نخوانده‌اند؟ یکی از آداب بسیار مهم دعا، مقدم کردن توصیف خدای متعال است. در این مقام ما بهتر می‌توانیم خدا را توصیف کنیم یا اهل بیت علیهم السلام که آنچه از توحید و اسماء و صفات پروردگار یاد گرفته‌ایم، به تعلیم ایشان است؟ ما می‌بینیم که صحیح‌ترین و گویاترین و دلنشین‌ترین مناجات‌ها با خدای متعال از زبان معصومین علیهم السلام نقل شده است. غیر ایشان نتوانسته و نمی‌تواند مانند آنها خداوند را بخواند. در بسیاری موارد مشاهده می‌کنیم که افراد دیگر در مقام توصیف پروردگار مطالبی به زبان می‌آورند که بعضاً اشتباه است؛ مثلاً الفاظ، دال بر تشبیه خداوند می‌باشد. اگر هم صحیح باشد، به یقین از خود اهل بیت علیهم السلام اخذ شده است. لذا می‌توانیم ادعا کنیم که هیچکس در شناخت صحیح خدای متعال بی‌نیاز از تعلیم خاندان عصمت و طهارت نیست و هر کس اگر مطلب صحیحی در باب توحید و معرفه الله می‌گوید - چه بداند و چه نداند - آن را از سرچشمه وحی دریافت کرده و واسطه‌اش وجود مقدس معصومین علیهم السلام بوده‌اند. این موضوع درباره فرشتگان الهی هم که:

«لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَ هُمْ بِأَمْرِهِ يَعْمَلُونَ»^۱

(فرشتگان) در گفتار از خداوند سبقت نمی‌جویند و صرفاً به امر او عمل می‌کنند.

صادق است؛ چه رسد به افراد عادی. طبق آنچه در احادیث متعدد نقل شده است، ملائکه تسبیح و تهلیل و تحمید پروردگار را از اهل بیت علیهم‌السلام آموخته‌اند. به عنوان نمونه پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم ضمن فرمایش‌های مفصّلی به امیرالمؤمنین علیه‌السلام فرمودند:

... فَسَبَّحَتِ الْمَلَائِكَةُ لِتَسْبِيحِنَا ... فَبِنَا اهْتَدَوْا إِلَى مَعْرِفَةِ

(توحید) اللهُ تَعَالَى وَ تَسْبِيحِهِ وَ تَهْلِيلِهِ وَ تَحْمِيدِهِ.^۲

... فرشتگان به خاطر تسبیح ما، (خدا را) تسبیح کردند ... پس به سبب ما به معرفت (توحید) خدای متعال و تسبیح و تهلیل و تحمید او هدایت شدند.

با این ترتیب روشن است که هیچکس در نحوه بندگی خداوند - که توصیف و تحمید او هم از مصادیق آن است - از تعالیم اهل بیت علیهم‌السلام بی‌نیاز نیست. پس قطعاً بهترین ثناها و عمیق‌ترین مناجات‌ها و دلنشین‌ترین دعاها را در کلمات خاندان عصمت و طهارت می‌توان یافت و این یکی از ادله ترجیح دعای مأثور بر غیر مأثور است.

جنبه دیگری که ملاک فضیلت دعای مأثور بر غیر مأثور است، ثواب‌هایی است که بر خواندن دعای مأثور مترتب می‌باشد. نوع دعاهایی که از معصومین علیهم‌السلام نقل شده، دارای فضایلی است که برای

۱. انبیاء / ۲۷.

۲. کمال‌الدین، باب ۲۳، ح ۴.

خواندن آنها بیان شده و شرط درک آنها دانستن معانی و توجه به محتوای آن نیست. بنابراین می توان یک دعای ماثور را فقط برای درک ثوابش قرائت کرد. البته اگر خواننده دعا معانی آن را بداند و در ضمن خواندن، قصد همان معانی را بکند، قطعاً اولی و افضل است؛ ولی چنین نیست که در فرض عدم درک معانی، ثوابی بر خواندن آن مترتب نباشد. بهترین حالت این است که انسان با عنایت به مضامین دعاهای ماثور، مطابق آنچه اهل بیت علیهم السلام فرموده اند، دعا بخواند؛ یعنی تا آنجا که می تواند، از همان ادعیه ماثوره استفاده کند و در کنار آنها با زبان و انشاء خودش هم آنچه می خواهد - به شرط صحت - از خدایش طلب نماید. در این صورت هم فضیلت خواندن دعاهای ماثور را درک کرده و هم با حال و قلب خودش آنچه را که می خواسته، به زبان آورده است.

درس هشتم: اهتمام ائمة طاهرين عليهم السلام

به دعا در حق امام عصر عليه السلام

با توجه به برتری دعای مأثور بر غیر مأثور، باید به دعاهایی که از اهل بیت عليهم السلام در خصوص امام عصر عليه السلام و تعجیل فرج ایشان وارد شده، اهمّیت خاصی بدهیم. ما می دانیم که همهٔ ایشان اهتمام زیادی به دعا در حق امام زمان عليه السلام داشته اند. خوب است به اظهار نظریکی از والاترین صاحب نظران در این خصوص توجه نماییم:

پوشیده نیست بر کسی که تتبع و ممارست در حالات و دعوات ائمة طاهرين عليهم السلام داشته باشد، اینکه چه قدر اهتمام در امر دعا نمودن به حضرت صاحب الزمان عليه السلام و مسألت فرج آن جناب از خداوند عالمیان جلّ شأنه داشته و دارند. و اگر بخواهی اندکی بر صدق این مدعی آگاه شوی، ملاحظه کن دعای حضرت امیر عليه السلام را در ضمن حدیث مروی در «غیبت نعمانی» و دعای حضرت سیدالساّجدين عليه السلام را در روز عرفه در «صحیفة سجّادیة» و بعد از نماز ظهر و نماز عصر روز جمعه مروی در

«جمال الاسبوع»، و دعای حضرت صادق علیه السلام را به آن حضرت بعد از نماز ظهر مروی در «فلاح السائل» و «بحار»، و دعای آن حضرت را صبح بیست و یکم ماه رمضان مروی در «اقبال» و دعای حضرت امام موسی کاظم علیه السلام را بعد از نماز عصر، مروی در «فلاح السائل» و دعای حضرت امام رضا علیه السلام را مروی در «جمال الاسبوع» و دعای امام محمد تقی علیه السلام را مروی در «کافی»، و دعای امام حسن عسکری علیه السلام مروی در «مُهْج الدعوات»، و دعای مروی از خود آن جناب مروی در «کمال الدین» و قنوت نماز ظهر جمعه مروی در «جمال الاسبوع» و دعای بعد از دو رکعت اولی نماز نافله شب، مروی در «مصباح المتهجد» و «مفتاح الفلاح» و دعای روز بیست و پنجم ماه ذی قعدة، و دعای صبح‌های روزهای جمعه و دعای بعد از نمازهای فریضه، و دعای وقت رفتن به مسجد در روز جمعه، و دعای افتتاح و غیر اینها، که ذکرش موجب طول است. بلکه از عبارت دعای روز عرفه، و روایت مرویه در «جمال الاسبوع» در باب قنوت روز جمعه و بعض ادله دیگر، ظاهر می‌شود که مؤمن هر دعایی که می‌نماید، باید ابتدا کند به دعای از برای حضرت صاحب الزمان «عَجَّلَ اللهُ تَعَالَى فَرَجَهُ وَ ظَهْرَهُ»^۱.

۱. مرحوم میرزا محمدتقی اصفهانی، کنز الغنائم فی فوائد الدعاء للقائم علیه السلام،

مضامین دعاهای ائمه علیهم السلام در حق امام عصر علیه السلام

دعاهای ائمه علیهم السلام در حق امام زمان علیه السلام مضامین مختلفی دارد. عموم آنها شامل درخواست سلام و صلوات از خداوند برای ایشان است و در بیشتر آنها تأکید خاص بر تعجیل فرج آن حضرت به چشم می خورد. در بسیاری از آنها نیز برای اعوان و انصار ایشان - چه در زمان غیبت و چه ظهور - دعا کرده اند. مهم ترین دعا در حق امام عصر علیه السلام، دعا برای تعجیل فرج ایشان می باشد که به تصریح امام صادق علیه السلام - در دعای صبح بیست و یکم ماه مبارک رمضان - فرج همه اولیا و برگزیدگان خدا به آن حاصل می شود. عین عبارت ایشان این است:

أَسْأَلُكَ ... أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ أَنْ تَأْذَنَ لِفَرَجِ
مَنْ بِفَرَجِهِ فَرَجُ أَوْلِيَائِكَ وَ أَصْفِيَائِكَ مِنْ خَلْقِكَ ... عَجَّلْ
ذَلِكَ يَا رَبَّ الْعَالَمِينَ.^۱

(خدایا) از تو می خواهم ... که بر محمد صلی الله علیه و آله و اهل بیت او درود بفرستی و اجازه فرمایی فرج کسی را که فرج همه اولیا و برگزیدگان از آفریدگان به فرج اوست ... ای پروردگار عالمیان در این امر تعجیل فرما.

سوالی که در اینجا به ذهن می رسد این است که: دعا برای تعجیل فرج امام دوازدهم در زمان امامان گذشته چه وجهی دارد؟ ما که در زمان غیبت ایشان به سر می بریم، وقتی برای جلو افتادن ظهور آن حضرت

۱. بحار الانوار، ج ۵۱، ص ۱۳، ح ۱۴، به نقل از کمال الدین.

دعای کنیم، معنایش این است که می‌خواهیم خداوند هر چه زودتر به ایشان اجازه آشکار شدن بدهد. اما در زمان ائمه پیشین علیهم السلام که امام دوازدهم یا هنوز متولد نشده بودند و یا کودکی چند ساله بودند که هنوز به امامت هم نرسیده بودند - جلو افتادن ظهور چه معنایی دارد؟ پاسخ این سؤال با اندک تأملی روشن می‌شود. امامان گذشته از زمان حیات خودشان نگران وضعیت زمان غیبت آخرین وصی پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و سلم بوده‌اند و برای رهایی زودتر ایشان و امتشان از رنج‌ها و سختی‌های این زمان دعا می‌کرده‌اند.

ائمه علیهم السلام از پیشگویی‌های پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم که از غیبت طولانی آخرین وصی خود پیش از ظهورش خبر داده بودند، اطلاع داشتند.^۱ همچنین از اینکه مدت زمان غیبت ایشان امری قابل بداء می‌باشد نیز آگاه بودند. بنابراین ملاحظات، دعای ایشان برای تعجیل فرج آخرین امام علیه السلام به این منظور بوده که خداوند مدت زمان غیبت آن حضرت را کوتاه‌تر کند تا هم خود ایشان و هم منتظران ظهورش رنج کمتری از دوران غیبت متحمل شوند و وعده‌ای که خدا به اولیایش داده است، زودتر محقق گردد.

دعای امام عصر علیه السلام برای تعجیل فرج خویش

باید توجه داشت که دعاهای ائمه علیهم السلام برای تعجیل فرج اختصاص به زمان امامان گذشته نداشته و تا زمان ظهور امام زمان علیه السلام ادامه

۱. به عنوان نمونه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: يَظْهَرُ بَعْدَ غَيْبَةِ طَوِيلَةٍ؛ پس از غیبتی

طولانی ظهور می‌کند. (کمال الدین، باب ۲۴، ح ۲)

دارد. این حقیقت را می‌توانیم از دو جهت توضیح دهیم: یکی اینکه خود امام عصر علیه السلام هم برای جلو افتادن ظهورشان دعا می‌کنند و قطعاً هیچ فرد زنده‌ای در حال حاضر به اندازه خود حضرت اهتمام به این امر ندارد. دلیلی که می‌توانیم برای این ادعا ارائه نماییم، این است که دعا برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام یک عبادت بسیار ارزشمند و شریف است که روایات زیادی بر انجام آن تأکید کرده‌اند. هر کس درجه ایمانش بالاتر باشد، در عمل به این عبادت اهتمام بیشتری به خرج می‌دهد. روشن است که در زمان ما هیچ فرد زنده‌ای که ایمانش در رتبه امام عصر علیه السلام باشد، روی کره زمین یافت نمی‌شود. پس خود آن حضرت بیش از هر کس دیگری به این امر اهتمام دارند. برخی دعاهایی که از امام زمان علیه السلام در این خصوص نقل شده، نشانگر شدت این اهتمام است. نمونه روشن آن را در قسمت‌هایی از دعای «عبرات» ملاحظه کردیم. نمونه دیگر در قنوت نماز ایشان نقل شده که قسمتی از آن چنین است:

فَإِنَّكَ اللَّهُمَّ قُلْتَ: ... «فَلَمَّا آسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ»^۱ وَإِنَّ الْغَايَةَ
عِنْدَنَا قَدْ تَنَاهَتْ وَإِنَّا لِنُغْضِبُكَ غَاضِبُونَ وَإِنَّا عَلَى نَصْرِ الْحَقِّ
مُتَعَاصِبُونَ وَإِلَى وُرُودِ أَمْرِكَ مُشْتَاقُونَ وَ لِإِنْجَازِ وَعْدِكَ
مُرْتَقِبُونَ وَ لِحُلُولِ وَعِيدِكَ بِأَعْدَائِكَ مُتَوَقِّعُونَ.^۲

پس خدایا تو خود فرمودی: «پس آنگاه که ما را اسفناک ساختند، ما از ایشان انتقام گرفتیم» و به راستی که مهلت و فرصت (برای

۱. زخرف / ۵۵.

۲. مهج الدعوات، ص ۱۵۰ و ۱۵۱.

ظالمان و جباران) نزد ما به سر آمده و ما برای چشم تو خشمگین هستیم و ما بر یاری حق، همداستان هستیم و به صدور فرمانت مشتاقیم و در انتظار تحقق وعدهات هستیم و چشم به راه فرا رسیدن تهدیدهایت نسبت به دشمنانت هستیم.

در دعای دیگری هم که از وجود مقدّس حضرت مهدی علیه السلام در تعجیل فرج خودشان نقل شده، چنین آمده است:

يَا نُورَ النُّورِ يَا مُدَبِّرَ الْأُمُورِ ... اجْعَلْ لِي وَ لِشِيعَتِي مِنَ الضِّيقِ
فَرَجًا وَ مِنْ أَلْهَمِّ مَخْرَجًا وَ أَوْسَعَ لَنَا الْمَنْهَجَ وَ أَطْلِقْ لَنَا مِنْ
عِنْدِكَ مَا يُفَرِّجُ.^۱

ای نور روشنایی و ای تدبیر کننده امور ... برای من و شیعیانم گشایشی از تنگناها و راه نجاتی از ناراحتی‌ها قرار بده و راه (پیروزی) را برای ما وسیع گردان و از جانب خود آنچه فرج ما را برساند بر ما ارزانی دار.^۲

دعای دیگری از آن حضرت در قنوت نمازشان نقل شده که در آن، اصرار و الحاح ایشان بر درخواست تعجیل فرج از خدای متعال واضح و روشن می‌باشد. ایشان در این دعا پس از حمد و ثنای الهی، خدا را به ده اسم و به آنچه پیامبران اولوالعزم علیهم السلام دعا کرده‌اند، می‌خوانند. سپس به اسمی دعا می‌کنند که هر کس خدا را به آن بخواند، دعایش را اجابت می‌کند و در انتهای دعا با عبارات مختلف فرج خود را از خداوند

۱. المصباح (کفعمی)، ص ۳۰۵.

۲. در مورد این دعا و دعای قبل و نیز درباره رنج‌ها و گرفتاری‌های امام عصر علیه السلام در زمان غیبت در درس چهاردهم از حلقه دهم توضیحاتی داده شد.

درخواست می‌نمایند:

يَا مَنْ لَا يُخْلِفُ الْمِعَادَ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي وَاجْمَعْ لِي
أَصْحَابِي وَصَبِّرْهُمْ وَانصُرْنِي عَلَى أَعْدَائِكَ وَأَعْدَاءِ رَسُولِكَ
وَلَا تُخَيِّبْ دَعْوَتِي فَإِنِّي عَبْدُكَ ابْنُ عَبْدِكَ ابْنُ أُمَّتِكَ أَسِيرٌ بَيْنَ
يَدَيْكَ ... ۱

ای آنکه خلف وعده نمی‌کنی، وعده‌ای را که به من فرموده‌ای،
محقق فرما و یارانم را برایم جمع کن و به آنان صبر بده و مرا
(برای غلبه) بر دشمنانت و دشمنان پیامبرت یاری کن و مرا از
اجابت دعایم محروم مکن، همانا من بنده تو پسر بندهات و پسر
کنیزت و اسیری در دستان تو هستم.

همان‌طور که مرحوم سیدبن طاووس پس از نقل این قنوت‌ها اشاره
کرده‌اند، از عبارات این دعاها حال روحی ایشان هنگام خواندن آنها
برای ما روشن می‌شود. نتیجه اینکه تنها باقیمانده الهی - حضرت بقیة
الله ارواحنا فداء - از اهل بیت عصمت و طهارت در حال حاضر برای
تعمیل فرج خودشان - که فرج همه انبیا و اولیای الهی است - همواره
دعا می‌کنند. این یک جهت از این حقیقت است که گفتیم دعاها
ائمّه علیهم‌السلام تا زمان فرارسیدن وعده فرج نهایی ایشان ادامه دارد.

دعای ارواح پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و ائمّه علیهم‌السلام در حق امام عصر علیه‌السلام

جهت دوم این است که علاوه بر خود امام زمان علیه‌السلام، ارواح پاک
ائمّه طاهرین علیهم‌السلام و رسول مکرم اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به همراه فرشتگان و

ارواح پیامبران الهی نیز در زمان غیبت امام عصر علیه السلام برای تعجیل فرج ایشان دعا می‌کنند. یعنی دعا در حق امام زمان علیه السلام منحصر به افراد زنده روی کره زمین نیست، بلکه ارواح برگزیدگان و اولیای خداوند هم در این عبادت بزرگ سهیم هستند و بعید نیست که در نهایت دعاهای ایشان باعث صدور اذن ظهور از جانب خدای متعال گردد.

ذکر یک نمونه زیبا از این دعاها بسیار آموزنده است. مرحوم نعمانی در بحث نشانه‌های پیش از ظهور امام زمان علیه السلام به سند خود از حضرت صادق علیه السلام نقل کرده است که فرمودند:

إِذَا كَانَ لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ أَهْبَطَ الرَّبُّ تَعَالَى مَلَكًا إِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا، فَإِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ جَلَسَ ذَلِكَ الْمَلِكُ عَلَى الْعَرْشِ فَوْقَ الْبَيْتِ الْمَعْمُورِ، وَ نَصَبَ لِمُحَمَّدٍ وَ عَلِيٍّ وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ عليهم السلام مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ، فَيَصْعَدُونَ عَلَيْهَا وَ تُجْمَعُ لَهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَ النَّبِيُّونَ وَ الْمُؤْمِنُونَ، وَ تُفْتَحُ أَبْوَابُ السَّمَاءِ، فَإِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صلی الله علیه و آله: يَا رَبِّ مِيعَادَكَ الَّذِي وَعَدْتَ بِهِ فِي كِتَابِكَ، وَ هُوَ هَذِهِ الْآيَةُ: «وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَ لَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضَى لَهُمْ وَ لَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ أَمْنًا»^۱ ثُمَّ يَقُولُ الْمَلَائِكَةُ وَ النَّبِيُّونَ مِثْلَ ذَلِكَ، ثُمَّ يَخْرُجُ مُحَمَّدٌ وَ عَلِيٌّ وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَيْنُ سُجَّدًا، ثُمَّ يَقُولُونَ: يَا رَبِّ اغْضَبْ فَإِنَّهُ قَدْ هُتِكَ حَرِيمُكَ وَ

قَتَلَ أَضْفِيأُوكَ وَ أَذِلَّ عِبَادَكَ الصَّالِحُونَ، فَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ، وَ ذَلِكَ يَوْمٌ مَعْلُومٌ.^۱

وقتی شب جمعه فرا برسد، پروردگار متعال فرشته‌ای را به پایین‌ترین آسمان فرو می‌فرستد. هنگام طلوع فجر آن فرشته روی عرش بر فراز بیت معمور می‌نشیند و منبرهایی از نور برای حضرت محمد ﷺ و علی علیه السلام و حسن و حسین علیهما السلام می‌گذارد؛ آنها بالای منبر می‌روند و فرشتگان و پیامبران و مؤمنان نزد آنان گرد آورده می‌شوند و درهای آسمان گشوده می‌گردد. وقتی ظهر فرا می‌رسد پیامبر خدا ﷺ عرضه می‌دارد: ای پروردگارم آن وعده‌ای را که در کتابت داده‌ای، برآورده فرما و آن این آیه است: وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا ... آنگاه فرشتگان و پیامبران نیز همین را می‌گویند، سپس حضرت محمد ﷺ و علی علیه السلام و حسن علیه السلام و حسین علیه السلام به سجده می‌افتند و عرضه می‌دارند: خداوندا غضب فرما، چرا که حرمتت را هتک نمودند و برگزیدگانت به قتل رسیدند و بندگان شایسته‌ات خوار و ذلیل شدند، آنگاه خداوند آنچه بخواهد انجام می‌دهد و این روزی است که (نزد خداوند) معلوم می‌باشد.

از ظاهر عبارت حدیث استفاده می‌شود که این دعای با اصرار در نزدیکی‌های ظهور امام عصر علیه السلام تحقق می‌یابد و به همین جهت مرحوم نعمانی آن را در فصل مربوط به نشانه‌های پیش از قیام حضرت آورده است. بر این اساس، شب و روز جمعه‌ای که در این حدیث آمده،

مربوط به جمعه خاصی است که «یوم معلوم» نامیده شده است و شامل هر شب و روز جمعه نمی شود. مرحوم صاحب مکیال هم در توضیح آخرین جمله حدیث فرموده اند:

مراد زمان ظهور و استیلای حضرت صاحب الامر علیه السلام است، چنانچه در روایات دیگر تصریح شده.^۱

به هر حال این نمونه‌ای از دعا‌های ارواح پاک پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت گرامی ایشان علیهم السلام و پیامبران و مؤمنان است که در عالم برزخ برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام به درگاه الهی عرضه می دارند. ما از آن عالم بی خبر هستیم، اما مسلم است که ارواح بندگان صالح خدا که برای انجام عبادت آزادی عمل دارند، از دعا برای تعجیل فرج کوتاهی نمی ورزند. این جهت دومی است که می توانیم بگوییم دعای اهل بیت عصمت و طهارت در حق آخرین وصی پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم تا ظهور ایشان ادامه خواهد داشت.

درسی که ما از این همه اهتمام اهل بیت علیهم السلام برای دعا در حق امام عصر علیه السلام به خصوص تعجیل فرج ایشان می گیریم، این است که از انجام این عبادت ارزشمند کوتاهی نکنیم و در تأسی به آن بزرگواران، دعا‌هایی را که از آنان در این زمینه نقل شده، در صدر دعا‌های خود برای امام زمانمان قرار دهیم.

درس نهم: دعا در قنوت و سجده

در ادامه این فصل به نقل برگزیده‌ای از دعاهای مأثور درباره امام عصر علیه السلام می‌پردازیم که در مناسبت‌ها یا موقعیت‌های خاص خوانده می‌شود. اینها صرفاً از باب نمونه انتخاب شده‌اند و غرض، توجه کردن به گستره این دعاهای و اهتمام ورزیدن به آنها در هر موقعیت مناسبی است. این نمونه‌ها را در هفت عنوان دسته بندی می‌کنیم. در این درس دو عنوان از عناوین را مطرح می‌کنیم.

۱ - دعا در قنوت نماز

یکی از بهترین حالات انسان برای دعا کردن، حال قنوت نماز است. ابوذر غفاری رضی الله عنه از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نقل کرده که فرمودند:

أَطْوَلُكُمْ قُنُوتاً فِي دَارِ الدُّنْيَا أَطْوَلُكُمْ رَاحَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِي الْمَوْقِفِ^۱.

هر کدام از شما که در سرای دنیا قنوتش طولانی‌تر باشد، در موقف روز قیامت راحتی‌اش طولانی‌تر خواهد بود.

از ائمه علیهم السلام دعاهای طولانی در قنوت‌های نمازهایشان نقل شده که در این کتاب محل بحث ما نیست. در درس گذشته به دو قنوت از امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) اشاره کردیم که در آنها برای تعجیل فرج خود و اصحاب و یارانشان دعا کرده‌اند. علاوه بر اینها دعاهای مختصرتری که در همه اوقات خوانده می‌شود، در قنوت نباید فراموش گردد. دعای معروف:

اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيَّكَ مُحَمَّدِ بْنِ الْحَسَنِ الْمَهْدِيِّ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ
فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَ حَافِظًا وَ قَائِدًا وَ نَاصِرًا وَ دَلِيلًا وَ عَيْنًا
حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ طَوْعًا وَ تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.^۱

مطابق آنچه در سندش آمده، در همه اوقات خوانده می‌شود. پس می‌توانیم در قنوت نمازهای خود به خواندن آن مقید شویم.

دعا در قنوت نماز وتر

یکی از نمازهایی که قنوتش بسیار مهم و با فضیلت است، نماز وتر می‌باشد که آخرین رکعت از نماز شب محسوب می‌شود. در صدر همه مؤمنانی که باید در قنوت نماز وتر دعایشان کرد، وجود مقدس امام عصر علیه السلام هستند که مهم‌ترین دعا در حق ایشان دعا برای تعجیل

۱. المصباح (کفعمی)، ص ۵۸۶، این دعا در فلاح السائل، ص ۴۶ و البلد الامین، ص ۲۰۳ و کافی، ج ۴، ص ۱۶۲ و مستدرک الوسائل، ج ۷، ص ۴۸۳ با اختلاف بسیار جزئی در برخی الفاظ آن نیز نقل شده است.

فرجشان است.

امام باقر علیه السلام به زراره فرمودند:

قنوت در نماز وتر مانند قنوت در روز جمعه است که در دعای قنوت می‌گویی:

اللَّهُمَّ تَمَّ نُورُكَ فَهَدَيْتَ ... اللَّهُمَّ إِلَيْكَ نَشْكُو غَيْبَةَ نَبِيِّنَا^۱ وَ
شِدَّةَ الزَّمَانِ عَلَيْنَا وَ وَقُوعَ الْفِتَنِ بِنَا وَ تَظَاهِرَ الْأَعْدَاءِ وَ كَثْرَةَ
عَدُوِّنَا وَ قِلَّةَ عَدَدِنَا فَفَرِّجْ ذَلِكَ يَا رَبِّ بِفَتْحِ مَنِّكَ تُعَجِّلْهُ وَ
نَصْرِ مَنِّكَ تُعِزُّهُ وَ إِمَامِ عَدْلِ تَظْهِرُهُ إِلَهَ الْحَقِّ رَبِّ الْعَالَمِينَ^۲.

خدایا نور تو کامل شد پس هدایت فرمودی ... خدایا تنها به تو شکایت می‌کنیم از غیبت پیامبرمان صلی الله علیه و آله و سلم و سختی زمانه بر ما و گرفتار شدنمان به فتنه‌ها و پشتیبانی دشمنان از یکدیگر و زیادی دشمنان و کم بودن تعدادمان، پس ای پروردگار من این مشکلات را رفع کن با پیروزی از جانب خودت که آن را زودتر می‌رسانی، و یاری کردن خود که آن را عزیز می‌شماری و پیشوای عدل که او را آشکار می‌فرمایی. ای معبود حق، پروردگار جهانیان.

در آغاز دعا به تمام شدن نور پروردگار اشاره شده که این نور هر چه باشد، مخلوقی از مخلوقات خداست که هدایت او به سبب آن نور صورت می‌گیرد. سپس در انتهای دعای قنوت از نبودن پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم در

۱. در جمال الاسبوع، ص ۲۵۷ عبارت چنین است: اللَّهُمَّ إِلَيْكَ نَشْكُو فَقَدْ نَبَّيْنَا وَ

غَيْبَةَ وَلِيِّنَا.

۲. بحار الانوار، ج ۸۷، ص ۱۹۸، ح ۶، به نقل از امالی صدوق.

فصل دوم: دعای ماثور و غیر ماثور برای امام زمان علیه السلام □ ۹۷

میان امت و سختی‌های زمانه و زیادی دشمنان و کمی یاران شکایت کرده‌اند و راه نجات از این گرفتاری‌ها را ظهور امام عدل (پیشوای عدالت) دانسته‌اند. این دعا در قنوت نماز وتر خوانده می‌شود و پس از آن به فرموده امام باقر علیه السلام ۷۰ مرتبه با این دعا استغفار می‌کنند: **أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ** سپس فرمودند:

زیاد از آتش به خدا پناه می‌بری و پس از سلام دادن نماز وتر سه بار می‌گویی:

سُبْحَانَ رَبِّيَ الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ.

و نیز سه بار می‌گویی:

الْحَمْدُ لِرَبِّ الصَّبَاحِ الْحَمْدُ لِفَالِقِ الْإِصْبَاحِ.^۱

دعای قنوت نماز جمعه

دعای قنوت دیگر مربوط به نماز جمعه است که امام رضا علیه السلام به مقاتل بن مقاتل فرمودند این‌گونه بخواند:

اللَّهُمَّ أَصْلِحْ عَبْدَكَ وَ خَلِيفَتَكَ بِمَا أَصْلَحْتَ بِهِ أَنْبِيَاءَكَ وَ رُسُلَكَ وَ حُفَّهُ بِمَلَائِكَتِكَ وَ أَيَّدَهُ بِرُوحِ الْقُدُّوسِ مِنْ عِنْدِكَ وَ اسْلُكُهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ رَصْدًا يَحْفَظُونَهُ مِنْ كُلِّ سُوءٍ وَ أَبْدِلُهُ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِ أَمْنًا يَعْبُدُكَ لَا يُشْرِكُ بِكَ شَيْئًا وَ لَا تَجْعَلْ لِأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ عَلَيَّ وَ لِيكَ سُلْطَانًا وَ أُذُنَ لَهُ فِي جِهَادِ عَدُوِّكَ وَ عَدُوِّهِ وَ اجْعَلْنِي مِنْ أَنْصَارِهِ إِنَّكَ عَلَيَّ

۱. بحار الانوار، ج ۸۷، ص ۱۹۸، ح ۶، به نقل از امالی صدوق.

كُلُّ شَيْءٍ قَدِيرٌ^۱

خدایا (کار) بنده و خلیفه‌ات را به آنچه (کار) پیامبران و فرستادگانت را اصلاح فرمودی، اصلاح کن و او را با فرشتگانت بیوشان (در حمایت فرشتگانت قرارش ده) و با روح القدس از جانب خود تأییدش فرما و از روبرو و پشت سرش مراقبانی قرار ده که او را از (اصابت) هر بدی محافظت کنند و ترس او را تبدیل به امنیتی گردان که تو را بپرستد و هیچ شرکی به تو روا ندارد و هیچ‌یک از آفریدگانت را بر ولایت مسلط مکن و برای او اجازهٔ جهاد با دشمنت و دشمن خودش صادر فرما و مرا از یاران او قرار ده، همانا که تو بر هر امری توانا هستی.

۲ - دعا در حال سجده

یکی از حالات بسیار مناسب برای دعا در حق امام عصر علیه السلام، حال سجده است. سعیدبن یسار از امام صادق علیه السلام پرسیده است که آیا در حال رکوع دعا کنم یا در حال سجده، حضرت پاسخ دادند:

أَدْعُ وَ أَنْتَ سَاجِدٌ فَإِنَّ أَقْرَبَ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ إِلَى اللَّهِ وَ هُوَ سَاجِدٌ أَدْعُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لِدُنْيَاكَ وَ آخِرَتِكَ.^۲

در حال سجده دعا کن زیرا نزدیک‌ترین حالت بنده به خداوند هنگام سجده است. خدای عز و جل را برای دنیا و آخرت بخوان.

۱. بحارالانوار، ج ۸۹، ص ۲۵۱، ح ۶۹، به نقل از المصباح.

۲. همان، ج ۸۵، ص ۱۳۱ و ۱۳۲، ح ۶.

طبق این فرمایش نزدیک‌ترین حالت بنده به خدا حال سجده است که باید برای دنیا و آخرتش دعا کند. چه دعایی برای دنیا و آخرت انسان مهم‌تر از دعا در حق امام زمان علیه السلام و تعجیل فرج ایشان است؟ خوب است یادآور شویم که این سنت نیکو - دعا برای تعجیل فرج در حال سجده - را خود امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) در ابتدای ولادت انجام داده‌اند. جناب حکیمه خاتون نقل کرده است که وقتی بلافاصله پس از به دنیا آمدن آخرین حجّت الهی، مادرش - حضرت نرجس خاتون - را دیده، چنان نوری ایشان را احاطه کرده بود که چشم توان دیدن آن را نداشت و در همین حال کودک تازه به دنیا آمده را مشاهده نموده که صورت و زانوان خود بر زمین گذارده و در حالی که انگشتان سبّابه خود را بلند فرموده، چنین می‌گوید:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ [وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ] وَأَنَّ جَدِّي
مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَأَنَّ أَبِي أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ.

سپس یک‌یک امامان را اسم می‌برد تا به خودش می‌رسد، سپس می‌گوید:

اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي وَاتِمِّمْ لِي أَمْرِي وَثَبِّتْ وَطْأَتِي وَ
امْلَأْ الْأَرْضَ بِي عَدْلًا وَ قِسْطًا.^۱

خدایا وعده‌ای را که به من فرمودی، عملی کن و کار مرا برایم به اتمام برسان و گام مرا استوار بدار و زمین را به واسطه من از عدل و داد پُر فرما.

ملاحظه می‌کنیم که امام زمانِ ما اولین اقدامی که بلافاصله پس از تولد خویش انجام داده‌اند، دعا برای فرج بوده است و این نشانگر اهمیتِ خاصّ این عبادت - خصوصاً در حال سجده - نزد آن حضرت می‌باشد. ما هم می‌توانیم به آن بزرگوار تأسی نموده و در سجده‌های خود - به خصوص در حال نماز - برای تعجیل فرج ایشان دعا کنیم. حدّ اقلّ آن اضافه کردن دعای **عَجِّلْ فَرَجَهُمْ** به صلواتی است که در حال سجده - پس از ذکر سجده - می‌خوانیم.

درس دهم: دعا در تعقیب نمازها (۱)

در این درس و درس بعد به ذکر نمونه هایی از دعاهایی که در تعقیب نمازها برای امام عصر علیه السلام خوانده می شود، می پردازیم.

۳ - دعا در تعقیب نماز

یکی از مواقع استجاب دعا، خواندن آن پس از نماز به خصوص نمازهای واجب می باشد. از امام صادق علیه السلام نقل شده که فرمودند:

إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فَرَضَ عَلَيْكُمُ الصَّلَوَاتِ فِي أَحَبِّ الْأَوْقَاتِ
إِلَيْهِ فَاسْأَلُوا اللَّهَ حَوَائِجَكُمُ عَقِيبَ فَرَائِضِكُمْ.^۱

خدای عزّ و جلّ نمازها را در بهترین زمانها نزد خود، بر شما واجب فرمود، پس رفع نیازهای خود را به دنبال نمازهای واجب خود از خداوند بخواهید.

البته بنابر بعضی روایات، پس از ادای هر فریضه دیگر غیر از نماز

۱. بحارالانوار، ج ۸۵، ح ۱۵، به نقل از عدّة الدّاعی.

هم، خداوند و عدهٔ اجابت دعا داده است،^۱ اما بحث ما فعلاً در خصوص دعا پس از نماز می‌باشد. تعقیب نماز به دعا، ذکر، تلاوت قرآن و هر عمل خوب دیگری مانند گریه برای خدا گفته می‌شود که بلافاصله پس از ادای نماز انجام شود. نباید کار دیگری بین نماز و تعقیب آن فاصله بیندازد به صورتی که در نگاه بیننده، مشغول به غیر نماز و تعقیب تلقی شود. بنابراین اگر در حال سفر نیست، باید در محل نماز خود بنشیند و به دعا و امثال آن پردازد. اگر مصلاهی خود را ترک کند و سپس دعا نماید، تعقیب صدق نمی‌کند. البته لازم نیست حتماً دعاهای مأثور خوانده شود، بلکه هر دعایی به هر زبانی می‌توان کرد، اما خواندن دعاهای منقول از ائمه علیهم‌السلام افضل می‌باشد.^۲

علاوه بر تشویق‌های فراوانی که نسبت به خواندن تعقیبات نماز صورت گرفته، در برخی احادیث دعا نکردن پس از ادای نماز مذمت شده است. به عنوان نمونه از نبی اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نقل شده که فرمودند:

إِذَا فَرَغَ الْعَبْدُ مِنَ الصَّلَاةِ وَلَمْ يَسْأَلِ اللَّهَ تَعَالَى حَاجَتَهُ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى لِمَلَائِكَتِهِ انظروا إلى عبدي فقد أدى فريضتي ولم يسأل حاجته مني كأنه قد استغنى عني خذوا صلاته فاضربوا بها وجهه.^۳

اگر بنده از نماز فارغ شود و (رفع) نیاز خود را از خدای متعال درخواست نکند، خداوند متعال به فرشتگانش می‌گوید: نگاه کنید

۱. بحارالانوار، ج ۸۵، ص ۳۲۲، ح ۱۰، به نقل از المحاسن.

۲. العروة الوثقی، ج ۱، ص ۷۰۳.

۳. بحارالانوار، ج ۸۵، ص ۳۲۵، ح ۱۸.

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۰۳

به بنده من، واجب مرا ادا کرده و (رفع) حاجت خود را از من
نخواستہ است، گویی خود را از من بی نیاز احساس می‌کند.
نمازش را بگیرد و آن را به صورتش بزنید.

زدن نماز به صورت نمازگزار کنایه از پذیرفته نشدن آن نماز است.
این حدیث هشدار می‌دهد که انسان نباید نسبت به دعا کردن پس
از نماز بی‌اعتنا باشد. حدّ اقلّ آن، فرستادن صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و آله و
اهل بیت ایشان علیهم السلام است که دعای بسیار مهم و شریفی است و نباید از
خواندن آن بعد از نماز غفلت نمود. اما دو ستداران امام عصر علیه السلام از این
موقعیت ویژه که به طور عادی روزی پنج بار برایشان پیدا می‌شود،
فرصت مغتنمی می‌یابند تا برای بزرگ‌ترین و مهم‌ترین حاجت خود و
دیگران - که در رأس آنها وجود مقدّس امام زمان علیه السلام است - دعا کنند.
حیف است که مؤمنان این همه فرصت طلایی را از دست بدهند و
کاری برای تعجیل فرج مولایشان انجام ندهند.

در احادیث ائمه علیهم السلام تعقیبات متعدّد مفصّلی در همین خصوص
نقل شده که ما در این کتاب به برخی از آنها اشاره می‌کنیم و
علاقمندان به مطالعه بیشتر را به کتاب شریف «مکیال المکارم»
رجوع می‌دهیم.^۱

۱. مکیال المکارم، ج ۲، باب ششم، ص ۲ تا ۱۴.

تعقیب اول برای نماز واجب

اولین مورد دعایی است که از حضرت جواد الائمه علیه السلام نقل شده و شامل دعاهای مفصلی در حق امام زمان علیه السلام می باشد:

رَضِيتُ بِاللهِ رَبًّا، وَ بِالإِسْلَامِ دِينًا، وَ بِالقُرْآنِ كِتَابًا، وَ
بِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَبِيًّا، وَ بِعَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلِيًّا، وَ الْحَسَنِ وَ الْحُسَيْنِ وَ
عَلِيَّ بْنِ الْحُسَيْنِ وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ وَ
مُوسَى بْنِ جَعْفَرٍ وَ عَلِيَّ بْنَ مُوسَى وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ وَ عَلِيَّ بْنَ
مُحَمَّدٍ وَ الْحَسَنَ بْنَ عَلِيٍّ وَ الْحُجَّةَ بْنَ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ
أَيُّمَّةً، اللَّهُمَّ وَلِيُّكَ الْحُجَّةُ، فَاحْفَظْهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ مِنْ خَلْفِهِ وَ
عَنْ يَمِينِهِ وَ عَنْ شِمَالِهِ وَ مِنْ فَوْقِهِ وَ مِنْ تَحْتِهِ، وَ امدُدْ لَهُ فِي
عُمُرِهِ، وَ اجْعَلْهُ الْقَائِمَ بِأَمْرِكَ، الْمُسْتَنْصِرَ لِدِينِكَ، وَ أَرِهِ مَا
يُحِبُّ، وَ تَقَرُّ بِهِ عَيْنُهُ، فِي نَفْسِهِ وَ ذُرِّيَّتِهِ وَ فِي أَهْلِهِ وَ مَالِهِ، وَ
فِي شِيعَتِهِ وَ فِي عَدُوِّهِ، وَ أَرِهِمْ مِنْهُ مَا يَحْذَرُونَ، وَ أَرِهِ فِيهِمْ
مَا يُحِبُّ، وَ تَقَرُّ بِهِ عَيْنُهُ، وَ اشْفِ بِهِ صُدُورَنَا وَ صُدُورَ قَوْمِ
مُؤْمِنِينَ. ۱

به خداوند به عنوان پروردگار و اسلام به عنوان دین و قرآن
به عنوان کتاب (آسمانی) و حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به عنوان پیامبر
و حضرت علی عَلَيْهِ السَّلَامُ به عنوان ولی (خدا) و به حضرات حسن و
حسین و علی بن الحسین و محمد بن علی و جعفر بن محمد و
موسی بن جعفر و علی بن موسی و محمد بن علی و علی بن محمد

فصل دوم: دعای مآثور و غیر مآثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۰۵

و حسن بن علی و حجة بن الحسن بن علی علیه السلام به عنوان امامان (از جانب خدا) راضی و خشنود شدم. خداوندا ولی خود حضرت حجت علیه السلام را از پیش رو و از پشت و از راست و چپ و بالا و پایین (یعنی از هر جهت) حفظ فرما و عمر ایشان را طولانی گردان و او را قیام کننده به امرت و یاری جوینده برای دینت قرار ده و به او آنچه دوست دارد و باعث چشم روشنی اش - در مورد خودش و فرزندان و اهل و مال و شیعیان و دشمنانش - می شود، نشان بده و به دشمنان حضرت از ایشان چیزی را که از آن می ترسند، نشان بده و به خود آن حضرت در مورد دشمنانش چیزی را که مورد علاقه او و باعث چشم روشنی اش هست، بنما و به سبب آن حضرت دل های ما و دل های اهل ایمان را شفا ببخش.

ملاحظه می شود که در این دعا چه دعا های زیبایی در حق امام عصر علیه السلام از زبان امام نهم علیه السلام صادر شده است.

تعقیب دوم برای نماز واجب

مورد دوم تعقیبی است که مداومت بر خواندن آن، آثار و برکات خاصی دارد. یکی از این برکات، تشرّف پیدا کردن خدمت حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) می باشد. اصل حدیث مطابق نقل مرحوم ابونصر طبرسی چنین است:

رُویَ أَنَّ مَنْ دَعَا بِهَذَا الدُّعَاءِ عَقِيبَ كُلِّ فَرِيضَةٍ وَ وَاظَبَ عَلَيَّ ذَلِكَ عَاشَ حَتَّى يَمَلَّ الْحَيَاةَ وَ يَتَشَرَّفَ بِإِلِقَاءِ صَاحِبِ الْأَمْرِ عَجَّلَ اللَّهُ فَرَجَهُ وَ هُوَ: «اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

اللَّهُمَّ إِنَّ رَسُولَكَ الصَّادِقَ الْمُصَدِّقَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَآلِهِ قَالَ:
 إِنَّكَ قُلْتَ: مَا تَرَدَّدْتُ فِي شَيْءٍ أَنَا فَاعِلُهُ كَتَرَدَّدِي فِي قَبْضِ
 رُوحِ عَبْدِي الْمُؤْمِنِ يَكْرَهُ الْمَوْتَ وَ أَنَا أَكْرَهُ مَسَاءَتَهُ اللَّهُمَّ
 فَصَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجَّلْ لِأَوْلِيَائِكَ الْفَرَجَ وَ
 النَّصْرَ وَ الْعَافِيَةَ وَ لَا تُسَوِّنِي فِي نَفْسِي وَ لَا فِي ...» قَالَ: وَ
 تَذَكَّرُ مَنْ شِئْتَ.^۱

روایت شده که هر کس این دعا را بعد از هر نماز واجب بخواند و نسبت به آن مراقبت داشته باشد، چندان زندگی کند که از زنده بودن ملول گردد و به دیدار صاحب الامر (عجل الله تعالی فرجه) مشرف شود و دعا این است: خدایا بر محمد و آل محمد صلوات فرست. خداوندا همانا فرستاده راستگو و مورد تأیید تو - که صلوات تو بر او و خاندانش باد - فرمود که تو فرموده‌ای: من - در اموری که خودم انجام دهنده‌اش هستم - (از اراده خود) برنگشتم (صرف نظر نکرده‌ام) چنانکه در مورد قبض روح بنده مؤمنم (از اراده خود) بر می‌گردم (صرف نظر می‌کنم)، او از مرگ کراهت دارد در حالی که من از ناراحتی او کراهت دارم. خداوندا پس بر محمد و آل محمد صلوات فرست و هر چه زودتر گشایش و یاری و عافیت را برای اولیای خود برسان و مرا در مورد خودم و ... ناراحت مگردان. فرمود: و (غیر از خودت) هر که را می‌خواهی ذکر کن.

در این دعای شریف، یک حدیث قدسی از زبان پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ

نقل شده که احترام و ارزش بنده مؤمن را نزد خداوند به خوبی روشن می‌سازد. خدای متعال می‌فرماید: گاهی اراده من به قبض روح بنده مؤمنم تعلق می‌گیرد، اما خود او از مرگ کراهت دارد. در این صورت چون من هم از ناراحتی او کراهت دارم، از اراده خود بر می‌گردم. و لذا او را - با حال کراهت از مرگ - قبض روح نمی‌کنم. بنابراین خداوند - مطابق آنچه در احادیث دیگر بحث «تردد» آمده است - یا فعلاً مرگ او را به تأخیر می‌اندازد و یا اینکه کراهت او را با ارسال گل‌های خوشبویی - که آنها را استشمام می‌کند - از بین می‌برد و با میل و رغبت خودش، او را می‌میراند.

با توجه به این حدیث قدسی، وقتی می‌گوییم: «لا تَسُوْنِي فِي نَفْسِي» مقصود این است که: «خداوندا مرا - با وجود کراهت از مرگ - قبض روح مکن چون خودت فرمودی که از ناراحتی مؤمن کراهت داری» و وقتی می‌گوییم: «لا تَسُوْنِي فِي نَفْسِي وَلَا فِي ...» یعنی: «همین کار (قبض روح نکردن با وجود کراهت از مرگ) را در حق شخص یا اشخاص دیگری که در این دعا ذکر می‌کنم، انجام بده». به همین جهت است که فرموده‌اند: اگر کسی مواظبت بر خواندن این دعا کند، از زنده ماندن خسته و ملول می‌شود. مقصود این است که در هنگام قبض روحش، از مرگ کراهت ندارد، بلکه با میل و رغبت خودش از دنیا می‌رود. همچنین چون بنده مؤمن آرزوی درک محضر امام عصر (عجل الله تعالی فرجه) و یاری رساندن به ایشان را دارد، از خدا تعجیل در فرج آن حضرت را تقاضا می‌کند و خدای متعال هم لطف فرموده، او را - اگر هنوز زمان ظهور نرسیده باشد - قبل از مرگ به شرف لقای محبوبش

می‌رساند و این دعا در حق هر کس که مستجاب شود، همین آثار و برکات را خواهد داشت.^۱

تعقیب سوم در نمازهای واجب

سومین تعقیب نماز که شامل دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام می‌باشد، در حدیثی از امام صادق علیه السلام نقل شده که، فرمودند:

إِنَّ مِنْ حُقُوقِنَا عَلَى شِيعَتِنَا أَنْ يَضَعُوا بَعْدَ كُلِّ فَرِيضَةٍ أَيْدِيَهُمْ
عَلَى أَدْقَانِهِمْ وَيَقُولُوا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ: يَا رَبِّ مُحَمَّدٍ عَجَلْ فَرَجَ
آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، يَا رَبِّ مُحَمَّدٍ أَحْفَظْ غَيْبَةَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ، يَا
رَبِّ مُحَمَّدٍ انْتَقِمْ لِابْنَةِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ.^۲

یکی از حقوق ما بر شیعیانمان این است که پس از ادای هر نماز واجب دستان خود را بر چانه‌هایشان بگذارند و سه بار بگویند: ای پروردگار محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرج آل محمد علیهم السلام را زودتر برسان، ای پروردگار محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ غیبت محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ را حفظ فرما، ای پروردگار محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ انتقام دختر محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ را بگیر!

دعاهای مختصر زیبایی است که در آن تعجیل فرج امام زمان علیه السلام به تعبیر مختلف درخواست شده است. انتقام حضرت صدیقه اطهر علیها السلام که مظلومانه به شهادت رسیدند، به دست مبارک فرزندش امام مهدی علیه السلام صورت خواهد پذیرفت؛ پس دعا برای انتقام خون شهیده

۱. در مورد بحث تردد و آثار این دعای شریف در درس سیزدهم از حلقه هفتم

بحث شده است.

۲. مکیال المکارم، ج ۲، ص ۷، ح ۱۰۴۸، به نقل از کتاب جمال الصالحین.

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۰۹

مظلومه حضرت زهراى مرضیه علیها السلام در حقیقت دعا برای فرج امام زمان علیه السلام می باشد.

تجدید عهد با امام عصر علیه السلام بعد از نماز واجب

تعقیب دیگری که پس از ادای نمازهای واجب خوانده می شود، تجدید عهدی است با امام عصر علیه السلام که شامل دعاهای زیبایی در حق آن حضرت، و برای خود دعاکننده می باشد. متن کامل این دعا مطابق نقل مرحوم علامه مجلسی از امام صادق علیه السلام چنین است:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ بَلِّغْ مَوْلَانَا صَاحِبَ الزَّمَانِ أَيْنَمَا كَانَ وَ حَيْثَمَا كَانَ مِنْ
مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَ مَغَارِبِهَا سَهْلِهَا وَ جَبَلِهَا عَنِّي وَ عَنِ وَالِدَيَّ
وَ عَنِ وُلْدِي وَ إِخْوَانِي التَّحِيَّةَ وَ السَّلَامَ عَدَدَ خَلْقِ اللَّهِ وَ زِنَةَ
عَرْشِ اللَّهِ وَ مَا أَحْصَاهُ كِتَابُهُ وَ أَحَاطَ عِلْمُهُ اللَّهُمَّ إِنِّي أُجَدِّدُ لَهُ
فِي صَبِيحَةِ هَذَا الْيَوْمِ وَ مَا عِشْتُ فِيهِ مِنْ أَيَّامِ حَيَاتِي عَهْدًا وَ
عَقْدًا وَ بَيْعَةً لَهُ فِي عُنُقِي لَا أَحُولُ عَنْهَا وَلَا أَزُولُ اللَّهُمَّ
اجْعَلْنِي مِنْ أَنْصَارِهِ وَ نُصَارِهِ الذَّابِّينَ عَنْهُ وَ الْمُمْتَثِلِينَ لِأَوَامِرِهِ
وَ نَوَاهِيهِ فِي أَيَّامِهِ وَ الْمُسْتَشْهِدِينَ بَيْنَ يَدَيْهِ اللَّهُمَّ فَإِنْ خَالَ
بَيْنِي وَ بَيْنَهُ الْمَوْتُ الَّذِي جَعَلْتَهُ عَلَى عِبَادِكَ حَتْمًا مَقْضِيًّا
فَأَخْرِجْنِي مِنْ قَبْرِي مُؤْتَرًّا كَفَنِي شَاهِرًا سَيْفِي مُجَرِّدًا قَنَاتِي
مُلَبِّيًا دَعْوَةَ الدَّاعِي فِي الْحَاضِرِ وَ الْبَادِي اللَّهُمَّ أَرِنِي الطَّلْعَةَ
الرَّشِيدَةَ وَ الْغُرَّةَ الْحَمِيدَةَ وَ اكْحَلْ بَصْرِي بِنَظْرَةِ مِنِّي إِلَيْهِ وَ

عَجَّلْ فَرَجَهُ وَ سَهِّلْ مَخْرَجَهُ اللَّهُمَّ اشْدُدْ أَرْزَهُ وَ قَوِّ ظَهْرَهُ وَ
 طَوِّلْ عُمُرَهُ اللَّهُمَّ اَعْمُرْ بِهِ بِلَادَكَ وَ أَحْيِ بِهِ عِبَادَكَ فَإِنَّكَ قُلْتَ
 وَ قَوْلِكَ الْحَقُّ ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَ الْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي
 النَّاسِ فَأَظْهِرِ اللَّهُمَّ لَنَا وَلِيَّكَ وَ ابْنَ بِنْتِ نَبِيِّكَ الْمُسَمَّى بِاسْمِ
 رَسُولِكَ صَلَوَاتِكَ عَلَيْهِ وَ آلِهِ حَتَّى لَا يَظْفَرَ بِشَيْءٍ مِنَ الْبَاطِلِ
 إِلَّا مَزَّقَهُ وَ يُحِقَّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَ يُحَقِّقَهُ اللَّهُمَّ اكْشِفْ هَذِهِ
 الْغُمَّةَ عَن هَذِهِ الْأُمَّةِ بِظُهُورِهِ إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيداً وَ نَرَاهُ قَرِيباً وَ
 صَلَّى اللَّهُ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِهِ.

از حضرت صادق عليه السلام نقل شده که فرمودند:

هر کس بعد از هر نماز واجب این دعا را بخواند، حضرت امام «م
 ح م د» بن الحسن - علیه و علی آباءه السلام - را در بیداری یا در
 خواب خواهد دید.^۱

دیدن آن حضرت در خواب یا در بیداری باعث ازدیاد معرفت و
 محبت انسان به آن بزرگوار می‌گردد.

این چهار نمونه از تعقیبات مشترکه است که پس از هر نماز واجب
 برای تعجیل فرج مولا یمان خوانده می‌شود. علاوه بر اینها تعقیبات
 مخصوصه‌ای هم از اهل بیت علیهم السلام نقل شده که اختصاص به بعضی از
 نمازهای واجب یومیّه دارد. در درس بعد به نمونه‌هایی از این دعاها
 اشاره خواهیم کرد.

۱. بحار الانوار، ج ۸۶، ص ۶۱، ح ۶۹، به نقل از اختیار ابن الباقی.

درس یازدهم: دعا در تعقیب نمازها (۲)

در این درس به ذکر نمونه‌ای از تعقیبات مخصوصه‌ای که به بعضی از نمازها اختصاص دارد و در آن برای فرج امام عصر علیه السلام دعا می‌شود، می‌پردازیم.

تعقیب نماز ظهر

یکی از این تعقیبات مخصوص نماز ظهر است که امام صادق علیه السلام بعد از ادای نماز ظهر در حالی که دستان خود را به سوی آسمان بلند کرده بودند، چنین دعا فرمودند:

أَيُّ سَامِعٍ كُلِّ صَوْتٍ أَيْ جَامِعٍ كُلِّ فَوْتٍ أَيْ بَارِي كُلِّ نَفْسٍ
بَعْدَ الْمَوْتِ أَيْ بَاعِثُ أَيْ وَارِثُ أَيْ سَيِّدَ السَّادَةِ أَيْ إِلَهَ الْإِلَهَةِ
أَيْ جَبَّارَ الْجَبَابِرَةِ أَيْ مَلِكَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ أَيْ رَبَّ الْأَرْيَابِ
أَيْ مَلِكَ الْمُلُوكِ أَيْ بَطَّاشُ أَيْ ذَا الْبَطْشِ الشَّدِيدِ أَيْ فَعَالًا
لِمَا يُرِيدُ أَيْ مُخْصِي عَدَدِ الْأَنْفَاسِ وَ نَقْلِ الْأَقْدَامِ أَيْ مَنْ
السِّرُّ عِنْدَهُ عَلَانِيَةٌ أَيْ مُبْدِي أَيْ مُعِيدُ أَسْأَلُكَ بِحَقِّكَ عَلَيَّ

خَيْرَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ وَ بِحَقِّهِمُ الَّذِي أَوْجَبْتَ لَهُمْ عَلَى نَفْسِكَ
 أَنْ تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ أَهْلِ بَيْتِهِ وَ أَنْ تَمُنَّ عَلَى
 السَّاعَةِ بِفِكَالِكَ رَقَبَتِي مِنَ النَّارِ وَ أَنْجِزْ لَوْلِيكَ وَ ابْنِ نَسَبِكَ
 الدَّاعِيَ إِلَيْكَ بِإِذْنِكَ وَ أَمِينِكَ فِي خَلْقِكَ وَ عَيْنِكَ فِي عِبَادِكَ
 وَ حُجَّتِكَ عَلَى خَلْقِكَ عَلَيْهِ صَلَوَاتُكَ وَ بَرَكَاتُكَ وَ عِدَّةُ اللّٰهُمَّ
 أَيْدِيَهُ بِنَصْرِكَ وَ انصُرْ عَبْدَكَ وَ قَوِّ أَصْحَابَهُ وَ صَبِّرْهُمْ وَ افْتَحْ
 لَهُمْ مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا وَ عَجِّلْ فَرَجَهُ وَ أَمْكِنُهُ مِنْ
 أَعْدَائِكَ وَ أَعْدَاءِ رَسُولِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.^۱

ای شنونده هر صدا، ای جمع آورنده همه فوت شدگان،^۲ ای
 آفریننده هر کس بعد از مرگ، ای مبعوث کننده، ای ارث برنده،
 ای آقای آقاها، ای معبود معبودان،^۳ ای قدرتمندی که بر همه
 جباران مسلط هستی، ای پادشاه دنیا و آخرت، ای صاحب اختیار
 همه صاحب اختیاران، ای پادشاه پادشاهان، ای قدرتمند بسیار
 توانا، ای آنکه می توانی (هر کس و هر چه را بخواهی) با قدرت
 اخذ کنی، ای انجام دهنده هر چه را بخواهی، ای احاطه کننده بر
 تعداد نفس ها و جابجایی قدم ها، ای آنکه رازها برای او آشکار و
 عیان است، ای به وجود آورنده، ای خلق کننده مجدد (در

۱. بحار الانوار، ج ۸۶، ص ۶۲، ح ۱، به نقل از فلاح السائل.

۲. به نظر مرحوم شیخ بهایی منظور از «فوت» در عبارت دعا، «فائت» است و ما
 در ترجمه چنین معنایی را در نظر گرفتیم. (بحار الانوار، ج ۸۶، ص ۶۳، به نقل از بیان
 علامه مجلسی.)

۳. مقصود چیزهایی هستند که به غلط به عنوان معبود گرفته شده اند.

قیامت)، از تو به حقی که بر برگزیدگان از آفریدگانت داری و به حقی که برای آنان بر خودت واجب کرده‌ای، می‌خواهم که بر محمد و آل محمد که اهل بیت او هستند درود بفرستی و در همین ساعت با آزاد کردن گردن من از آتش بر من منت گذاری و وعده (ظهور) او را برای ولایت و پسر پیامبرت - که به اجازه تو به سوی تو دعوت می‌کند - و امانت دار تو در میان آفریدگانت و چشم تو در بین بندگانت و حجت تو بر آفریدگانت - که صلوات و برکات تو بر او باد - محقق فرمایی. خدایا او را با یاری کردن خود تأیید نما و بندهات را یاری کن و یارانش را قوی گردان و به آنان صبر عطا فرما و برای آنان از جانب خودت راه سلطه پیروز کننده‌ای را باز گردان و در فرج او تعجیل فرما و او را بر دشمنانت و دشمنان پیامبرت مسلط کن، ای ارحم الراحمین.

راوی وقتی دعای حضرت را شنید، پرسید:

فدایتان شوم، آیا برای خودتان دعا نکردید؟

حضرت فرمودند:

قَدْ دَعَوْتُ لِنُورِ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ سَابِقِهِمْ وَ الْمُنْتَقِمِ بِأَمْرِ اللَّهِ مِنْ أَعْدَائِهِمْ.

برای نور آل محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و سبقت گیرنده آنان و آنکه به امر خداوند از دشمنان آنان انتقام می‌گیرد، دعا کردم.

با این تعبیر راوی متوجه می‌شود که مقصود امام صادق علیه السلام، آخرین وصی پیامبر خاتم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بوده که منتقم خون همه اهل بیت علیهم السلام است. لذا می‌پرسد که ظهور ایشان چه وقت خواهد بود. امام می‌فرمایند:

إِذَا شَاءَ مَنْ لَهُ الْخَلْقُ وَالْأَمْرُ^۱

هر وقت کسی که آفرینش و امر کردن به دست اوست، بخواهد. ملاحظه می شود که امام صادق علیه السلام برای معرفی امام عصر علیه السلام چه تعابیر زیبا و عمیقی به کار برده اند. «نور آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم» بسیار تعبیر عجیبی است. آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم همگی نورند و نور همه آفرینش هم از ایشان است. آن، چه وجود مقدس و مطهری است که نور این انوار نامیده شده است؟ ما از درک عظمت این نور الهی قطعاً عاجزیم، اما می دانیم که هر چه بر معرفت ما نسبت به آن حضرت افزوده شود، به ادراک مقام نورانی ایشان یک قدم نزدیک تر می شویم. هر چند که هیچ گاه ایشان را چنانکه هستند، نخواهیم شناخت، اما از آنچه می توانیم برسیم - البته به لطف و عنایت خودشان - هم نباید چشم ببوشیم.

تعبیر «سابقهم» نیز برای ما - به طور قطعی - قابل درک نیست. حضرتش بر سایر آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم در چه چیزی سبقت گرفته اند؟ شاید مراد این باشد که ایشان اولین فرد از آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم هستند که وعده های الهی - که در آیه ۵۵ سوره نور^۲ آمده است - به دست ایشان محقق خواهد شد و بقیه اهل بیت علیهم السلام پس از ایشان در هنگام رجعت، ادامه دهندگان راهشان خواهند بود. این احتمالی است که به ذهن ما می رسد. ممکن است معنای دیگری مورد نظر امام صادق علیه السلام بوده باشد. صفت سومی که برای امام زمان علیه السلام به کار برده اند، معنایش

۱. بحار الانوار، ج ۸۶، ص ۶۲، به نقل از فلاح السائل.

۲. وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْأَرْضِ

روشن است که توضیح داده شد. می‌بینیم که امام صادق علیه السلام در تعقیب نماز ظهر خود، برای تعجیل در فرج امام دوازدهم علیه السلام به صراحت دعا فرموده‌اند.

تعقیب نماز عصر

تعقیب دیگر اختصاص به نماز عصر دارد که از زبان مبارک امام هفتم علیه السلام درباره دعا برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام صادر شده است. متن دعا این است:

أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ وَ
أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ إِلَيْكَ زِيَادَةُ الْأَشْيَاءِ وَنُقْصَانُهَا وَأَنْتَ
اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ خَلَقْتَ خَلْقَكَ بِغَيْرِ مَعُونَةٍ مِنْ غَيْرِكَ وَلَا
حَاجَةَ إِلَيْهِمْ وَأَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ مِنْكَ الْمَشِيئَةُ وَإِلَيْكَ
الْبَدَاءُ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ قَبْلَ الْقَبْلِ وَخَالِقُ الْقَبْلِ أَنْتَ اللَّهُ
لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ بَعْدَ الْبَعْدِ وَخَالِقُ الْبَعْدِ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ
تَمْحُو مَا تَشَاءُ وَتُثَبِّتُ وَعِنْدَكَ أُمُّ الْكِتَابِ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا
أَنْتَ غَايَةُ كُلِّ شَيْءٍ وَوَارِثُهُ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ لَا يَعْزُبُ
عَنْكَ الدَّقِيقُ وَلَا الْجَلِيلُ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ لَا تَخْفَى
عَلَيْكَ اللُّغَاتُ وَلَا تَتَشَابَهُ عَلَيْكَ الْأَصْوَاتُ كُلُّ يَوْمٍ أَنْتَ فِي
شَأْنٍ لَا يَشْغُلُكَ شَأْنٌ عَنْ شَأْنٍ عَالِمِ الْغَيْبِ وَأَخْفَى دِيَانُ يَوْمِ
الدِّينِ مُدَبِّرُ الْأُمُورِ بَاعِثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ مُحْيِي الْعِظَامِ وَهِيَ
رَمِيمٌ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْمَكْنُونِ الْمَخْزُونِ الْحَيِّ الْقَيُّومِ الَّذِي

لَا يُخَيِّبُ مَنْ سَأَلَكَ بِهِ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ
مُحَمَّدٍ وَأَنْ تُعَجِّلَ فَرَجَ الْمُتَّقِمِ لَكَ مِنْ أَعْدَائِكَ وَأَنْجِزْ لَهُ مَا
وَعَدْتَهُ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ.^۱

تو خدایی هستی که جز تو - که اول و آخر و ظاهر و باطنی -
معبودی نیست و تو خدایی هستی که جز تو معبودی نیست،
زیادی و کمی همه چیز تنها به دست توست و تو خدایی هستی
که جز تو معبودی نیست، آفریدگان خود را بدون کمک گرفتن از
غیر خودت و بدون نیازی به آنها خلق کردی و تو خدایی هستی
که جز تو معبودی نیست، خواستن (مشیت) از توست و اختیار
بداء هم با توست. تو خدایی هستی که جز تو معبودی نیست،
پیش از قبل بوده‌ای و خالق قبل هستی. تو خدایی هستی که جز
تو معبودی نیست، پس از بعد خواهی بود و خالق بعد هستی. تو
خدایی هستی که جز تو معبودی نیست، آنچه را که بخواهی محو
و (آنچه را بخواهی) اثبات می‌کنی و ام‌الکتاب نزد توست.

تو خدایی هستی که جز تو معبودی نیست، غایت هر چیز و وارث
آن هستی، تو خدایی هستی که جز تو معبودی نیست، ریز و درشتی
از تو پوشیده نمی‌باشد. تو خدایی هستی که جز تو معبودی
نیست، زبان‌ها (ی مختلف) از تو مخفی نمی‌ماند و صداها (ی
گوناگون) برایت اشتباه نمی‌شود. هر روز در کار (جدید) هستی که
هیچ کاری تو را از کار دیگر باز نمی‌دارد، دانای به غیب و (امور)
مخفی‌تر هستی، حاکم روز جزا، تدبیر کننده امور، برانگیزاننده
اهل قبور، زنده کننده استخوان‌های پوسیده هستی. از تو

می‌خواهم به اسم پوشیده و محفوظ خودت که (آن اسم) حی قیوم است، همان (اسمی) که هر کس به آن از تو بخواهد، دست خالی نمی‌ماند، از تو می‌خواهم که بر محمد و آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم درود بفرستی و در فرج انتقام‌گیرنده خودت از دشمنانت تعجیل فرمایی و آنچه را به او وعده داده‌ای، محقق فرما ای صاحب جلالت و اکرام.

راوی می‌گوید در بغداد خدمت امام هفتم علیه السلام رسیدم که پس از اتمام نماز عصر، در حالی که دستان خود را به سوی آسمان بلند کرده بودند، این دعا را خواندند. از ایشان پرسیدم:
برای چه کسی دعا فرمودید؟

فرمودند:

ذَاكَ الْمَهْدِيُّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... بِأَبِي الْمُتَدَخُّ الْبَطْنِ
الْمَقْرُونُ الْحَاجِبِينَ أَحْمَشُ السَّاقَيْنِ بَعِيدُ مَا بَيْنَ الْمَنْكِبَيْنِ
أَسْمَرُ اللَّوْنِ يَعْتَوِرُهُ مَعَ سُمْرَتِهِ صُفْرَةٌ مِنْ سَهْرِ اللَّيْلِ بِأَبِي مَنْ
لَيْلَهُ يَرْعَى النُّجُومَ سَاجِدًا وَ رَاكِعًا بِأَبِي مَنْ لَا يَأْخُذُهُ فِي اللَّهِ
لَوْمَةٌ لِأَنِّمِ مِصْبَاحُ الدُّجَى بِأَبِي الْقَائِمِ بِأَمْرِ اللَّهِ.^۱

او مهدی از آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم است ... پدرم فدای آن کشیده شکم، پیوسته ابرو، باریک ساق، چهار شانه، گندم‌گونی که زردی ناشی از شب زنده‌داری به آن آمیخته شده است. پدرم فدای آنکه شب خود را در حال سجود و رکوع به مراقبت از ستارگان می‌گذراند. پدرم فدای کسی که در راه خدا ملامت هیچ ملامت

۱. بحارالانوار، ج ۸۶، ص ۸۱، ح ۸، به نقل از فلاح السائل.

کننده‌ای در او اثر نمی‌گذارد. چراغ تاریکی‌ها، پدرم فدای قیام
کننده به امر خداوند.

در این چند سطر امام هفتم علیه السلام چهار بار تعبیر «بأبی ...» را در مورد
فرزندشان حضرت بقیة الله ارواحنا فداه به کار برده‌اند. بسیار قابل تأمل
است که حجّت معصوم خداوند که خود مقام امامت عظمی داشته‌اند،
در حقّ یک امام دیگر چنین سخن بگویند. یعنی پدرشان را - که ایشان
هم امام بوده‌اند - فدای آخرین وصی پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله بدانند. او صافی
هم که برای معرفی این تنها باقیمانده الهی به کار برده‌اند، قابل توجه
است. گویی حضرتش را می‌دیدند که با چه سیمای زیبایی به عبادت
می‌پردازند. آنچه امام موسی بن جعفر علیه السلام فرموده‌اند، بیان حال فعلی
امام زمان ماست که سال‌های سال بلکه قرن‌های طولانی چنین بوده‌اند.
اکنون بیش از ۱۱۷۰ سال از این حالات مهدی آل محمد صلی الله علیه و آله
می‌گذرد که شب زنده داریش صورت مبارکش را به رنگ گندمی مایل
به زرد در آورده و هر شب در حال عبادت خدا از ستارگان آسمان
مراقبت و محافظت می‌فرماید (شاید برای ملاحظه وقت نماز باشد).
آری، آسمان و ستارگانش، بلکه همه ساکنان آسمان، بالاتر، همه عالم
هستی تحت رعایت و عنایت آن وجودگرمی اداره می‌شود. اگر عنایت
او نباشد، کیان هستی به هم می‌ریزد و سنگ روی سنگ بند نمی‌شود. آیا
عالم هستی به طفیل او نیست؟ پس همه زمینیان باید فدای او گردند،
چون همگان طفیلی او زنده‌اند و از نعمت‌های الهی به واسطه او بهره
می‌برند. چقدر زیباست که وقتی این تعقیب نماز عصر را می‌خوانیم، به
یاد داشته باشیم که گوینده آن، پدرش را فدای حضرت ولّی عصر علیه السلام
می‌دانست. آن موعود منتظر چه عظمتی دارد که جدّ شریفش این‌گونه

در حقش سخن می‌گوید؟! اما جان ناقابل ما در مقایسه با نفس شریف امام صادق علیه السلام ارزشی ندارد که قابل ذکر باشد. باید از حضرتش ملتسمانه بخواهیم که به فضل و کرم خویش لیاقت فدا شدن در آستان مقدّسش را عطایمان فرماید و آرزوی شهادت در رکابشان را به دل‌هایمان نگذارد.

تعقیب نماز صبح و ظهر

یکی دیگر از تعقیبات نمازهای واجب که در آن، دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام مطرح شده، دعای بسیار مهمّ صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و اهل بیت ایشان علیهم السلام به همراه درخواست تعجیل فرج برای آنان است. از امام صادق علیه السلام نقل شده که فرمودند:

مَنْ قَالَ بَعْدَ صَلَاةِ الْفَجْرِ وَ بَعْدَ صَلَاةِ الظُّهْرِ: اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ، لَمْ يَمُتْ حَتَّى يُدْرِكَ الْقَائِمَ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله و سلم.

هر کس بعد از نماز صبح و نماز ظهر بگوید: «اللهم صلّ علی محمد و آل محمد و عجل فرجهم» نمی‌میرد مگر آنکه قائم آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم را درک نماید.

این دعای شریف را در هر زمانی می‌توان خواند و در عین کوتاهی، فضیلت فوق العاده‌ای دارد، اما در مورد تعقیبات نماز صبح و ظهر، به خصوص وارد شده است. بنابراین در این دو حالت به تیت ورود هم می‌توان این دعا را خواند. وعده‌ای که امام صادق علیه السلام برای این عمل

ارزشمند فرموده‌اند، همان آرزویی است که همه اولیای الهی در طول تاریخ از خداوند درخواست می‌کرده‌اند. درک زمان ظهور امام زمان علیه السلام و توفیق یاری ایشان بزرگ‌ترین پاداشی است که منتظران آن حضرت از خدا می‌طلبند و از فضل پروردگار بعید نیست که به خاطر انجام یک عمل به ظاهر ساده و آسان (گفتن اللهم صل علی محمد و آل محمد و عجل فرجهم پس از نماز صبح و ظهر) این پاداش عظیم و آرزوی بسیار مهم را برآورده سازد. ارزش یک عمل به حجم ظاهری آن مربوط نمی‌شود.

تعقیب دو رکعت اول نماز شب

علاوه بر تعقیبات نمازهای واجب، پس از نمازهای مستحبی هم دعا برای تعجیل فرج مولایمان بسیار پسندیده و مطلوب است. در اینجا به ذکر یک نمونه از تعقیبات نمازهای نافله اکتفا می‌کنیم. این دعا پس از دو رکعت اول نماز شب (یا هر دو رکعت نماز شب^۱) خوانده می‌شود. متن دعا مطابق نقل مرحوم علامه مجلسی این است:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ وَ لَمْ يُسْأَلْ مِثْلَكَ، أَنْتَ مَوْضِعُ مَسْأَلَةِ السَّائِلِينَ، وَ مُنْتَهَى رَغْبَةِ الرَّاعِبِينَ، أَدْعُوكَ وَ لَمْ يُدْعَ مِثْلَكَ، وَ أَرْغَبُ إِلَيْكَ وَ لَمْ يُرْغَبْ إِلَى مِثْلِكَ، أَنْتَ مُجِيبُ دَعْوَةِ الْمُضْطَرِّينَ، وَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ، أَسْأَلُكَ بِأَفْضَلِ الْمَسَائِلِ وَ أَنْجَحِهَا وَ أَعْظَمِهَا، يَا اللَّهُ يَا رَحْمَنُ يَا رَحِيمُ، بِأَسْمَائِكَ

۱. بنا به نقل علامه مجلسی از مرحوم کفعمی در المصباح، ص ۵۱.

الْحُسْنَى، وَ بِأَمْثَالِكَ الْعُلْيَا، وَ نِعْمِكَ الَّتِي لَا تُحْصَى، وَ بِأَكْرَمِ
أَسْمَاءِكَ عَلَيْكَ، وَ أَحَبِّهَا إِلَيْكَ، وَ أَقْرَبِهَا مِنْكَ وَسِيلَةً، وَ
أَشْرَفِهَا عِنْدَكَ مَنْزِلَةً، وَ أَجْزَلِهَا لَدَيْكَ ثَوَابًا، وَ أَسْرَعِهَا فِي
الْأُمُورِ اجَابَةً، وَ بِاسْمِكَ الْمَكْتُونِ الْأَكْبَرِ الْأَعَزَّ الْأَجَلَّ الْأَعْظَمِ
الْأَكْرَمِ، الَّذِي تُحِبُّهُ وَ تَهْوَاهُ، وَ تَرْضَى عَمَّنْ دَعَاكَ بِهِ،
فَاسْتَجِبْتَ لَهُ دُعَاءَهُ، وَ حَقُّ عَلَيْكَ أَنْ لَا تَحْرِمَ سَائِلَكَ، وَلَا
تُرُدَّهُ، وَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَ لَكَ فِي التَّوْرَةِ وَ الْإِنْجِيلِ وَ الزُّبُورِ وَ
الْفُرْقَانِ الْعَظِيمِ، وَ بِكُلِّ اسْمٍ دَعَاكَ بِهِ حَمَلَةٌ عَرْشِكَ، وَ
مَلَائِكَتِكَ وَ أَنْبِيَاءِكَ وَ رُسُلِكَ وَ أَهْلُ طَاعَتِكَ مِنْ خَلْقِكَ، أَنْ
تُصَلِّيَ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ أَنْ تُعَجِّلَ فَرَجَ وَلِيِّكَ وَ
ابْنِ وَلِيِّكَ، وَ تُعَجِّلَ خِزْيَ أَعْدَائِهِ.^۱

ملاحظه می شود که پس از حمد و ثنای خداوند و خواندن او به
اسامی مختلف، تعجیل در فرج ولی خدا و فرزند ولی خدا را که همانا
وجود مقدس بقیة الله الاعظم ارواحنا فداه است، از پروردگار متعال
طلب می نماییم.

ما این هشت نمونه از تعقیبات نمازهای واجب و مستحب را که
شامل دعا بر تعجیل فرج امام عصر علیه السلام می باشد، نقل کردیم تا میزان
اهتمام ائمة طاهرين علیهم السلام به این امر روشن شود.

۱. بحار الانوار، ج ۸۷، ص ۲۴۵، ح ۵۵، به نقل از مصباح المتهجد. در «جمال
الصالحين» دنباله دعا چنین است: وَ تَجْعَلْنَا مِنْ أَصْحَابِهِ وَ أَنْصَارِهِ، وَ تَرْزُقْنَا بِهِ رِجَاءَنَا وَ
تَسْتَجِيبَ بِهِ دُعَاءَنَا.

درس دوازدهم: زمان‌های مناسب دعا (۱)

تا کنون سه عنوان از عناوین مربوط به دعاهای مأثور درباره امام عصر علیه السلام را مطرح کردیم. عنوان چهارم را در طی پنج درس مطرح خواهیم کرد.

۴ - دعا در زمان‌های مناسب

علاوه بر دعاهایی که در قنوت و سجده نماز و تعقیبات آن در حق امام عصر علیه السلام وارد شده، مناسبت‌های زمانی خاصی هم وجود دارد که باید در آنها نسبت به دعا برای آن وجود مقدس اهمیت خاصی قائل شویم.

دعا در صبح و شام

اولین مناسبت زمانی برای دعا در حق امام زمان علیه السلام، ابتدا و انتهای هر روز است. مرحوم میرزا محمد تقی فقیه احمد آبادی مؤلف کتاب ارزشمند «مکیال المکارم فی فوائد الدعاء للقائم علیه السلام» تعبیر زیبایی در

بیان ضرورت این دعا دارند. می فرماید:

آیا غلامان و خادمان را نمی بینی که هر صبح و شام برای اظهار خدمت و شکر نعمت نزد ارباب و آقای خود حاضر می شوند؟ ما سزاوارتر از آنان به این عمل هستیم، چون می دانیم که همه انواع نعمت‌ها و احسان‌هایی که خدای عزّ و جل بر ما ارزانی داشته، تنها و تنها به برکت مولایمان صاحب الزّمان علیه السلام می باشد. پس شایسته است که خود را با همه وجود در هر صبح و شام در محضر ایشان حاضر نمایی و بدانی که او تو را می بیند و صدایت را می شنود، هر چند که تو او را نمی بینی و بر امور کسانی که دوستشان دارد، اهتمام خاص دارد.^۱

آری دور از رسم انصاف و شکر نعمت است که ما صبح و شام از ولی نعمت خود یاد نکنیم، با اینکه می دانیم او همواره به ما توجه دارد و از یادمان نمی برد و دعایمان می کند. اگر دعاها و رعایت‌های ایشان در حق ما نبود، قطعاً به گرفتاری‌های سخت مبتلا می شدیم یا دشمنان ریشه کنمان می کردند. این حقیقتی است که در متن فرمایش خود امام علیه السلام به صراحت آمده است.^۲ همچنین در توقیع شریف خود به دوستانشان اطمینان داده‌اند که با دعاهای خود از آنان محافظت می فرمایند.^۳ پس آیا رسم انسانیت و مروّت نیست که ایشان را از یاد نبریم و ابتدا و انتهای هر روز برای حضرتش دعا کنیم؟

۱. مکیال المکارم، ج ۲، ص ۲۷، آنچه ذکر شد ترجمه متن کتاب است.

۲. احتجاج، ج ۲، ص ۳۲۳، مراجعه کنید به درس سیزدهم از حلقه سیزدهم.

۳. احتجاج، ج ۲، ص ۳۲۴ و ۳۲۵.

ائمه طاهرین علیهم السلام از روی لطف و عنایتی که به شیعیان خود داشته‌اند، رسم وفا و شکرگزاری را به آنان آموخته‌اند و دعا برای امام مسلمانان را - در هر زمان - مورد تأکید قرار داده‌اند. نمونه‌ای از آن، دعایی است که امام صادق علیه السلام تعلیم فرموده و در ابتدای آن چنین تأکید کرده‌اند:

مَهْمَا تَرَكْتَ مِنْ شَيْءٍ فَلَا تَتْرُكْ اَنْ تَقُولَ فِي كُلِّ صَبَاحٍ وَ
مَسَاءٍ.

هرچه را ترک کردی، این را ترک مکن که در هر صبح و شام
بگویی.

ملاحظه می‌شود که اهتمام زیادی نسبت به این دعا به خرج داده‌اند.
در اینجا به قسمتی از آن اشاره می‌کنیم:

اَللّٰهُمَّ احْفَظْ اِمَامَ الْمُسْلِمِيْنَ بِحِفْظِ الْاِيْمَانِ وَ اَنْصُرْهُ نَصْرًا
عَزِيْزًا وَ افْتَحْ لَهُ فَتْحًا يَسِيْرًا وَ اجْعَلْ لَهُ وَ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ
سُلْطٰنًا نَصِيْرًا اَللّٰهُمَّ الْعَنْ فُلَانًا وَ فُلَانًا وَ الْفِرْقَ الْمُخْتَلِفَةَ عَلٰى
رَسُوْلِكَ وَ وِلَاةِ الْاَمْرِ بَعْدَ رَسُوْلِكَ وَ الْاِئِمَّةِ مِنْ بَعْدِهِ وَ
شِيْعَتِهِمْ^۱

خدایا امام مسلمانان را با حفظ ایمان محافظت فرما و او را چنان
یاری کن که پیروز گردد و برایش فتح آسانی قرار ده و او و ما را
به سلطنت حمایت شده‌ای برسان. خدایا فلانی و فلانی
(غاصبان خلافت) و فرقه‌هایی که (از مسیر صحیح خلافت)

پراکنده شده و با پیامبرت و صاحبان امر (امامت) پس از پیامبرت و امامان بعد از او و شیعیانشان مخالفت کردند، همگی را از رحمت خود دور کن.

می‌بینیم که حضرت صادق علیه السلام دعا در حق امام زمان علیه السلام و تعجیل فرج ایشان را همراه با لعن بر اولین کسانی که با رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم در امر خلافت اختلاف کردند، تعلیم فرموده‌اند. این دعای شریف به سفارش امام صادق علیه السلام یک بار ابتدای روز و یک بار هم انتهای آن باید خوانده شود. شایسته است که دوستان امام عصر علیه السلام قرائت این دعا را به همراه دعای شریف عهد - که آن هم از امام صادق علیه السلام روایت شده است - پس از ادای نماز صبح و خواندن تعقیباتش، ترک نکنند.

پیدا کردن فرصت برای دعا

ممکن است انسان تصور کند که فرصت خواندن این دعا را دو بار در روز ندارد. در این صورت باید به سه نکته توجه کند: اول اینکه اگر انسان به انجام کاری اهتمام داشته باشد، در عمل می‌بیند که وقتش را پیدا می‌کند. ما اگر اوقاتی را که در شبانه روز بدون توجه و برنامه‌ریزی به بطالت می‌گذرانیم، حساب کنیم، روشن می‌شود که زمان زیادی برای دعا کردن در اختیار داریم که از آن، استفاده کامل نمی‌بریم. بنابراین با برنامه‌ریزی دقیق و صحیح خواهیم توانست که از اوقات تلف شده خود استفاده‌های بهتر ببریم. یکی از راه‌های آن، خواندن همین نوع دعاهاست که در عمل بیش از ۳ تا ۵ دقیقه طول نمی‌کشد. آیا در شبانه روز به اندازه دو تا پنج دقیقه یعنی ده دقیقه زمان تلف شده نداریم تا آن را به دعای برای امام زمان علیه السلام اختصاص دهیم؟!

نکته دوم: در این دعا و امثال آن، خیرات زیادی برای خود می‌خواهیم و از قضا و قدر شر به خدا پناه می‌بریم. اگر حقیقتاً دعا به پیشگاه الهی را در جلب خیرات و رفع شرور مؤثر می‌دانیم، باید چنین بیندیشیم که خواندن این ادعیه، ما را از صرف وقت و امکانات زیادی که ممکن است صرف معالجه بیماری‌ها و رفع گرفتاری‌ها شود، بی‌نیاز می‌کند. کسی که به این دعاها اعتقاد دارد، یقین پیدا می‌کند که با خواندن آنها می‌تواند خود را از بسیاری بلاها بیمه کند و به این وسیله از عمر گرانقدر خود استفاده بیشتری ببرد.

نکته سوم اینکه اگر حقیقتاً وقت کافی برای خواندن همه دعاها در هر روز - صبح و شام - نداریم، به کلی آنها را کنار نگذاریم. اگر در صبح وقت دعا خواندن داریم و شب فرصت نداریم، دعای صبح را ترک نکنیم. یا اگر در شب این فرصت را داریم و صبح وقت نداریم، دعای شب را بخوانیم. همچنین اگر یک یا چند روز فرصت دعا خواندن پیدا نکردیم، در یک روز که این فرصت را پیدا می‌کنیم، از خواندن آن غفلت نورزیم. به این ترتیب قطعاً در طول هفته فرصت حداقل یک یا چند بار دعا خواندن را پیدا خواهیم کرد و هرگز چنین نمی‌شود که هفته‌ها و ماه‌ها بگذرد و یک بار هم دعای سفارش شده امام صادق علیه السلام - در صبح و شام - را نخوانده باشیم.

دعای عهد روزانه

دعای دیگری که صبح هر روز به عنوان تجدید بیعت با وجود مقدس امام عصر علیه السلام خوانده می‌شود، دعایی است که به دعای عهد معروف می‌باشد. این دعا سفارش شده امام صادق علیه السلام است که در

فضیلت خواندن آن فرموده‌اند:

هر کس چهل صبح با این عهد به پیشگاه خداوند دعا کند، از یاوران قائم ما خواهد بود. پس اگر پیش از قیام ایشان بمیرد، خدای متعال او را از قبرش بیرون می‌آورد و به ازای هر کلمه (این دعا ثواب) هزار کار خوب به او عطا می‌فرماید و هزار بدی را از او محو می‌سازد.^۱

این دعای شریف در کتب مختلف دعا از جمله کتاب گرانقدر «مفاتیح الجنان» اثر ماندگار مرحوم حاج شیخ عباس قمی نقل شده است. باید توجه داشت که خواندن این دعا باید جزء برنامه روزانه دوستداران حضرت باشد که در هر صبحگاه پیمان خود را با امام زمانشان تازه و نو می‌کنند. برخی تصور می‌کنند که با خواندن چهل روز این دعا، وظیفه‌شان را نسبت به آن انجام داده‌اند؛ چنین نیست. حقوق امام زمان علیه السلام بسیار بزرگ‌تر از آن است که ما در طول عمر خود فقط چهل روز با ایشان تجدید عهد کنیم و در حق آن حضرت دعا نماییم. درست است که پس از خواندن چهل روز - البته به شرط قبولی آن - امید داریم که بشارت امام صادق علیه السلام نصیب ما بشود، اما از طرف دیگر به خاطر خطاها و گناهانی که هر روز در معرض انجامش هستیم، از حبط شدن اثر آن می‌ترسیم.^۲ بنابراین هر روز صبح آن را تکرار می‌کنیم؛ به این امید که لااقل یکی از دعاهای چهل روزه ما مورد قبول

۱. بحارالانوار، ج ۱۰۲، ص ۱۱۱ و ۱۱۲، به نقل از مصباح الزائر.

۲. درباره حبط اعمال و جدی بودن خطر آن رجوع کنید به کتاب «در ضیافت

درگاه الهی قرار بگیرد و آثار و برکات آن به طور کامل شامل حالمان بشود.

دعا در شب و روز جمعه

دومین مناسبت زمانی برای دعا در حقّ امام عصر علیه السلام شب‌ها و روزهای جمعه هر هفته است. اگر بیشتر افراد - به خصوص آقایان - در طول روزهای میانی هفته، مشغول کار و تلاش هستند و باید با اهتمام ورزیدن به امر دعا فرصت لازم را برای آن به وجود آورند، اما در تعطیلی آخر هفته این فرصت به سادگی فراهم است. شب و روز جمعه بهترین وقت برای عبادت و بندگی خداست. دعا هم یکی از بهترین مصادیق عبادت می‌باشد که در این زمان باید حَقّش ادا گردد. احادیث زیادی در فضیلت شب و روز جمعه وارد شده که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم. از حضرت صادق علیه السلام منقول است که فرمودند:

مَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ بِيَوْمٍ أَفْضَلَ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ.^۱

خورشید در روزی بهتر از روز جمعه طلوع نمی‌کند.

از رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نیز نقل شده که در فضیلت روز جمعه

چنین فرمودند:

يَوْمُ الْجُمُعَةِ سَيِّدُ الْأَيَّامِ وَ أَعْظَمُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ مِنْ يَوْمِ الْأَضْحَى وَ يَوْمِ الْفِطْرِ.^۲

۱. بحار الانوار، ج ۸۹، ص ۲۷۳، ح ۱۹، به نقل از عدّة الداعی.

۲. همان، ص ۲۶۷، ذیل ح ۵، به نقل از الخصال.

روز جمعه آقای همه روزهاست و نزد خدای عزّ و جل از روز
(عید) قربان و روز (عید) فطر بزرگتر است.

همچنین از امیرالمؤمنین علیه السلام روایت شده که فرمودند:

إِنَّ اللَّهَ اخْتَارَ الْجُمُعَةَ فَجَعَلَ يَوْمَهَا عِيداً وَاخْتَارَ لَيْلَهَا فَجَعَلَهَا
مِثْلَهَا ... فَلَيْلَةُ الْجُمُعَةِ أَفْضَلُ اللَّيَالِي وَ يَوْمُهَا أَفْضَلُ الْأَيَّامِ.^۱

خداوند جمعه را برگزید پس روزش را عید قرار داد و شبش را
برگزید پس آن را همچون روزش قرار داد ... پس شب جمعه
بهترین شبها و روزش بهترین روزهاست.

با این فضیلتی که شب و روز جمعه دارد، باید انسان حدّا کثر بهره
برداری را از برکات آنها بکند و حقّ آنها را به خوبی ادا نماید. هر چه
معرفتمان به برکات شب و روز جمعه بیشتر شود، استفاده بهتری از آنها
خواهیم برد. عالم بزرگوار مرحوم آیه الله حاج میرزا محمد تقی
موسوی اصفهانی (فقیه احمد آبادی) سالها پیش از تألیف مکیال
المکارم، کتاب مفصّلی به زبان فارسی تألیف نموده‌اند که نام آن را
«ابواب الجنّات فی آداب الجمعّات» نهاده‌اند. ایشان انگیزه خود را در
این کار در ابتدای مقدمه آن چنین بیان داشته‌اند:

چون حضرت رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم از جانب حضرت پروردگار غفار از
فرط شفقت و رحمت در هر هفته یک شب و یک روز را که شب
و روز جمعه باشد از برای امت خود عید قرار دادند و آن شب و
روز را سید روزها و شبها خواندند که بندگان در آن، تهیّه سفر
آخرت نمایند و از اعمالی که در شش شبانه روز سابق مرتکب

شده‌اند، استعفا و استغفار جویند و به ارتکاب اعمال شایسته مشغول شوند نه آنکه بیش از پیش مشغول عصیان و نافرمانی شوند (و در این زمان امر بر عکس شده، بعضی مردم ایام هفته را به کسب مشغول و شب و روز جمعه را به جهت معاصی می‌گذرانند، غافل از آنکه عقابش مضاعف است و بعضی دیگر لاقل به بیهوده می‌گذرانند و به کارهای لغو طی می‌کنند) لهذا این حقیر سراپا تقصیر، تصمیم عزم نمودم که کتابی تألیف نمایم جامع که مشتمل باشد بر فضایل و خصایص شب و روز جمعه و اعمال آن، شاید مؤمنی بدان عمل نماید و آن موجب آمرزش گناهان این عاصی و ذخیره روز تنگدستی و درماندگی بوده باشد.^۱

آنچه از ایشان نقل کردیم، مستند به احادیث ائمه طاهرین علیهم‌السلام است. به عنوان نمونه از امام صادق علیه‌السلام چنین نقل شده است:

اجْتَنِبُوا الْمَعَاصِيَ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ فَإِنَّ السَّيِّئَةَ مُضَاعَفَةٌ وَالْحَسَنَةَ مُضَاعَفَةٌ وَمَنْ تَرَكَ مَعْصِيَةَ اللَّهِ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ كُلَّ مَا سَلَفَ فِيهِ وَقِيلَ لَهُ: اسْتَأْنَفِ الْعَمَلَ وَمَنْ بَارَزَ اللَّهُ لَيْلَةَ الْجُمُعَةِ بِمَعْصِيَتِهِ أَخَذَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ بِكُلِّ مَا عَمَلَ فِي عُمُرِهِ وَضَاعَفَ عَلَيْهِ الْعَذَابَ بِهَذِهِ الْمَعْصِيَةِ.^۲

شب جمعه از گناهان بپرهیزید زیرا (عقاب) گناه (در آن) چند

۱. ابواب الجنات (آیین جمعه)، ص ۱۰ و ۱۱. خوب است بدانیم که مؤلف

گرانقدر، این کتاب ۵۰۰ صفحه‌ای را در سن ۲۵ سالگی نوشته‌اند (رحمة الله عليه).

۲. بحارالانوار، ج ۸۹، ص ۲۸۳، ذیل ح ۲۸.

فصل دوم: دعای مآثور و غیر مآثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۳۱

برابر و (پاداش) کار خوب هم چند برابر است. و هرکس در شب جمعه نافرمانی خدا را ترک نماید، خداوند هرچه در گذشته‌اش مرتکب شده را می‌بخشاید و به او گفته می‌شود: عمل را از نو شروع کن و هرکس در شب جمعه با گناهش به مخالفت با خدا برخیزد، خدای عزّ و جل او را به خاطر همه گناهایی که در طول عمرش انجام داده، مؤاخذه می‌کند و به سبب همین گناه (شب جمعه) چند برابر عذابش می‌نماید.

با این توضیحات باید قدر شب و روز جمعه را بیشتر بدانیم و بار سفر آخرت خود را در این اوقات ببندیم. حال که کار خوب در این زمان‌ها چند برابر حساب می‌شود، دعا برای تعجیل فرج مولای مهربانمان هم فضیلت فوق‌العاده‌ای پیدا می‌کند. خوب است بدانیم که روز جمعه را در برخی احادیث، روز ظهور امام زمان علیه السلام دانسته‌اند. از امام صادق علیه السلام نقل شده که فرمودند:

يَخْرُجُ قَائِمُنَا أَهْلَ الْبَيْتِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ... وَمَا مِنْ عَمَلٍ أَفْضَلَ
يَوْمَ الْجُمُعَةِ مِنَ الصَّلَوَاتِ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ.^۱

قائم ما اهل بیت علیهم السلام در روز جمعه ظهور می‌کند ... و هیچ عملی در روز جمعه از فرستادن صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و آله و آل ایشان بهتر نیست.

البته چون وقت ظهور امام عصر علیه السلام از امور بداء پذیر است، به طور قطعی نمی‌توانیم روز آن را پیش‌بینی نماییم؛ اما آنچه طبق این حدیث شریف مقدر شده، ظهور در روز جمعه است که اگر در آن، بداء

۱. بحارالانوار، ج ۸۹، ص ۲۶۸، ح ۷، به نقل از الخصال.

صورت نپذیرد، همان واقع می‌گردد. در روزی که این قدر فضیلت دارد، هیچ عملی مهم‌تر از فرستادن صلوات بر پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و عترت ایشان عَلَيْهِمُ السَّلَامُ نیست. حال اگر این عبادت گرانقدر با دعا برای تعجیل فرج ایشان همراه شود، عظمت بی‌نظیری پیدا خواهد نمود. از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ منقول است که فرمودند:

در روز قیامت، خدای متعال همه روزها را مبعوث می‌فرماید و روز جمعه را همچون عروس دارای کمال و جمال پیشاپیش همه آنها مبعوث می‌فرماید ... آنگاه جمعه برای هر کس که در آن بر محمد و آل محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ زیاد صلوات فرستاده باشد، شفاعت می‌کند.

راوی می‌پرسد: منظور از زیاد چه تعداد است و در چه وقت از اوقات روز جمعه صلوات فرستادن بهتر است؟ حضرت فرمودند: بعد از عصر صد بار صلوات بفرستد.

مرحوم سیدبن طاووس منظور از عصر را در فرمایش امام عَلَيْهِ السَّلَامُ نماز عصر دانسته‌اند. راوی می‌پرسد: چگونه این صلوات را بفرستم، می‌فرمایند:

صد بار می‌گویی: **اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ** ۱.

به این ترتیب یکی از بهترین عبادت‌های روز جمعه برای دستداران امام عصر عَلَيْهِ السَّلَامُ انجام همین عمل شریف در فرمایش امام صادق عَلَيْهِ السَّلَامُ می‌باشد. شبیه همین تکلیف برای شب‌های جمعه نیز وارد

شده است. مرحوم شیخ الطائفه ابو جعفر طوسی در کتاب «مختصر المصباح» در بیان وظایف شب جمعه می فرماید:

صد بار یا هر تعداد که می توانی، در صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم می گویی:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ وَ أَهْلِكَ
عَدُوَّهُمْ مِنَ الْجِنِّ وَ الْإِنْسِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ.^۱

یکی دیگر از دعا‌های وارد در روز جمعه، دعای ندبه است که مضامین آن، شامل اظهار شوق دیدار امام غایب و درخواست تعجیل فرج ایشان با تعبیر مختلف می باشد. البته دعا‌های شب و روز جمعه در حق امام عصر علیه السلام و تعجیل فرج ایشان فراوان است. ما در اینجا به معرفی یک دعای دیگر اکتفا کرده، علاقمندان را به منابع مفصل تر در این خصوص ارجاع می دهیم.^۲

این دعا را جناب شیخ عثمان بن سعید عمروی اولین نایب امام عصر علیه السلام املا فرموده است که با توجه به مقام نیابت خاصه ایشان می توانیم آن را دعای ماثور از معصوم علیه السلام تلقی کنیم. مرحوم سید بن طاووس در خصوص این دعا می فرماید:

اگر نسبت به خواندن همه آنچه در تعقیبات عصر روز جمعه آوردیم، عذری داشتی، مبادا در خواندن این دعا سستی بورزی. هرآینه این امر را از فضیلت‌های اختصاصی خداوند در حق خود می دانیم، پس بر آن اعتماد کن.^۳

۱. مکیال المکارم، ج ۲، ص ۳۱.

۲. به عنوان نمونه کتاب نجم الثاقب، باب ۱۱ و جمال الاسبوع.

۳. جمال الاسبوع، ص ۳۱۵.

البته در سند دعا اشاره‌ای به اینکه در روز جمعه خوانده شود، وجود ندارد و خود مرحوم سید این دعا را جزء اعمال روز جمعه قرار داده است. این دعا در ملحقات مفاتیح الجنان آمده است.

آخرین فرصت دعا در روز جمعه مربوط به دقایق پایانی آن می‌شود که به فرموده پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله هر کس در آن وقت از خدا طلب خیری نماید، دست خالی نمی‌ماند. حضرت صدیقه طاهره علیها السلام از پدر بزرگوارشان نقل فرموده‌اند که فرمود:

إِنَّ فِي الْجُمُعَةِ لَسَاعَةً لَا يُرَاقِبُهَا (لَا يُؤَافِقُهَا) رَجُلٌ مُسْلِمٌ
يَسْأَلُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ فِيهَا خَيْرًا إِلَّا أَعْطَاهُ إِيَّاهُ.

در روز جمعه زمانی است که هیچ مسلمانی از آن مراقبت نمی‌کند (یا با آن هماهنگ نمی‌شود) که از خدای عز و جل در آن زمان خیری طلب نماید، مگر آنکه (خدا) آن را عطایش فرماید.

حضرت زهرا علیها السلام می‌پرسند:

آن زمان کدام ساعت است؟

پیامبر صلی الله علیه و آله فرمودند:

إِذَا تَدَلَّى نِصْفُ عَيْنِ الشَّمْسِ لِلْمَغْرُوبِ.

هنگامی که نیمی از قرص خورشید در افق مغرب ناپدید می‌شود. به همین جهت حضرت فاطمه علیها السلام به غلام خویش می‌فرمودند که از روی بلندی‌ها مراقب باشد، هرگاه نیمی از قرص خورشید در افق مغرب ناپدید می‌شود، ایشان را خبر نماید تا حضرتش دعا فرمایند.^۱

فصل دوم: دعای ماثور و غیر ماثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۳۵

زمانی که پیامبر صلی الله علیه و آله معین فرمودند، چند دقیقه بیشتر نیست، اما به قدری اهمّیت دارد که حضرت زهراى مرضیه علیها السلام غلام خود را برای تعیین آن به روی بلندی می فرستادند تا این فرصت از دستشان نرود. این چند دقیقه درست پیش از زمان غروب کامل خورشید است که می توان از خداوند طلب خیر نمود. کدام خیری از تعجیل فرج مولایمان بالاتر است که در این زمان محدود از پیشگاه الهی درخواست شود؟

درس سیزدهم: زمان‌های مناسب دعا (۲)

دعا در عصر روز دوشنبه و پنجشنبه

از دیگر زمان‌های مناسب دعا در حق امام عصر علیه السلام به خصوص برای تعجیل فرج ایشان، عصر روز دوشنبه و روز پنجشنبه هر هفته است. این دو وقت، زمان‌هایی هستند که اعمال امت خدمت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه طاهرين علیهم السلام و به طور خاص محضر بقیة الله الاعظم ارواحنا فداه عرضه می‌شود. این حقیقت در قرآن کریم و احادیث اهل بیت علیهم السلام به صراحت مطرح شده است.^۱ قرآن کریم از اینکه اعمال بندگان به رؤیت خدا، رسول و مؤمنان خاص می‌رسد، به صراحت خبر می‌دهد و می‌فرماید:

«وَقُلْ اَعْمَلُوا فِی سَبِیْلِ اللّٰهِ عَمَلًا صَالِحًا وَ لِیَسِّرَ اللّٰهُ لَکُمُ الدِّیْنَ وَ یُخْرِجَ کُم مِّنَ الظُّلُمٰتِ اِلَی النُّوْرِ»^۲

۱. تفصیل این بحث در درس نوزدهم از حلقه سوم آمده است.

۲. براءت / ۱۰۵.

فصل دوم: دعای ماثور و غیر ماثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۳۷

و (ای پیامبر) بگو عمل کنید که خدا و رسولش و مؤمنان، عمل شما را می بینند.

در تفسیر این آیه شریفه احادیث متعددی دلالت می کند بر اینکه همه اعمال بندگان در فواصل مختلف بر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه طاهرین علیهم السلام - که مقصود از مؤمنان در آیه فوق هستند - عرضه می شود. از زمان های عرضه اعمال روزهای دوشنبه و پنجشنبه هر هفته است. مرحوم سیدبن طاووس از جد شریفش شیخ ابو جعفر طوسی در تفسیر آیه فوق چنین نقل کرده است:

رُوی فی الخبر أنّ الأعمال تُعرضُ علی النبی صلی الله علیه و آله و سلم فی کلِّ اثنینٍ و خمیسٍ فیعلمها و كذلك تُعرضُ علی الأئمة علیهم السلام فیعرفونها و هم المعنیون بقوله «و المؤمنون»^۱.

در حدیث آمده است که همه اعمال در هر دوشنبه و پنجشنبه خدمت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم عرضه می گردد و ایشان از آنها آگاه می شوند و همچنین بر امامان علیهم السلام عرضه می شود، پس آنها هم از اعمال آگاه می گردند و منظور از «المؤمنون» در آیه قرآن تنها ائمه علیهم السلام هستند.

احادیث متعددی بر وقوع این مطلب دلالت می کند که در ذیل آیه ۱۰۵ سوره براءت و آیات دیگری از قرآن - از جمله آیه ۳۳ سوره انفال - آمده است. جالب اینجاست که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و جانشینانش به خاطر رأفت و لطف شدید به امت خویش، وقتی از پرونده اعمال آنان آگاه می شوند، برای بدی هایشان از خدا طلب مغفرت می کنند.

۱. محاسبة النفس، ص ۱۶ و ۱۷.

حضرت باقر العلوم علیه السلام از خود پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم نقل فرموده‌اند که ایشان چنین فرمودند:

... لِأَنَّ أَعْمَالَكُمْ تُعْرَضُ عَلَيَّ كُلَّ اثْنَيْنِ وَخَمْسِينَ فَمَا كَانَ مِنْ

حَسَنٍ حَمِدْتُ اللَّهَ عَلَيْهِ وَ مَا كَانَ مِنْ سَيِّئٍ اسْتَغْفَرْتُ لَكُمْ. ^۱

... چون در هر دوشنبه و پنجشنبه اعمال شما بر من عرضه می‌شود. پس به خاطر کارهای خوبتان خداوند را می‌ستایم و برای کارهای بدتان (از خدا) طلب مغفرت می‌نمایم.

مرحوم سیدبن طاووس این مطلب را از منابع اهل سنت نیز نقل کرده و آن را مورد اتفاق فریقین دانسته است. ^۲ چون ائمه طاهرين علیهم السلام در همه شؤون - به جز نبوت - جانشین پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم هستند، همین استغفار برای امت گناهکار برای آنان نیز اثبات می‌شود، علاوه بر اینکه بعضاً تصریحاتی نسبت به این مطلب دارند. به عنوان نمونه امام هشتم علیه السلام به شخصی به نام موسی بن سیار فرمودند:

ای موسی بن سیار! آیا نمی‌دانی که اعمال شیعیان ما در هر صبح و شام بر همگی ما امامان عرضه می‌شود؟ آنگاه اگر تقصیری در رفتار آنها باشد، از خداوند می‌خواهیم که از سر تقصیراتشان بگذرد و اگر کار خوبی داشته باشند، از خدا می‌خواهیم که از آنها قدردانی فرماید؟ ^۳

البته هیچ منافاتی بین این حدیث و احادیث گذشته وجود ندارد.

۱. تفسیر کنز الدقائق، ج ۵، ص ۳۳۴.

۲. محاسبه النفس، ص ۱۸ و ۱۹.

۳. بحار الانوار، ج ۴۹، ص ۹۹.

عرضه اعمال بر امامان علیهم السلام می تواند به صورت های مختلف و در زمان های مختلف باشد و همه آنها با هم قابل جمع هستند. قدر مسلم این است که ائمه علیهم السلام به پیروی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، چنان محبتی به امت خویش - یعنی شیعیان - دارند که وقتی اعمال بد آنان را در پرونده اعمالشان می بینند، برای آمرزش گناهانشان دست به دعا بلند می کنند و برای آنها طلب مغفرت می نمایند. این، کاری است که امام عصر علیه السلام نیز درباره دوستانش انجام می دهد. یعنی یا هر روز و یا حداقل روزهای دوشنبه و پنجشنبه وقتی نامه اعمال ما به دست مبارکشان می رسد و کارهای بدمان ایشان را ناراحت می کند، برایمان طلب مغفرت می فرماید.

مرحوم سید بن طاووس می فرماید:

شیعه روایت کرده است که زمان عرضه اعمال در این دو روز (دوشنبه و پنجشنبه) هنگام پایان یافتن روز (یعنی پیش از غروب) است.^۱

با این ترتیب ما اطمینان داریم که حداقل هفته ای دو روز - روزهای دوشنبه و پنجشنبه - پیش از غروب، پرونده اعمال ما خدمت مولایمان عرضه می گردد و ایشان از حال یک یک ما آگاه می شوند. سپس برای پاک شدن ما از آلودگی گناهانی که در چند روز گذشته مرتکب شده ایم، به پیشگاه الهی دعا می کنند.

حال که چنین است، آیا رسم جوانمردی و مروت نیست که ما هم - حداقل در این دو وقت - به یاد ولی نعمتمان باشیم و چون ایشان را

به خاطر کارهای زشت خود ناراحت کرده‌ایم، در صدد جلب رضایت حضرتش برآییم؟ ما می‌دانیم چه چیزی مولایمان را بیش از هر چیز دیگر خوشحال می‌کند. آری، هیچ چیز به اندازهٔ مژدهٔ ظهور، امامان را مسرور و شاد نمی‌کند. پس آیا بهترین عمل در آن زمان‌ها، دعا برای سلامتی و تعجیل فرج ایشان نیست؟ پس چرا به این فکر نیستیم و فراموشمان می‌شود؟! به این فرمایش حضرت امام صادق علیه السلام توجه فرمایید:

إِذَا كَانَ يَوْمُ الْخَمِيسِ عِنْدَ الْعَصْرِ أَهْبَطَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَلَائِكَةً
مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ مَعَهَا صَحَائِفُ مِنْ فِضَّةٍ بِأَيْدِيهِمْ
أَقْلَامٌ مِنْ ذَهَبٍ تَكْتُبُ الصَّلَاةَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ غُرُوبِ
الشَّمْسِ.^۱

در روز پنجشنبه هنگام عصر، خدای عزّ و جلّ فرشتگانی را از آسمان به زمین فرو می‌فرستد که با آنها برگ‌هایی از نقره و در دستانشان قلم‌هایی از طلاست، (با این قلم‌های طلایی روی آن برگ‌های نقره‌ای) هنگام غروب خورشید صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم را می‌نویسند.

بنابراین آیا شایسته نیست که این صلوات‌ها را با دعای بر تعجیل فرج اهل بیت علیهم السلام قرین کنیم تا به این وسیله قدمی کوتاه در راه شکر نعمت ولایت و محبت ائمهٔ طاهرين به خصوص امام غریب و غایبمان برداشته باشیم؟ این دعا در هنگام غروب روز پنجشنبه به خصوص وارد

شده است. مطابق نقل مرحوم سیدبن طاووس جزء تکالیف مستحبی انسان در روزهای پنجشنبه این است که هزار بار این گونه صلوات بفرستد:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ.

و در روایت دیگری فرموده‌اند که صد بار به این صورت صلوات بفرستد:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ وَ أَهْلِكَ
عَدُوَّهُمْ مِنَ الْجِنَّ وَ الْإِنْسِ مِنَ الْأَوَّلِينَ وَ الْآخِرِينَ.^۱

این همان دعای شریفی است که برای روز جمعه به خصوص پس از نماز عصر به آن سفارش شده است.

اهتمام به دعای صلوات همراه با درخواست تعجیل فرج اهل بیت علیهم السلام در روزهای پنجشنبه آخر هر ماه قمری تأکید بیشتری دارد؛ زیرا مطابق روایات، پرونده اعمال هر ماه در آخرین پنجشنبه آن به پیشگاه خداوند عرضه می‌شود تا مورد بررسی قرار گیرد و مورد قبول یا رد واقع شود. از امام صادق علیه السلام نقل شده که فرمودند:

أَخِرُ كُلِّ خَمِيسٍ فِي الشَّهْرِ تُرْفَعُ فِيهِ أَعْمَالُ الشَّهْرِ.^۲

پایان هر پنجشنبه در ماه، اعمال آن ماه (به درگاه خداوند) بالا می‌رود.

از این روایت و شبیه آن بر می‌آید که اعمال هر کس به صورت

۱. جمال الاسبوع، ص ۱۲۱.

۲. محاسبة النفس، ص ۲۴، به نقل از علل الشرایع.

ماهانه بالا می‌رود تا نسبت به پذیرفته شدن یا نشدن کارهای خوب و آمرزیده شدن یا نشدن کارهای بد مورد رسیدگی قرار گیرد. کسی که در طول یک ماه گناہانی مرتکب شده و نمی‌داند که خداوند آنها را آمرزیده است یا خیر، همچنین نمی‌داند که کارهای خوبش در این ماه مقبول درگاه الهی قرار گرفته یا خیر، می‌تواند با جلب رضای امام انس و جان حضرت بقیة الله الاعظم ارواحنا فداہ خود را رو سپید کند و همه کوتاهی‌های یک ماه گذشته را جبران نماید و چه کاری بهتر از دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام در جلب خشنودی ایشان؟!

البته چه خوب است که همراه با این دعا صیغة استغفار را - به صورتی که دستور داده‌اند - از اعماق جانش به زبان جاری کند؛ به این امید که این استغفار با استغفار امام زمان علیه السلام برای او - یا آمین آن بزرگوار - همراه شده، به آبروی آن عزیز به هدف اجابت برسد. مستحب است انسان در پایان روز پنجشنبه این گونه استغفار نماید:

أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ وَ أَتُوبُ إِلَيْهِ تَوْبَةً
عَبْدٍ خَاشِعٍ خَاضِعٍ مُسْكِنٍ مُسْتَكِينٍ مُسْتَجِيرٍ لَا يَسْتَطِيعُ
لِنَفْسِهِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا وَلَا نَفْعًا وَلَا ضَرًّا وَلَا حَيَاةً وَلَا مَوْتًا
وَلَا نُشُورًا وَ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ عِثْرَتِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ
الْأَبْرَارِ وَ سَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا.^۱

دعا در روز عید غدیر

چهارمین مناسبت زمانی برای دعا در حق امام عصر علیه السلام - به خصوص تعجیل فرج ایشان - روز عید غدیر است. این عید به یقین بزرگ‌ترین عید مسلمانان است که آن را به حق «عید الله الاکبر» نامیده و امام صادق علیه السلام قسم خورده‌اند که خداوند روزی که حرمتش بالاتر از روز غدیر باشد، نیافریده است.^۱

عظمت این روز به خاطر آن است که در آن، عهد و پیمان الهی - که همان عهد امامت و ولایت ائمه طاهرين علیهم السلام است - به همه جهانیان تا روز قیامت اعلام گردیده و از همه انسان‌ها در هر نسلی بر عمل به آن پیمان الهی، بیعت خواسته شده است. همه مخاطبان غدیر تا روز رستاخیز موظفند که با قول و عمل خویش بر وفا به این عهد خداوند، پیمان ببندند و مولوئیت موالی خویش را با جان و دل گردن نهند. هر چند پیمان غدیر به همه امامان - اعم از گذشتگان و امام حاضر - مربوط می‌شود، اما از یک جهت می‌توان گفت که عصاره و نتیجه ولایت و مولوئیت همه امامان پیشین در وجود مقدس آخرین باقی مانده از خاندان عصمت و طهارت متجلی شده است. بنابراین بیعت با ایشان در روز عید غدیر، بیعت با همه جانشینان پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و سلم به شمار می‌آید. لذا می‌توانیم مهم‌ترین عمل را در عید غدیر بیعت با امام زمان علیه السلام به عنوان ولی امر و صاحب اختیار مطلق از جانب پروردگار بشماریم و آن را روز تجدید عهد با آن حضرت بنامیم. با این توضیح مختصر روشن می‌شود که دعا در حق امام

عصر عَلَيْهِ السَّلَامُ در روز غدیر و به خصوص درخواست تعجیل فرج ایشان از خداوند - که فرج همه اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَامُ است - چه اهمّیت خاصی دارد. اگر نگاهی به دعاهای مأثور در این روز شریف بیندازیم، به این اهمّیت بیشتری خواهیم برد.

یکی از زیباترین دعاها در عید غدیر دعایی است که مرحوم سیدبن طاووس از جناب شیخ مفید رضوان الله علیه نقل فرموده است. اول دعا چنین است:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ نَبِيِّكَ وَ عَلِيٍّ وَلِيِّكَ وَ الشَّانِ وَ
الْقَدْرِ الَّذِي خَصَّصْتَهُمَا بِهِ دُونَ خَلْقِكَ

خدایا به حق محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیامبرت و علی ولیت و شأن و منزلتی که در بین خلایقت به ایشان اختصاص داده‌ای، از تو می‌خواهم

در آخر دعاهم آمده است:

اللَّهُمَّ فَرِّجْ عَنِ أَهْلِ بَيْتِ مُحَمَّدٍ نَبِيِّكَ وَ اكْشِفْ عَنْهُمْ وَ بِهِمْ
عَنِ الْمُؤْمِنِينَ الْكُرْبَاتِ. اللَّهُمَّ اَمْلَأِ الْأَرْضَ بِهِمْ عَدْلًا كَمَا
مَلَأْتَ ظُلْمًا وَ جَوْرًا وَ أَنْجِزْ لَهُمْ مَا وَعَدْتَهُمْ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ
الْمِيعَادَ.^۱

خدایا بر خاندان محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پیامبرت فرج و گشایش ده و از آنها و از مؤمنان به سبب آنها، محنت‌ها و غم‌ها را برطرف ساز. خداوندا زمین را به وسیله آنها پر از عدل کن همچنان‌که از ظلم و

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۴۵

جوهر پر شده است و آنچه به ایشان وعده فرموده‌ای تحقق بخش، همانا که تو خلف وعده نمی‌کنی.

ملاحظه می‌شود که در این قسمت از دعا، درخواست فرج اهل بیت علیهم السلام - و به واسطه آنان فرج همه مؤمنان - از خدای متعال مطرح شده است. عمل دیگری که در روز عید غدیر بر انجام آن تأکید شده، شامل دعایی از قول امام صادق علیه السلام است که در آن تقاضای یاری کردن امام منتظر و قائم آل محمد صلی الله علیه و آله مطرح می‌باشد. متن فرمایش امام ششم علیه السلام چنین است:

صَوْمُ يَوْمِ غَدِيرِ خُمٍّ يَعْدِلُ صِيَامَ عُمْرِ الدُّنْيَا لَوْ عَاشَ إِنْسَانٌ
عُمَرَ الدُّنْيَا ثُمَّ لَوْ صَامَ مَا عَمَرَتِ الدُّنْيَا لَكَانَ لَهُ ثَوَابُ ذَلِكَ وَ
صِيَامُهُ يَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ مِائَةَ حَجَّةٍ وَ مِائَةَ عُمْرَةٍ وَ هُوَ
عِيدُ اللَّهِ الْأَكْبَرُ وَ مَا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيًّا إِلَّا وَ تَعَيَّدَ فِي هَذَا
الْيَوْمِ وَ عَرَفَ حُرْمَتَهُ وَ اسْمُهُ فِي السَّمَاءِ يَوْمَ الْعَهْدِ الْمَعْهُودِ وَ
فِي الْأَرْضِ يَوْمَ الْمِيثَاقِ الْمَأْخُودِ وَ الْجَمْعِ الْمَشْهُودِ

روزه عید غدیر خم معادل روزه عمر دنیاست. اگر انسانی به اندازه عمر دنیا می‌زیست سپس همه عمر دنیا را روزه می‌گرفت، همان قدر ثواب داشت و روزه عید غدیر نزد خدای عز و جل با صد حج و صد عمره برابری می‌کند و آن بزرگ‌ترین عید خداوند است و خدای عز و جل هیچ پیامبری را مبعوث نکرده، مگر آنکه این روز را عید گرفته است و برای آن احترام خاص قائل بوده است. نام آن در آسمان روز عهد شناخته شده و در زمین روز پیمان ستانده شده و جمع مشهود است.

سپس اضافه فرمودند:

هر کس نیم ساعت پیش از ظهر دو رکعت نماز به خاطر شکر
خدای عزّ و جلّ به جا آورد و در هر رکعت آن ده بار سوره حمد و
ده بار سوره قدر و ده بار آیه الکرسی را بخواند، نزد خدای عزّ و
جلّ با صد هزار حج و صد هزار عمره برابری می‌کند و هیچ
حاجتی از حاجت‌های دنیا و آخرت را از خدای عزّ و جلّ درخواست
نمی‌کند - هر حاجتی باشد - مگر آنکه خدای عزّ و جلّ به برآورده
شدن آسان و بی‌دردسر آن حکم می‌فرماید.

آنگاه در پایان فرمایش خود، دعایی را تعلیم فرمودند که پس از آن،
دو رکعت نماز خوانده شود. قسمت پایانی این دعا چنین است:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِالْحَقِّ الَّذِي جَعَلْتَهُ عِنْدَهُمْ وَ بِالَّذِي
فَضَّلْتَهُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ جَمِيعاً أَنْ تُبَارِكَ لَنَا فِي يَوْمِنَا هَذَا
الَّذِي أَكْرَمْتَنَا فِيهِ بِالْوَفَاءِ لِعَهْدِكَ الَّذِي عَاهَدْتَ إِلَيْنَا وَ الْمِيثَاقِ
الَّذِي وَاثَقْتَنَا بِهِ مِنْ مُوَالَاةِ أَوْلِيَائِكَ وَ الْبِرَاةِ مِنْ أَعْدَائِكَ وَ
تَمَنُّ عَلَيْنَا بِنِعْمَتِكَ وَ تَجْعَلَهُ عِنْدَنَا مُسْتَقَرّاً ثَابِتاً وَ لَا تَسْلُبْنَاهُ
أَبَداً وَ لَا تَجْعَلَهُ عِنْدَنَا مُسْتَوْدِعاً فَإِنَّكَ قُلْتَ: «فَمُسْتَقَرٌّ وَ
مُسْتَوْدِعٌ» فَاجْعَلْهُ مُسْتَقَرّاً ثَابِتاً وَ ارزُقْنَا نَصْرَ دِينِكَ مَعَ وَلِيٍّ
هَادٍ مِنْ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّكَ قَائِماً رَشِيداً هَادِياً مَهْدِياً مِنَ الضَّلَالَةِ
إِلَى الْهُدَى وَ اجْعَلْنَا تَحْتَ رَايَتِهِ وَ فِي زُمْرَتِهِ شُهَدَاءَ صَادِقِينَ
مَقْبُولِينَ فِي سَبِيلِكَ وَ عَلَى نُصْرَةِ دِينِكَ.^۱

خداوندا از تو می‌خواهم به حقی که نزد آنان (خاندان پیامبر) قرار داده‌ای و به آنچه بر تمام جهانیان برتریشان بخشیده‌ای که این روز را بر ما مبارک گردانی، همان روزی که ما را در آن گرمی داشته‌ای، به خاطر وفا به عهده‌ی که از ما خواسته‌ای و پیمانی که از ما گرفته‌ای - پیمان دوستی و پیروی اولیایت و بیزاری از دشمنانت - و [از تو می‌خواهم] با لطف خود بر ما منت نهی و آن را نزد ما ماندنی و ثابت بداری و هرگز از ما نگیری و نزد ما امانت قرار ندهی که تو فرموده‌ای: «پس [ایمانی] ماندنی است و [ایمانی] به ودیعه گذاشته شده» پس آن را ماندنی و ثابت بدار و یاری رساندن به دینت را روزی ما فرما به همراه ولی هدایت کننده‌ای از خاندان پیغمبرت، آن هنگام که به ارشاد قیام کند و هدایتگر هدایت شده از گمراهی به سوی راه راست باشد. و ما را زیر پرچم و در گروه او، شهیدان راستینی قرار بده که در راه تو و به خاطر یاری دینت، پذیرفته درگاہت می‌شوند.

پس از اتمام دعا فرمودند:

سپس حاجت‌های دنیوی و اخروی خود را بخواه که قسم به خدا، قسم به خدا، قسم به خدا همه آنها در این روز برآورده می‌شود.^۱
ملاحظه می‌شود که در این دو دعای روز غدیر، فرج اهل بیت علیهم السلام و توفیق یاری و همراهی با قائم آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم و شهادت در این راه مسألت شده است. معلوم می‌شود که روز غدیر، روز یاد کردن از حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف و قیام ایشان و درخواست فرج آن حضرت از خداست.

دعای ندبه در عید غدیر

شاهد دیگر بر این امر آن است که دعای ندبه جزء اعمال این روز مبارک شمرده می‌شود. این دعا - همان‌طور که از نامش پیداست - نشانگر حال گریه و ناله در فراق حضرت مهدی علیه السلام و اظهار شوق برای دیدار ایشان و دعا برای تعجیل در فرجشان می‌باشد. این دعای شریف در روز جمعه نیز - که عید بزرگ مسلمانان است - خوانده می‌شود. به نظر مرحوم صدر الاسلام همدانی:

از جمله خواص خواندن این دعای مبارک آن است که در هر مکانی و موضعی که خوانده شود با حضور قلب و اخلاص کامل و ملتفت مضامین عالیة فائقه و عبارات و اشارات نامیة رائقة آن بودن، توجه و التفات مخصوص حضرت صاحب العصر و الزمان (ارواحنا فداه) در آن مکان و محل، بلکه حضور به هم رسانیدن آن حضرت است در آن مجلس. چنانچه در بعض مواضع و موارد اتفاق افتاده.^۱

آری با شرایطی که این بزرگوار فرمودند، تشرّف به محضر حضرت بقیة الله ارواحنا فداه در هنگام خواندن دعای ندبه بعید نیست. این دعا شامل زیارت امام علیه السلام نیز هست، لذا پس از خواندن آن، نماز زیارت وارد شده است.

نمونه‌ای از تشرّفات به محضر امام عصر علیه السلام در هنگام زیارت و دعای ندبه، داستانی است که جناب حجّة الاسلام و المسلمین حاج آقا محمود میردامادی از مرحوم آقای میرجهانی نقل فرموده

ست. ایشان می گوید:

من از مرحوم عالم متقی و وارسته آقای میرجهانی رحمته الله علیه شنیدم که فرمودند:

یک سالی از طرف آیه الله اصفهانی (رحمة الله علیه) برای شیعیان سامراء کمک هایی بردم. شبها در حرم مطهر می ماندم و اذان صبح به سرداب امام زمان (عج) مشرف می شدم. آن روزها برق نبود، چراغ های مختصری بود که انسان به سختی می توانست از آن استفاده کند.

پله های سرداب و داخل سرداب هم نور خیلی کمی داشت. شب جمعه ای در حرم مطهر به دعا و زیارت مشغول بودم و اذان صبح که هنوز هوا تاریک بود به طرف سرداب حرکت نمودم. ولی آن روز برخلاف روزهای گذشته پله های سرداب را روشن یافتم، تعجب کردم، این نور از کجاست؟

داخل سرداب شدم، دیدم مثل روز روشن است. اصلاً سابقه نداشت سرداب این اندازه روشن باشد، بر شگفت من افزوده شد. در این حال متوجه شدم، آقای جوانی که بسیار نورانی هستند، مشغول نماز می باشند. من هم در کناری مشغول نافله شدم. گویا محلی که من ایستاده بودم کمی جلوتر از محل نماز ایشان بود، لذا وقتی از نماز فارغ شدند، به من فرمودند: «جلوی امامت نیست نماز بخوان». من بی اختیار در حالی که جذب این جوان نورانی شده بودم خودم را به کناری کشیدم و عقب ایستادم.

نماز صبح را خواندم و با شوق به دعای ندبه پرداختم. رسیدم به جمله: «عَرَجَتْ بِرُوحِهِ إِلَى سَمَائِكَ» آقا فرمودند: «عرجت به»

بخوان. «عرجت بروحه» از معصوم نرسیده است. بدون چون و چرا و بحث طلبگی، خواندم «عرجت به الی» و بعد کم‌کم رسیدم به جملات مربوط به امام زمان (عج) و آباء ایشان، این الحسن، این الحسین، این ابناء الحسین صالح بعد صالح ... این بقیة الله ... حال خوشی داشتیم، اشک می‌ریختم و در طلب امام زمان می‌سوختم، اما نمی‌دانستم در جوار او نشسته‌ام و خدمتش مشرف شده‌ام و به زیارتش نائل گشته‌ام. بعد از دعا به نماز ایستادم، در نماز به فکرم رسید، این آقا امام زمان هستند، به دلیل:

۱ - نوری که سرداب را احاطه کرده است و این نور از ایشان است.

۲ - فرمودند: جلوی امامت نیست نماز بخوان، و این صراحت دارد بر اینکه ایشان امام زمان بوده‌اند.

۳ - فرمودند: «عرجت به بخوان» و من بدون چون و چرا پذیرفتم، و این احاطه، ولایت حضرت بود بر قلب من که مباحثه نکردم.

خلاصه در نماز یقین کردم که ایشان امام زمان (عج) می‌باشند، نماز را تمام کردم و قصد کردم به پای ایشان بیفتم و دامنشان را بگیرم و عرض ادب و محبت نمایم ولی تا رو بر گرداندم ایشان را ندیدم.

گریه کردم، آقا را صدا زدم، دیگر خبر نیافتم از پله‌ها آمدم بالا، از خادم پرسیدم، سید را ندیدی؟

گفت: کدام سید؟ اولین کسی که وارد سرداب شده تو هستی و

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۵۱

من از دیگری خبر ندارم.

فهمیدم او امام زمان (عج) را ندیده است و زیارت حضرت فقط نصیب من شده است.^۱

۱. سه رساله درباره حجة بن الحسن العسکری (عج)، ص ۳۴ و ۳۵.

درس چهاردهم: زمان‌های مناسب دعا (۳)

دعا در عید فطر و قربان

دو مناسبت دیگر برای دعا در حق امام عصر علیه السلام و تعجیل فرج ایشان، دو عید بزرگ دیگر مسلمانان یعنی عید فطر و عید قربان است. به طور کلی مسلمانان چهار عید بزرگ دارند که عبارتند از: غدیر، جمعه، فطر و قربان. محور و قطب همه این اعیاد، وجود مقدس بقیة الله الاعظم ارواحنا فداه است که جای خالی ایشان در زمان غیبت، در این چهار مناسبت بیشتر حس می‌شود. خواندن دعای شریف ندبه نیز در هر چهار روز مستحب است.^۱ ممکن است این سؤال به ذهن خطور نماید که روز عید چه مناسبتی باندبه و گریه دارد و چرا خواندن دعایی که سراسر سوز و آه و ناله است، در اعیاد بزرگ اسلامی توصیه شده است؟

۱. بحار الانوار، ج ۱۰۲، ص ۱۰۴.

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۵۳

خوب است پاسخ این پرسش را از بیان امام صادق علیه السلام بشنویم که فرمودند:

مَا مِنْ عِيدٍ لِلْمُسْلِمِينَ أَضْحَى وَلَا فِطْرٍ إِلَّا وَهُوَ يُجَدِّدُ لَيْلَ مُحَمَّدٍ فِيهِ حُزْنًا.

هیچ عید قربان و فطری برای مسلمانان نیست مگر اینکه برای آل محمد علیهم السلام غم و اندوهی را تازه می‌کند. راوی می‌گوید: پرسیدم چرا چنین است؟ فرمودند:

لِأَنَّهُمْ يَرَوْنَ حَقَّهُمْ فِي يَدِ غَيْرِهِمْ.^۱

چون ایشان حق خود را در دست غیر خود می‌بینند.

حق اهل بیت علیهم السلام این است که همه اهل دنیا (نه فقط شیعیان بعضی کشورهای خاص) - اعم از مسلمان و غیر مسلمان - ایشان را به عنوان ولی نعمت خود بشناسند و به آنان در همه امورشان - به خصوص مسائل دینی - رجوع نمایند. اعیاد بزرگ اسلامی بهترین فرصت برای تجلی ولایت و محبت مردم دنیا با امام زمانشان و تجدید بیعت با آن بزرگوار است. اما در زمان غیبت آن حضرت نه فقط مردم جهان بلکه اکثریت مسلمانان هم - که به دلیل عدم آشنایی با تشیع، معرفتی نسبت به امام زمانشان ندارند - هیچ‌گونه حقی برای ایشان قائل نیستند و هیچ یادی هم از آن بزرگوار نمی‌کنند. خود اهل بیت علیهم السلام هم از این بابت - البته به خاطر امتشان نه خودشان - ناراحت و غمگین می‌شوند و این روزهای عید، زنده کننده غم و اندوه حضرات معصومین علیهم السلام می‌باشد. از همین جهت است که به تعبیر مرحوم صاحب مکمال شایسته است

۱. فروع کافی، ج ۴، ص ۱۷۰، باب النوادر، ح ۲.

مؤمنان در این اعیاد، ظهور امام عصر علیه السلام را با اصرار و الحاح از خداوند طلب نمایند تا به این وسیله حزن و اندوه را از دل‌های پاک اهل بیت علیهم السلام بزدایند.^۱

عدم توفیق کامل مسلمانان برای عید فطر و قربان

جهت دیگری که دعا برای تعجیل فرج مولای غریبمان را در عید فطر و قربان مؤکد می‌سازد، توجه به این حقیقت است که طبق روایات متعدد از اهل بیت عصمت و طهارت، تا منتقم خون ابی‌عبدالله الحسین علیه السلام ظهور نفرماید، هیچ عید فطر و قربانی برای همه مسلمانان منشأ خیر و برکت کامل نخواهد شد. به نمونه‌ای از این احادیث در بیان امام صادق علیه السلام توجه فرمایید:

لَمَّا ضَرَبَ الْحُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ بِالسَّيْفِ ثُمَّ ابْتَدَرَ لِيُقَطَعَ
رَأْسُهُ نَادَى مُنَادٍ مِنْ قَبْلِ رَبِّ الْعِزَّةِ تَبَارَكَ وَ تَعَالَى مِنْ بَطْنَانِ
الْعَرْشِ فَقَالَ: أَلَا أَيُّهَا الْأُمَّةُ الْمُتَحَيِّرَةُ الظَّالِمَةُ بَعْدَ نَبِيِّهَا لَا
وَفَقَّكُمْ اللَّهُ لِأَضْحَى وَلَا فِطْرٍ.

وقتی حسین بن علی علیه السلام با شمشیر ضربه خورد، سپس مبادرت کردند تا سر (مقدس) آن بزرگوار را (از تن) جدا نمایند، ندا دهنده‌ای از جانب پروردگار عزت تبارک و تعالی از داخل عرش ندا در داد و گفت: آگاه باشید ای امت سرگردان ستمگر پس از پیامبرشان! خداوند شما را برای (عید) قربان و فطر موفق نگرداند.

آنگاه امام صادق علیه السلام فرمودند:

لَا جَرَمَ وَاللَّهِ مَا وَفَّقُوا وَلَا يُوفَّقُونَ أَبَدًا حَتَّى يَقُومَ ثَائِرُ
الْحُسَيْنِ علیه السلام.^۱

قسم به خدا یقیناً موفق نشده‌اند و هرگز موفق نخواهند شد، تا اینکه خونخواه حسین علیه السلام قیام فرماید.

علامه بزرگوار مجلسی رحمته الله در بیان معنای عدم توفیق مسلمانان برای فطر و قربان چند احتمال مطرح فرموده‌اند. یک احتمال که برداشت اکثریت علما بوده، این است که در بسیاری از زمان‌ها هلال ماه شوال و ذیحجه به صورت قطعی تشخیص داده نمی‌شود و به همین جهت روز عید فطر و قربان مشتبه می‌گردند.

احتمال دیگری که خود علامه مجلسی آن را ظاهرتر دانسته‌اند، این است که این حکم به عامه (اهل سنت) اختصاص دارد.^۲

این عدم موفقیت هر معنایی داشته باشد، قدر مسلم این است که در سطح دنیا همه مسلمانان جهان از بهره‌برداری کامل از برکات این عیدهای مبارک محروم می‌مانند تا اینکه منتقم خون ابی‌عبدالله الحسین علیه السلام ظهور فرماید و انتقام آن خون پاک را بگیرد. از این رو مهم‌ترین و بزرگ‌ترین عبادت در روز عید فطر و قربان دعا برای تعجیل فرج خونخواه سید الشهداء علیه السلام می‌باشد تا با ظهورش عید واقعی را برای مسلمانان - بلکه مردم دنیا - به ارمغان آورد. بسیار دور از انصاف است که این اعیاد گرامی بر مسلمانان بگذرد و یاد مناسب امام

۱. بحار الانوار، ج ۴۵، ص ۲۱۷، ح ۴۲، به نقل از الامالی صدوق.

۲. همان، ص ۲۱۷ و ۲۱۸.

منتظرمان در این روزها صورت نپذیرد. راستی مسلمانان در این قرون غیبت آن عزیز در عید فطر و قربان چقدر به یاد امامشان بوده و برای تعجیل فرج ایشان دعا کرده‌اند؟!

دو نمونه از دعاهای مأثور در روز عید

توجه به مضامین برخی از دعاهای مأثور در این اعیاد شریف تذکر دهنده خوبی برای این موضوع است. از حضرت باقرالعلوم علیه السلام نقل شده که فرمودند:

وقتی آماده خارج شدن (برای ادای نماز جمعه یا عید) شدی، این دعا را بخوان.

ابتدای دعا طبق نقل مرحوم سیدبن طاووس چنین است:

اللَّهُمَّ مَنْ تَهَيَّأَ فِي هَذَا الْيَوْمِ

در قسمت بعدی دعا ذکر صلوات پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و اوصیای ایشان علیهم السلام - با ذکر اسامی هر کدام - مطرح می‌شود تا اینکه به حضرت صاحب الزمان علیه السلام منتهی می‌گردد، آنگاه در دعا برای ایشان چنین می‌گوییم:

اللَّهُمَّ افْتَحْ لَنَا فَتْحاً يَسِيراً وَ انصُرْهُ نَصْراً عَزِيزاً اللَّهُمَّ اَظْهِرْ بِهِ دِينَكَ وَ سُنَّةَ رَسُولِكَ حَتَّى لَا يَسْتَخْفِيَ بِشَيْءٍ مِنْ الْحَقِّ مَخَافَةً أَحَدٍ مِنَ الْخَلْقِ.

خدایا ما را به آسانی پیروز بفرما و او را به گونه‌ای یاری کن که شکست پیدا نکند. خدایا دینت و سنت پیامبرت را به سبب او آشکار گردان تا اینکه هیچ حقی را به خاطر ترس از خلق

مخفی نگه ندارد.

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةٍ كَرِيمَةٍ تُعِزُّ بِهَا الْإِسْلَامَ وَ أَهْلَهُ
وَ تُذِلُّ بِهَا النِّفَاقَ وَ أَهْلَهُ وَ تَجْعَلُنَا فِيهَا مِنَ الدُّعَاةِ إِلَى طَاعَتِكَ
وَ الْقَادَةِ إِلَى سَبِيلِكَ وَ تَرْزُقُنَا بِهَا كَرَامَةَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ

خدواندا ما به سویت رغبت می‌جوئیم در دولت کریمه‌ای که به سبب آن اسلام و اهلش را عزیز می‌گردانی و نفاق و اهلش را ذلیل می‌فرمایی و ما را در آن (دولت) در زمره دعوت‌کنندگان به سوی فرمانبرداریت و هدایت‌کنندگان به راهت قرار می‌دهی و به سبب آن (دولت) کرامت دنیا و آخرت را روزی ما می‌فرمایی

اینها بهترین دعاها می‌است که برای خودمان در دولت کریمه حضرت بقیة الله ارواحنا فداه می‌توانیم داشته باشیم. آنگاه فرمودند:

ثُمَّ تَدْعُو اللَّهَ لَهُ وَ عَلَى عَدُوِّهِ وَ تَسْأَلُ حَاجَتَكَ^۱.

سپس به پیشگاه خداوند برای او دعای خیر می‌کنی و دشمن او را نفرین می‌کنی و حاجت خود را درخواست می‌نمایی.

دعای دیگری که در روز عید فطر هنگام رفتن برای ادای نماز وارد شده، از حضرت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام است. قسمتی از این دعای شریف که در خصوص حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌باشد، چنین است:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى وَلِيِّكَ الْمُتَّظِرِ أَمْرَكَ الْمُتَّظِرِ لِفَرَجِ أَوْلِيَاءِكَ

اللَّهُمَّ اشْعَبْ بِهِ الصَّدْعَ وَ ارْتُقْ بِهِ الْفَتْقَ وَ امِتْ بِهِ الْجَوْرَ وَ
 اَظْهَرْ بِهِ الْعَدْلَ وَ زَيِّنْ بِطُولِ بَقَائِهِ الْأَرْضَ وَ اَيِّدْهُ بِنَصْرِكَ
 وَ انصُرْهُ بِالرُّعْبِ.^۱

خداوندا بر ولایت که منتظر امرت و منتظر فرج دوستانت است،
 درود بفرست. خدایا اختلاف و شکاف را به وسیله او اصلاح و ترمیم
 فرما و ظلم را به دست او بمیران و عدل را به وجود او آشکار
 گردان و زمین را با ماندن طولانی اش مزین کن و او را با یاری
 خود، تأیید و با ترس و وحشت یاری فرما.

می بینیم که امام هشتم علیه السلام با این دعاها یاد امام عصر علیه السلام را از همان
 زمان تا کنون زنده نگه داشته اند.

دعا در روز عرفه

یکی از روزهای سال که دعا در آن بسیار سفارش شده، روز عرفه
 یعنی نهم ذیحجه به خصوص عصر آن است. امام صادق علیه السلام این روز را
 یکی از اعیاد مسلمانان و «یومُ دعاءٍ و مسألهٍ» خوانده اند^۲ و مهم ترین
 عمل در آن دعا کردن است؛ به گونه ای که روزه آن هم در صورتی
 مستحب است که شخص از دعا کردن ناتوان نشود.^۳ در این روز دعاها
 متعددی از ائمه طاهرين علیهم السلام وارد شده که دارای مضامین بسیار بلند و
 پر محتوایی است و در بیشتر آنها دعاهاى زیبایی در حق امام عصر علیه السلام
 وارد شده است. ما به چند نمونه از این دعاها اشاره می کنیم.

۱. اقبال الاعمال، ج ۱، ص ۲۸۴.

۲. بحار الانوار، ج ۹۷، ص ۱۲۴، به نقل از مجالس الشیخ.

۳. همان، ص ۲۱۲، به نقل از مجالس الشیخ.

در یکی از این دعاها که از زبان حضرت سید الساجدین علیه السلام نقل شده، چنین می خوانیم:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ فَرِّجْ عَن آلِ
مُحَمَّدٍ ... وَ أَنْجِزْ لَهُمْ مَا وَعَدْتَهُمْ وَ بَلِّغْنِي فَتْحَ آلِ
مُحَمَّدٍ ... اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَصْلِحْ لَنَا
إِمَامَنَا وَ اسْتَصْلِحْهُ وَ أَصْلِحْ عَلَيَّ يَدِيهِ وَ آمِنْ خَوْفَهُ وَ خَوْفَنَا
عَلَيْهِ وَ اجْعَلْهُ اللَّهُمَّ الَّذِي تَتَّصِرُ بِهِ لِدِينِكَ ...

خداوندا بر محمد و آل محمد صلوات الله عليهم درود بفرست و برای آل محمد صلوات الله عليهم فرج و گشایش برسان ... و آنچه را به ایشان وعده فرموده‌ای محقق کن و مرا به (زمان) پیروزی آل محمد صلوات الله عليهم برسان ... خدایا بر محمد و آل محمد صلوات الله عليهم درود بفرست و (امر فرج) امام ما را برای ما اصلاح بفرما و او را (برای انجام رسالت‌هایش) شایسته قرار ده و به دستان او صلاح را جاری فرما و ترس او و ترس ما را بر او، به امنیت مبدل ساز و او را همان کسی قرار بده که به سبب او دینت را پیروز می‌کنی ...

اللَّهُمَّ اَمْلَأِ الْاَرْضَ بِهٖ عَدْلًا وَ قِسْطًا كَمَا مِلْتَّ ظُلْمًا وَ جَوْرًا وَ
اَمُنْ بِهٖ عَلَيَّ فَقَرَاءِ الْمُسْلِمِينَ وَ اَرَامِلِهِمْ وَ مَسَاكِينِهِمْ
وَ اجْعَلْنِي مِنْ خِيَارِ مَوَالِيهِ وَ شِيَعَتِهِ اَشَدَّهُمْ لَهُ حُبًّا وَ اطْوَعِهِمْ
لَهُ طَوْعًا وَ اَنْفَذِهِمْ لِأَمْرِهِ وَ اَسْرِعِهِمْ إِلَى مَرْضَاتِهِ وَ اَقْبِلِهِمْ
لِقَوْلِهِ وَ اَقْوَمِهِمْ بِأَمْرِهِ وَ ارْزُقْنِي الشَّهَادَةَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى الْقَاكَ
وَ اَنْتَ عَنِّي رَاضٍ.

خدایا زمین را به سبب او پر از عدل و داد فرما همان طور که از ظلم و جور پر شده است و به وسیله او بر مسلمانان فقیر و نیازمند (یا بیوه زنان) و بیچارگان آنها منت بگذار و مرا از بهترین پیروان و شیعیان او قرار ده که بیشترین محبت را نسبت به او دارند و مطیع‌ترین کس در برابر اویند و امر او را بهتر از دیگران اطاعت می‌کنند و سریع‌تر (از دیگران) به (کسب) خشنودی او می‌شتابند و نسبت به سخن او پذیرنده‌تر (از دیگران) و در برابر امرش عامل‌تر هستند و شهادت پیش روی او را روزیم بفرما تا تو را در حالی که از من راضی و خشنود هستی، ملاقات نمایم.

ملاحظه فرمایید که چه دعاهای زیبایی از زبان مبارک امام سجّاد علیه السلام نسبت به خود امام عصر علیه السلام و دوستداران ایشان صادر شده است. ابتدا فرج آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم را از خدا طلب کرده و آرزو نموده‌اند که پیروزی آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم را درک نمایند. تحقق این آرزو می‌تواند در زمان رجعت ائمه طاهرین علیهم السلام - از جمله حضرت سجّاد علیه السلام - باشد که ادامه دهنده حکومت عدل جهانی امام عصر علیه السلام هستند. سپس از آخرین وصی پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و سلم به عنوان «امامنا» یاد کرده‌اند. این تعبیر عظمت مقام حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف را نشان می‌دهد که حجّت معصوم خداوند ایشان را پیشوای خود خوانده‌اند.

در قسمت بعدی دعا پس از درخواست پر شدن زمین از عدل و داد به دست امام عصر علیه السلام و منت گذاشتن خداوند بر بیچارگان و نیازمندان به وسیله آن حضرت، از خدا خواسته‌اند که در زمره بهترین شیعیان و دوستداران ایشان باشند و در پایان هم شهادت در پیش روی

آن حضرت را از خداوند درخواست نموده‌اند. این دعاها بهترین و زیباترین آرزوهای یک مؤمن منتظر را بیان می‌دارد که در روز عرفه از خدایش طلب نماید.

دعای دیگری که در روز عرفه از وجود مبارک امام صادق علیه السلام نقل شده، دعای مفصلی است که مرحوم سیدبن طاووس آورده است. این دعای شریف دارای مضامین بسیار عالی و پرمحتواست که دو قسمت از آن شامل دعا در حق حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف می‌باشد. یکی از این موارد چنین است:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ الَّذِينَ أَذْهَبَتْ عَنْهُمْ
الرَّجْسَ وَ طَهَّرْتَهُمْ تَطْهِيراً اللَّهُمَّ افْتَحْ لَهُمْ فَتْحاً يَسِيراً وَ
انصُرْهُمْ نَصراً عَزِيزاً وَ اجْعَلْ لَهُمْ مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَاناً نَصِيراً
اللَّهُمَّ مَكِّنْ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَ اجْعَلْهُمْ أَيْمَةً وَ اجْعَلْهُمْ
الْوَارِثِينَ اللَّهُمَّ أَرِهِمْ فِي عَدُوِّهِمْ مَا يَأْمُلُونَ وَ أَرِ عَدُوَّهُمْ مِنْهُمْ
مَا يَحْذَرُونَ اللَّهُمَّ اجْمَعْ بَيْنَهُمْ فِي خَيْرٍ وَ عَافِيَةِ اللَّهُمَّ عَجِّلِ
الرَّوْحَ وَ الْفَرَجَ لِآلِ مُحَمَّدٍ ...^۱

در پایان همین دعا چنین می‌خوانیم:

اللَّهُمَّ يَا رَبِّ نَشْكُو غَيْبَةَ نَبِيِّنَا عَنَّا وَ قِلَّةَ نَاصِرِنَا وَ كَثْرَةَ عَدُوِّنَا وَ
شِدَّةَ الزَّمَانِ عَلَيْنَا وَ وَقُوعَ الْفِتَنِ بِنَا وَ تَظَاهِرَ الْخَلْقِ عَلَيْنَا اللَّهُمَّ
صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ افْرَجْ ذَلِكَ بِفَرَجٍ مِنْكَ تُعَجِّلُهُ
وَ ضُرٌّ تَكْشِفُهُ وَ حَقُّ تَظْهِرُهُ اللَّهُمَّ ابْعَثْ بِقَائِمِ آلِ

۱. بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۲۴۵، به نقل از اقبال الاعمال.

مُحَمَّدٍ ﷺ لِلنَّصْرِ لِدِينِكَ وَ إِظْهَارِ حُبِّكَ وَ الْقِيَامِ بِأَمْرِكَ وَ
تَطْهِيرِ أَرْضِكَ مِنْ أَرْجَاسِهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ...^۱

در این قسمت دعا هم به طور مشخص از قائم آل محمد ﷺ یاد شده و فرج کلی و نهایی به دست مبارک ایشان برای پاک شدن زمین از هر آلودگی درخواست شده است.

سومین دعایی که در اینجا از آن یاد می‌کنیم، از زبان حضرت زین العابدین علیه السلام در روز عرفه صادر شده و دعای چهل و هفتم از صحیفه مبارکه سجادیه می‌باشد. قسمتی از این دعا اختصاص به امام حقی و حاضر در هر زمان دارد که در عصر ما بر وجود مبارک حضرت بقیة الله ارواحنا فداه منطبق می‌گردد. این قسمت دعا چنین آغاز می‌شود:

اللَّهُمَّ إِنَّكَ أَيَّدْتَ دِينَكَ فِي كُلِّ أَوَانٍ بِإِمَامٍ أَقَمْتَهُ عِلْمًا لِعِبَادِكَ
وَ مَنَارًا فِي بِلَادِكَ بَعْدَ أَنْ وَصَلْتَ حَبْلَهُ بِحَبْلِكَ وَ جَعَلْتَهُ
الذَّرْبَةَ إِلَى رِضْوَانِكَ وَ افْتَرَضْتَ طَاعَتَهُ وَ حَذَرْتَ مَعْصِيَتَهُ وَ
أَمَرْتَ بِإِمْتِثَالِ أَوْامِرِهِ وَ الْإِنْتِهَاءِ عِنْدَ نَهْيِهِ وَ الْإِلَّا يَتَقَدَّمَهُ مُتَقَدِّمٌ
وَ لَا يَتَأَخَّرُ عَنْهُ مُتَأَخِّرٌ فَهُوَ عِصْمَةُ اللَّائِذِينَ وَ كَهْفُ الْمُؤْمِنِينَ
وَ عُرْوَةُ الْمُتَمَسِّكِينَ وَ بَهَاءُ الْعَالَمِينَ.^۲

خدایا تو دینت را در هر زمانی با امامی تأیید فرمودی که او را برای بندگانت به عنوان نشانه و در سرزمین‌هایت به عنوان راهنما

۱. بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۲۵۵، به نقل از اقبال الاعمال.

۲. صحیفه سجادیه، دعای ۴۷.

اقامه نمودی، پس از آنکه ریسمان او را به ریسمان خود وصل کردی و او را وسیله (کسب) خشنودی خود قرار دادی و فرمانبری از او را واجب نمودی و از نافرمانی او برحذر داشتی و به اطاعت از دستوراتش و پرهیز از منهیاتش امر فرمودی و به اینکه هیچکس از او جلو نیفتد و عقب نماند (امر کردی) پس او پناه دهنده به پناهندگان و مامن اهل ایمان و دستاویز محکم چنگ زندگان و نور با شکوه جهانیان است.

به دنبال این قسمت دعاهایی در حق این امام گرانقدر و بی نظیر مطرح فرموده‌اند که بیشتر آنها درخواست فرج برای ایشان است. سپس دعا در حق دوستان و پیروان ایشان آغاز می‌شود که آنها هم بسیار پرمحتوا و نغز است. ما برای رعایت اختصار از نقل و ترجمه قسمت‌های دیگر این دعای شریف خودداری می‌کنیم و خوانندگان محترم را به صحیفه مبارکه سجّادیه ارجاع می‌دهیم.

نتیجه‌ای که از نقل این سه نمونه دعا برای امام عصر علیه السلام در روز عرفه می‌گیریم، این است که مؤمنان در ایام عرفه - به خصوص در دوران غیبت امامشان - نباید از خواندن این دعاها غفلت نمایند. شایسته نیست که در روز عرفه - که این همه تأکید بر دعا به پیشگاه الهی صورت گرفته - دعا برای امام زمانمان را فراموش کنیم و تنها به فکر خودمان باشیم؛ هر چند که اگر خیر و صلاح دنیا و آخرت خودمان را هم می‌خواهیم، بهترین راهش دعا در حق امام غریبان است. به هر حال توجه به اهمّیت دعا برای امام علیه السلام در روز عرفه توفیق انسان را در انجام آن بیشتر و بهتر می‌سازد.

درس پانزدهم: زمان‌های مناسب دعا (۴)

بحث در مورد زمان‌هایی بود که جهت دعا برای وجود مقدس امام عصر علیه السلام مناسبت بیشتری دارد.

دعا در ماه مبارک رمضان

در بین ماه‌های قمری، ماه مبارک رمضان برتری خاصی بر دیگر ماه‌ها دارد. به همین جهت است که این ماه به خداوند منسوب و «شهر الله» نامیده شده است. از پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و سلم نقل است که فرمودند:

شَهْرُ رَمَضَانَ شَهْرُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَهُوَ شَهْرٌ يُضَاعَفُ فِيهِ
الْحَسَنَاتُ وَ يَمْحُو فِيهِ السَّيِّئَاتِ ... وَلَا يَكُونَنَّ شَهْرُ رَمَضَانَ
عِنْدَكُمْ كَغَيْرِهِ مِنَ الشُّهُورِ فَإِنَّ لَهُ عِنْدَ اللَّهِ حُرْمَةً وَ فَضْلًا عَلَى
سَائِرِ الشُّهُورِ.^۱

۱. بحار الانوار، ج ۹۶، ص ۳۴۰، ح ۵، به نقل از فضائل الاشهر الثلاثة.

ماه رمضان ماه خدای عزّ و جل است و آن ماهی است که خداوند در آن (پاداش) خوبی‌ها را چند برابر می‌کند و بدی‌ها را در آن از بین می‌برد ... و نباید ماه رمضان نزد شما مانند سایر ماه‌ها باشد، زیرا آن (ماه) نزد خداوند احترام و فضیلتی خاص بر سایر ماه‌ها دارد.

روشن است که در چنین ماهی دعا در حق امام عصر علیه السلام که عبادت بسیار بزرگی است، فضیلت فوق‌العاده‌ای پیدا می‌کند و آثار و برکات آن چندین برابر ماه‌های دیگر می‌شود. از فضایل خاص ماه مبارک رمضان فرمایش امام هشتم علیه السلام است که فرمودند:

مَنْ أَعَانَ فِيهِ مُؤْمِنًا أَعَانَهُ اللَّهُ تَعَالَى عَلَى الْجَوَازِ عَلَى الصِّرَاطِ
يَوْمَ تَزَلُّ فِيهِ الْأَقْدَامُ ... وَ مَنْ نَصَرَ فِيهِ مَظْلُومًا نَصَرَهُ اللَّهُ عَلَى
كُلِّ مَنْ عَادَاهُ فِي الدُّنْيَا وَ نَصَرَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ الْحِسَابِ وَ
الْمِيزَانِ.^۱

هر کس در ماه رمضان مؤمنی را کمک کند، خدای متعال در روزی که قدم‌ها روی صراط می‌لغزد، برای عبور از آن کمکش می‌کند ... و هر کس در آن (ماه) مظلومی را یاری کند، خداوند در دنیا بر همه کسانی که با او دشمنی می‌کنند، یاریش می‌نماید و در روز قیامت هنگام محاسبه و سنجش اعمال نیز یاریش می‌کند.

نکته‌ای که - با الهام از فرمایش مرحوم صاحب مکیال در کتاب ارزشمندشان - از این حدیث شریف استفاده می‌توان کرد این است که دعا برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام از مصادیق اعانت (کمک) و نصرت

۱. بحارالانوار، ج ۹۶، ص ۳۴۱، ح ۵، به نقل از فضائل الا شهر الثلاثة.

(یاری) ایشان است. وقتی کمک کردن به مؤمن چنان فضیلتی دارد، کدام مؤمن از وجود مقدّس امام عصر علیه السلام بالاتر یافت می‌شود که بتوان با دعا در حقّ ایشان یاریش کرد؟ همچنین اگر یاری مظلوم، پاداش‌های عظیم دنیوی و اخروی دارد، کدام مظلومی از مولای غریبان حضرت بقیّة الله الاعظم علیه السلام مظلوم‌تر یافت می‌شود که بتوان به یاری ایشان شتافت؟ اینجاست که برخی از برکات دعا در حقّ آن عزیز در ماه مبارک رمضان برایمان روشن‌تر می‌گردد.

اگر کسی بخواهد از این فرصت طلایی برای دعا در حقّ مولایش بهره‌مند گردد، می‌تواند از خواندن دعا‌های مأثور در این ماه شریف کمال استفاده را ببرد. ما در اینجا به بیان فهرستی از مهم‌ترین ادعیه ماه مبارک رمضان که شامل دعا برای امام عصر علیه السلام است، اکتفا می‌کنیم و خوانندگان محترم را به کتب و منابع خاصّ آنها ارجاع می‌دهیم.

اولین دعایی که در ابتدای ماه مبارک از حضرت امام صادق علیه السلام نقل شده، شامل مناجات‌هایی با خدای متعال است و قسمتی از آن هم دعا در حقّ امام زمان علیه السلام و درخواست خدمتگزاری در دولت کریمه آن بزرگوار می‌باشد، عرضه می‌داریم:

اللَّهُمَّ إِنَّا نَرْغَبُ إِلَيْكَ فِي دَوْلَةِ كَرِيمَةٍ ... اللَّهُمَّ إِنَّا نَشْكُو إِلَيْكَ
غَيْبَةَ نَبِيِّنَا وَ كَثْرَةَ عَدُوِّنَا ...^۱

این عبارات بسیار شبیه عبارات دعای افتتاح است که از وجود مقدّس امام عصر علیه السلام صادر شده است.

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۶۷

در قسمت دیگری از این دعای شریف، نام مقدّس چهارده معصوم علیهم السلام به صراحت ذکر شده و از آخرین وصی حضرت خاتم الانبیاء صلی الله علیه و آله و سلم تحت عنوان «الحجّة القائم بالحق» یاد شده است.^۱

دومین دعایی که خواندن آن در ماه مبارک رمضان بسیار مورد تأکید قرار گرفته، دعای شریف افتتاح می باشد. این دعایی است که نایب دوم امام عصر علیه السلام جناب محمد بن عثمان بن سعید عمروی در دفتری نوشته و به خواندن آن مقید بود. راوی دعای می گوید: در ابتدای آن چنین نوشته بود:

تَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ فِي كُلِّ لَيْلَةٍ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ فَإِنَّ الدُّعَاءَ فِي هَذَا الشَّهْرِ تَسْمَعُهُ الْمَلَائِكَةُ وَ تَسْتَغْفِرُ لِصَاحِبِهِ.^۲

این دعا را در هر شب ماه رمضان می خوانی، زیرا در این ماه فرشتگان دعا را می شنوند و برای صاحب آن طلب مغفرت می نمایند.

ظاهر عبارت دلالت می کند بر اینکه این عبارت فرمایش امام زمان علیه السلام به نایب خاص خود باشد و اصل دعا هم از خود حضرت است. این دعا را مرحوم محدث قمی اعلی الله مقامه الشریف در کتاب مستطاب مفاتیح الجنان ذکر فرموده و شامل دعاهای زیبایی در حق امام زمان علیه السلام از جمله درخواست تعجیل فرج ایشان می باشد.

۱. این دعای شریف را مرحوم علامه مجلسی در کتاب گرانقدر بحار الانوار، ج ۹۷، از ص ۳۲۶ تا ص ۳۴۰، به نقل از اقبال الاعمال سیدبن طاووس نقل فرموده است.

۲. اقبال الاعمال، ج ۱، ص ۵۸.

سومین دعا مربوط به روزهای ماه مبارک رمضان است. این دعا شریف هم در کتاب مفاتیح الجنان به طور کامل - البته با مختصر اختلافی در برخی از تعابیر نسبت به نقل بحار - نقل شده و با این عبارت آغاز می‌گردد:

اللَّهُمَّ هَذَا شَهْرُ رَمَضَانَ.

برخی از عبارات دعا که به وجود مقدس حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف مربوط می‌شود، این است:

يَا رَبَّ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَ آلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اغْضَبِ الْيَوْمَ
لِمُحَمَّدٍ وَ لِأَبْرَارِ عِثْرَتِهِ ... أَنْتَ خَلِيفَةُ مُحَمَّدٍ وَ نَاصِرُ مُحَمَّدٍ وَ
مُفَضَّلُ مُحَمَّدٍ أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ
تَنْصُرَ خَلِيفَةَ مُحَمَّدٍ وَ وَصِيَّ مُحَمَّدٍ وَ الْقَائِمَ بِالْقِسْطِ مِنْ
أَوْصِيَاءِ مُحَمَّدٍ^۱

ای پروردگار محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و آل محمد امروز به خاطر محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و نیکان از عترتش غضب فرما ... تو جانشین محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و یاری کننده محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و برتری دهنده محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هستی، از تو می‌خواهم که بر محمد و آل محمد درود بفرستی و جانشین محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و وصی محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و به پادارنده عدل از اوصیای محمد صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ را یاری فرمایی.

روشن است که نتیجه غضب خداوند به خاطر پیامبر اکرم صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و عترت پاکش، اذن ظهور به آخرین وصی پیامبر صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ می‌باشد و اینکه

خداوند را خلیفه و جانشین محمد صلی الله علیه و آله می خوانیم، به این جهت است که انتقام گیرنده از دشمنان او و عترت پاکش خود خداست و این انتقام به ظهور حضرت بقیة الله ارواحنا فداء واقع می شود.

چهارمین دعا در ماه مبارک رمضان که در حق حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف می باشد، مربوط به شب ششم این ماه شریف است. قسمتی از دعا این است:

أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَي مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تُعَجِّلَ فَرَجَ
آلِ مُحَمَّدٍ وَ فَرَجَنَا بِفَرَجِهِمْ.^۱

پنجمین دعا در ماه رمضان، به روز هشتم این ماه مبارک مربوط است که قسمتی از آن چنین است:

أَسْأَلُكَ أَنْ تُصَلِّيَ عَلَي مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ أَنْ تُعَجِّلَ فَرَجَ
آلِ مُحَمَّدٍ وَ فَرَجِي مَعَهُمْ وَ فَرَجَ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ.^۲

ششمین دعا در ماه مبارک مربوط به شب دوازدهم ماه رمضان است. در این دعا تعجیل فرج آل محمد صلی الله علیه و آله همراه با عافیت از خداوند درخواست شده است.^۳

هفتمین دعا در ماه مبارک اختصاص به روز سیزدهم این ماه دارد. این دعا در کتاب شریف بحار الانوار علامه مجلسی و نیز کتاب مکیال المکارم به طور کامل از کتاب اقبال الاعمال مرحوم سیدین طاووس نقل

۱. بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۲۴.

۲. همان، ص ۲۸، به نقل از اقبال الاعمال.

۳. همان، ص ۳۴.

شده است.^۱ دعای دیگری هم برای روز سیزدهم ماه مبارک نقل شده که علاقمندان می‌توانند به کتاب اقبال الاعمال مرحوم سیدبن طاووس رجوع نمایند.^۲

دعای هشتم در این خصوص مربوط به روز هجدهم ماه مبارک رمضان است که مرحوم علامه مجلسی از کتاب اقبال الاعمال نقل فرموده است.^۳

پس از روز هجدهم ماه مبارک رمضان، از شب نوزدهم بحث مربوط به شب قدر مطرح می‌شود که بهترین شب سال است و اختصاص تام به وجود مقدس امام عصر علیه السلام دارد. ما در این کتاب قصد توضیح این مطلب را نداریم و از خدای منان توفیق انجام این خدمت را در مجالی مستقل طلب می‌کنیم. در اینجا می‌خواهیم توجه خوانندگان محترم را به وسعت ادعیه مربوط به امام زمان علیه السلام در روزها و شب‌های ماه مبارک رمضان جلب نمایم تا ان شاء الله همگی با ایمان و انگیزه قوی‌تری به این عبادت شریف (دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام) به خصوص در ماه رمضان پردازیم.

دعای نهم در ماه مبارک رمضان، دعایی است که امام صادق علیه السلام در صبح روز بیست و یکم آن ماه خوانده‌اند. حمادبن عثمان نقل می‌کند که نماز صبح روز بیست و یکم ماه رمضان را به آن حضرت اقتدا نمودیم.

۱. بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۳۷ و مکیال المکارم، ج ۲، ص ۴۳ و ۴۴.

۲. متن این دعا در کتاب صحیفه مهدیه، باب پنجم، عنوان دهم، به نقل از کتاب اقبال الاعمال آمده است.

۳. بحار الانوار، ج ۹۸، ص ۴۹ و صحیفه مهدیه، باب پنجم، عنوان یازدهم، به نقل از اقبال الاعمال.

ایشان در رکعت اول سوره حمد و سوره قدر را تلاوت فرمودند و در رکعت دوم، حمد و قل هو الله احد را خواندند. پس از ادای نماز و تعقیبات آن به سجده رفتند و زمان طولانی در سجده بودند و دعایی خواندند که در ضمن آن از خداوند به اسامی مختلف، فرج قائم آل محمد صلی الله علیه و آله را درخواست نمودند. این دعا را مرحوم صاحب مکیال در کتاب شریف خود به طور کامل نقل فرموده است.^۱

دهمین و آخرین دعایی که در ماه مبارک رمضان نقل می‌کنیم، مربوط به شب بیست و سوم این ماه است که به تصریح برخی روایات، شب قدر می‌باشد. دعایی که در این شب گرانقدر بسیار مورد تأکید قرار گرفته، دعای معروف **اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيَّكَ** ... می‌باشد. این دعا در سندهای متعدد شیعی، با اختلاف اندکی در برخی الفاظش ذکر شده و ما آن را مطابق نقل مرحوم علامه کلینی در کتاب شریف کافی در اینجا می‌آوریم.^۲ محمد بن عیسی با اسناد خود از ائمه طاهرين علیهم السلام نقل کرده که فرمودند:

تُكْرَرُ فِي لَيْلَةِ ثَلَاثٍ وَ عِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ رَمَضَانَ هَذَا الدُّعَاءُ
سَاجِدًا وَ قَائِمًا وَ قَاعِدًا وَ عَلَى كُلِّ حَالٍ وَ فِي الشَّهْرِ كُلِّهِ وَ
كَيْفَ أَمَكَّنَكَ وَ مَتَى حَضَرَكَ مِنْ دَهْرِكَ تَقُولُ بَعْدَ تَحْمِيدِ اللَّهِ
تَبَارَكَ وَ تَعَالَى وَ الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله: اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيَّكَ

۱. مکیال المکارم، ج ۲، ص ۴۴ و ۴۵.

۲. لازم به تذکر است که مقاله بسیار خوبی درباره بررسی سندی این دعا در فصل نامه انتظار، شماره ۱۸، از آقای حمید احمدی جلفایی به چاپ رسیده که مطالعه آن مفید است.

فُلَانِ بْنِ فُلَانٍ فِي هَذِهِ السَّاعَةِ وَ فِي كُلِّ سَاعَةٍ وَلِيًّا وَ حَافِظًا وَ
 نَاصِرًا وَ دَلِيلًا وَ قَائِدًا وَ عَوْنًا وَ عَيْنًا حَتَّى تُسَكِّنَهُ أَرْضَكَ
 طَوْعًا وَ تُمَتِّعَهُ فِيهَا طَوِيلًا.^۱

در شب بیست و سوم ماه رمضان این دعا را در حال سجده و
 ایستاده و نشسته و در هر حالتی تکرار می‌کنی، همچنین در همه
 ماه (رمضان) و هر طور که برایت امکان‌پذیر بود و در هر زمانی
 از عمرت، پس از بیان حمد خدای تبارک و تعالی و درود
 فرستادن بر پیامبر ﷺ، می‌گویی: اللَّهُمَّ كُنْ لَوْلِيَّكَ ...

ملاحظه می‌شود که در نقل کافی اسم مبارک امام زمان عَلَيْهِ السَّلَامُ ذکر
 نشده و روشن است که این امر چه از ناحیه خود ائمه عَلَيْهِمُ السَّلَامُ باشد یا از
 جانب راویان، به خاطر مصالحتی همچون تقیه و امثال آن بوده است و
 در بعضی نقل‌های دیگر - همچون نقل مرحوم کفعمی در المصباح - به
 نام مبارک امام عَلَيْهِ السَّلَامُ و نام پدرشان و لقب «المهدی» تصریح شده است.
 به هر حال این امر هیچ اشکالی در دلالت حدیث بر وجود مقدس
 حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَامُ وارد نمی‌سازد.

همچنین اختلاف مختصری که در برخی کلمات دعا یا ترتیب بیان
 آنها با آنچه مشهور است وجود دارد نیز، اصل اعتبار آن را مخدوش
 نمی‌سازد. ما می‌توانیم این دعا را به هر یک از صورت‌هایی که نقل
 شده، به قصد ورود بخوانیم.^۲

۱. فروع کافی، ج ۴، ص ۱۶۲، ح ۴.

۲. طرق مختلف نقل این دعا در مقاله «بررسی سندی دعای سلامت امام

زمان عَلَيْهِ السَّلَامُ» در شماره ۱۸ فصل‌نامه انتظار آمده است.

با رجوع به منابع مختلفی که این دعا را نقل کرده‌اند، روشن می‌شود که بهترین وقت خواندن آن، شب بیست و سوم ماه مبارک رمضان در حالات مختلف است که بر تکرار آن نیز تأکید فرموده‌اند. البته همان طور که از متن حدیث بر می‌آید، در هر زمان دیگری نیز می‌توانیم این دعا را بخوانیم.

قابل ذکر است که همین دعا به صورت کامل‌تری هم در برخی منابع نقل شده که عمل به آن می‌تواند بهره‌ی دعاکننده را در شب قدر و زمان‌های دیگر بیشتر و بهتر گرداند.^۱

این ده مورد از دعا برای امام عصر علیه السلام را در ماه مبارک رمضان به صورت بسیار فشرده نقل کردیم تا روشن شود که یک مؤمن منتظر چگونه می‌تواند از برکات این ماه خدا برای تقرب بیشتر به پروردگارش از طریق انجام بهترین عبادت (دعا در حق مولای غریبش) استفاده کامل ببرد.

دعا در شب و روز نیمه شعبان

شب نیمه شعبان یادآور میلاد اولین و آخرین امید همه انبیا و اولیای الهی است؛ علاوه بر آنکه به خودی خود دارای فضایل خاصی می‌باشد. امام صادق علیه السلام فرمودند که از پدرشان درباره فضیلت شب نیمه شعبان پرسیدند. ایشان چنین اظهار فرمودند:

هِيَ أَفْضَلُ لَيْلَةٍ بَعْدَ لَيْلَةِ الْقَدْرِ فِيهَا يَمْنَحُ اللَّهُ تَعَالَى الْعِبَادَ
فَضْلَهُ وَ يَغْفِرُ لَهُمْ بِمَنْهُ فَاجْتَهِدُوا فِي الْقُرْبَةِ إِلَى اللَّهِ فِيهَا فَاِنَّهَا

۱. رجوع کنید به: بحار الانوار ج ۹۷، ص ۳۴۹. به نقل از اقبال الاعمال.

لَيْلَةَ آلِي اللَّهِ تَعَالَى عَلَى نَفْسِهِ أَنْ لَا يَرُدَّ سَائِلًا لَهُ فِيهَا مَا
لَمْ يَسْأَلْ مَعْصِيَةً....^۱

آن شب بهترین شب پس از شب قدر است که خدای متعال
فضل خویش را به بندگان عنایت می‌فرماید و آنها را از روی منت
خویش می‌آمرزد. پس در تقرب جستن به سوی خداوند در آن
بکوشید، زیرا آن شبی است که خدای متعال به ذات مقدّسش
سوگند خورده است که هیچ سؤال کننده‌ای را در آن رد نکند
مادام که معصیتی را درخواست نکند....

و عده‌ای که در این حدیث شریف مطرح شده، این است که هیچ
سائلی مادام که از خدا معصیتی را درخواست نکند، دست خالی
نمی‌ماند. اگر قرار باشد که در شب نیمه شعبان دعای ما رد نشود و از
درگاه خداوند ناامید برنگردیم، چه درخواستی مهمتر از رفع غیبت
امام غایمان وجود دارد که آن را از پروردگار طلب نماییم؟ اگر در هیچ
شب و روزی در سال به یاد مولا یمان نیستیم، لا اقل در سالگرد میلادش
جای خالی‌اش را حس کنیم و در کنار جشن و سرورها به خود آییم و از
خود سؤال کنیم: چرا تا کنون کاری برای تعجیل فرجش انجام نداده‌ایم؟
آیا نقل و شیرینی تنها درد غیبت امامان را التیام می‌بخشد؟ آیا
چراغانی‌ها غم هزار و صد و هفتاد ساله مولا یمان را از بین می‌برد؟ به
چه دل خوش کرده‌ایم که اینقدر غافل هستیم؟ چرا درمان نمی‌آید؟
چرا فکری برای اینکه خداوند زودتر امامان را برساند، نمی‌کنیم؟
اگر به تک‌تک ما علاقمندان به امام عصر علیه السلام - که در نیمه شعبان

به خاطر سالروز میلادش جشن می‌گیریم - بگویند که خداوند تصدّق سرّ آن آقای مهربان، در شب میلادش یک دعای هر کدام از شما را مستجاب می‌فرماید و این همان وعده امام باقر علیه السلام است، در این صورت چند درصد از ما دوستان آن حضرت این دعای مستجاب را برای تعجیل فرج ایشان می‌خواهیم؟ آیا این امر را بر درخواست منافع شخصی خود ترجیح می‌دهیم؟ اگر واقعاً چنین است، خوشابه حالمان و گوارای وجودمان! ولی اگر چنین نیست، وای به حالمان و اف بر ما به خاطر این همه ناسپاسی از مهربانی‌های مولایمان که هر چه داریم از اوست ولی فراموشش می‌کنیم و آنگاه که در رحمت الهی به سوی ما گشوده می‌شود، به یاد فرج او نیستیم. به هر حال واقعاً مصداق قطعی ناشکری این است که در شب نیمه شعبان هم برای تعجیل در فرج مولایمان دعا و اصرار نکنیم. این دعا می‌تواند به هر زبانی و بیانی مطرح شود، اما دعای بسیار زیبایی از بزرگان محدّثین شیعه برای شب نیمه شعبان نقل شده که باید با تأمل و حضور قلب کافی خوانده شود. خواندن این دعا به تصریح مرحوم شیخ طوسی در شب نیمه شعبان مستحبّ است.^۱ متن دعا در کتاب‌های متعدّدی از جمله مفاتیح الجنان مرحوم شیخ عبّاس قمی اعلی الله مقامه الشریف آمده و در سال‌های اخیر شرح نسبتاً جامعی بر آن نگاشته شده است.^۲ ابتدای آن چنین است:

اللَّهُمَّ بِحَقِّ لَيْلَتِنَا هَذِهِ وَ مَوْعُودِهَا.

۱. مصباح المتّهجد، ص ۷۷۳.

۲. کتاب «سوگند به نور شب تاب» اثر محقق دانشمند جناب آقای سید مجتبی

دعای روز دحو الارض

یکی از مناسبت‌های مهم زمانی برای دعا در حق حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، روز بیست و پنجم ماه ذیقعد می‌باشد که آن را روز «دحو الارض» می‌نامند. «دحو» به معنای بسط و گسترش دادن است و مراد از دحو الارض گسترش دادن زمین از زیر خانه کعبه است که نشانگر ابتدای خلقت زمین می‌باشد. فضایی برای این روز نقل شده از جمله اینکه روزه آن ثواب روزه شصت ماه را دارد.^۱ دعای بسیار پر محتوایی در این روز وارد شده که شامل درخواست تعجیل فرج حضرت بقیة الله ارواحنا فداه می‌باشد. قسمتی از این دعای شریف چنین است:

اللَّهُمَّ وَ عَجَّلْ فَرَجَ أَوْلِيَاءِكَ وَ ارْزُدْ عَلَيْهِمْ مَظَالِمَهُمْ وَ أَظْهِرْ بِالْحَقِّ قَائِمَهُمْ وَ اجْعَلْهُ لِدِينِكَ مُتَّصِراً وَ بِأَمْرِكَ فِي أَعْدَائِكَ مُؤْتَمِراً اللَّهُمَّ احْفَظْهُ بِمَلَائِكَتِكَ النَّصْرِ وَ بِمَا أَلْقَيْتَ عَلَيْهِ مِنَ الْأَمْرِ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ مُتَّقِماً لَكَ حَتَّى تَرْضَى وَ يَعُودَ دِينُكَ بِهِ وَ عَلَى يَدَيْهِ جَدِيداً غَضاً وَ يَمْحَضُ الْحَقُّ مَحْضاً وَ يَرْفِضُ الْبَاطِلَ رَفْضاً.^۲

و خدایا در فرج اولیای خود تعجیل فرما و حقوق از دست رفته آنان را به ایشان بازگردان و قائم ایشان را با حق آشکار گردان و او را پیروز کننده دینت قرار ده و امر خود را به سبب او در حق

۱. بحار الانوار، ج ۹۷، باب ۶۳، ح ۱.

۲. البلد الامین، ص ۲۴۳.

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۷۷

دشمنانت نافذ قرار ده. خدایا او را با فرشتگان یاری دهنده و اموری که در شب قدر به او القا فرموده‌ای احاطه فرما، تا انتقام تو را (از دشمنانت) بگیرد تا اینکه راضی و خشنود شوی و دینت به واسطه او و به دست او تازه و نو شود و حق را خالص گرداند و باطل را برای همیشه کنار گذارد.

چه خوب است که دوستداران حضرت از خواندن این دعای شریف در این روز عزیز غفلت ننمایند.

درس شانزدهم: زمان‌های مناسب دعا (۵)

بحث در مورد زمان‌های مناسب برای دعا در حق امام زمان علیه السلام را با ذکر آخرین مورد به پایان می‌بریم.

دعا در روز عاشورا

از روزهایی که تعلق خاص به وجود مقدس امام زمان علیه السلام دارد، روز دهم محرم الحرام یعنی عاشورای حسینی علیه السلام است. در حدیثی از حضرت باقر العلوم علیه السلام نقل شده که فرمودند: مؤمنان در روز عاشورا وقتی یکدیگر را ملاقات می‌کنند، با این عبارات به هم تسلیت بگویند:

عَظَّمَ اللهُ أَجُورَنَا بِمُضَابِنَا بِالْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَجَعَلْنَا وَ
أَيَاكُمْ مِنَ الطَّالِبِينَ بِثَارِهِ مَعَ وَلِيِّهِ الْإِمَامِ الْمَهْدِيِّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ
صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ^۱

خداوند پاداش‌های ما را به‌خاطر مصیبتمان به جهت (امام)

حسین علیه السلام بزرگ بدارد و ما و شما را از خونخواهان آن حضرت به همراه ولتش امام مهدی علیه السلام از آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم قرار دهد.

«ثار» به معنای خون است و «طلب ثار» یعنی خونخواهی. وقتی کسی به ناحق کشته می‌شود، اولیای دم او صاحبان خونش هستند که از طرف خداوند حق انتقام گرفتن از قاتل ظالم را دارند. خدای متعال در قرآن کریم می‌فرماید:

«مَنْ قُتِلَ مَظْلُوماً فَقَدْ جَعَلْنَا لَوَلِيَّهِ سُلْطٰنًا»^۱.

هر کس مظلوم کشته شود، برای ولی او (نسبت به قاتل) سلطه قرار دادیم.

نکته‌ای که باید مورد توجه قرار گیرد این است که انتقام خون ابی‌عبدالله الحسین علیه السلام یک امر الهی است و جنبه تسویه حساب و تشفی خاطر شخصی برای هیچکس ندارد؛ یعنی این انتقام گرفتن مانند انتقام‌هایی که بعضی افراد در دنیا به خاطر بغض و کینه مادی شخصی - از یکدیگر می‌گیرند، نیست و صرفاً جنبه الهی دارد و در حقیقت یک کار خدایی است نه بشری.

خداوند: طالب خون حسین علیه السلام

با این توضیح می‌توانیم ادعا کنیم که اولین ولی دم سیدالشهداء علیه السلام در حقیقت خود خداوند است. ما به معنای واقعی کلمه خدای متعال را طالب حقیقی خون ابی‌عبدالله الحسین علیه السلام می‌دانیم. در برخی از احادیث قدسی هم به این معنا تصریح شده که انتقام گیرنده از قاتل آن

حضرت خود خداوند است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:
 وقتی حضرت موسی علیه السلام برادرش هارون را از دست داد، از خدا
 برای او طلب مغفرت نمود. خداوند متعال در پاسخ به موسی علیه السلام
 وحی فرمود:

يا مُوسَى لَوْ سَأَلْتَنِي فِي الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ لَأَجَبْتُكَ مَا خَلَا
 قَاتِلِ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عليه السلام فَإِنِّي أَنْتَقِمُ لَهُ مِنْ
 قَاتِلِهِ.^۱

ای موسی اگر دربارهٔ اولین و آخرین از من چیزی بخواهی، تو را
 اجابت می‌کنم جز قاتل حسین بن علی بن ابی طالب علیه السلام که من از
 قاتلش انتقام می‌گیرم.

ملاحظه می‌شود که خداوند متعال خود را انتقام‌گیرندهٔ خون
 ابی عبدالله الحسین علیه السلام معرفی فرموده و شاید وجه تسمیهٔ آن حضرت
 به «ثار الله» همین مطلب باشد.^۲ در زیارت روز عاشورای آن حضرت
 - که الفاظش حدیث قدسی است - خطاب به ایشان می‌گوییم:

السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا ثَارَ اللَّهِ وَابْنَ ثَارِهِ.^۳

با این عنایت تعبیر «ثار الله» یعنی خونی که صاحب و مالکش
 خداست؛ همان معنایی که از ولی دم اراده می‌شود. البته تعبیر «ابن ثاره»
 هم دلالت دارد بر اینکه مالک و ولی خون به ناحق ریخته

۱. عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۴۷، ح ۱۷۹.

۲. این نکته را مرحوم صاحب مکیال المکارم در جلد دوم کتابش، ص ۴۵۸، تذکر

فرموده‌اند رحمة الله علیه.

۳. کامل الزیارات، باب ۷۱، ح ۹.

امیرالمؤمنین علیه السلام هم خود خداست.

با این ترتیب اضافه کلمه «ثار» به «الله» از قبیل اضافه یک چیز به مالک و صاحب اختیار آن است و لذا در ترجمه فارسی آن به «خون خدا» باید توجه شود که معنای نادرستی از آن برداشت نشود. پس خدای متعال اولین طالب خون مطهر سیدالشهداء علیه السلام است.

امام عصر علیه السلام: خونخواه ابی عبدالله الحسین علیه السلام

دومین خونخواه، آن کسی است که خداوند به دست او از کشندگان سیدالشهداء علیه السلام خونخواهی می فرماید. این وجود مقدس را خدای متعال در زمان های مختلف معرفی کرده است. یکی از این مواقع، عصر روز عاشورای سال ۶۱ هجری بود که امام صادق علیه السلام در این مورد چنین فرمودند:

لَمَّا كَانَ مِنْ أَمْرِ الْحُسَيْنِ علیه السلام مَا كَانَ ضَجَّتِ الْمَلَائِكَةُ إِلَى اللَّهِ
بِالْبُكَاءِ وَ قَالَتْ يَا رَبِّ هَذَا الْحُسَيْنُ علیه السلام صَفِيُّكَ وَ ابْنُ بِنْتِ
نَبِيِّكَ ... فَأَقَامَ اللَّهُ ظِلًّا الْقَائِمِ علیه السلام وَ قَالَ بِهَذَا أَنْتَقِمُ لِهَذَا.^۱

وقتی کار حسین علیه السلام تمام شد (به شهادت رسید) فرشتگان گریه کنان به ضجه در آمدند و عرضه داشتند: پروردگارا این حسین علیه السلام برگزیده تو و پسر دختر پیامبرت است! ... پس خداوند نور قائم علیه السلام را اقامه فرمود و گفت: به این (قائم) انتقام این (شهید) را می گیرم.

طبق این حدیث شریف و امثال آنکه مکرر در فرمایش های

اهل بیت علیهم السلام آمده است، حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف از جانب خدای متعال طالب خون جد شهیدش می باشد و خداوند عمل این بنده برگزیده و معصومش را به خود نسبت داده است.

مؤمنان: طلب کنندگان خون امام حسین علیه السلام

اما طالب خون مقدس سیدالشهداء علیه السلام فقط خدا و امام زمان علیه السلام نیستند، بلکه در مرتبه سوم، یاران و اصحاب قائم علیه السلام می باشند که به همراه مولا ایشان به خونخواهی از سرور شهیدان عالم قیام می کنند. مطابق آنچه در احادیث آمده، شعار امام عصر علیه السلام در هنگام ظهور و شعار یاران ایشان «یا لثارات الحسین» است. امام صادق علیه السلام در توصیف یاران حضرت بقیة الله ارواحنا فداء فرمودند:

يَتَمَنَّوْنَ أَنْ يُقْتَلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ شِعَارُهُمْ يَا لثَارَاتِ
الْحُسَيْنِ علیه السلام ... بِهِمْ يَنْصُرُ اللَّهُ إِمَامَ الْحَقِّ ۱

آرزو می کنند که در راه خدا کشته شوند، شعارشان «یا لثارات الحسین» است ... خداوند بوسیله ایشان امام حق را یاری می فرماید.

شعار «یا لثارات الحسین» نشانگر این حقیقت است که طلب خون امام حسین علیه السلام در رأس اهداف قیام جهانی حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف می باشد.

حال اگر کسی توفیق طلب خون مطهر سیدالشهداء علیه السلام را پیدا کند، می تواند خود را پس از خدا و ائمة طاهرین علیهم السلام ولی دم امام

فصل دوم: دعای ماثور و غیر ماثور برای امام زمان علیه السلام □ ۱۸۳

حسین علیه السلام بداند. چنین کسی می تواند خون آن حضرت را به خود منسوب کرده، بگوید: «ثاری» و مقصودش این باشد که او خود، صاحب و ولی دم مولای شهیدش حضرت حسین بن علی علیه السلام است. به این عبارت زیبا از زیارت عاشورا توجه فرمایید:

أَسْأَلُهُ ... أَنْ يَرْزُقَنِي طَلَبَ ثَارِي مَعَ إِمَامٍ مَهْدِيٍّ ظَاهِرٍ نَاطِقٍ مِنْكُمْ^۱

از او (خداوند) درخواست می کنم ... که طلب خون خودم را همراه با امام مهدی (یا هدایت شده) آشکار و ناطق از شما (اهل بیت علیهم السلام) روزیم نماید.

اینکه کلمه «ثار» به یاء متکلم اضافه شده، می تواند به این معنا باشد که زائر امام حسین علیه السلام، خود را صاحب خون آن حضرت و یکی از اولیای دم ایشان می شناسد و از خداوند می خواهد که آرزوی خونخواهی آن حضرت را نصیبش فرماید.

حقیقت مهمی که به ما مؤمنان اجازه می دهد خود را ولی دم ابی عبد الله الحسین علیه السلام بدانیم، این است که طبق بیانات نورانی ائمه طاهرین، امام علیه السلام پدر واقعی همه مؤمنان هستند و کسی که پدرش مظلومانه به قتل رسیده است، می تواند خود را صاحب خون به ناحق ریخته پدر بداند. با چنین اعتقادی است که هر مؤمن امام شناس می تواند خون مطهر سیدالشهداء علیه السلام را به خود منسوب نماید و تعبیر «طلب ثاری» را در زیارت عاشورا به کار ببرد.

اکنون سؤال این است که: آیا این خونخواهی به زمان ظهور امام

عصر علیه السلام اختصاص دارد یا تحقق آن در زمان غیبت ایشان هم امکان پذیر است؟

نکته زیبا و لطیفی که در کتاب ارزشمند «مکیال المکارم» مطرح شده، پاسخ خوبی به این پرسش می باشد. خلاصه فرمایش ایشان این است که انجام هر عملی که اسباب خونخواهی سیدالشهداء علیه السلام را فراهم نماید، مصداق طلب کردن خون آن حضرت است و با این همه تأکیدی که بر دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام و تأثیر آن در جلو افتادن ظهور ایشان صورت گرفته، قطعاً این دعا مصداق طلب خون سیدالشهداء علیه السلام خواهد بود.^۱

با این توضیحات روشن می شود دعایی که - به تعلیم امام باقر علیه السلام - مؤمنان در روز عاشورا به عنوان تسلیت به یکدیگر می گویند، چه دعای با عظمت و عجیبی است. وقتی می گوئیم: عَظَّمَ اللهُ أَجُورَنَا بِمُضَابِنَا بِالْحُسَيْنِ علیه السلام ... در حقیقت خود را به خاطر آنچه بر ابی عبدالله الحسین علیه السلام گذشته است، مصیبت زده و صاحب عزا می دانیم؛ لذا هر مؤمنی دیگری را در تحمل این مصائب مأجور دانسته، از خداوند بزرگداشت این اجر را طلب می کند. و وقتی اضافه می کنیم:

وَجَعَلْنَا وَآيَاكُمْ مِنَ الطَّالِبِينَ بِثَارِهِ مَعَ وَلِيِّهِ الْإِمَامِ الْمَهْدِيِّ مِنْ آلِ مُحَمَّدٍ صلوات الله وسلامه

بزرگترین آرزوی خود را در زمان ظهور امام عصر علیه السلام از خداوند مسألت می کنیم. اما با توجه به نکته پیش گفته می توانیم در همین روز

عاشورا طلب کردن خون سیدالشهداء علیه السلام را جامهٔ عمل بیوشانیم و این کار با دعا بر تعجیل فرج منتقم ابی عبدالله الحسین علیه السلام محقق می‌شود. به فرمایش صاحب کتاب مکیال المکارم، اگر دعا برای تعجیل فرج امام زمان علیه السلام هیچ ثوابی جز همین فضیلت نداشته باشد، از جهت فضل و شرف کفایت می‌کند و چگونه چنین نباشد، در حالی که فضیلت طلب خون سیدالشهداء علیه السلام قابل احصا و پاداش آن قابل محاسبه نیست؟!^۱

بهترین عمل در روز عاشورا

علاوه بر این خوب است بدانیم که بنابر برخی از روایات روز عاشورا به عنوان روز ظهور امام زمان علیه السلام مشخص شده است. از امام صادق علیه السلام منقول است که فرمودند:

يَقُومُ فِي يَوْمِ عَاشُورَاءَ وَ هُوَ الْيَوْمُ الَّذِي قُتِلَ فِيهِ الْحُسَيْنُ بْنُ
عَلِيٍّ عليهما السلام.^۲

(قائم علیه السلام) در روز عاشورا - همان روزی که حسین بن علی علیهما السلام در آن کشته شدند - قیام می‌کند.

در این حدیث روز عاشورا به عنوان روز قیام امام عصر علیه السلام مقدر شده، اما در عین حال به سبب بدایی بودن زمان ظهور، این تقدیر الهی دست خدا را نمی‌بندد و روز آن قابل تغییر می‌باشد. با این وصف، امید ما به قیام حضرت مهدی علیه السلام در روز عاشورا به خاطر این حدیث شریف زیاد است و این خود انگیزهٔ دیگری برای دعا در حق آن حضرت

۱. مکیال المکارم، ج ۱، ص ۴۵۷.

۲. الارشاد، ج ۲، ص ۳۷۹.

و در خواست تعجیل در فرجشان می باشد.

با مراجعه به اعمالی که ائمه طاهرین علیهم السلام برای روز عاشورا تعیین فرموده اند، می بینیم که تأکید زیادی بر دعای تعجیل فرج با بیانی که حاکی از سوز دل آن بزرگواران است، به چشم می خورد. ما در اینجا به نمونه ای از این دعاها اشاره می کنیم. عبدالله بن سنان می گوید: روز عاشورا به محضر آقا امام جعفر صادق علیه السلام شرفیاب شدم. ایشان را با رنگ و رویی گرفته و ظاهری غمگین یافتم در حالی که از چشمان مبارکشان اشک همچون در سرازیر بود. عرض کردم: ای پسر رسول خدا! گریه شما به خاطر چیست؟ خداوند چشمانتان را گریان نکند. ایشان به من فرمودند:

آیا غافل هستی؟ نمی دانی که در چنین روزی حسین بن

علی علیه السلام به شهادت رسید؟!

آنگاه پس از بیان مطالبی فرمودند:

در چنین ساعتی از روز عاشورا جنگ از خاندان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم بر طرف گردید و آتش آن خاموش شد در حالی که سی نفر از آنها در میان عزیزانشان به زمین افتاده بودند که این امر بر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم گران و سخت بود و اگر ایشان آن روز در دنیا زنده بودند، به خاطر آنان عزادار بودند.

اینجا امام صادق علیه السلام چنان گریستند که محاسن شریفشان به اشک های چشمشان تر شد. سپس در ادامه فرمایش های خود به عبدالله بن سنان فرمودند:

بهترین عملی که می توانی در این روز انجام دهی این است که لباس های پاک پیوشی و دکمه های آن را نبندی و آستین های آن

را تا آرنج بالا بزنی، درست مانند مصیبت دیدگان؛ سپس به یک زمین خالی و متروکه یا جایی که کسی تو را نبیند یا به یک منزل خالی یا مکان خلوتی می‌روی در اواسط روز (حوالی ظهر)؛ آنگاه چهار رکعت نماز با رکوع و سجود نیکو می‌خوانی که پس از هر دو رکعت آن سلام می‌دهی. در رکعت اول سوره حمد و «قل یا ایها الکافرون» و رکعت دوم حمد و «قل هو الله احد»، دو رکعت بعدی، رکعت اول حمد و سوره احزاب و رکعت دوم حمد و سوره «إذا جاءك المنافقون» یا هرچه از قرآن میسر شد، می‌خوانی. سپس سلام می‌دهی و رو به سوی قبر و مرقد شریف حسین علیه السلام می‌کنی و قتلگاه ایشان و فرزندان و نزدیکانش را در نظر خود مجسم می‌کنی و به ایشان سلام می‌دهی و درود می‌فرستی و کشندگان او را لعنت می‌کنی و از کارهایشان بیزار می‌جویی. خدای عز و جل به سبب این اعمال، تو را به درجات بالای بهشت می‌رساند و گناهانت را می‌ریزد. سپس از مکانی که هستی - هر جا که باشد - قدم‌هایی بر می‌داری و در حال حرکت می‌گویی:

إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ رَضِيَ بِقَضَائِهِ وَتَسْلِيمًا لِأَمْرِهِ.

و باید در این کارها حالت غم و اندوه داشته باشی و ذکر خدای سبحان و کلمه استرجاع (إِنَّا لِلَّهِ وَ إِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) را زیاد داشته باش، پس وقتی همه این کارها را انجام دادی، در محلی که نماز خواندی بایست و بگو:

اللَّهُمَّ عَذِّبِ الْفَجْرَةَ الَّذِينَ شَاقُّوا رَسُولَكَ

در چند قسمت از این دعا، درخواست تعجیل فرج برای آل محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ مطرح شده که به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

اللَّهُمَّ وَ عَجِّلْ فَرَجَ آلِ مُحَمَّدٍ ... وَ افْتَحْ لَهُمْ فَتْحًا يَسِيرًا وَ
اتَّخِ لَهُمْ رَوْحًا وَ فَرَجًا قَرِيبًا

آنگاه دست‌هایت را بالا بگیر و به حال قنوت بخوان:

... اللَّهُمَّ إِنْ سُنَّتِكَ ضَائِعَةٌ وَ أَحْكَامَكَ مُعْطَلَةٌ وَ عِثْرَةَ نَبِيِّكَ فِي
الْأَرْضِ هَائِمَةٌ اللَّهُمَّ فَأَعِنِ الْحَقَّ وَ أَهْلَهُ وَ اقْمَعْ الْبَاطِلَ وَ أَهْلَهُ
وَ مَنْ عَلَيْنَا بِالنَّجَاةِ ... وَ عَجِّلْ فَرَجَنَا وَ انْظِمَّهُ بِفَرَجِ
أَوْلِيَاءِكَ

خدایا به سنت تو عمل نمی‌شود و احکامت تعطیل است و عترت پیامبرت در زمین سرگردانند، خدایا پس حق و اهلش را یاری فرما و باطل و اهلش را ریشه کن نما و با نجات دادن (ما) بر ما منت بگذار ... و در فرج ما تعجیل فرما و آن را با فرج دوستانت مرتب کن (یعنی با فرج ما فرج دوستانت را هم برسان)

اللَّهُمَّ وَ ضَاعِفْ صَلَوَاتِكَ وَ رَحْمَتِكَ وَ بَرَكَاتِكَ عَلَى عِثْرَةِ
نَبِيِّكَ الْعِثْرَةِ الضَّائِعَةِ الخَائِفَةِ المُسْتَدَلَّةِ ... وَ اجْعَلْ لَهُمْ أَيَّامًا
مَشْهُودَةً وَ أَوْقَاتًا مَحْمُودَةً مَسْعُودَةً يُوشِكُ فِيهَا فَرَجُهُمْ وَ
تُوجِبُ فِيهَا تَمْكِينَهُمْ وَ نَصْرَهُمْ كَمَا ضَمِنْتَ لِأَوْلِيَاءِكَ فِي
كِتَابِكَ الْمُنَزَّلِ فَإِنَّكَ قُلْتَ وَ قَوْلُكَ الْحَقُّ: «وَعَدَ اللهُ الَّذِينَ

آمَنُوا مِنْكُمْ وَ عَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ...»^۱

خدایا و صلوات و رحمت و برکات خود را بر عترت پیامبرت مضاعف کن، همان عترتی که حقشان ادا نمی‌گردد و در حال ترس زندگی می‌کنند و نزد دیگران ذلیل انگاشته می‌شوند ... و برای ایشان روزگاری که شاهدش باشند و زمان‌های نیکو و سعادت‌مند را قرار بده که فرج آنها در آن ایام نزدیک باشد و آنها را (برای اجرای دین) قدرت بدهی و یاری فرمایی همان‌طور که به اولیای خود در کتاب نازل شده‌ات ضمانت فرموده‌ای و گفته‌ای در حالی که گفتارت حق است: وَعَدَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا ...

پس از اتمام دعای در حال قنوت، فرمودند:

صورت خود را بر زمین (خاک) بگذار و بگو:

... فَعَجِّلْ يَا مَوْلَايَ فَرَجَهُمْ وَ فَرَجَنَا بِهِمْ فَإِنَّكَ ضَمِنتَ
إِعْزَاذَهُمْ بَعْدَ الذَّلَّةِ ...

پس ای مولای من در فرج ایشان (عترت پیامبرت) و فرج ما به سبب ایشان تعجیل فرما چرا که تو عزیز داشتن ایشان را پس از ذلت ضمانت فرموده‌ای.

سپس فرمودند:

سَرَّتْ رَا بَه سَوَى آسْمَان بَلَنْد كَن وَ بَكُو:

أَعُوذُ بِكَ مِنْ أَنْ أَكُونَ مِنَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ أَيَّامَكَ فَأَعِذْنِي يَا
إِلَهِي بِرَحْمَتِكَ مِنْ ذَلِكَ.

به تو پناه می‌برم از اینکه جزء کسانی باشم که امید به روزگارت
(روزگار غلبهٔ اولیای خدا بر دشمنانش) ندارند، پس با رحمت خود
مرا از اینکه این‌گونه باشم، پناه بده.

امام علیؑ در پایان فرمایش خویش فضایل فراوانی برای کسی که این
نماز و دعا را بخواند، بیان فرمودند.^۱ مرحوم علامهٔ مجلسی پس از نقل
این حدیث شریف می‌فرماید: مرحوم سیدبن طاووس عین آن را در
«مصباح الزائر» نقل فرموده، اما در کتاب «اقبال الاعمال» حدیث
عبدالله بن سنان را به صورت دیگری نقل کرده است. سپس ایشان نقل
دوم را هم از سید آورده است تا هر کس بتواند به هر کدام که خواهد،
عمل کند یا به خاطر رعایت احتیاط به هر دو عمل نماید.^۲

نقل دوم مرحوم سید شامل هزار بار لعن قاتل سیدالشهداء علیؑ است
که در نقل اول چنین چیزی نبود. اما دعاهایی که شامل درخواست
تعجیل فرج قائم آل محمد ﷺ می‌باشد، یا عیناً و یا با عباراتی شبیه
نقل اول، در آن آمده است. یکی از تعبیری که در این نقل دوم متفاوت با
اولی است، این است که وقتی تعجیل فرج اهل بیت علیهم السلام را از خدا
خواسته‌اند، چنین دعا کرده‌اند:

وَعَجَّلْ فَرَجَنَا بِالْقَائِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ ...^۳

به هر حال هر دو نقل مستند و معتبر است و به هر یک عمل شود،
مناسب است. نکات مهمی در این حدیث شریف وجود دارد که برای

۱. بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۳۰۳ تا ۳۰۷، به نقل از المصباح شیخ طوسی.

۲. همان، ص ۳۰۹.

۳. بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۳۱۱، به نقل از اقبال الاعمال.

دوستاناران حضرت بقیة الله الاعظم ارواحنا فداءه قابل تأمل می باشد. یکی از این نکات اوصافی است که برای عترت پاک پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم به کار رفته است. یکجا «عِثْرَةَ نَبِيِّكَ فِي الْأَرْضِ هَائِمَةً» تعبیر کرده اند؛ یعنی سرگردان بودن عترت در زمین. جای دیگر عبارت «الضَّائِعَةُ الْخَائِفَةُ الْمُسْتَدَلَّةُ» را به کار برده اند؛ یعنی عترتی که حقوقشان تضییع شده و با ترس زندگی می کنند و دیگران آنان را ذلیل می انگارند. اینها اوصاف اهل بیت پاک پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم پیش از ظهور قائم ایشان علیه السلام است و خود امام زمان علیه السلام که تنها باقی مانده از این عترت برگزیده الهی هستند، بیش از ۱۱۷۰ سال است که با این وضعیّت روزگار می گذرانند. شاید بتوان گفت که ایشان در هر عاشورای این سالهای طولانی به فرمایش جدّشان امام صادق علیه السلام عمل کرده و از خداوند با همین عبارات سوزناک تعجیل فرجشان را درخواست کرده اند. در حقیقت در هر روز عاشورا مصیبت های آن حضرت تازه شده، غم و غصّه های قلب مبارکشان بیشتر و شدیدتر می گردد. با این وضعیّت آیا دوستان ایشان نباید هم و غمّ خود را در مناسبت های مختلف سال به خصوص ایام عاشورای حسینی، بر دعا برای تعجیل فرج محبوبشان متمرکز کنند و مجالس عزاداری حضرت ابی عبد الله الحسین علیه السلام را به مجالس گریه و ضجّه برای رفع حزن و اندوه امام خائف خود تبدیل نمایند؟ راستی اگر ذره ای از غم جانسوزی را که مولایمان در عاشورای حسینی متحمّل می شود، درک می کردیم، همه خواسته های خود را فراموش می کردیم و با دلهای داغدار در مصیبت شهدای کربلا فقط برای ظهور منجی عالم دعا می کردیم!

درس هفدهم: مکان‌های مناسب دعا (۱)

اکنون نوبت به بیان پنجمین مورد از عناوین مربوط به دعا‌های مأثور درباره امام عصر علیه السلام رسیده است.

۵ - دعا در مکان‌های مناسب

همان‌طور که در حلقه دوازدهم گذشت، همه مکان‌ها از جهت امکان استجاب دعا یکسان نیستند و برخی از آنها به خاطر شرافتی که دارند، بر دیگر مکان‌ها برتری دارند. ما در اینجا به ذکر نمونه‌های محدودی از این‌امکنه اکتفا می‌نماییم.

دعا در مسجد الحرام

یکی از بهترین مکان‌ها برای استجاب دعا مسجد الحرام در کنار خانه کعبه می‌باشد. در این مکان مقدس مولای غریمان فرج خود را از خداوند درخواست نموده است. از نایب دوم آن حضرت جناب محمد بن عثمان عمروی نقل شده که ایشان آخرین بار امام علیه السلام را در

کنار کعبه مشاهده نموده در حالی که این گونه دعا می فرمودند:

اللَّهُمَّ أَنْجِزْ لِي مَا وَعَدْتَنِي.^۱

خدایا آنچه وعده ام فرموده ای، برایم محقق فرما.

چنانکه در گذشته بیان گردید، از بهترین موقعیت های کنار کعبه، گرفتن پرده آن همراه با چسباندن خود به «مستجار» یا «ملتزم» می باشد که حضرت رضا علیه السلام درباره آن فرمودند:

... قِفْ عِنْدَ الْمُسْتَجَارِ وَ تَعَلَّقْ بِاسْتَارِ الْكَعْبَةِ وَ ادْعُ اللَّهَ كَثِيرًا وَ
الْحَجَّ عَلَيْهِ وَ سَلْ حَوَائِجَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ فَإِنَّهُ قَرِيبٌ مُجِيبٌ.^۲

نزد مستجار بایست و خود را به پرده های کعبه بیاویز و بسیار خدا را بخوان و بر آن اصرار کن و نیازهای دنیا و آخرت را طلب کن که او (خداوند) نزدیک و اجابت کننده است.

طبق این فرمایش، کنار مستجار محلّ دعای کثیر و اصرار بر آن است که احتمال اجابت آن بسیار بالاست. نایب خاصّ حضرت، جناب محمدبن عثمان عمروی می گوید:

امام زمان علیه السلام را - در حالی که خود را در مستجار به پرده های کعبه آویخته بودند - دیدم که چنین دعا می کردند:

اللَّهُمَّ انْتَقِمْ لِي مِنْ أَعْدَائِي.^۳

خدایا انتقام مرا از دشمنانم بگیر.

۱. کمال الدین، باب ۴۳، ح ۹.

۲. بحار الانوار، ج ۹۹، ص ۱۹۶، ح ۸، به نقل از فقه الرضا علیه السلام.

۳. کمال الدین، باب ۴۳، ح ۱۰.

این نایب بزرگوار حضرت که دو بار ایشان را در حال دعا برای تعجیل فرج کنار کعبه مشاهده نموده، قبل از سال ۲۶۷ هجری قمری به سفارت امام علیه السلام منصوب شده و تا حدود ۴۰ سال این مقام را واجد بوده است.^۱ از آن سالها تا کنون که بیش از ۱۱۰۰ سال می‌گذرد، علی القاعده این امر استمرار داشته و می‌توان با احتمال قریب به یقین ادعا کرد که آن امام بزرگوار در این یازده قرن مکرر در کنار کعبه برای تعجیل فرجشان دعا کرده‌اند. چه خوب است که اگر برای یکی از دوستان ایشان امکان تشرّف به بیت‌الله الحرام پیدا شد، در کنار مستجار با تأسی به خود امام علیه السلام، برای جلو افتادن ظهور ایشان با حالت اصرار و الحاح دعا کند و ولّی نعمت خویش را فراموش ننماید. نقطه دیگری از مسجد الحرام که بر دعا در آن تأکید زیادی صورت گرفته، حجر اسماعیل به خصوص زیر ناودان کعبه است که امام هشتم علیه السلام درباره آن فرموده‌اند:

... تَعَمَّدُ تَحْتَ الْمِزَابِ وَ ادْعُ عِنْدَهُ كَثِيرًا.^۲

... زیر ناودان را قصد کن و نزد آن زیاد دعا کن.

پیش از هر کس، نواده بزرگوار امام رضا علیه السلام یعنی وجود مقدّس حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به این سفارش عمل کرده‌اند. ابونعیم انصاری ایشان را داخل حجر اسماعیل زیر ناودان در حال سجده مشاهده نموده که چنین دعا می‌کردند:

۱. حدیث دو سفیر، ص ۸۱.

۲. بحار الانوار، ج ۹۹، ص ۲۳۰، ح ۴، به نقل از فقه الرضا علیه السلام.

عَبِيدُكَ بِفِنَاءِكَ سَائِلُكَ بِفِنَاءِكَ يَسْأَلُكَ مَا لَا يَقْدِرُ عَلَيْهِ غَيْرُكَ.^۱

بنده کوچکت به درگاهت آمده، گدای تو به درگاهت آمده، از تو

چیزی را می‌خواهد که غیر تو بر انجام آن قدرت ندارد.

بینید با چه لحن خا کسارانه و زیبایی از خداوند طلب ظهورش را کرده است. آنچه هیچکس جز خداوند قدرت بر انجامش را ندارد، در درجه اول، اذن ظهور خود ایشان می‌باشد. این اجازه فقط در ید قدرت خداوند است و تا او نخواهد، امام علیه السلام اقدام به قیام نمی‌فرماید. پس اگر از خدا چیزی را می‌خواهیم که فقط به دست او انجام شدنی است، باید بدانیم که اجازه ظهور حضرت از اهمّ مصادیق آن است.

امیدواریم خداوند متّان به لطف خویش به همه ما توفیق دعای بر تعجیل فرج - با همین الفاظی که خود حضرت دعا کرده‌اند - زیر ناودان حجر اسماعیل عطا فرماید تا همنوا با آن گرامی به استقبال قیام با شکوهش به در خانه کعبه برویم.

دعا در سرزمین عرفات

مکان دیگری که برای استجابت دعا بسیار مناسب و مطلوب است، سرزمین مقدّس عرفات می‌باشد که حجّاج بیت‌الله الحرام در روز نهم ذیحجه از ظهر تا غروب در آن وقوف می‌کنند. این مکان به خصوص در عصر روز عرفه مناسبت کاملی با دعا بر تعجیل فرج امام عصر علیه السلام دارد. به برخی از این دعاها پیش از این (در مناسبت روز عرفه) اشاره کردیم. آنچه اکنون یادآوری می‌کنیم این است که بنا بر برخی احادیث، وجود

۱. بحارالانوار، ج ۹۹، ص ۱۹۵، ح ۷، به نقل از کمال الدین.

مقدّس امام علیه السلام در مواقع حج (از جمله عرفات) حضور دارند^۱ و در این صورت دعای حاجیان در حضور مولایشان برای تعجیل در فرج ایشان با حال و هوای خاصی همراه می‌شود. نقل ماجرای تشرّف یکی از شیفتگان حضرت به محضرشان در عرفات بسیار شنیدنی است:

جناب حجّه‌الاسلام آقای قاضی زاهدی گلپایگانی گفت: من در تهران از جناب آقای حاج محمد علی فشنیدی که یکی از اخیار تهران است، شنیدم که می‌گفت: من از اوّل جوانی مقید بودم که تا ممکن است گناه نکنم و آن قدر به حج بروم تا به محضر مولایم حضرت بقیّة الله روحی فداه مشرّف گردم. لذا سالها به همین آرزو به مکه معظمه مشرّف می‌شدم.

در یکی از این سالها که عهده‌دار پذیرایی جمعی از حجّاج هم بودم، شب هشتم ماه ذیحجه با جمیع وسائل به صحرای عرفات رفتم تا بتوانم یک شب قبل از آنکه حجّاج به عرفات می‌روند، من برای زواری که با من بودند جای بهتری تهیه کنم. تقریباً عصر روز هفتم وقتی بارها را پیاده کردم و در یکی از آن چادرهایی که برای ما مهیا شده بود مستقر شدم (و ضمناً متوجه گردیده بودم که غیر از من هنوز کسی به عرفات نیامده) یکی از شرطه‌هایی که برای محافظت چادرها آنجا بود نزد من آمد و گفت: تو چرا امشب این همه وسایل را به اینجا آورده‌ای، مگر نمی‌دانی ممکن است سارقین در این بیابان بیابند و وسایلت را ببرند؟! به هر حال حالا که آمده‌ای باید تا صبح بیدار بمانی و

۱. اصول کافی، کتاب الحجّه، باب فی الغیبه، ح ۱۲ (نحوه دلالت این حدیث

شریف بر مدّعی مورد بحث در ابتدای حلقه هفتم این سلسله درس‌ها آمده است).

خودت از اموالت محافظت بکنی.

گفتم: مانعی ندارد، بیدار می‌مانم و خودم از اموالم محافظت می‌کنم. آن شب در آنجا مشغول عبادت و مناجات با خدا بودم و تا صبح بیدار ماندم تا آنکه نیمه‌های شب بود که دیدم سید بزرگواری که شال سبز به سر دارد، به در خیمه من آمد و مرا به اسم صدا زد و گفت: حاج محمد علی سلام علیکم، من جواب دادم و از جا برخاستم. او وارد خیمه شد و پس از چند لحظه جمعی از جوانها که هنوز تازه مو از صورتشان بیرون آمده بود مانند خدمتگزار به محضرش رسیدند. من ابتدا مقداری از آنها ترسیدم ولی پس از چند جمله که با آن آقا حرف زدم، محبت او در دلم جای گرفت و به آنها اعتماد کردم، جوانها بیرون خیمه ایستاده بودند ولی آن سید داخل خیمه شده بود. او به من رو کرد و فرمود: حاج محمد علی خوشا به حالت، خوشا به حالت. گفتم: چرا؟

فرمود: شبی در بیابان عرفات بیتوته کرده‌ای که جدّم حضرت سیدالشهداء ابا عبدالله الحسین علیه السلام هم در اینجا بیتوته کرده بود. گفتم: در این شب چه باید بکنیم؟

فرمود: دو رکعت نماز می‌خوانیم، پس از حمد یازده قل هو الله بخوان. لذا بلند شدیم و این کار را با آن آقا انجام دادیم، پس از نماز آن آقا یک دعایی خواند، که من از نظر مضامین مثلش را نشنیده بودم. حال خوشی داشت، اشک از دیدگانش جاری بود، من سعی کردم که آن دعا را حفظ کنم، آقا فرمود: این دعا مخصوص امام معصوم است و تو هم آن را فراموش خواهی کرد.

سپس به آن آقا گفتم: ببینید من توحیدم خوب است؟ فرمود: بگو. من هم به آیات آفاقیه و انفسیه به وجود خدا استدلال کردم و گفتم: معتقدم که با این دلایل خدایی هست. فرمود: برای تو همین مقدار از خداشناسی کافی است. سپس اعتقادم را به مسأله ولایت برای آن آقا عرض کردم. فرمود: اعتقاد خوبی داری. بعد از آن سؤال کردم که: به نظر شما الآن امام زمان علیه السلام در کجاست؟ حضرت فرمود: الآن امام زمان در خیمه است.

سؤال کردم روز عرفه که می‌گویند حضرت ولی عصر علیه السلام در عرفات است در کجای عرفات می‌باشند؟ فرمود: حدود جبل الرحمة. گفتم: اگر کسی آنجا برود آن حضرت را می‌بیند؟ فرمود: بله او را می‌بیند ولی نمی‌شناسد.

گفتم: آیا فردا شب که شب عرفه است حضرت ولی عصر علیه السلام عجل الله تعالی فرجه الشریف به خیمه‌های حجاج تشریف می‌آورند و به آنها توجهی دارند؟

فرمود: به خیمه شما می‌آید، زیرا شما فردا شب به عموم حضرت ابوالفضل علیه السلام متوسل می‌شوید. در این موقع آقا به من فرمودند: حاج محمد علی چایی داری؟ (ناگهان متذکر شدم که من همه چیز آورده‌ام ولی چایی نیاورده‌ام). عرض کردم: آقا اتفاقاً چایی نیاورده‌ام و چقدر خوب شد که شما تذکر دادید زیرا فردا می‌روم و برای مسافرین چایی تهیه می‌کنم.

آقا فرمودند: حالا چایی با من و از خیمه بیرون رفتند. مقداری که به صورت ظاهر چایی بود ولی وقتی دم کردیم به قدری معطر و شیرین بود که من یقین کردم آن چایی از چایی‌های دنیا

نمی‌باشد - آوردند و به من دادند. من از آن چایی خوردم. بعد فرمودند: غذایی داری بخوریم؟ گفتم: بلی نان و پنیر هست. فرمودند: من پنیر نمی‌خورم. گفتم: ماست هم هست. فرمودند: بیاور. من مقداری نان و ماست خدمتش گذاشتم. او از آن نان و ماست میل فرمود.

سپس به من فرمود: حاج محمد علی به تو صد ریال (سعودی) می‌دهم، تو برای پدر من یک عمره بجا بیاور.

عرض کردم: چشم. اسم پدر شما چیست؟ فرمود: اسم پدرم سید حسن است. گفتم: اسم خودتان چیست؟

فرمودند: سید مهدی (پول را گرفتم) و در این موقع آقا از جا برخاست که برود، من بغل باز کردم و او را به عنوان معانقه در بغل گرفتم، وقتی خواستم صورتش را ببوسم، دیدم خال سیاه بسیار زیبایی روی گونه راستش قرار گرفته، لبهایم را روی آن خال گذاشتم و صورتش را بوسیدم.

پس از چند لحظه که او از من جدا شد، من در بیابان عرفات هر چه این طرف و آن طرف را نگاه کردم کسی را ندیدم. یک مرتبه متوجه شدم که او حضرت بقیة الله ارواحنا فداه بوده به خصوص که او اسم مرا می‌دانست، فارسی حرف می‌زد، نامش مهدی بود پسر امام حسن عسکری بود!

بالآخره نشستیم و زار زار گریه کردم، شرطه‌ها فکر می‌کردند که من خوابم برده و سارقین اثاثیه مرا برده‌اند، دور من جمع شدند؛ به آنها گفتم: شب است، مشغول مناجات بودم گریه‌ام شدید شد. فردای آن روز که اهل کاروان به عرفات آمدند من برای روحانی

کاروان قضیه را نقل کردم، او هم برای اهل کاروان جریان را شرح داد، در میان آنها شوری پیدا شد.

اول غروب شب عرفه نماز مغرب و عشا را خواندیم بعد از نماز با آنکه من به آنها نگفته بودم که آقا فرموده‌اند: فردا شب من به خیمه شما می‌آیم زیرا شما به عمویم حضرت عباس علیه السلام متوسل می‌شوید، خود به خود روحانی کاروان روضه حضرت ابوالفضل علیه السلام را خواند، شوری بر پا شده و اهل کاروان حال خوبی پیدا کرده بودند ولی من دائماً منتظر مقدم مقدس حضرت بقیة الله روحی و ارواح العالمین لتراب مقدمه الفداء بودم.

بالآخره نزدیک بود روضه تمام شود که من حوصله‌ام سر آمد. از میان مجلس برخاستم و از خیمه بیرون آمدم، دیدم حضرت ولی عصر روحی فداه بیرون خیمه ایستاده‌اند و به روضه گوش می‌دهند و گریه می‌کنند، خواستم داد بزنم و به مردم اعلام کنم که آقا اینجاست. با دست اشاره کردند که چیزی نگو و در زبان من تصرف فرمودند که من نتوانستم چیزی بگویم، من این طرف در خیمه ایستاده بودم و حضرت بقیة الله روحی فداه آن طرف خیمه ایستاده بودند و هر دومان بر مصائب حضرت ابوالفضل علیه السلام گریه می‌کردیم و من قدرت نداشتم که حتی یک قدم به طرف حضرت ولی عصر علیه السلام حرکت کنم. وقتی روضه تمام شد، آن حضرت هم تشریف بردند.^۱

درس هجدهم: مکان‌های مناسب دعا (۲)

از مکان‌هایی که جهت دعا برای امام عصر علیه السلام مناسبت بیشتری دارند، دو مورد را مطرح کردیم. در این درس به ذکر مورد بعدی می‌پردازیم.

دعا در حرم مطهر سامرا و سرداب

سومین مکان مقدس برای دعا در حق حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف حرم مطهر شهر مقدس سامرا است. این صحن و سرای ملکوتی منزل شخصی و خانه ملکی امام غریبمان است که از پدران گرامی شان به ارث برده‌اند. هرچند که جای جای کره خاکی ملک طلق آن حضرت می‌باشد و همه ساکنان زمین مهمانان آن کریم به شمار می‌آیند، اما حرم مطهر سامرا اختصاص بیشتری به آن عزیز دارد. این اختصاص از چند جهت است: یکی اینکه آنجا خانه پدری آن بزرگوار می‌باشد که در آن به دنیا آمده و بزرگ شده‌اند و طبیعتاً خاطرات زیادی از دوران کودکی خود در آن منزل دارند که تعلق خاطر ایشان را

به آن مکان مقدّس بیشتر می‌کند. دوم اینکه مرقد مطهر پدر و جدّ بزرگوار و نیز مادر گرامی‌شان در آن حرم شریف می‌باشد که به همین جهت قطعاً می‌توان گفت حضرتش برای زیارت قبور پدر و جدّ و مادرشان در آن مکان مکرّر حاضر شده و می‌شوند. سوم اینکه سرداب مطهر ایشان در آن صحن و سراسر که در منابع تاریخی معتبر به عنوان یکی از محل‌های عبادت آن بزرگوار به ثبت رسیده و مورد علاقه خاصّ ایشان بوده و هست.

یکی از شیفتگان و دلدادگان آن عزیز سفر کرده که مقتدای بسیاری از امام شناسان زمان غیبت محسوب می‌شود، عالم بزرگوار شیعه و آن یگانه‌ای است که به سبب اُنس با حضرت بقیّة الله ارواحنا فداء، صدای ایشان برایش آشنا بود. او نقل می‌کند که در شب چهارشنبه سیزدهم ماه ذیقعدة سال ۶۳۸ هجری قمری در سامرا، به هنگام سحر، صدای دعای امام خود را شنیدم و آنچه به خاطرم ماند، این دعا بود:

وَ اَبْقِهِمْ (اَحْيِهِمْ) فِي عِزِّنا وَ مُلْكِنَا وَ سُلْطَانِنَا وَ دَوْلَتِنَا.^۱

و آنان را در روزگار عزّت و پادشاهی و سلطنت و دولت ما باقی (زنده) بدار.

مرحوم سیدبن طاووس عبارات قبل از این دعا را نقل نکرده تا روشن شود حضرت درباره چه کسانی دعا فرموده‌اند، اما علی القاعده مرجع ضمیر «هُم» در عبارات ایشان، برخی یا همه دوستانشان هستند. نقل دیگری هم از مرحوم سید مشهور است که علامه میرزا حسین نوری آن را چنین حکایت فرموده است:

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۲۰۳

در ملحقات کتاب «انیس العابدین» مذکور است که نقل شده از ابن طاووس که او شنید در سحر در سرداب مقدس از صاحب الامر علیه السلام که آن جناب می فرمود:

اللَّهُمَّ إِنَّ شَيْعَتَنَا خُلِقَتْ مِنْ شُعَاعِ أَنْوَارِنَا ... وَ قَدْ فَعَلُوا ذُنُوباً
كثيرةً اتكالاً على حُبِّنا وَ وِلايتِنَا

اما مؤلف بزرگوار کتاب «نجم الثاقب» پس از این نقل، می فرماید: مؤلف گوید: عبارت این دعا در مصنفات جمله از متأخرین از علامه مجلسی و معاصرین به نحو دیگر نقل شده و در رساله «جنته الماوی» اشکال کردم در صحت نسبت اصل این واقعه به جهت نبودن آن در مصنفات صاحب واقعه و مؤلفات متأخرین از او و کتب علامه مجلسی و محدثین معاصرین او بلکه احتمال دادم در آنجا این کلام مأخوذ باشد از کلام شیخ رجب بررسی در «مشارق الانوار» ... و عصر او قریب عصر سید است و چنانچه از سید چنین عبارتی شایع بوده، او اولی بود به نقل آن به جهت کثرت حرص او بر این مطالب و اطلاع او بر شواهد بر آنها، اگرچه این نسبت بعید نیست از مقام سید.^۱

برخی از عبارات دعای منقول در این حکایت با مضامین احادیث ائمه علیهم السلام تطبیق می کند و برخی جملات آن به معنای ظاهرش مطابقت کامل با فرمایش های اهل بیت علیهم السلام ندارد،^۲ اما صرف نظر از

۱. نجم الثاقب، ص ۴۵۴ تا ۴۵۶.

۲. نکته محل تأمل این است که شیعیان معمولاً به خاطر اتکال به محبت و

این امر با توجه به تشکیک علامه نوری رحمته الله در اسناد حکایت به جناب سید، دلیل کافی برای صحت این نقل به طور قطعی وجود ندارد. البته همان طور که خود علامه فرموده است، شنیدن دعای امام عصر علیه السلام از جناب سید بن طاووس استبعادی ندارد، بنابراین در عین آنکه به طور قطعی نمی توانیم انتساب این حکایت را به مرحوم سید نفی کنیم، اما دلیل معتبری هم برای این اسناد نداریم. آنچه خود آن بزرگوار در کتاب «مہج الدعوات» آورده، همان است که نقل شد و از آن، کثرت و شدت علاقه پدر دلسوز امت امام عصر علیه السلام به دوستان و شیعیان شان به خوبی فهمیده می شود.

اکنون سخن در این است که ما به دعا کردن امام عصر علیه السلام در حق دوستان شان یقین داریم و از مکان هایی که قطعاً محلّ دعای ایشان می باشد، سرداب مقدّس و حرم مطہر عسکریین علیہم السلام است. پس آیا شکر نعمت های بیکران امام زمان علیه السلام بر ما - که دعای حضرت تنها یکی از این نعمت هاست - اقتضا نمی کند که اگر روزی به آن صحن و سرای ملکوتی راه یافتیم، بیشترین هم خود را برای دعا در حق ایشان به خصوص تعجیل فرج شان اختصاص دهیم؟

دعاهایی که به خواندن آنها در حرم و سرداب مطہر سامرا نقل شده، به خوبی شدت اهتمام به این موضوع را می رساند. یک نمونه از این دعاها در پایان زیارتی است که برای هر دو امام بزرگوار - امام

۲ ولایت اهل بیت علیہم السلام دست به ارتکاب گناه نمی زنند، هر چند که در صورت انجام گناه امیدشان به شفاعت ائمه علیہم السلام است اما نه اینکه از ابتدا به سبب تکیه بر ولایت ایشان مرتکب گناه شوند، این دو مطلب با هم تفاوت دارند!

فصل دوم: دعای ماثور و غیر ماثور برای امام زمان علیه السلام □ ۲۰۵

هادی و امام عسکری علیهما السلام - با هم نقل شده است. در این زیارت که از معصومین علیهم السلام نقل شده، پس از درخواست انتقام الهی از ستمکاران در حق آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم:

اللَّهُمَّ الْعَن ظَالِمِي آلِ مُحَمَّدٍ حَقَّهُمْ وَأَنْتَقِم مِّنْهُمْ

خدایا ستمکاران به حقوق آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم را از رحمت خود دور کن و از آنان انتقام بگیر

عرضه می‌داریم:

اللَّهُمَّ عَجِّلْ فَرَجَ وَلِيِّكَ وَابْنِ وَلِيِّكَ وَاجْعَلْ فَرَجَنَا مَعَ فَرَجِهِمْ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.^۱

خدایا فرج ولیت و پسر ولیت را نزدیک فرما و فرج ما را با فرج ایشان (اهل بیت علیهم السلام) قرار بده، ای ارحم الراحمین.

نمونه دیگر در اواخر زیارت حضرت نرجس خاتون علیها السلام آمده

است که عرضه می‌داریم:

اللَّهُمَّ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ لَهُمْ بِإِنْتِقَامِكَ.^۲

خدایا به حق محمد و آل محمد بر محمد و آل محمد درود بفرست و انتقام‌گیری خود برای ایشان (از دشمنانشان) را تعجیل بفرما.

انسان وقتی خود را در کنار قبر پدر و مادر امام زمانش می‌بیند،

۱. کامل الزیارات، باب ۱۰۳، ج ۱.

۲. بحار الانوار، ج ۱۰۲، ص ۷۱، به نقل از مصباح الزائر.

حیفش می‌آید که برای تعجیل فرج یگانه فرزندشان که سال‌ها - بلکه قرن‌ها - در انتظار اذن خداوند برای ظهورش است، دعا نکنند. ما یقین داریم که پاها و بدن مطهر آن یگانه امام و ذخیره خداوند روی زمین بارها و بارها - در طول بیش از یازده قرن - کنار مرقد مطهر حضرت نرجس خاتون را مبارک کرده است و چه فرصت خوبی است برای عاشقان ولّی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف که به آن مکان مقدّس تبرّک جویند و سر و صورت خود را به زمینی که عطر مولا از آن به مشام می‌رسد، معطر نمایند.

راستی چه زیباست که انسان بتواند جای پاهای امامش را بوسه زند و حال که از دیدار روی نازنینش محروم است، روح و بدن خود را با عطر و بوی محبوبش در کنار قبر مادرش صیقل دهد. اما و هزار اما، اکنون بیش از یک سال است که دست‌های پلید و خبیث دشمنان امام عصر علیه السلام قبور جدّ و پدر و مادر ایشان را به مخروبه تبدیل کرده و در حقیقت منزل شخصی امام علیه السلام را ویران ساخته است.^۱

۱. این حادثه فجیع و جانگداز در صبح روز چهارشنبه ۲۳ محرّم الحرام سال ۱۴۲۷ هجری قمری مصادف با سوم اسفند ۱۳۸۴ هجری شمسی رخ داده و همه مسلمانان واقعی را به عزا نشانده است. و با کمال تأسف همان دستان خبیث و ناپاک، گلدسته‌های باقیمانده از آن حرم شریف را در روز چهارشنبه ۲۷ جمادی الاولی سال ۱۴۲۸ قمری مصادف با ۲۳ خرداد ماه ۱۳۸۶ شمسی تخریب نمودند و به فاصله اندکی (در ماه جمادی الثانی ۱۴۲۸ مصادف با تیر ماه ۱۳۸۶) مناره ساعت آن صحن مقدّس را نیز با موشک هدف قرار دادند تا به گمان باطل خود، هیچ اثری از آن حریم ملکوتی باقی نگذارند! خداوندا به کوری چشمان این دشمنان قسم خورده، هر چه زودتر با ظهور صاحب این بارگاه قدس، شکوه و عظمتی بیش از پیش به آنجا ببخش. الهی آمین.

چقدر تلخ است تحمل این مصیبت برای دوستان حضرت و چقدر غریب است این بزرگواری که محلّ زیارت خودش و مشتاقانش به این حالت اسفبار در آمده است. راستی می‌توان باور کرد که نقطه دلخوشی امام غریبمان - که برای زیارت و خواندن فاتحه و قرآن و نماز هر سال و هر ماه و چه بسا هر هفته و هر روز به آن رفت و آمد داشته و دارند - چنین بی‌رحمانه تخریب شود و اشک از چشمان آن غایب مصیبت دیده سرازیر نگردد؟ جایی که دوستداران ایشان به خاطر این غم، گریان و نالان شوند، خود آن بزرگوار چه حالی دارند؟!

اما همین جا متذکر می‌شویم که اگر در مصیبت تخریب حرم مطهر سامرا عزادار هستیم - که باید باشیم - فراموش نکنیم که امام زمان علیه السلام به خاطر تخریب ایمان یک جوان شیعه نیز عزادار و غمناک می‌شوند. اگر یکی از دوستان آن حضرت در این وانفسای زمان غیبت، از مسیر دین خارج شود و به انحراف عقیدتی یا فساد اخلاقی مبتلا گردد، قطعاً مولا و پدر مهربانش مصیبت زده می‌گردد و چه بسا در غم از دست رفتن ایمان او چشمان مبارکشان گریان شود!

آری گوهر ایمان چنان نزد خدا و امام زمان علیه السلام ارزشمند است که بعید نیست غصه از دست رفتن یک مؤمن به اندازه تخریب حرم شریف عسکرتین علیه السلام بلکه بیش از آن - آقایمان را رنج بدهد! پس بیاییم و در کنار اقامه عزا به خاطر ویران شدن حرم سامرا، برای برخی از جوانانی که به ادله مختلف ایمانشان سست و گاهی از مسیر ولایت اهل بیت علیهم السلام خارج می‌شوند، عزا بگیریم و آنها که می‌توانند، کاری و تلاشی و اقدامی برای دستگیری از این یتیمان امام عصر علیه السلام در دوران

دوری از پدرشان انجام دهند. بگذریم.

پس از زیارت حرم مطهر نوبت به انجام اعمال سرداب مقدّس می‌رسد که مشحون از زیارت و دعا در حقّ امام زمان علیه السلام به خصوص درخواست تعجیل فرج ایشان می‌باشد.

اگر توفیق تشرف پیدا کنیم، باید اذن دخول ورود به داخل سرداب را بخوانیم و سپس از آستانه در و پله‌های آن، بوسه زنان پایین برویم و خود را به عرصه آن برسانیم و پس از ادای دو رکعت نماز، دعای زیبایی را که مرحوم محدّث قمی در کتاب شریف مفاتیح الجنان نقل فرموده، بخوانیم و به خدای خود عرضه بداریم:

... اللَّهُمَّ طَالَ الْإِنتِظَارُ وَ شَمِتَ بِنَا الْفُجَارُ وَ صَعِبَ عَلَيْنَا
الْإِنْتِصَارُ ...^۱

... خدایا انتظار به طول انجامید و بدکاران ما را شماتت نمودند و پیروزی بر ما مشکل شد ...

این دردهای دل را فقط باید به خداوند گفت؛ آن‌هم در زمانی که توفیق زیارت سرداب مطهر پیدا شده است و هم از او خواست تا هر چه زودتر به درد دوری ما از امامان و تحمّل شماتت‌های دشمن پایان بخشد. آخرین عملی که مرحوم محدّث قمی برای سرداب مقدّس بیان فرموده، خواندن دعای: «اللَّهُمَّ عَظُمَ الْبَلَاءُ» است که از منتهای بزرگی بلا و شدت مصیبت دعاکننده حکایت می‌کند. به هر حال از بهترین مکان‌ها برای دعا در حقّ حضرت ولّی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، حرم مطهر عسکریین و سرداب مقدّس امام عصر علیه السلام می‌باشد.

درس نوزدهم: مکان‌های مناسب دعا (۳)

در دو درس گذشته سه مکان مقدّس برای دعا در حقّ امام عصر علیه السلام را معرفی کردیم. در این درس نیز به معرفی مکان‌های دیگر می‌پردازیم.

دعا در حرم مطهر رضوی

یکی دیگر از مکان‌های مقدّس که دعا در حقّ امام زمان علیه السلام مورد تأکید می‌باشد، حرم مطهر رضوی علیه السلام است. ثواب‌های عجیبی برای زیارت امام هشتم علیه السلام در مشهد مقدّس نقل شده که تنها به یکی از آنها اشاره می‌کنیم. احمد بن محمد بن ابی نصر بزنطی می‌گوید:

در نوشته ابوالحسن الرضا علیه السلام دیدم که فرموده بود:

أَبْلَغُ شِيعَتِي أَنَّ زِيَارَتِي تَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ أَلْفَ حَجَّةٍ.

به شیعیانم ابلاغ کنید که زیارت من نزد خداوند با هزار حج برابری می‌کند.

خدمت امام جواد علیه السلام عرض کردم: هزار حج؟ ایشان فرمودند:

إِی وَاللّٰهِ وَ الْاَلْفِ الْاَلْفِ حَجَّةٍ لِمَنْ زَارَهُ عَارِفًا بِحَقِّهِ.^۱

آری، قسم به خدا و هزار هزار حج برای هر کس که او را با معرفت به حقش زیارت کند.

در یکی از زیارت‌های امام هشتم علیه السلام که از زبان معصومین علیهم السلام نقل شده، به چهارده معصوم علیهم السلام درود می‌فرستیم و در صلوات بر آخرین وارث نبی خاتم صلی الله علیه و آله چنین می‌خوانیم:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰی حُجَّتِكَ وَ وَلِيِّكَ وَ الْقَائِمِ فِي خَلْقِكَ صَلَاةً
نَامِيَةً بَاقِيَةً تُعَجِّلُ بِهَا فَرَجَهُ وَ تَنْصُرُهُ بِهَا وَ تَجْعَلُنَا مَعَهُ فِي
الدُّنْيَا وَ الْاٰخِرَةِ.^۲

خدایا بر حجت و ولایت و قیام‌کننده در میان آفریدگانت درود بفرست، درودی بالنده و پایدار که به سبب آن، فرج ایشان را تعجیل فرمایی و یاریش نمایی و ما را در دنیا و آخرت با او همراه گردانی.

همین عبارات دعا شامل بهترین درخواست‌ها از خداوند برای خودمان است. همراهی با امام عصر علیه السلام در دنیا و آخرت بالاترین آرزوی همه منتظران و دوستداران ایشان می‌باشد و کسی که امام هشتم علیه السلام را زیارت می‌کند، باید به مضامین این دعاها توجه کرده و قدر آنها را بداند.

۱. کامل‌الزیارات، باب ۱۰۱، ح ۹.

۲. همان، باب ۱۰۲، ح ۲.

دعا در زیر قبۀ سیدالشهداء علیه السلام

در حلقه هفتم جایگاه منحصر به فرد حائر حسینی علیه السلام را در استجابت دعا روشن ساختیم و دانستیم که گاهی خود ائمه طاهرین (همچون امام صادق علیه السلام) کسی را اجیر می‌کردند تا برای برآورده شدن حاجتشان (مثلاً شفای بیماریشان) در کنار قبر سیدالشهداء علیه السلام دعا کند.^۱ با این ترتیب زائر امام حسین علیه السلام باید از فرصت به دست آمده در سفر زیارت کربلا حداکثر بهره برداری را برای دعا در حق مولای مظلوم و غریبش بنماید و در آن حائر شریف، دعای بر تعجیل فرج امام عصر علیه السلام را در رأس خواسته‌هایش قرار دهد.

اگر بخواهیم حقیقت مطلب را بدانیم، باید بگوییم همه ما همچون اجیرانی هستیم که با خرج مولایمان به زیارت جد شریفش مشرف شده‌ایم. در این ادعا هیچ‌گونه مسامحه و مجامله‌ای نیست. همه امکانات ما برای سفر به کربلای معلی به یمن وجود مبارک امام عصر علیه السلام مهیا شده و اگر الطاف خاص آن بزرگوار بر ما نبود، توفیق زیارت مرقد شریف سیدالشهداء علیه السلام را پیدا نمی‌کردیم. از سلامت و عافیت جسمانی گرفته تا امنیت جانی و تمکن مالی و بسیاری از شرایط دیگر که اگر یکی از آنها نبود، موفق به این سفر زیارتی نمی‌شدیم؛ همه اینها را مدیون عنایت ویژه مولای محبوبمان هستیم. پس ما باید خود را اجیرانی از جانب آن حضرت بدانیم که با امکاناتی که خود ایشان در اختیارمان نهاده، به کربلای معلی مشرف می‌شویم.

در این صورت آیا حق مضاعف ایشان بر ما این نیست که برای رفع

۱. وسائل الشیعه، ج ۱۰، ص ۴۲۱ و ۴۲۲، ح ۲.

گرفتاری‌ها و پایان یافتن آلام و مصیبت‌های آن بزرگوار، در کنار قبر جدش سیدالشهداء علیه السلام دست به دعا بلند کنیم؟ ما که می‌دانیم تحمل رنج غیبت برای ایشان چقدر سخت و ناگوار است، آیا مجازیم که با بی‌تفاوتی از کنار غم‌های عزیز زهرا علیها السلام بگذریم و از فرصت به دست آمده در حائر حسینی، برای دعا در حق ایشان استفاده نکنیم؟ آری، باید غیرت به خرج دهیم و حاجات مولایمان را - که در رأس آنها تعجیل فرج ایشان است - بر نیازهای شخصی خودمان مقدم کنیم و از خداوند به هر زبانی که می‌دانیم، رفع نگرانی‌های تنها باقی مانده الهی - بقیة الله الاعظم علیه السلام - را درخواست نماییم. هر دعایی - چه مأثور و چه غیر مأثور - در کنار قبر مطهر سیدالشهداء علیه السلام طبق وعده‌هایی که ائمه طاهرین علیهم السلام داده‌اند، مستجاب است. پس به عربی یا فارسی می‌توانیم در آن مکان مقدس برای مولای پنهان از دیدگان خود دعا کنیم.

جالب این است که در متن زیارت‌ها و دعا‌های مأثور در حائر حسینی، جملاتی یافت می‌شود که شامل دعا برای تعجیل در فرج امام زمان علیه السلام با عباراتی بسیار گویا و عمیق است. به عنوان نمونه زیارتی را جناب ابو حمزه ثمالی از آقا امام صادق علیه السلام برای جد بزرگوارش سیدالشهداء علیه السلام نقل کرده که شاید در بین زیارت‌های مأثور از ائمه علیهم السلام طولانی‌ترین آنها باشد. این زیارت به طور کامل در کتاب شریف «کامل الزیارات» نقل شده و اعمالی را معرفی نموده که زائر امام حسین علیه السلام از هنگامی که در وطن خود قصد زیارت کربلا را می‌کند، می‌تواند انجام دهد.^۱

۱. جهت آشنایی با این زیارت شریف مراجعه کنید به کتاب «شش گوشه بهشت»

در اواخر این زیارت معتبر، امام صادق علیه السلام می فرمایند:

سپس گونه‌های صورت خود را روی قبر می‌گذاری و می‌گویی:

اللَّهُمَّ رَبَّ الْحُسَيْنِ اشْفِ صَدْرَ الْحُسَيْنِ علیه السلام.

خدایا ای پروردگار حسین علیه السلام، قلب حسین علیه السلام را شفا بخش.

اللَّهُمَّ رَبَّ الْحُسَيْنِ اَطْلُبْ بِدَمِ الْحُسَيْنِ علیه السلام.

خدایا ای پروردگار حسین علیه السلام از حسین علیه السلام خونخواهی کن.

اللَّهُمَّ رَبَّ الْحُسَيْنِ اَنْتَقِمْ مِنْ رَضِيَ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ علیه السلام.

خدایا ای پروردگار حسین علیه السلام از هر کس که به کشته شدن

حسین علیه السلام راضی شده، انتقام بگیر.

اللَّهُمَّ رَبَّ الْحُسَيْنِ اَنْتَقِمْ مِنْ خَالَفَ الْحُسَيْنِ علیه السلام.

خدایا ای پروردگار حسین علیه السلام از هر که با حسین علیه السلام مخالفت

نموده انتقام بگیر.

اللَّهُمَّ رَبَّ الْحُسَيْنِ اَنْتَقِمْ مِنْ فَرِحَ بِقَتْلِ الْحُسَيْنِ علیه السلام.

خدایا ای پروردگار حسین علیه السلام از هر کس که از کشته شدن

حسین علیه السلام خوشحال شده انتقام بگیر.

روشن است که اجابت همه این دعاها تنها و تنها با ظهور ولی دم

سیدالشهداء علیه السلام امام عصر علیه السلام - محقق می‌گردد. پس هر یک از این

دعاها در حقیقت درخواست تعجیل در فرج مولای مظلوممان است.

امیدواریم اکنون که به لطف و عنایت ائمه طاهرين علیهم السلام، طاغوت

عراق سرنگون و راه کربلا برای مشتاقان زیارت سیدالشهداء علیه السلام باز

شده است، زائران با معرفت با دعاهایشان در آن حرم مطهر، ظهور مولای غریبان را به جلو بیندازند و به زودی شاهد تحقق وعده خداوند در این خصوص باشیم.

دعا در مشاهد مشرفه

علاوه بر حرم امام رضا علیه السلام در مشهد مقدس و حائر شریف حسینی در کربلای معلی، مشاهد مشرفه سایر چهارده معصوم علیهم السلام نیز مکان‌های بسیار مناسب برای دعا در حق امام عصر علیه السلام هستند. از مضجع شریف نبوی در مدینه منوره و قبر ناپیدای حضرت سیده فاطمه علیها السلام در آن حرم شریف گرفته تا کنار قبور ویران شده چهار امام همام - حضرات امام مجتبی علیه السلام و زین العابدین علیه السلام و امام باقر علیه السلام و امام جعفر صادق علیه السلام - همچنین حرم با صفای امیرالمؤمنین علیه السلام در نجف اشرف و نیز کنار قبور حضرت موسی الکاظم علیه السلام و جواد الائمه علیهم السلام در کاظمین، همگی مصادیق این آیه مبارکه قرآن کریم هستند که می‌فرماید:

«فِي بُيُوتٍ أُذِنَ لِلَّهِ أَنْ تَرْفَعَ وَ يُذَكَّرَ فِيهَا اسْمُهُ ...»^۱

در خانه‌هایی که خداوند اجازه داده که عالی مقام باشند و در آنها نام او یاد شود

در این خانه‌های الهی، دعا برای امام عصر علیه السلام اثر و نتیجه بیشتری دارد. از اینها گذشته در حرم حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام و حرم

۱. نور / ۳۶، توضیح اینکه مشاهد مشرفه ائمه طاهرين علیهم السلام مصادیق این آیه کریمه هستند، در کتاب «در ضیافت ضریح» آمده است.

حضرت مسلم بن عقیل در کوفه و نیز کنار قبر خواهر گرامی سیدالشهداء علیه السلام عقیلۃ بنی هاشم علیه السلام و همچنین حرم باصفای حضرت رقیه علیه السلام در دمشق و نیز حرم مطهر حضرت معصومه علیه السلام در قم، دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام نباید مورد غفلت و فراموشی قرار بگیرد. در مرتبه بعد هر مکان مقدّسی که بدن یکی از امام زادگان مدفون است یا کنار قبور علما و بزرگان تشیّع که آبرومندان درگاه اهل بیت علیهم السلام هستند، موقعیت‌های خوبی برای دعا در حق امام عصر علیه السلام به شمار می‌آیند.

دعا در مساجد کوفه، سهله و ...

همه مساجد در روی کره خاکی، خانه‌های خداوند هستند که عبادت در آنها بسیار مطلوب و مؤثر است و یکی از بزرگ‌ترین عبادت‌ها، دعاست؛ آن هم در حق تنها باقی‌مانده از اوصیای پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله و سلم. در میان مساجد، برخی انتساب خاصی با امام عصر علیه السلام دارند که لزوم دعا برای ایشان در آن مساجد مؤکد می‌شود. مسجد کوفه و مسجد سهله از مساجدی هستند که افراد شایسته در آنها مکرر خدمت امام زمانشان مشرف شده‌اند. علاقه خاصّ امام علیه السلام به این دو مکان مقدّس روشن و واضح است. از امیرالمؤمنین علیه السلام در فضیلت مسجد کوفه نقل شده که فرمودند:

لَيَأْتِيَنَّ عَلَيْهِ زَمَانٌ يَكُونُ مُصَلِّي الْمَهْدِيِّ مِنْ وُلْدِي وَ مُصَلِّي كُلِّ مُؤْمِنٍ ... تَقَرَّبُوا إِلَى اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ بِالصَّلَاةِ فِيهِ وَ ارْغَبُوا إِلَيْهِ فِي قَضَاءِ حَوَائِجِكُمْ ...^۱

۱. بحار الانوار، ج ۱۰۰، ص ۳۹۰، ح ۱۴، به نقل از امالی صدوق.

یقیناً خواهد آمد زمانی که مسجد کوفه مصلاهی (حضرت) مهدی از اولاد من و مصلاهی هر مؤمنی می‌شود... بانماز خواندن در آن به سوی خدای عزوجل تقرب جوید و برای برآورده شدن نیازهایتان به سوی آن رغبت نمایید.

مطابق احادیث ائمه علیهم‌السلام ادای هر نماز واجب در مسجد کوفه ثواب یک حج و هر نماز مستحبی ثواب یک عمره دارد.^۱ علاوه بر نماز، آنچه در بحث دعا اهمیت دارد، عمل به سفارش امیرالمؤمنین علیه‌السلام است که مسجد کوفه را مکان مناسبی برای برآورده شدن حاجات دانستند. طبیعی است که بزرگ‌ترین حاجت دوستان امام عصر علیه‌السلام در دوران غیبت، تعجیل فرج ایشان است. بنابراین حق آن است که در پس ادای نمازهای مربوط به هر یک از مقام‌ها و ستون‌های مسجد کوفه، مهم‌ترین حاجتی که از خدا درخواست می‌کنیم، سلامت و تعجیل فرج امامان باشد.

در فضیلت مسجد سهله نیز احادیث متعددی از ائمه طاهرین علیهم‌السلام نقل شده است. ابوبصیر از امام صادق علیه‌السلام نقل کرده که فرمودند:

يَا أَبَا مُحَمَّدٍ كَأَنِّي أَرَى نُزُولَ الْقَائِمِ عليه‌السلام فِي مَسْجِدِ السَّهْلَةِ
بِأَهْلِهِ وَ عِيَالِهِ.

ای ابامحمد گویی فرود آمدن قائم علیه‌السلام را در مسجد سهله همراه با اهل و عیال خود می‌بینم.

سپس تصریح فرمودند که این مسجد شریف منزل امام عصر علیه‌السلام - پس از ظهور - خواهد بود؛ همان‌طور که منزل حضرت ادریس و

۱. بحارالانوار، ج ۱۰۰، ص ۳۹۹، ح ۴۵، به نقل از کامل الزیارات.

ابراهیم خلیل علیه السلام بوده و خداوند هیچ پیامبری را مبعوث نکرده مگر آنکه در این مسجد نماز گزارده است. سپس فرمودند:

وَمَا صَلَّى فِيهِ أَحَدٌ فَدَعَا اللَّهَ بِنِيَّةٍ صَادِقَةٍ إِلَّا صَرَفَهُ اللَّهُ بِقَضَائِهِ حَاجَتَهُ.^۱

و هیچکس در آن نماز نمی‌گزارد که خدا را صادقانه بخواند، مگر آنکه خداوند او را با برآوردن حاجتش بر می‌گرداند.

منتظران امام عصر علیه السلام اگر روزی توفیق نماز خواندن در مسجد سهله را یافتند، مهم‌ترین حاجت خود را که تعجیل در فرج مولایشان می‌باشد، فراموش نمی‌کنند و در آن مکان مقدس بر این خواسته خویش اصرار می‌ورزند.

دو مسجد دیگر هم در نزدیکی مسجد سهله وجود دارد که به نام دو برادر وفادار به امیرالمؤمنین علیه السلام نامگذاری شده است. یکی از آنها مسجد صعصعة بن صوحان و دیگری مسجد زید بن صوحان است که دعا برای امام عصر علیه السلام در هر دو مکان بسیار مناسب و بجاست. اعمال مربوط به این مساجد را مرحوم محدث قمی در کتاب شریف مفاتیح الجنان نقل فرموده است. علاوه بر این مساجد، مسجد جمکران در نزدیکی شهر مقدس قم می‌باشد که مورد عنایت خاص امام عصر علیه السلام بوده و هست. حق این است که اگر انسان موفق به ادای نمازهای این مسجد مقدس شد، مهم‌ترین حاجت خود را رفع غم و غصه‌های امام زمان علیه السلام با اذن ظهورش از جانب خداوند، قرار دهد و برای آن حضرت مقدم بر دیگران دعا نماید.

درس بیستم: دیگر دعاهای مأثور

تا کنون پنج عنوان از عناوین مربوط به معرفی دعاهای مأثور برای امام عصر علیه السلام را مطرح کردیم. در این درس دو عنوان دیگر را مطرح کرده، بحث خود را خاتمه می‌دهیم.

۶ - دعاهای غیر مقید به زمان یا مکان خاص

علاوه بر دعاهای مأثوری که در مناسبت‌های خاص وارد شده، دعاهای بسیار دیگری هم درباره امام عصر علیه السلام وجود دارد که مقید به زمان یا مکان خاصی نیستند و در هر موقعیتی می‌توان با خواندن آنها تعجیل در فرج حضرت ولی عصر علیه السلام را از خدا درخواست نمود. ما در این مجال به سه نمونه از این دعاها اشاره می‌کنیم.

ذکر صلوات بر حضرت زهرا علیها السلام

اولین مورد دعایی است که تحت عنوان صلوات بر حضرت صدیقه زهرا علیها السلام از امام حسن عسکری علیه السلام نقل شده و راوی، متن آن را با

املای آن حضرت نوشته است. این صلوات‌ها مربوط به هر یک از چهارده معصوم علیهم السلام می‌باشد که متن هر یک در کتاب شریف «مفاتیح الجنان» به طور کامل آمده است. در قسمتی از صلوات مربوط به حضرت فاطمه اطهر علیها السلام چنین می‌خوانیم:

اللَّهُمَّ كُنِ الطَّالِبَ لَهَا مِمَّنْ ظَلَمَهَا وَ اسْتَحَفَّ بِحَقِّهَا.

خدایا خودت طالب (خون) او از ستمکارانش و سبک شمارندگان حقش باش.

اللَّهُمَّ وَ كُنِ الثَّائِرَ لَهَا بِدَمِ أَوْلَادِهَا.^۱

خدایا خودت خونخواه او به سبب خون (به ناحق ریخته) فرزندان او باش.

روشن است که خونخواهی خداوند از کسانی که به حضرت زهرا علیها السلام و فرزندان پاکش ستم روا داشتند، جز با ظهور منتقم ایشان - حضرت بقیة الله ارواحنا فداء - محقق نمی‌شود. پس این دعاها در حقیقت دعا برای تعجیل در فرج منجی عالم می‌باشد.

دعای امام رضا علیه السلام در حق حضرت صاحب الزمان علیه السلام

دومین مورد دعایی است که «یونس بن عبدالرحمن» از حضرت امام رضا علیه السلام نقل کرده که ایشان به خواندن آن در حق حضرت صاحب الزمان علیه السلام سفارش فرموده‌اند. این دعا را مرحوم سیدبن طاووس به دو صورت از حضرت رضا علیه السلام روایت کرده^۲ و مرحوم محدث قمی هم

۱. جمال الاسبوع، ص ۲۹۷.

۲. جمال الاسبوع، ص ۳۰۷ تا ۳۱۴.

در «مفاتیح الجنان» به نقل از «المصباح» شیخ آورده است. آنچه محدث قمی نقل فرموده، بیشتر با نقل اول مرحوم سیدبن طاووس (در کتاب جمال الاسبوع) هماهنگی دارد؛ هرچند که مطابقت کامل با آن ندارد. ضمناً این دعا در «مفاتیح الجنان» جزء اعمال روز جمعه آمده است، ولی در نقل مرحوم سید، دعا اختصاص به زمان خاصی ندارد و در هر موقعیتی خوانده می‌شود. به هر حال چون دعا بسیار دعای جامع و کاملی است، نباید از خیر خواندن آن گذشت و به هر کدام از روایاتی که نقل شده، می‌توان عمل کرد. مؤلف کتاب «مکیال المکارم فی فوائد الدعاء للقائم علیه السلام» در باب هفتم کتاب، هر دو نقل مرحوم سید را ذکر فرموده است.^۱ دعا با این عبارت آغاز می‌شود: «اللَّهُمَّ ادْفَعْ عَنِّي وَلِيَّكَ...»

صلوات ابوالحسن ضرباب اصفهانی

سومین مورد دعایی است که به صلوات ابوالحسن ضرباب اصفهانی معروف است. راوی حدیث می‌گوید:

در سال دویست و هشتاد و یک هجری قمری با عده‌ای از همشهری‌های اهل تسنن عازم سفر حج شدیم. چون به مکه مشرفه رسیدیم، یکی از آنها پیشقدم شد و در کوچه‌ای - که میان بازار لیل بود - برای ما خانه‌ای اجاره نمود.

آنجا خانه حضرت خدیجه علیها السلام بود که به خانه امام رضا علیه السلام مشهور شده بود. در آن خانه پیرزن گندمگونی زندگی می‌کرد، چون فهمیدم که آن خانه معروف به دار الرضا علیه السلام است، از

۱. مکیال المکارم، ج ۲، ص ۷۳ تا ۸۰، نقل دوم دعا در کتاب «راز و نیاز

منتظران» از ص ۴۱ تا ص ۴۶ هم آمده است.

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۲۲۱

پیرزن پرسیدم: تو چه نسبتی با صاحبان این خانه داری؟ و این خانه چرا دار الرضا علیه السلام نامیده شده؟

گفت: من از دوستان اهل بیت علیهم السلام هستم و این خانه، خانه امام علی بن موسی الرضا علیه السلام است که امام حسن عسکری علیه السلام مرا در این خانه ساکن نموده است و من از خدمتگزاران آن حضرت بودم.

چون این سخن را از او شنیدم، با او مأنوس شدم و این راز را از رفقای مخالف عقیده خودم پنهان کردم.

مدتی که در آنجا بودیم، برنامه ما چنین بود که موقعی که شب از طواف خانه خدا بر می‌گشتیم در ایوان خانه می‌خوابیدیم و درب خانه را می‌بستیم و پشت آن سنگ بزرگی - که از سنگینی آن را می‌غلتانیدیم - می‌گذاشتیم.

در آن ایوانی که ما می‌خوابیدیم، شب‌های متعدد نوری را مثل نور مشعل می‌دیدم. نیز می‌دیدم که درب خانه باز می‌شد بدون اینکه کسی از ما درب را باز کند. شخصی متوسط القامه و گندمگون متمایل به زرد لاغر اندام را دیدم که در چهره او اثر سجده نمایان بود. دو پیراهن و عبای نازکی روی آن بر تن کرده و نعلینی قوس‌دار پوشیده بود. وارد می‌شد و به اتاقی که پیرزن در آن بود بالا می‌رفت و پیرزن به ما می‌گفت: دخترم در اتاق است و به کسی اجازه نمی‌داد که به طرف آن اتاق برود.

هنگامی که از پله‌ها بالا می‌رفت، نوری را می‌دیدم که بر ایوان می‌تابید، بعد همان نور را در آن اتاق می‌دیدم بدون اینکه چراغی بینم.

همراهان من هم این نور را می‌دیدند و گمان می‌کردند که آن شخص شوهر موقت دختر پیرزن می‌باشد و می‌گفتند: این علوی‌ها ازدواج موقت را جایز می‌دانند و این به گمان خودشان حرام بود.

ما او را می‌دیدیم که از آن در داخل و خارج می‌شد ولی سنگ پشت در به همان حالتی بود که ما گذاشته بودیم و ما از ترس اسباب و اثاثیه خود، در را می‌بستیم و کسی نبود که در را باز کند یا ببندد، ولی آن شخص داخل می‌شد و خارج می‌شد و سنگ به همان صورت پشت در بود تا وقتی که می‌خواستیم خارج شویم کنار می‌گذاشتیم.

چون این جریان را دیدم، قلبم به تپش افتاد و در وجودم هیبتی احساس کردم. به آن پیرزن ملاحظت نمودم و دوست داشتم قضیه آن شخص را بدانم. به او گفتم: فلانی! دوست دارم بدون اطلاع دوستانم و محرمانه سوآلی از شما بپرسم، اما نمی‌توانم. چون دیدی رفقایم نیستند، بیا تا در مورد مسأله‌ای از تو سوآل کنم.

او در جواب من بلافاصله گفت: من هم می‌خواهم رازی را با تو در میان بگذارم، اما تا حال به خاطر رفقای تو فرصتی پیش نیامده است.

گفتم: می‌خواهی چه بگویی؟

گفت: به تو می‌گویم - و کسی را نام نبرد -: با رفقا و شرکای خود خشونت و درشتی نکن و با آنان خصومت و نزاع مکن، زیرا آنها دشمنان تو هستند و با آنان مدارا کن.

فصل دوم: دعای مأثور و غیر مأثور برای امام زمان علیه السلام □ ۲۲۳

گفتم: چه کسی این سخن را می‌گوید؟ گفت: من می‌گویم.
از هیبتی که از او در دلم افتاده بود، جرأت نکردم دوباره سؤال را
تکرار کنم. گفتم: منظورت کدام رفقای من است؟ خیال می‌کردم
منظورش رفقای بود که با آنها به حج مشرف شده بودم.
گفت: شرکایی که در شهر تو (اصفهان) و با تو در یک خانه
هستند.

البته میان من و آنها بگو مگویی در امر دین شده بود که از من
سخن چینی و سعایت کرده بودند، و من به همین جهت فرار کردم
و مدتی به صورت مخفیانه زندگی می‌کردم. متوجه شدم که
منظور آن پیرزن، همان‌ها بودند.

به پیرزن گفتم: تو چه ارتباطی با امام رضا علیه السلام داری؟
گفت: من خدمتگذار حضرت امام حسن عسکری علیه السلام بودم.
چون به این مطلب یقین کردم، با خود گفتم: خوب است از
حضرت غائب صلوات الله علیه از او سؤال کنم؟ و گفتم: تو را به
خدا، آیا با چشمهای خودت او را دیده‌ای؟

گفت: ای برادر! من او را به چشم خود ندیده‌ام. من (از سامرا)
خارج شدم در حالی که خواهرم باردار بود و امام حسن
(عسکری) علیه السلام به من مژده داد که در آخر عمرم او را خواهم دید
و فرمود: برای او چنان خواهی بود که برای من هستی

اکنون امام علیه السلام نامه‌ای همراه با سی دینار به دست یک مرد
خراسانی - که زبان عربی را خوب نمی‌داند - برایم فرستاده‌اند و به
من دستور داده‌اند که امسال به حج مشرف شوم. من به شوق
دیدار امام عصر علیه السلام آمده‌ام.

در این لحظه به دلم افتاد که آن شخصی که بعضی از شب‌ها به آن خانه می‌آید، خود امام علیه السلام است. ده درهم سالم که یک سکه رضویه (به نام امام رضا علیه السلام) در بین آنها بود، همراه داشتم و نذر کرده بودم که آنها را در مقام ابراهیم علیه السلام بیندازم. آنها را بیرون آوردم و به آن پیرزن دادم و با خود گفتم: اگر اینها را به فرزندان حضرت زهرا علیها السلام بدهم، بهتر است از اینکه در مقام ابراهیم علیه السلام بیندازم و ثوابش بیشتر است.

به او گفتم: این پول‌ها را به مستحقین از اولاد حضرت فاطمه علیها السلام بده، و نیتم این بود که شخصی را که دیده‌ام، خود آقاست و این خانم پول‌ها را به ایشان خواهد داد.

پول‌ها را گرفت و به اتاق بالا رفت، پس از زمانی آمد و گفت: او می‌فرماید: ما در آنها حقی نداریم، در همان مکانی که نیت کرده‌ای (مقام ابراهیم) قرار بده، ولی این سکه رضویه نزد ما باشد و عوض آن را از ما بگیر و در آن مکانی که نذر کرده‌ای، بینداز.

همان‌طور که فرموده بود، انجام دادم و با خودم گفتم: این همان است که مأمور بودم از طرف او انجام بدهم، یعنی حضرت حجت صلوات الله علیه است.

سپس نسخه‌ای از توقیعی که به سوی قاسم‌بن علاء در آذربایجان صادر شده بود همراه من بود، به او گفتم: این نسخه را به کسی که توقیعات حضرت امام غائب صلوات الله علیه را دیده، نشان می‌دهی؟

گفت: بده به من، من می‌شناسم.

نسخه را به او دادم و گمان کردم که آن پیرزن می‌تواند خوب بخواند.

گفت: اینجا نمی‌توانم بخوانم. رفت به اتاق سپس آمد و گفت: این تویع صحیح است و در آن تویع چنین نوشته شده بود: مژده می‌دهم شما را به مژده‌ای که به کسی نداده‌ام.

آنگاه گفت: او به تو می‌فرماید: هرگاه به پیامبرت صلوات بفرستی چگونه صلوات می‌فرستی؟ گفتم: می‌گویم:

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، وَ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ، كَأَفْضَلِ مَا صَلَّيْتَ وَ بَارَكْتَ وَ تَرَحَّمْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ وَ آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

گفت: نه، چون خواستی صلوات بفرستی به همه آنها صلوات بفرست و هر کدام را نام ببر، گفتم: آری.

چون فردا شد آن پیرزن آمد همراه خود دفتر کوچکی داشت. گفت: ایشان به تو می‌فرمایند: چون خواستی بر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم صلوات بفرستی طبق این نسخه بر او و بر اوصیای او صلوات بفرست.

نسخه را گرفتم و اکنون به آن عمل می‌کنم.

چند شب دیدم که او از اتاق پایین می‌آید و نور چراغ همچنان روشن است و من در را می‌گشودم و دنبال آن نور می‌رفتم، ولی کسی را نمی‌دیدم فقط آن نور را مشاهده می‌کردم، تا اینکه وارد مسجد (الحرام) می‌شد.

گروهی از مردم شهرهای مختلف را می‌دیدم که به در این خانه می‌آمدند، برخی نامه‌هایی به آن پیرزن می‌دادند و پیرزن نیز

نوشته‌هایی به آنها می‌داد و با همدیگر حرف می‌زدند، ولی من سخنان آنها را نمی‌فهمیدم و برخی از آنها را هنگام برگشت در راه دیدم، تا اینکه وارد بغداد شدم.^۱

این دعای زیبا که از ناحیه خود امام زمان علیه السلام می‌باشد، در کتاب «مفاتیح الجنان» ضمن اعمال روز جمعه ذکر شده، ولی چنانکه مرحوم صاحب مکیال فرموده، شایسته است که در هر زمانی بر خواندن آن مراقبت و مداومت صورت گیرد.^۲ اما مرحوم سیدبن طاووس در مورد این صلوات می‌فرماید:

اگر به خاطر عذری تعقیب عصر روز جمعه را ترک کردی، هرگز این صلوات را ترک مکن، به جهت چیزی که خداوند - جلّ جلاله - ما را به آن آگاه نموده است.^۳

مرحوم صاحب مکیال در خصوص فرمایش سید می‌فرماید:
از سفارش سید استفاده می‌شود که از طرف مولای ما حضرت صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه امری در خصوص خواندن این صلوات به ایشان رسیده است و همین، نشانه صحت روایت آن است.^۴

با وجود این تأکیدها لزوم اهتمام دوستداران امام عصر علیه السلام به

۱. صحیفه مهدیه (با اعمال اصلاحات در ترجمه)، به نقل از مصباح المتهجد، ص ۴۶۰ و البلد الامین ص ۱۲۰ و المصباح ص ۷۲۵ و دلائل الامامة ص ۵۴۹ و جمال الاسبوع ص ۳۰۱.

۲. مکیال المکارم، ج ۲، ص ۷۳.

۳. جمال الاسبوع، ص ۳۰۱.

۴. مکیال المکارم، ج ۲، ص ۷۳.

خواندن این دعای شریف روشن می شود. بهتر است حداقل در عصر روز جمعه، ذکر این صلوات ترک نشود.

۷ - دعای عهد با امام زمان علیه السلام

آخرین دعایی که در این فصل معرفی می کنیم، دعای مأثوری از امام محمد باقر علیه السلام است که به جابر بن یزید جعفی فرمودند:

هر کس در طول عمرش یکبار این دعا را بخواند، دعایش در جلد عبودیت نوشته می شود و در دفتر حضرت قائم علیه السلام بالا می رود. پس هر زمان که قائم ما (اهل بیت علیهم السلام) قیام کند، او را به نام خودش و نام پدرش می خواند. سپس این نوشته به او داده می شود و به او گفته می شود: این نوشته همان عهدی که در دنیا با ما بستى - را بگیر و این فرمایش خدای عز و جل است که:

«إِلَّا مَنْ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمَنِ عَهْدًا»^۱

و دعا را با طهارت می خوانی، می گویی:

اللَّهُمَّ يَا إِلَهَ الْأَلْهَةِ، يَا وَاحِدُ يَا أَحَدُ، يَا آخِرَ الْأَخْرِينَ، يَا قَاهِرَ الْقَاهِرِينَ، يَا عَلِيُّ يَا عَظِيمُ، أَنْتَ الْعَلِيُّ الْأَعْلَى، عَلَوْتَ فَوْقَ كُلِّ عُلُوٍّ. هَذَا يَا سَيِّدِي عَهْدِي وَ أَنْتَ مُنْجِزُ وَعْدِي، فَصِلْ يَا مَسْؤَلَايَ عَهْدِي وَ أَنْجِزْ وَعْدِي، أَمَنْتُ بِكَ (و) أَسْأَلُكَ بِحِجَابِكَ الْعَرَبِيِّ وَ بِحِجَابِكَ الْعَجَمِيِّ وَ بِحِجَابِكَ الْعِبْرَانِيِّ وَ بِحِجَابِكَ السَّرْيَانِيِّ وَ بِحِجَابِكَ الرُّومِيِّ وَ بِحِجَابِكَ الْهِنْدِيِّ،

وَ اثْبِتْ مَعْرِفَتَكَ بِالْعِنَايَةِ الْأُولَى فَإِنَّكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا تُرَى وَ أَنْتَ
بِالْمَنْظَرِ الْأَعْلَى.

وَ اتَّقَرَّبْ إِلَيْكَ بِرَسُولِكَ الْمُنذِرِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ،

وَ بِعَلِيِّ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ الْهَادِي،

وَ بِالْحَسَنِ السَّيِّدِ وَ بِالْحُسَيْنِ الشَّهِيدِ سِبْطِي نَبِيِّكَ،

وَ بِفَاطِمَةَ الْبُتُولِ،

وَ بِعَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ زَيْنِ الْعَابِدِينَ ذِي الثَّنَاتِ،

وَ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْبَاقِرِ عَنْ عِلْمِكَ،

وَ بِجَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدِ الصَّادِقِ الَّذِي صَدَّقَ بِمِيثَاقِكَ وَ بِمِعَادِكَ،

وَ بِمُوسَى بْنِ جَعْفَرِ الْحَضُورِ الْقَائِمِ بِعَهْدِكَ،

وَ بِعَلِيِّ بْنِ مُوسَى الرَّضَا الرَّاضِي بِحُكْمِكَ،

وَ بِمُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ الْحَبِيبِ الْفَاضِلِ الْمُرْتَضَى فِي الْمُؤْمِنِينَ،

وَ بِعَلِيِّ بْنِ مُحَمَّدِ الْأَمِينِ الْمُؤْتَمَنِ هَادِي الْمُسْتَرَشِدِينَ،

وَ بِالْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الطَّاهِرِ الزَّكِيِّ خَزَانَةِ الْوَصِيِّينَ،

وَ اتَّقَرَّبْ إِلَيْكَ بِالْإِمَامِ الْقَائِمِ الْعَدْلِ الْمُنْتَظَرِ الْمَهْدِيِّ إِمَامِنَا

وَ ابْنِ إِمَامِنَا صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ أَجْمَعِينَ.

يَا مَنْ جَلَّ فَعَظْمٌ وَ [هُوَ] أَهْلُ ذَلِكَ فَعَفَا وَ رَحِمَ، يَا مَنْ قَدَرَ

فَلَطَفَ، أَشْكُو إِلَيْكَ ضَعْفِي وَ مَا قَصَرَ عَنْهُ أَمَلِي مِنْ تَوْحِيدِكَ

وَ كُنْهِ مَعْرِفَتِكَ، وَ اتَّوَجَّهُ إِلَيْكَ بِالتَّسْمِيَةِ الْبَيْضَاءِ، وَ
بِالْوَحْدَانِيَّةِ الْكُبْرَى الَّتِي قَصَرَ عَنْهَا مَنْ أَدْبَرَ وَ تَوَلَّى، وَ آمَنْتُ
بِحِبَابِكَ الْأَعْظَمِ وَ بِكَلِمَاتِكَ التَّامَّةِ الْعُلْيَا الَّتِي خَلَقْتَ مِنْهَا
دَارَ الْبَلَاءِ وَ أَحَلَلْتَ مَنْ أَحْبَبْتَ جَنَّةَ الْمَأْوَى.

وَ آمَنْتُ بِالسَّابِقِينَ وَ الصُّدِّيقِينَ أَصْحَابِ الْيَمِينِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
[وَ] الَّذِينَ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَ آخَرَ سَيِّئًا، إِلَّا تَوَلَّيْتَنِي
غَيْرَهُمْ وَ لَا تُفَرِّقْ بَيْنِي وَ بَيْنَهُمْ غَدًّا، إِذَا قَدَّمْتَ الرِّضَا بِفَضْلِ
القَضَاءِ.

آمَنْتُ بِسِرِّهِمْ وَ عِلَانِيَّتِهِمْ وَ خَوَاتِيمِ أَعْمَالِهِمْ، فَإِنَّكَ تَخْتِمُ
عَلَيْهَا إِذَا شِئْتَ.

يَا مَنْ أَتَحَفَّنِي بِالْإِقْرَارِ بِالْوَحْدَانِيَّةِ وَ حَبَانِي بِمَعْرِفَةِ الرُّبُوبِيَّةِ وَ
خَلَّصَنِي مِنَ الشُّكِّ وَ الْعَمَى، رَضِيْتُ بِكَ رَبًّا وَ بِالْأَصْفِيَاءِ
حُجْبًا وَ بِالْمَخْجُوبِينَ أَنْبِيَاءَ وَ بِالرُّسُلِ أَدْلَاءَ وَ بِالْمُتَّقِينَ أُمَرَاءَ
وَ سَامِعًا لَكَ مُطِيعًا.^۱

گفتگوی پایانی

سال‌های سال است که وقتی یاد و خاطره اصحاب با وفای
سیدالشهداء علیه السلام را می‌خوانیم و می‌شنویم، آرزو می‌کنیم که: ای کاش
همراه آنان بودیم و به رستگاری عظیم نائل می‌شدیم. فرمایش امام

هشتم علیه السلام را به ریان بن شیبب خوانده‌ایم و باور کرده‌ایم که فرمود:

إِنْ سَرَّكَ أَنْ يَكُونَ لَكَ مِنَ الثَّوَابِ مِثْلُ مَا لِمَنْ اسْتُشْهِدَ مَعَ
الْحُسَيْنِ علیه السلام فَقُلْ مَتَى مَا ذَكَرْتَهُ: يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ
فَوْزاً عَظِيماً.^۱

اگر خوشحال می‌شوی از اینکه پاداش کسانی را که در رکاب حسین علیه السلام به شهادت رسیده‌اند، ببری، هرگاه او را یاد کردی بگو: ای کاش من با آنان بودم، پس به رستگاری بزرگ می‌رسیدم.

هر بار که این جمله را به زبان آوریم، وارث حسین علیه السلام در نظرمان مجسم شد که همچون جد شریفش در زمان غیبت، غریب و تنها مانده و «هَلْ مِنْ نَاصِرٍ يُنْصُرُنِي» سر می‌دهد. پیش خود گفتیم: آیا می‌شود جانِ ناقابل ما لیاقت فدا شدن در پیش روی نور آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم را بیابد؟ آیا ممکن است آن عزیز زهرا علیه السلام ما را در زمره فدائیانش بپذیرد؟ هر چه به خود می‌نگریم، هیچ‌گونه شایستگی برای آنکه در درگاهش پذیرفته شویم، نمی‌بینیم. از خود ناامید می‌شویم، اما از کرم و بزرگواری مولایمان نه. به این دلخوشیم که مولایمان همان‌گونه که جدش با حربن یزید ریاحی رفتار کرد، دست رد بر سینه ما نزند و توبه‌مان را بپذیرد. حرّ وقتی خود را میان بهشت و جهنم مخیر دید و تصمیم گرفت که خود را از جهنم نجات داده، بهشتی شود، در حالی که دستانش را بر سر گذارده بود، سوار بر اسب به سوی مولایش آمد و با دل شکسته و تائب عرضه داشت:

۱. بحار الانوار، ج ۴۴، ص ۲۸۶، ح ۲۳، به نقل از عیون اخبار الرضا علیه السلام.

فصل دوم: دعای مآثور و غیر مآثور برای امام زمان علیه السلام □ ۲۳۱

اللَّهُمَّ الْبِكَ أَتَيْتُ قَتَبَ عَلَيَّ فَقَدْ أَرَعَبْتُ قُلُوبَ أَوْلِيَاءِكَ وَ
أَوْلَادِ بَيْتِ نَبِيِّكَ.

خدایا به سوی تو بازگشتم، پس توبه‌ام را بپذیر که من دل‌های
دوستانت و فرزندان دختر پیامبرت را لرزاندم.

آنگاه به امام حسین علیه السلام عرضه داشت:

جُعِلْتُ فِدَاكَ أَنَا صَاحِبُكَ الَّذِي حَبَسَكَ عَنِ الرَّجُوعِ وَ
جَمَعَكَ بِكَ وَمَا ظَنَنْتُ أَنَّ الْقَوْمَ يَبْلُغُونَ مِنْكَ مَا أَرَى وَ أَنَا
تَائِبٌ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى فَهَلْ تَرَى لِي مِنْ تَوْبَةٍ؟

فدایت کردم، من همان کسی هستم که در کنارت قرار گرفت و
مانع بازگشت شما شد و کار را بر شما تنگ کرد و من گمان
نمی‌کردم که این قوم نسبت به شما به اینجا که می‌بینم، برسند
(قصد جان شما را بکنند) و من اکنون به سوی خدا بازگشته‌ام، آیا
جای توبه برای من می‌بینی؟!

حرّ چنان خود را شرمنده و سرافکننده می‌دید که بانگاه به
گذشته‌اش، کاملاً از خود ناامید بود؛ لذا گفت من توبه‌کارم، اما آیا جای
توبه برای من وجود دارد؟! این اظهار، نشانگر کمال ناامیدی او از
خودش بود که دقیق‌ترین معنای توبه همین است. گاهی انسان به زبان
توبه می‌کند، اما از خودش ناامید نیست و در برخی زوایای قلبش هنوز
اتکای به خود وجود دارد؛ این توبه کامل نیست. توبه کامل وقتی است
که انسان هیچ‌امیدی - بله واقعاً هیچ‌امیدی - به خودش و کارهایش
نداشته باشد. در این حالت است که اتکای انسان فقط و فقط به فضل و
لطف خدای متعال خواهد بود و در چنین حالی مشمول رحمت واسعه

الهی واقع می‌گردد. حرّ به همین نقطه رسیده بود که از همه چیز خود ناامید بود حتی توبه‌اش! پیش خود نمی‌گفت که چون توبه کرده‌ام، پس لیاقت این را دارم که خدا مرا ببخشد و امام حسین علیه السلام مرا بپذیرد. لذا به بهترین بیان به حضرت عرضه داشت که آیا جای توبه برای من می‌بینید؟

اینجا بود که آقای مولا روح تازه‌ای در کالبد حرّ دمید و او را برای جانفشانی در رکاب سرور جوانان بهشت مهیا نمود. حضرت با مهربانی و رأفت تمام به او فرمودند:

نَعَمْ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْكَ.

آری، خداوند توبه‌تو را می‌پذیرد.

آنگاه حرّ اجازه خواست که چون نخستین کسی بود که راه بر امام علیه السلام بست، اولین شهید پیش روی آن حضرت باشد. حسین علیه السلام اجازه فرمودند و حرّ پس از جهادی زیبا که گروهی از شجاعان و پهلوانان دشمن را به هلاکت رساند، به شهادت رسید و بدن شریفش را خدمت ابی‌عبدالله علیه السلام آوردند. حضرت در حالی که خاک را از روی صورت او پاک می‌کردند، فرمودند:

أَنْتَ الْحُرُّ كَمَا سَمَّيْتَكُ أُمَّكَ حُرّاً فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ.^۱

تو آزاد هستی همان‌طور که مادرت تو را حرّ نامید در دنیا و آخرت.

چنین بود که حرّ به آرزویش که فدا کردن جان به پیشگاه حجت

زمان بود، رسید. ما هم با ناامیدی کامل از گذشته خود به امام زمان عرضه می‌داریم: آقا جان! ما هرچند که راه به روی شما بستیم و در مقابل شما علناً جبهه نگرفتیم، اما می‌دانیم که با گناهان خود و ناشکری‌هایی که نسبت به همه نعمت‌های الهی - و در صدر آنها نعمت وجود و معرفت خود شما - داشته‌ایم، دل پاک و مقدس شما را آزرده خاطر نمودیم و برخلاف انتظار شما عمل کردیم. به همین جهت لیاقت فدا کردن جان‌های خود را در رکاب شما نداریم. اما هر بار که خاطره شهدای کربلا را می‌خوانیم یا می‌شنویم و غربت و مظلومیت شما مهدی آل محمد صلی الله علیه و آله و سلم را می‌بینیم، دلمان به درد می‌آید و آرزو می‌کنیم که همچون حرّ بتوانیم با فدا کردن جان ناقابل خود، مرهمی بر درد بی‌کسی و غربت شما باشیم و به این وسیله از شرمندگی گذشته‌های خود به در آییم. آیا شما ما را می‌پذیرید و اجازه دفاع از وجود مقدس‌تان را به ما می‌دهید؟ آیا توبه ما به پیشگاه خداوند مقبول است؟ به زبان حال و مقال خدمتتان عرضه می‌داریم:

هَلْ تَرَى لِي مِنْ تَوْبَةٍ؟

و از حضورتان انتظار داریم که همچون جدّ بزرگوارتان - که از گذشته حرّ صرف نظر کردند - اعمالی را که موجبات آزرده‌گی خاطر شما را در گذشته فراهم کرده است، به روی ما نیاورید و بزرگوارانه اجازه جانفشانی در پیشگاهتان را عطایمان فرمایید. این بزرگ‌ترین آرزوی ما در زندگی مان است.

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ وَ عَجِّلْ فَرَجَهُمْ

پرسش‌های مفهومی از درس‌های ۷ تا ۲۰

- ۱- در مقایسه دعای غیر مأثور و دعای مأثور به چه نکاتی باید توجه داشت؟
- ۲- دعا‌های امامان گذشته برای تعجیل فرج امام دوازدهم چه وجهی دارد؟
- ۳- یک احتمال در معنای تعبیر «سابقهم» را که در مورد امام عصر علیه السلام و سبقت ایشان بر سایر اهل بیت علیهم السلام به کار رفته، بیان کنید.
- ۴- روایاتی که عرضه اعمال بر اهل بیت علیهم السلام را در روزهای دوشنبه و پنجشنبه بیان کرده‌اند چگونه با روایاتی که آن را در هر صبح و شام دانسته‌اند، قابل جمع است؟
- ۵- خواندن دعای ندبه در اعیاد اربعه چه مناسبتی با این اعیاد دارد؟
- ۶- از این فرمایش امام رضا علیه السلام که: «هر کس در ماه رمضان مؤمنی را کمک کند، خدای متعال او را برای عبور از صراط کمک می‌کند» چه استفاده‌ای در بحث دعا برای تعجیل فرج امام عصر علیه السلام می‌توان کرد؟
- ۷- چه کسانی خون خواه امام حسین علیه السلام دانسته شده‌اند؟
- ۸- آیا خون خواهی امام حسین علیه السلام به زمان ظهور امام عصر علیه السلام اختصاص دارد یا تحقق آن در زمان غیبت ایشان هم امکان‌پذیر است؟

فهرست منابع

- ۱- قرآن کریم.
- ۲- البلد الامین، ابراهیم بن علی عاملی کفعمی، چاپ سنگی.
- ۳- ابواب الجنّات فی آداب الجمعات (آئین جمعه)، سیّد محمّد تقی موسوی اصفهانی، مدرّسه الامام المهدي عليه السلام، قم، ۱۳۶۳.
- ۴- الاحتجاج، احمد بن علی بن ابی طالب طبرسی، دار النعمان، نجف، ۱۳۸۶ هـ.ق.
- ۵- الارشاد، محمّد بن محمّد بن نعمان مفید، کنگره شیخ مفید، قم، ۱۴۱۳ هـ.ق.
- ۶- اصول کافی، محمّد بن یعقوب کلینی، دارالکتب الاسلامیة، تهران، ۱۳۴۸.
- ۷- اقبال الاعمال، سیّد رضی الدین علی بن موسی بن طاووس، دارالکتب الاسلامیة، تهران، ۱۳۶۷.
- ۸- بحار الانوار، محمّد باقر مجلسی، المكتبة الاسلامیة، تهران، ۱۳۹۷ هـ.ق.

- ۹- بصائر الدرجات، محمد بن حسن صفّار، مؤسّسة النعمان، بیروت، ۱۴۱۲ هـ ق.
- ۱۰- پیوند معنوی با ساحت قدس مهدوی، صدرالاسلام همدانی، انتشارات بدر، تهران، ۱۳۶۱.
- ۱۱- تفسیر کنز الدقائق، محمد بن محمّد رضا قمی مشهدی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران، ۱۳۶۷.
- ۱۲- ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، محمد بن علی بن الحسین بن بابویه قمی، انتشارات اخلاق، قم، ۱۳۷۷.
- ۱۳- جمال الاسبوع، سیّد رضیّ الدین علی بن موسی بن طاووس، نشر آفاق، تهران، ۱۳۷۱.
- ۱۴- حدیث دو سفیر، سیّد مجتبی بحرینی، مرکز فرهنگی انتشاراتی منیر، تهران، ۱۳۸۳.
- ۱۵- سه رساله درباره حجة بن الحسن العسكري علیه السلام، محمد باقر مجلسی، مقدّمة سیّد محمود میردامادی، کانون پژوهش، اصفهان، ۱۴۱۶ هـ ق.
- ۱۶- صحیفه کامله سجّادیه، دفتر نشر الهادی، قم، ۱۳۷۶.
- ۱۷- صحیفه مهدیه، ترجمه محمد حسین رحیمیان، دارالثقلین، قم، ۱۳۷۹.
- ۱۸- العروة الوثقی، سیّد محمد کاظم طباطبایی یزدی، المكتبة العلمیة الاسلامیة، تهران، ۱۳۵۸.
- ۱۹- عیون اخبار الرضا علیه السلام، محمد بن علی بن الحسین بن بابویه قمی، انتشارات جهان، تهران، ۱۳۷۸ هـ ق.
- ۲۰- غرر الحکم و درر الکلم، عبدالواحد بن محمد آمدی، دفتر تبلیغات اسلامی، قم، ۱۳۶۶.

- ۲۱- الغيبة، محمّد بن ابراهيم نعماني، مكتبة الصدوق، تهران.
- ۲۲- فروع كافي، محمّد بن يعقوب كليني، دارالكتب الاسلاميّة، تهران ۱۳۴۸.
- ۲۳- فلاح السائل، سيّد رضیّ الدين عليّ بن موسى بن طاووس، انتشارات دفتر تبليغات اسلامي حوزة علميه، قم.
- ۲۴- كامل الزيارات، جعفر بن محمّد بن قولويه قمّي، نشر الفقاهة، قم، ۱۴۱۷ هـ.ق.
- ۲۵- كرامات الحسينيه، ج ۲، علي مير خلف زاده، انتشارات مهدي يار، قم، ۱۳۷۹.
- ۲۶- كمال الدين و تمام النعمة، محمّد بن عليّ بن الحسين بن بابويه قمّي، دارالكتب الاسلاميّة، تهران، ۱۳۹۵ هـ.ق.
- ۲۷- كنز الغنائم في فوائد الدعاء للقائم عليه السلام (همراه با «نور الابصار» و «سراج القبور»)، سيّد محمّد تقی موسى اصفهاني، انتشارات مشعل، اصفهان، ۱۳۸۰.
- ۲۸- لسان العرب، ابن منظور، دار صادر، بيروت، ۲۰۰۰ ميلادي.
- ۲۹- اللّهُوف على قتلى الطّفوف، سيّد رضیّ الدين عليّ بن موسى بن طاووس، انتشارات جهان، تهران، ۱۳۴۸.
- ۳۰- محاسبة النفس، سيّد رضیّ الدين عليّ بن موسى بن طاووس، المكتبة المرتضويّة، تهران، ۱۳۵۱.
- ۳۱- مستدرک الوسایل، ميرزا حسين نوري، مؤسسه آل البيت عليهم السلام، قم، ۱۴۰۸ هـ.ق.
- ۳۲- المصباح، ابراهيم بن عليّ عاملی كفعمی، انتشارات رضی، قم، ۱۴۰۵ هـ.ق.

- ٣٣- مصباح المتهدّد، محمّد بن حسن طوسى، مؤسّسة فقه الشّيعه،
١٤١١ هـق.
- ٣٤- معانى الاخبار، محمّد بن على بن الحسين بن بابويه قمى، دار المعرفة،
بيروت، ١٣٩٩ هـق.
- ٣٥- المعجم الوسيط، ابراهيم مصطفى و...، المكتبة الاسلاميّة،
استانبول، ١٣٩٢ هـق.
- ٣٦- مكارم الاخلاق، حسن بن فضل طبرسى، مؤسّسة الاعلمى
للمطبوعات، بيروت، ١٣٩٢ هـق.
- ٣٧- مكيال المكارم فى فوائد الدّعاء للقائم عليه السلام، سيّد محمّد تقى موسى
اصفهانى، المطبعة العلميّة، قم، ١٣٩٧ هـق.
- ٣٨- من لا يحضره الفقيه، محمّد بن على بن الحسين بن بابويه قمى، جامعة
مدرّسين حوزه علميّة، قم، ١٤١٣ هـق.
- ٣٩- مهج الدّعوات، سيّد رضىّ الدين على بن موسى بن طاووس، مؤسّسة
آفاق، تهران، ١٣٨٠.
- ٤٠- نجم الثّاقب، ميرزا حسين نورى، انتشارات مسجد مقدّس جمكران،
قم، ١٣٧٧.
- ٤١- وسائل الشّيعه، محمّد بن حسن حرّ عاملى، دار احياء التراث العربى،
بيروت، ١٣٨٩ هـق.